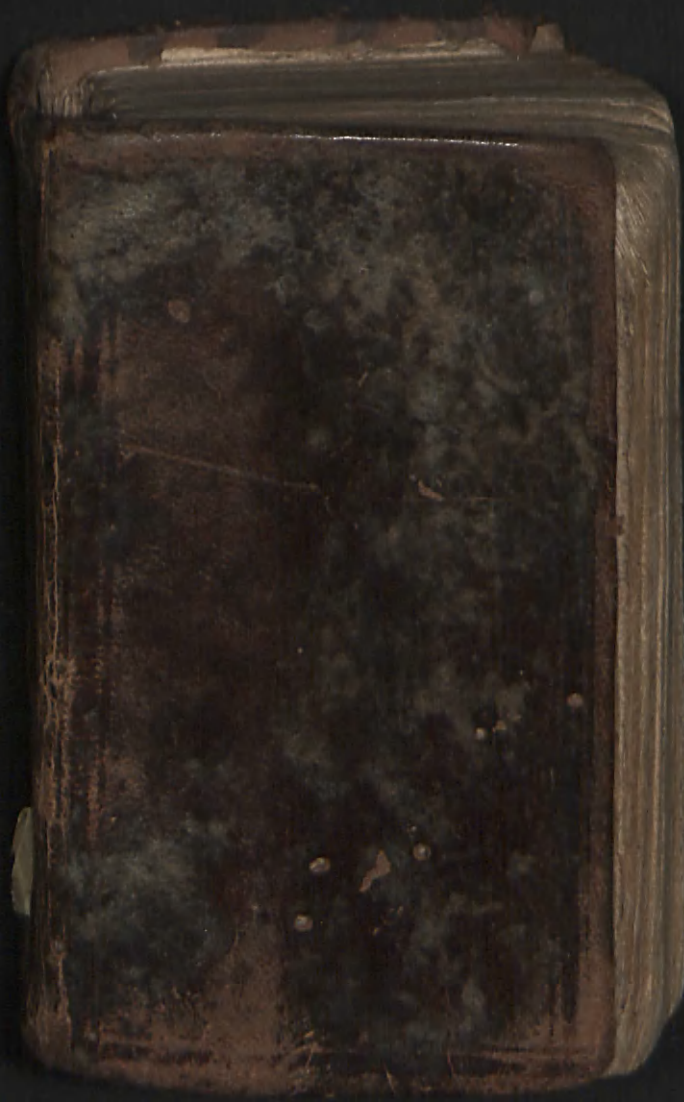

Wageningen

Wageningen

Wageningen

Wageningen

na
de

Wageningen

0
25

Wageningen

~~Forney~~

~~Imperiali~~

Ego sum possessor

~~Georgius~~

~~hujus libri si quis~~

~~invenit peto ut~~

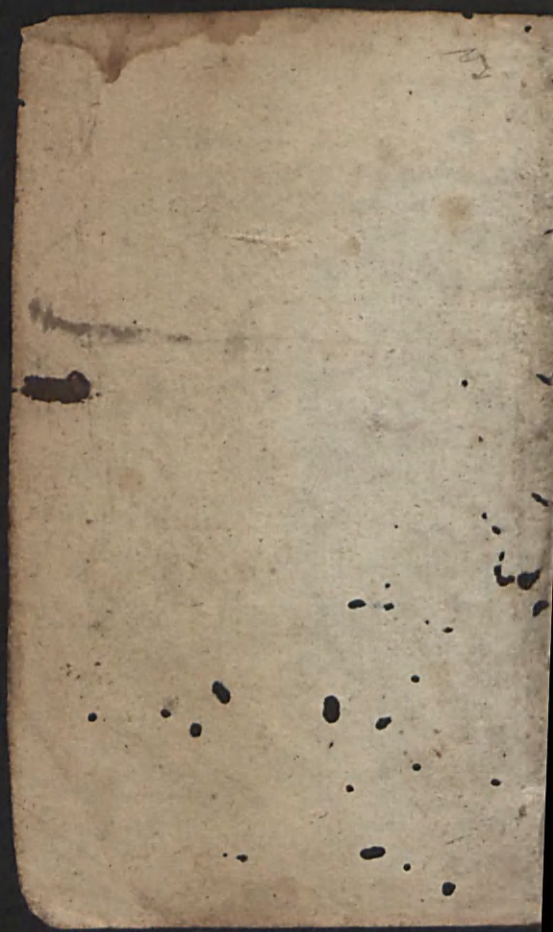
~~redeat in manerem.~~

~~nam~~

~~Imperatoris~~

~~Henrici~~

~~caus~~

Ja iestem prawdziwy
y Aktualny Baruciel
Jan Wojciechowski
Akademik Klasy
Sied Kroluq Widzia
wowydaktwa Ingo

Sto Inaydzie prosze odlać
gdzie ia bede postawa
Ja tego pocztu y doba
za po traktue

P-18-0-870

80-1171

INSTITUTIONI
POETICA
Et
RHETORICÆ

AUCTORE
R. P. JOSEPHO
JUVENCIO

Societatis JESU,
Ad usum Gymnasionum ejusdem
Societatis,

Editio secunda in Litvania.

V I L N Æ
Typis S.R.M. Aoadem; Soc: JESI

Ad Lectorem.

INstitutiones Pœticas & Rhetoricas
R. P. Josephi Juvencii, sæpius mul-
torum typis scorsim editas, nunc in uno
volumine exhibemus; ut Eloquentiæ
Candidati simul præmanibus habere que-
ant præcepta earum artium, quæ con-
junctiōe & affinitatē quadam inter se
uniuntur. Institutiones Pœticas ad e-
xemplar Venetum, Rhetoricas ad exem-
plar Posnaniense: (quod auctum & ac-
curatum 1743. prodiit,) retentis omni-
būs iis, quæ in eo adjecta sunt, confor-
mavimus; ac præterea in parte septima
de modo scribendæ Epistolæ, formulas
varias ex libello Buchleri, (qui inscri-
bitur: Thesaurus conscribendarum Epi-
stolarum,) adjicimus.

IN-
Josephus Juvencius.

 INSTITUTIO-
 NUM
 POETICARUM
 LIBER PRIMUS.

M. UM in omni re, quæ in qua-
 stionem venit, debeat atten-
 di primum quid sit, deinde
 quæ sint ejus affectio-
 nes; ideò Pœseos definitio
 proferenda; tum de materia illius, forma,
 ornatu, causa efficiente, fine, ac divisione
 disputandum.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pœseos.

D. Quid est Pœsis?

M. I. Si vocis vim ac potestatem qua-
 ras: Pœsis nomen habet $\rho\omicron\iota\epsilon\iota\varsigma$ & $\pi\omicron\iota\epsilon\iota\varsigma$
 $\epsilon\iota\nu$, quod est facere seu fingere; unde $\pi\omicron\iota\epsilon\iota\varsigma$
 $\eta\tau\iota\chi\eta$, ars faciendi seu fingendi, & $\pi\omicron\iota\eta\tau\eta\varsigma$,
 Pœta, id est Fictor, seu Effector: quòd Fa-
 bula, quam texit, ab ejus mente tota esse vi-
 deatur.

2. Si rei significationem spectes: Pœsis modò dicitur Ars Pœtica: modò dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Pœsis est: *Ars ritè conficiendi Pœmatis*: sive, Collectio præceptorum in unum & eundem finem certò tendentium, nimirum ad unum aliquod opus Pœticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur *Uſus & Praxis* illorum præceptorum; atq; hoc sensu agimus hic de Pœsi.

D. Quomodò definitur hoc posteriori sensu accepta Pœsis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas; seu Imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D. Imitaturne reipsa omnis Pœsis humanas Actiones?

M. Imitatur utiq; De præcipuis Pœmatis non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico. Minora quoq; Pœmata ad humanas Actiones suo modò referri primariò & per se, suis locis patebit inferius.

D. Cur potius humanas Actiones imitatur Pœsis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philoſopho: (a) Cùm sit Pœsis omnis politicæ & Civilis Disciplinæ pars: civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certè finem Pœsi præstitutum esse necesse est. Jam verò cum felicitas sit in Actione, juxta

Philo-

Philosophos, non in moribus; quin ad ipsas Actiones, ut ad finem referuntur; planè sequitur, ut, quemadmodum Civilis Disciplina, sic & Pœsis non tam ad mores referatur, quam ad Actiones, easq; primariâ & per se imitetur.

D. Num Pœsi tam necessario addicta est Fictio, seu Fabula: ut sine illa non possit esse Pœsis?

M. Planè dicendum est; ita censet Aristoteles, (b) ejusq; Interpretes, qui vim eandem ac dignitatem in Pœsi tribuunt Fictioni, quam Animæ concedunt in homine. Cum autem sublata animâ nullus sit homo; sic nec sublata Fictione potest esse ulla Pœsis. Ita sentiunt probatissimi Authores benè multi. Plato in Phædone, Plutarchus libro de audiendis Pœtis, &c. Non erit itaq; Pœta dicendus is, qui sine Fictione, sicut qui sine Metro scripserit. Ratio patebit utriusq; c. 3. ubi quid nomine Fictionis seu Fabulæ veniat, exponetur.

C A P U T II.

De Materia Pœseos.

D. Quid est Materia Pœseos?

M. Est id omne, de quo tractat Pœsis.

D. Quotuplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quenam est Materia remota?

A3

M. Tam

(b) cap: 7.

Instit: Pœtic: Liber I.

M. Tam longè latèq; diffusam Pœtica, quam Oratoria Facultati Materiam assignat Tullius, (a) cui Pœta cum Oratore in hoc idè est, nullis ut terminis uterq; circumscribat, aut definiat jus suum, adeoq; possit uterq; de rebus omnibus disputare.

D. *Quenam est Materia proxima Pœseos?*

M. Sunt Actiones humanae, prout potuere vel debuere geri.

D. *Numquid debent esse vera, quæ in Pœseos materiam assumuntur à Pœta?*

M. Tenetur aliquando Pœta ea dicere, quæ verè contigerint: aliquando non tenetur. Quamvis enim Pœtice, Pœsis, & Pœma artem faciendi, effectiorem, effectumq; significant, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Pœta debeat: immo in Epopœia, Tragedia, atq; etiam in aliis minoribus Pœmatis, qualia sunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c. subesse debet quasi fundus historiarum, cui magnificè aliquid inædificetur. Potest autem suam sibi condere materiam in Comœdia, aliisq; pœmatis benè multis, atq; etiam debet materiam, quæ vera sit, novam formam inducere, atq; eateus falsa referre. Curandum autem utrobiq; diligenter, ut quæ proferentur, siue vera, siue falsa, ea sint omnino verisimilia.

D. *Quid vocas Verisimile?*

(a) I. de Orat:

M.

Instit: Pœtic: Liber I.

M. Est id, quod naturali quodam rer. exitu debet, aut certè potest contingere iis circumstantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itanè sunt verisimilia, quæ Virgilius narrat in descensu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliq; hujusmodi?

M. Fuere utiq; verisimilia; quòd ab Heroibus, Diisq; & fieri posse, & reipsa fieri aliquando putarentur.

C A P U T III.

De Forma Pœseos.

D. Quæ est forma Pœseos?

M. Q. Est Fictio, seu Fabula. Cùm enim Pœtica sit ars fingendi, ut vox ipsa sonat: debet certe Fictio sic naturam Pœseos constituere, ut eam ab omni alia re secer-
nat atq; distingvat: quo modò Forma, quæ vocatur in Phycis, uniuscujusq; rei materiem sic perpolit ac perficit: ut ejus naturã plane dicatur constituere. Ita censet passim Aristoteles, qui Fabulam sic Pœsi attribuit: ut sine illa Pœtam esse nolit.

D. Quid est Fictio, seu Fabula?

M. Non una est, eademq; vocis illius notio.
1. Significat sermonem quemdam merè fictitium: qualia sunt Æiopica colloquia bestiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro Acti-
one

Instit: Poëtic: Liber I.

ne ipsa & Materia Poëmatis, vel etiam pro
toto Poëmate. 3. Sumitur ab eodem Philo-
sopho pro structura quadam Poëmatis, sive,
ut loquitur, pro Constitutione rerum, &
Compositione in Poëmate.

*D. Quo sensu Fabula dicenda est Forma
Poëseos?*

M. Juxta postremam hanc vocis acceptio-
nem. Nam eodem modò de Poëtica videtur
dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitati-
one perficiuntur: in quibus certa quadam
Dispositio & Compositio universè dici debet
earum Forma. Sic in statua aurea, aurum
est materia, & artificiosa auri dispositio est
ultima Statuæ Forma in genere operis arti-
ficiosi. Et ut exemplum proferam, quò non
semel usus est Aristoteles: Pingatur v. gr.
Socrates. 1. Picturæ materies est Socrates,
qui pingi debet; is materiam repræsentat
Poëseos. 2. Corporis descriptio cum apta
membrorum omnium conformatione ac di-
spositione est Forma: & hæc Fabulæ compa-
ratur. 3. Colorum varietas & contempe-
ratio est ornatus picturæ, & cum Fabulæ or-
namentis rite potest conferri. Recte itaq;
pronuntiavit Aristoteles: (a)

ἡ γὰρ τῶν τε καὶ τῶν εὐδαιμονίας
πραγμάτων.

Definitio Fabulam esse Compositionem rerum.

D. Qua-

(a) lib. 6. cap: 4.

Instit: Pœtic: Liber I.

D. Qualis debet esse illa Fictio, seu constitutio & Structura Pœmatis?

M. 1. Exquisitam illam esse jubet universè Horatius; (b) atq; etiam in majoribus Pœmatis magnificam: nec vult Pœtam dici posse illum, qui talem Formam Materiæ non induxerit.

*Neq; enim concludere versum
Dixeris esse satis: neq; si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Pœtam.
Ingenium cui sit, cui mens di-vinior, atq; os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis distincte singillatimq; statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetias, Agnitiones, Epifodia, Machinas, graphicam Morum expressionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum Pœticum, aliaq; omnia: unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeo, ut nulla sit Fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ pœmata aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus Pœmatis frequentius, parcius in humilioribus sunt usurpanda. Sic epicum pœma, Tragicumvè eo omni ornatu debet splendere: aliquo nitere debent minora pœmata; vel quæ in genere heroico sunt

Instit: Pœtic: Liber I.

posita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ suapte natura simpliciores, minusq; figuratum dicendi habitum requirunt. Verum, quæ fictio cuiq; illorum, qui cultus ornatuq; conveniat: exponetur commodius suis locis, cum de singulis agatur pœmatum generibus.

D. Licetne in Pœsi adhibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid vere fictitiū sonat?

M. Sanè licet. 1. Nihil opus est in maioribus pœmatis esse uiquequaq; vera, quæ in peripetis, Episodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maxime, quæ à veteribus sapè recentioribusq; Pœtis in pœmate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sine dignitate ac verustate rebus inanimis spiritus, mutis vox tribuitur; ut cum Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur, vel cum Scientiæ, Artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neq; angustior, quam in profanis, ejusmodi Fictionis locus: ut evicit manifestissime in suo Opere vere aureo de Pœmate Frinzonius. (a) cujus ex animadversione id unum maximè curandum est, ut moderentur prudentiâ Fictiones; ne quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum afferatur.

(a) Lib: I.

Instit: Pœtic: Liber I.

Ex dictis collige, 1. Pœtæ perinde esse, vera ac falsa dicere, modò verisimilia dicat; nisi forte in aliquibus pœmatis, quæ supra attigimus, in quibus debet esse vera, quæ proferuntur, materies: quamvis falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi: quod tamen intra verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è Parnasso exulare Pœtæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non scripsisse dicuntur; quasi verò ipse Virgilius in suo opere absolutissimo Georgicon Pœta non sit appellandus; cùm vera dixerit, sed splendidè, sed artificiosè, sed pœtice, adeoq; non sine Fictione.

Collige 3. Non esse illum propriè dicendum Pœtam, qui tenuiter, ac jejunè, servata dumtaxat legitima syllabarum, pedumq; dimensione rem tractavit: eumq; verificatorem appellandum; quòd sine Fictione Pœtica scripserit: quæ ut minimum requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremq; eloquentiæ leviter delibatum, versuq; exornatū.

D. Quæ sunt jam ornamenta Fictionis, seu fabulæ.

M. Septem numerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Episodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus singillatim agendum est.

CAPUT

C A P U T IV.

De Peripetia.

D. Quid est Peripetia?

M. Q Peripetia à *περιπντω*, *incido*, nihil aliud est, ut vox indicat, quam rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Aristotele (a) *Eorum, quæ aguntur, mutatio in contrarium, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa.*

D. Da exemplum utriusq; Peripetia.

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis, Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, timoremq; excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adversæ verò mutationis exemplum sit istud. Nuntius Corinthò missus Oedipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthiorum quoq; regnum communi omnium consensu post mortem Polybi regis ipsi delatum velit capessere. Corinthum adire abnuitt Oedipus; ne forte, quod oraculum præcinerat, incesto flagitiò matris polluendæ, quam putabat esse Meropem Polybi demortui uxorem, periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet; sed simul ea refert, unde cognoscit Oedipus impletum jam fuisse Oraculum, & matrem Jocastam eo flagitiò pollutam, & patrem Lajum à se fuisse interfectum; atq; hinc tantum concipit mœro-

(a) C. 9. Pœt: rem:

Instit: Pœtic: Liber I.

rem: ut vagus, & exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. Quot sunt conditiones ad perfectam Peripetiae formam requisitæ?

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum fermè omnium fortunarumq; sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Altera, ut sit illa mutatio subita & inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio: ut metus repente lætitiæ, vel terrori lætitiæ succedat.

Tertia, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conversio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita verisimilitudinis ratione, rerum dumtaxat captant delicias, nec fidem facere curant, modò lectorum animos admirabilitate rei teneant & delectent. Habes eximiam Peripetiae formam apud Virgilium (a) ubi Trojanis in Italiam appulsis cum faulce omnia, atq; ex sententia cederent: dimissis à Latino rege cum bonis verbis, atq; amplis muneribus Legatis, pactaq; Ænez Laviniam, Juno, irarum pœna, omnia commutat, perturbatq; summamq; in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

CA-

(a) *Æneid: lib: 7.*

C A P U T V.

De Anagnorisi.

D. Quid est Anagnorisis?

M. **Q**uod Anagnorisis latine Agnitio, dicitur ab Aristotele (a) ex ignorantia in cognitionem mutatio: Id est, personarum Agnitio, ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulae ornamentum. 1. Intelligi personarum inter se agnitionem. 2. Amicitiam vel inimicitiam. 3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. Da Exemplum Agnitionis.

M. Orestes Iphigenia frater ad aram maclandus praesente sorore, quam non agnoscebat, ait: simili fato perire te, ac sororem, quam Diana immolatam fuisse credebat. His illa auditis fratrem agnoscit: inito deinde inter se consilio aufugiunt, & morti se Orestes, & scedo. homines immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D. Quotuplex est Agnitio?

M. Duplex; una dicitur simplex, duplex altera: ut si in allato modo exemplo Iphigenia tantum agnoscat Orestem: simplex erit; si Orestes quoque agnoscat Iphigeniam: duplex erit Agnitio.

D. Ultra praestet alteri?

M.

(a) Cap. 9. Poët:

M. Sanè duplex; atq. illa imprimis magni facienda est, quæ admixtam habet Peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam.

Varias Agnitionum species, sive modos latè prosequitur ex Philosopho Daniel Heinsius librò de Tragœdiæ constitutione. (a)

C A P U T VI.

De Episodio.

D. Quid est Episodium?

M. Q. 1. Si vocis etymon spectes: est insertum quiddam in Carminis Fabulam: cùm idem sonet, atq. adjectum aliquid ad cantum.

2. Si Definitionem quaras: est *Actio adjectitia*, apta & necessaria quodam modo connectione cum *Actione primaria conjuncta*.

D. Explica quæso singulas voces.

M. 1. Dicitur *Actio*: neq; enim Descriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Episodia. Sic tempestatis descriptio, in 1. *Æneid.* v. gr. non est Episodium: sed in 2. *Trojæ excidium*, & in 3. *Æneæ peregrinatio* ex omnium sententia sunt Episodia; quia habent suas *Actiones*.

2 Dicitur *Actio adjectitia*; qua voce discernitur ab *Actione primaria*, cujus ne pars quidem esse debet Episodium, sine quo potest esse *Actio primaria*. Sic potuit *Æneas*

Italiam

Italia applicare, Turnumq; vincere, omīssa excidii Trojani narratione, item & praterita errorum suorum expositione: quæ duo sunt Epifodia.

3. Dicitur ejusmodi Actio aptè conjuncta cum Actione primaria: ut neq; petita longius, neq; affectata studiosius, neq; contorta violentius esse debere Epifodia significetur.

4. Præcipitur, ut necessitate aliqua cum primaria Actione connectatur: ut indicetur, sic esse cum Actione illa cōmitendū Epifodiū: ut sine aliqua culpa prateriri non posse videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius, qui arma virumq; canebat, Trojæ, qui primus ab oris Italiam fatō profugus, Lavinaq; venit littora, suo operi Trojæ incendium non in texere? Num debuit hoc in aula Didonis silere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? Qui potuit ipsa Dido de iis suum hospitem non interrogare, quorum pars magna fuerat? Qui verò potuit Æneas Reginæ de se quàm optimè meritæ, præsertim roganti, narrationem hanc denegare? Debet itaq; semper subesse causa aliqua Epifodia atnexendi: quamquam non ubiq; par esse debeat.

D. Nunquid Philosophus damnat Epifodia, cum ait: (a) nihil esse infusius Actionibus Epifodicis?

M. Appellat eò loci Epifodia, quæ neq; verisimiliter, neq; necessario cum Fabula conjuncta sunt: quæ certè eo nomine sunt rejicienda: quantumvis habeant aliunde ad

mirabilitatis; quòd parum ad rem, aut nihil faciant.

C A P U T VII.

De Machina.

D. Quid est Machina?

M. 1. Si vim vocis quæras: Machina dicitur in Pœsi quodcumq; auxilium extraordinarie collatum. Nam cùm Deos Tragœdi tamquàm è coelo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibita Machinâ; auxilium illud aut à Diis præstitum, aut aliò quovis modo, sed extraordinario, ut supra humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

2. Si rei definitionem postulas: Machina dici potest *Actio vel Actionis modus quidam viribûs humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur.*

D. Explica singulas voces.

M. 1. Dicitur *Actio*. Sic apud Homerum irato Achille, miles discessum parabat: retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur *vel actionis modus*: cùm videlicet Deus latet, & occulta quadam efficientia juvat hominis actionem. Sic Juno Turbæ, & Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribûs superior*. Equid enim Deus aliquis excitetur: si virtus huma-

humana sufficiat? Rectè itaq; monet Horatius: (a)

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Homerum certè reprehendit Aristoteles, quòd Minervam è cœlo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, consilioq; viri prudentis effici potuisset.

D. *Quando nâ igitur adhibenda est Machina?*

M. Cum opus est sciri aliquid v. gr. aut eorum, quæ praterita sunt, aut futura, quod sine Deorum ope sciri omnino non possit: aut aliquid est agendum, quod suapte naturâ vires humanas excedat: tunc enim licet ad superiorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico & Tragico.

C A P U T VIII.

De Moribus.

D. *Quid intelligis per Mores ornandas?*

M. *Quæ Fabulæ servantur?*

Quod Græci ἦθος, Latini Mores dixerunt: qua voce non tam mores, quàm eorum proprietas, & cuiusq; indoles & ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habitu, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diversitate. v. gr. ex habitibus dicitur aliquis iustus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate puer, juvenis,

(a) *In Arte Poët:*

nis, vir, senex; ex fortuna victor, vel victus. Ita morum voce usus est Horatius:

Ætatis cujusq; notandū sunt tibi mores.

Itaq; per mores Fabulæ intelligo ejusmodi morum graphicam expressionem.

D. *Quales debent in Pœsi Mores exhiberi?*

M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes, & Æquabilis tenoris.

D. *Quo modo mores bonos exprimet Pœta?*

M. Si Mores illos effingat, qui virtutis amorem, ac vitii odium ingenerent: eòq; revocet pravos Mores, si quos exhibere necesse sit. (a) Ita fit mentio in Æneide Sinonis, & Mezentii; quo majori sint odio, execrationeq; eorum mores pessimi. Cùm enim sit ille prætstitutus omni Pœsi finis, ut mores jucundè instituat; sanè liquet, à suo fine plane aberrare Pœtam, qui malos mores in suum opus de industria velit inducere, ac celebrare. Non debent itaq; mores pessimi in viro principe accuratè depingi, minimè vero omnium in Heròe.

D. *Quo modo describit Pœta Mores convenientes?*

M. Quando virtutem cuiq; tribuit, quæ ipsi convenit; & sic foeminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam, quæ sit propria Nestoris.

D. *Quo modo Mores erunt æquabilis tenoris?*

M. Si sic effingantur, ut non discrepet aliquis à seipso. Ajax certè discreparet v. gr. si mores

(a) *Arist: 1. cap: 2.*

si mores primum Ajacis, ac post paulò Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum scenæ committis, & audes,

*Personam formare novam; servetur ad imū
Qualis ab incepto processerit, & sibi consuet.*

C A P U T IX.

De Sententia.

D. *Quid est Sententia?*

M. *Q* Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum, (a) cui 1. Sententia dicitur *Gnome*, estq; pronuntiatum aliquod de re aliqua universè. 2. Dicitur *Dianœa*, & eo sensu est vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare, quæ latent, dissolvere, quæ nexa sunt, motu animo rû ciere, augere, quæ sunt exigua, & quæ grandia, minuire, Utroq; modò ad Fabulæ ornamentum pertinet Sententia; nihil est tamen, quod de illa juxta secundam hanc vocis acceptionem hic agamus; cum tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. *Quo modò definitur eo sensu accepta sententia?*

M. Est simplex pronuntiatum universè de vita rectè informanda. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. esse unam. 2. dici universè. 3. esse moratam.

D.

(a) 2. Rhet: c. 4. & 19. Pœt:

D. Quomodo erit una simplexq; Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita posset hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra sumus*: sic explicari ac dilatarî: ut illius causæ afferentur quàm plurimæ, adhiberentur similitudines, comparationesq; unde non tam una aliqua, quàm plures existerent Sententia.

D. Quomodo erit univérse dicta?

M. Si libera sit, ac soluta à loco, tempore, persona, aliisq; adjunctis, quæ res afficiunt singulares. Talis est hæc Horatii: *dulce & decorum est pro patria mori*.

D. Quo modo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis est allata jam Sententia, qua pietas erga patriam sic prædicatur: ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. Quodnam est discrimen Sententiam inter, & acutè dictum?

M. Sententia pugna caret & conflictu; Acutè dictum verò totum est in eo conflictu. Exempla subjicio de sententia pura, de acutè dicto purè, & de utroq; mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestatem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam: (a)

Cogi qui potest, nescit mori.

Acutè dictum purè est contentio sine sententia; tale est apud eundem Senecam illud Hecubæ: (b)

Ille

(a) Her: fur: (b) Tro:

Ille tot regum parens
Caret sepulchrō. Priamūs, & flamma in liget,
Ardente Troja.

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud: *Avaro tam deest, quod habet, quam quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemq; est, ac si diceretur: *Avarus nemo dives.*

C A P U T X.

De Dictione.

D. *Quid est Diction?*

M. **Q**uod Diction (a) universe describi potest, dicendi ratio, quæ animi sensa declarat, quò demum cumq; modo id fiat. Atq; hæc latius patenti notione Diction omnis, sive Oratoria, sive Pœtica, aut alia quæcumq; attingitur.

D. *Quænam est igitur Diction Pœtica?*

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Pœsi convenit: ac proinde quæ & communes omni Dictioni, & proprias, sibiq; uni addictas dotes vendicat.

D. *Quæ sunt illæ dotes Dictionis Pœticæ?*

M. Tres vulgò assignantur, ad quas cæteræ omnes facilè revocantur. 1. Perspicuitas: 2. Majestas. 3. Numerus.

D. *Quomodo Diction Pœtica erit perspicua?*

M. Cum Diction Pœtica, ut quævis alia, ex verbis constet, ac sententiis; ideo & in ver-
bis

(a) Aristot: c. 4. Pœt:

bis & verborum contextu quærenda est illa
perspicuitas.

D. In quo posita est verborum Perspicuitas?

M. In vocabulorum propriorum, & rei
exprimendæ maximè accommodatorum usur
patione. Itaq; fugienda sunt verba obsoleta,
atq; ex antiquitatis ruderibus effossa: adhi
benda, quæ versantur in sermone, & con
suetudine quotidiana; atq; imprimis, quæ
clarissimorum auctorum uel non trita mi
nùs, quàm splendida, afferenda quæ ejus rei
verba sunt, de qua loquemur.

D. Quomodò in sententiis, siue in verbo
rum contextu perspicuitas elucebit?

M. Si neq; abrupti pendentelq; sensiculi,
neq; oblongæ, exitumq; non inuenientes in
ducantur periodi; si neq; cùm dicitur, vel
incisim, vel membratim, vel periodicè, la
boret intricata Dictio. Nam & Pœtis, ut
Oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ
verborum sententiarumq; comprehensiones
& clausulæ, tam apertè, quàm concinnè con
cludentes.

D. Fam verò qui cultus, qui splendor con
uenit Pœticæ Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgariq;
recedendum esse Pœtæ, statuit Aristoteles (a)
cui consentit omninè Horatius: qui ait, (b)
non satis esse ad Pœtæ nomen pro dignitate
sustinendum puris versum præscribere ver
bis, & scribere sermoni propiora: si desit os
magna

(a) Cap: 21. (b) Satyra 4.

magna sonaturum. Quamobrem postea posuit:
*Idcirco quidam Comœdia, nec ne Pœma
 Effet, quasi verè; quod acer spiritus, & vis
 Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede
 certo*

Differt sermoni sermo merus.

*D. An eadem semper, eaq; sublimis dicendi
 ratio usurpatur a Pœtis?*

*M. Cum tria sint apud Pœtas, uti apud
 Oratores genera dicendi, tenue, grande, me-
 dium: miscentur illa sæpe inter se, ac tem-
 perantur in pluribus pœmatis; distinguuntur
 tamen aliquando, ac planè fecernuntur; atq;
 adeo non sublimem ex æquo dicendi formam
 omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande,
 quæ medium dicendi genus postulent, no-
 tabitur inferius: cum varias pœmatum at-
 tingemus species. Nunc satis tuerit statuere
 universè haud vulgarem esse debere Pœti-
 cam Dictionem, sed sublimem, sed grandem,
 sed maiestate plenam.*

*D. Unde comparatur hujus Dictionis maje-
 stas?*

*M. Præter ea, quæ diximus, duo insuper
 ad eam Maiestatem conferunt plurimum 1.
 Si apposita, quæ vocant, nomina, sive Epi-
 theta aliquid eximii præferant. 2. Si quæ
 occurrunt trita, ac vulgares loquendi for-
 mæ, mutantur in alias exquisitiores, ac re-
 conditiores.*

*D. Quo modò apposita nomina, sive Epitheta
 aliquid eximii præferent?*

M. Si

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur
duntaxat, sed etiam ut ornetur versus; si
contra quærantur ea, quæ vim ac dignitatem
vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. *Qui numerus Pœticæ Dictioni convenit?*

M. Numerum ab Oratorio longè diver-
sum indicit Aristoteles, qui numerus μέτρον
græcè, latinè *dimensio* appellatur.

D. *Quid requiritur ad illum Numerum?*

M. Duo requiruntur maximè. 1. Ut reli-
giosè servetur legitima pedum dimensio. 2.
Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur,
sit imprimis accommodatus.

D. *Quo modo legitima servabitur pedum di-
mensio?*

M. Servabitur 1. Si prosodix, syllabarum,
ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disci-
plina traditur à Grammaticis.

2. Si versus solutus non sit, & sine cæsura:
qualis est hic Ennianus:

*Sparsis hastis longis campus splendet & bor-
ret.*

3. Si crebriora continenter in versu non
subsultent monosyllaba; ut in hoc Ovidiano:

Si quis, qui, quid agam, fortè requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum
continuatio non inducatur: ut enim minu-
tiores voculæ humilitatem, sic grandiora
vocabula tumorem in versum inducunt.

D. *Quo modo numerus rebus ipsis accommo-
dabitur?*

M. Si pedes ita coagmententur: ut verba re-
bus

bus ipsis quasi concinere videantur. Atque ideo observandum est, qui numeri ad lætiti-
am & celeritatem, qui ad moram, difficulta-
tem, molem & tristitiam, qui verò faciant
ad lenitatem; & exempla ponenda in vertu
omnium spectatissimo, hexametro, locaq;
adducenda ex Pòetarum Principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maximè ad lætiti-
& celeritatem?

M. Valent ad id numeri fluentes ac libe-
ri, cùm ipsa Carmina decurrunt expedita
perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris,
aut molliusculis elisionibus.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus
omnes

Haud mora, prosiluerê sui; ferit æthera cla-
mor.

Nauticus, adductis spumant freta versa la-
certis.

.... Trepidusq; repente refugit.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungulæ
campum.

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, mo-
lem, tristitiam, & majestatem faciunt?

M. Faciunt ad hoc crebri spondei, eli-
siones, verba longiora:

Lusitantes ventos, tempestatesq; sonoras.

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui
lumen ademptum.

Amissum Anchisen flebant, cunctæq; profundū
Pontum aspectabant flentes.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

In numerum, versantq; tenaci forcipe massâ.
Item excurrit aliquando hypermetrum
carmen, & rerum granditatem ipsa syllabarum
redundantia demonstrat:

Et magnos membrorum artus, magna ossa
lacertosq;

Exiit;

Famq; iter emensi, turres ac tecta Latinorû
Ardua cernebant Juvenes.

Exit quoq; versus in monosyllabam cum
energia in sequentibus exemplis. Procumbit
humi bos. Mole sua stat. Tota nituntur opum
vi. Subsedit aquæ mons.

D. Qui pedes faciunt ad lenitatē carminis?

M. Lenissimè fuit alternorum dactylorum
& spondeorum contemperatione.

Plebsit equos, curruq; volans dat lora se-
cundo;

Sidoniam pîsto chlamydem circumdata limbo.

Neq; pedum tantum, sed literarum etiam
ratio habenda est: cum alix suavitatem con-
ciliant; asperitatem inducant alix: quædam
granditati serviant & amplitudini. Primum
elementum A. nescio, qua mollitie carmen
exhilarat; quare à sapientissimo Pœta liben-
tissimè frequentatur.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Vel, mista rubent ubi lilia multâ

Alba rosa.

Potuisset luteolis calthis scribere & mul-
tis rosis. E. & I. sonum habent exilem. V.
vastitatem sonat: vastos volvunt ad littora

fluctus. Vorat æquore vortex. Litera O. omnium lenissima, maximeq; sonora est. R. carmini affert asperitatem, ideoq; dicitur litera canina; hanc sæpius usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

*Cerberus hæc ingens latratu Regna trifauci
Personat, ad-verso recubans immanis in
antro.*

Quàm aptè dicitur! ergo ægre rastris terram rimantur. Sed hæc sufficiant, ex quibus capi possit conjectura cæterorum: est enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in versu heroico,

C A P U T XI.

De causa efficiente Pœseos.

D. *Uæ est causa efficiens Pœseos?*

M. **Q** Mens Pœtæ certis imbuta præceptis, & arte instructa omnem efficit Pœsin.

D. *Igitur Pœtica appellanda est Ars?*

M. Sane appellanda est; Quia Pœtica est facultas animi, quæ certis quibusdam, & non errantibus præceptis ad finem suum tendit, opusq; perficit: quæ est Artis notio.

D. *Num Furor aliquis Pœticus, quod ajunt, requiritur ad efficiendam Pœsim?*

M. Requiritur utiq;: si modo bene intelligatur, quid veniat furoris illius nomine

D. *Quid est ille Furor?*

M. Est quidam impetus vehementior, quàm cum impellitur animus, furere dicitur: oriturq;

turq; ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur: Amor, Desiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Desperatio, Audacia, Timor. Neq; existimandum est, affari divinitus, ut fabulantur Pœtæ, hujusmodi Furorem; verum cum vehementius solito his agitur, quos appellavi, moribus, qui Pœticè scribit, & in rei cuiuspiam maxima contentione fertur contemplationem: calorem concipit, vi cuius sic loquitur: ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quandonam opus est illo Furore?

M. Nihil opus est illo Furore, cum Pœta Fabulam instruit suis, partibus; nihil, cum aliquid sedatè ac consideratè imprimis canendum est: sed in aliquibus orationibus, narrationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Ultra plus confert ad Pœsin, Ars, an Natura?

M. Parum certè sine Arte Natura, parum Ars sine Natura conferet. Ars enim sine Natura tristis est & exsucca; Natura sine arte vasta est & inculta. Ita sentit Horatius, cum ait:

*Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæstû est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic*

Altera poscit opem res, & conjurat amicè,

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitq; puer, sudavit, & alsit &c.*

Quare quod vulgò dici solet, nasci Pœtas, sic intelligendum est: ut multæ dotes à natura requirantur ad Pœsin, quæ tamen arte debent perfici.

D. Qui fuere Pœseos Inventores?

M. De hoc certi nihil afferri potest. Orpheus certè, Linus, Musæus, aut Homerus Inventores Pœseos dicendi non sunt, sed Illustratores, ante quos constat floruisse Pœtas,

C A P U T XII.

De fine Pœseos.

D. Quid est finis Pœseos?

M. Quid est jucunda morum Institutio. Nam eo tendit Pœta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii: (a)

*Art prodesse volunt, aut delectare Pœta,
Aut simul & jucunda, & idonea dicere vita.
Et paucis interjectis versibus.*

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectiorem delectando, pariterq; monendo.*

D. Explica quæso singulas responsionis voces.

M. 1. Cum Finis sit id, cujus gratia aliquid fit; sitq; alius Arti, alius Artifici propositus: non agitur hic de fine Artificis, qui est multiplex: cum possit Pœta scribere, vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verùm agitur de fine Ar-

tis

tis, propter quem est illa instituta: ac proinde ad quem suapte naturà collineat.

2. Dicitur ille *Finis* esse *morum institutio*: quia Civilis Facultas cum ad perfectum Civitatis statum, Civiumq; facultatem tota collimet: & Ars Poëtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; plane sequitur Poësim omnem ad ejusmodi felicitatem referri. Cum autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur; ad eum finem instituta est Poësis: ut hoc modo mores informet; atq; etiam, cum id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est felicitas, ut superius tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Fucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam Poëseos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et sane debuit in hoc Poësis, ut in multis aliis, à Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare: ut austerè & jejunè Philosophia, jucundè verò, ac planè, magnificè mores Poësis instituat.

D. Nonne *Fines* sibi *propositos* *peculiares* ac *diversos* habent *singula Poëseos genera*? Quo modo igitur Poësis habere dicitur pro fine *jucundam morum institutionem*?

M. Habent utiq; suos diversos fines, ut dicetur inferiùs, sed huic primo Fini subiectos sic: ut singuli omnes ad eum demum referantur: v. gr. Epica Poësis ex fine suo ad id instituta est, ut Viros Principes admira-

bili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbationes componat, ac perpurget: sed isthac ad ineundam quoq; morum institutionem referuntur. Neq; etiam aliò tendunt Comœdiæ sales ac joci, quàm ut derisa palam vitia, ludibrioq; in scenis habita, evitentur diligentius; sicq; suo modò ad hanc morum informationem alia Pœseos genera revocantur, ut patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

C A P U T XIII.

De Divisione Pœseos.

D. *Uo modò dividitur Pœsis?*

M. **Q**uùm Pœsis omnis, ut initio diximus, aut ferè omnis in imitatione posita sit: optima erit illa Pœseos divisio, quæ à diverso genere imitationis petetur.

Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgò assignatur. Nam in pœmatis vel Pœta per se ipse narrat aliquid, & sermonem alterius refert sine ullis personarum inter se colloquiis; vel non ipse narrat, sed alios tantùm loquentes, & quasi negotiantes inducit; vel & ipse narrat aliquid, & alios inducit loquentes agentesevè. Atq; ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera Pœseos.

D. *Qui vocas primum genus?*

M. Narrativum, vel Enunciativum hoc genere continetur: v. g. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti; ubi semper

per ipse narrat Virgilius.

D. Quî vocas secundum genus?

M. Dramaticum. sive Activum, quò genere comprehenduntur Tragicæ & Comicæ Fabulæ, item Eclogæ: ubi inducuntur agentes intèr se pastores.

D. Quî vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Pœta ipse narrat, atq; etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Illas & Odyssea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pœmata. Ad hæc tria genera facillè revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, satyræ, aliæq; pœmata.

D. Nonne alia est diviso Pœseos?

M. Alia est maximè vulgaris, in pœmata multum aliunde inter se discrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Pœtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici, Elegiaci, Lyrici, Epigrammaticarii appellati: de quibus singulis, aliisq; momenti alicujus pœmatis deinceps agendum erit.

)(+)(
INSTITUTIONUM
POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

M. **C**um principem inter Pœmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modò agendum est. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus: definitio primum illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse Actionem, cujus dotes singulas prosequemur: tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Dispositio, ubi de propositione, Inventionem, Narratione, & Epilogo pœmatis Epici, quantum satis erit, disputabitur.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Epopœiæ.

D. **Q**uæ est vis, & potestas hujus vocis, Epopœia?

M. Ut locutio omnis, oratio est, antonomastice tamen Oratio appellatur ornatissima, quæ utuntur Eloquentes; sic Epos, quod generatim Verbum significat, addictum est speciatim Pœsi; atq; ab illa communi significatione contractum est ad Pœma, quod vocatur Heroicum. Item ποιῆν Græcè idem est ac latine *facere* vel *ingere*. Hinc fit, ut Epopœia secundum vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio pœmatis Epici, quod Heroicum

D. Quo

D. Quo modo definitur Epopœia?

M. Definitur Imitatio Actionis unius, totius, verae, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profecta, narratione drammatice, & versu hexametro, quæ Viros Principes atque primarias virtutes excitat, atque adhortatur.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur Imitatio; quia Pœsis omnis, aut quæ saltem spectatissima est, ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur Actionis imitatio, quia Actiones humanæ sunt materia Pœseos, ut supra docuimus. (a)

3. Dicitur Actionis unius, totius, verae, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profecta; quibus verbis designatur materia Pœmatis epici: ratione cujus partim convenit cum aliis pœmatis, partim ab iisdem discrepat: puta à Comœdia, cujus materia est Actio vulgaris, & plerumque obicura.

4. Dicitur Imitatio Actionis narratione drammatice insignis, eo sensu, ut nec Poeta semper ipse narret, sed personas loquentes, agentesve sapè etiam inducat; quod jucundius multò vitæ rite instituenda hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio versu hexametro exornata: quod necessario illud requiratur ad Epicum Carmen; juxta illud Horatii.

Res gestæ Regumque, ducumque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Ho-
merus.

B6

6. Di-

(a) lib: 1. cap: 2.

6. Dicitur imitatio Actionis, quæ Viros Principes ad primarias virtutes incitet: quibus verbis attingitur Epopœiæ finis. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat, ad eaq; quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quandam actionem, de qua in capite proximè consequenti.

CAPUT II.

De Materia Epopœiæ.

D. *Quæ est materia Epopœiæ?*

M. *Q*Uæst Actio personæ nobilis, una, tota, vera, verisimilis, illustris, ac felix.

D. *Quare debet esse Actio personæ nobilis?*

M. Quia cum finis ille sit Epopœiæ propositus, ut Viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem sibi laudi vertere Principes, non plebejas, aut obscuras personas: sed nobiles, atq; illustres imitari. Sit itaq; illa Actio insignis alicujus v. g. Herois, qui Principum animos, laudis studio incensos, ad sui admirationem, imitationemq; rapiat.

D. *Quem vocas Heroem?*

M. Antiqui fabulantur Heroas esse quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ut Achillem. & Æneam; vel ex Deo, & muliere mortali; ut Herculem. Jam verò Heros virum extraordinarium sonat, in quem tria

hæc

hæc maximè dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus præsens, erectus, & robustus quodammodò, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, supra hominem & sapere & posse videatur.

§ I. Actio Fœminæ in materia Epopœiæ.

D. *Tane Actio Epopœiæ debet esse Heroica? Aut non possit esse Fœminæ, quæ dicatur Heroïna?*

M. Actionem Fœminæ esse posse materiam Epopœiæ, affirmant aliqui, negant alii. Utriusq; partis rationes subjicio.

Qui affirmant, ajunt, 1. Non obesse Fœminæ animum, qui virili similis est, ejusdemq; naturæ; huic posse esse armorum usum; atq; etiam Fœminas aliquando & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. Fœminæ actionem esse sæpe materiam Tragœdiæ: quidni & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad præclara facta accendi posse Viros Principes, quibus, turpe sit ea non posse agere, quæ fœmina gesserit. 4. Fœminas à præstantissimis Pœtis inductas esse in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam: puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroïnam quamdam, cui belli alicujus summa commitatur; quæ habeat

habeat omnes Herois dotes, nullos habeat sexus defectus.

Qui verò negant Actionem foeminae esse posse materiam Epopœiæ, respondent. 1. Animorum quidem sexum esse nullum: at foemineum corpus esse imbellius, cujus contagione langvet animus: neq; rebus bellicis perfectè tractandis idoneas esse foeminas: quibus Aristoteles curam rei domesticæ attribuit: arma verò, & ea, quæ non modò extra civitatem, sed etiam extra privatos parietes fieri necesse est, viris concedit.

Reponunt 2. Actionem foeminae convenire Tragoediæ, non item Epopœiæ: quia finis hic est Tragoediæ, ut excitentur, purgenturq; quidam animi affectus; qui finis tam facile obtinetur, ut viri, siue foemina celebretur Actio; at Epopœiæ cum sit ille finis, ut ad ardua quaq; & præclara facta accendant Viros Principes: huic rem imparem esse foeminae Actionem; unde

Negant 3. Actionem foeminae talem esse posse, quam velint Viri Principes imitari. Esto possit illa foemina Actio incitare Viros Principes ad arduum aliquid suscipiendum: sed actione illi foeminea movebuntur tanquam argumentò, quod vocant: à minori ad majus: quod turpe sit viro, maximè principi, illud non aggredi, quod foemina fortiter gesserit: At enim non erit hæc Actio exemplaris locò, quod sibi proponant Viri Principes imitandum.

Observant. 4. Nullam unquam fœminæ Actionem à præstantissimis Poëtis in materiam Epopœiæ fuisse assumptam. Celebratas quidem à Tasso, & Virgilio fœminas; sed in Episodia quasi contrusas illas fuisse; atq; etiam in pœnam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas; ne fuso imbelli, indignoq; sanguine virum aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassū; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atq; etiam fœtitix illæ Heroinæ non stant ab Heroe Epopœiæ, immò ipsi adversantur: ut Chlorinda, quæ Mahometanis, & Camilla, quæ Turno militabat: Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroem nullum.

Notant 5. Actionem fœminæ à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexus defectus, non esse aptam Epopœiæ: quod solvatur hoc pacto Actio primaria per machinam: quod vitiosum imprimis esse contendunt. Verùm ne quid modò dicam de solutione per machinam, de qua postea in Forma Epopœiæ; bellè reponant hujus secundæ sententiæ patroni de Actione Heroinæ ordinariè, at non extraordinariè, & per miraculum à Deo excitatæ, procedere quæstionem. Atq; hæ sunt utriusq; partis rationes, quæ suum utrimq; pondus, suamq; quamvis fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II. Actio Epopœiæ quo modo Una?

D. *Uo sensu Actio Epopœiæ debet esse Una?*

M. **Q**uo sensu, ut sit illa Actio per se simplex, nec dividi possit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia sui Herois facta contextuit in Æneide, quæ sunt quidem varix per se Actiones; sed habet tamen unam, simplicemq; Actionem, eamq; primariam, quæ est in Italia Religionis, Regniq; per victoriam de Turno constitutio: unde pendet. Herois felicitas, ad quam cæteras omnes retulit tamquam Actiones secundarias.

D. *Quare una debet esse Actio Epopœiæ?*

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quod omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis absolvendum allaborent, cujus gratiâ alia esse videantur: talis v. gr. Pictura, quæ unum aliquid in unaquaq; tabella sic perpolit: ut cætera ad id referri omnia satis intelligantur.

D. *Qui Pœtæ contra Epopœiæ peccant unitatem?*

M. 1. Qui multas Actiones unius, ejusdemq; Herois primarias uno pœmate complectuntur. Reprehendit certè Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclare gestas uno eodemq; opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quod in Achilleide Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initiò pœmatis: *Ma-*

Magnanimum Æacidem, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam Succedere Cœlo
Divæ, refer: Quamquam acta viri multum in-
culta cantu

Mæonio, sed plura vacant. Nos ire per omnē
Sic amor est, Heroa velis, Scyroq; latentem
Dulicbia proferre tubæ, nec in Heclore traçio
Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.

2. Qui duas diversas Actiones primarias,
quod uno eodemq; tempore contigerint, unâ
Epopœia velit celebrare; esto id concedatur
Historiæ: at Epopœiæ non licet

3. Qui plures Heroas: inducunt; quibus
eandem ex æquo gloriam tribuant. Plures
adsint, esto, uno in pœmate Heroes, modò
unus ceteris videatur præcellere, cujus sit
Actio primaria. Sic Pallas & Tarchon
Æneæ nihil officiant gloriæ: quàmvis for-
titer pugnet uterq; atq; unus multum
conferat ad victoriam de Turno reportan-
dam.

S. III. Actio Epopœiæ quo. modò Tota?

D. Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse
tota?

M. Eo sensu vult esse Totam Aristote-
les; ut sit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per initium, Medium, &
Finem Actionis?

M. Per Initium intelligo causas, & con-
silia Actionis suscipiendæ; per medium, cau-
sarum

farum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum: per Finem verò illarum omnium difficultatum solutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplor?

M. Exemplum esto in Æneide. (a) Æneas incensa Trojâ in eam regionem, unde majores sui venerant, vocantibus fatis, collecta Trojanorum manu conferre se constituit: *Ecce initium* Post multos terrâ mariq; exantlatos labores, Junone totam Trojanorū gentem dirissimis odiis ubiq; prosequente, in Italiam tandem appellit. Amicè a Latino Repe accipitur, atq; etiam in generum acciscitur. Agrè admodum id ferens Turnus, Dauni Rutulorum regis filius, qui jam dudum Lavinia Latini filia nuptias ambiebat, grave bellum movet contra Æneam, quocum saepe pugnat, & atrociter: *en Medium*. Sed victor tandem Æneas, Turnò occiso, & Laviniam, & regnum obtinet: *en Finis*. Reliqua sunt in Episodiis.

D. Quid itaq; Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias Lavinia & Æneæ Aptheosin prosecutus est?

M. Vitiosè nimirum, & ineptè egit: cū id fatis intelligatur consecutum, & multa circa duo postrema insinuet Virgilius in suo opere absolutissimo.

D. An ideo perfecta dicenda est: quòd Totā sit Actio Epopœia?

(a) Cap: 5.

M.

M. Cum tota sit illa actio, cui nulla pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se aptè cohæreant, accedatq; rerum omnium perfectio, & absolutio. Quare præcipit Philosophus, ut Pœta, qui Fabulam rectè velit constituere, non tantùm eam non incipiat temerè, aut finiat, sed etiam formis traditis insistat. Verum & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodiùs, cum agetur de Forma Epopœiz, tractantur.

§. IV. Actio Epopœiæ quæ Vera, & Verisimilis?

D. *Quo sensu debet esse Vera Actio Epopœiæ?*

M. *Q*uo sensu, ut Pœta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quam tamen sic ornabit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quàm veritati.

D. *Quare Actio Epopœiæ debet esse Vera?*

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili facto, quod certè tamen cognoverit esse falsum; ac proinde sine suo excideret Epopœia, si falsa inducetur Actio primaria. Idem planè de Tragœdia dicendum est, cujus Actio illustris sic vera debet esse: ut moveat.

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis Actio Epopœiæ?*

M. Eo sensu, ut, quod narratur, credi faciliè possit contigisse. Nihil præcipit studiosus Philosophus, quàm ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. *Qua*

D. Quare debet esse illa Actio verisimilis?

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisi & illud idem verisimile sit, ut ad imitationem exciter. Nam quî fieri potest, ut, si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longè superet: hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quo modo
Illustris, & Felix.

D. Quo sensu debet esse Illustris Actio
Epopœiæ?

M. Debet esse Illustris vel ratione sui, vel ratione personarum. Illustris est ratione sui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & constitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem

*Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,
Albaniq; Patres, atq; alta moenia Romæ.*

Illustris non est ratione personarum Actio Odysseæ, quæ Viris non admodum illustribus potest convenire; illa enim sic habet. Ulysses classe amissa, occisis sociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo absuit; rem illius domesticam interea proci decoquebant: ejus uxoris nuptias ambiebant: Telemachum filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atq; interficit. Quid hic illustre præter personas.

D. Qua-

D. Quare illa Actio debet esse Illustris?

M. Quia cum Epopœia Viros Principes ad præclarè facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo sensu debet esse Felix illa Actio?

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquàm quòd sæpe Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; si præterea Heros miserè pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiat; concitabit illa indignationem, ac dolorem: verùm ad imitationem sui minimè commovebit; & sic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaq; Actio primaria felicem sortiri exitum: quàmvis nihil opus sit, Herbas inducere usquequaq; & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

C A P U T III.

De Forma Epopœiæ.

D. Quæ est Forma Epopœiæ?

M. **Q**uam Forma Pœseos universè sit fictio, seu constitutio, & compositio rerum, quæ tractantur in Pœsi; sic Epopœiæ Forma erit earum rerum compositio, quæ soli conveniat Epopœiæ; posita illa in quodam cultu, ornatuq; Actionis, qualem in superiori capite descripsimus, adeo: ut illa Forma nihil aliud sit, quàm Actio suò modò composita, culta, ornata

D. Quid requiritur ad illam Formam, sive Actionis compositionem?

M.

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, compositio (eòdem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes rite distributa, & certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur, 1. Fabulæ epicæ dotes 2. Partes. 3. Dispositio: de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. *Quæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?*

M. **Q** Tres imprimis memorantur: Unitas, Magnitudo, Majestas.

D. *Quo modo erit Una illa Fabula, quæ res adeo disparēs, diversasq; complectitur?*

M. Erit illa una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio: ut in unum aliquid videantur coalescere; si, cum locò movetur aliquid, aut refecatur: non benè sibi constet Fabula. Laudat Homerum Philosophus, (a) quòd sive naturâ duce, sive arte in Odysseam non conclusit ea Ulyssis facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certe laudè florere dicenda est Æneis; cui si v. gr. Trojani excidii, vel Æneæ per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam appositè expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, plane liqueret; vel si ludorum celebritatem, quæ ad posteros transmitti deberent, subducas; vel si descensum ad inferos ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat,

Impe-

(a) Cap: 5.

Imperio didicit Æneas: silentiò præmittas; aliquid certè in ea Fabula desiderari sentias.

D. Quo modò Magna erit Fabula Epica?

M. Philosophus (a) Epopœiam comparat cùm animali, quod quàmvis elegans, si pusillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: un præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita se habet Pœma, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ita temperatum: ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cùm universe dicta sint: propriè magis ac definite aliquid de justa Epopœiæ magnitudine statuendum est, monendumq; imprimis: aliam esse Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem: de prima non ago hoc locò, quæ in eo sita est: ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem; ut supra docuimus: (b) sed de altera institutam esse quæstionem, ac proinde videndum, quæ sit illa magnitudo Fabulæ. Duplicem igitur illam facit Philosophus: unam Actionis, quàm vocat, non nudæ, aut suo carentis ornatu, sed compositæ: alteram quantitatis.

D. Quantâ est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, ut uno circiter annò gesta fuerit, quæ est Actio primaria; sic Illiadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambruni: (c) Odysseæ tantum quin-

(a) Cap; 5. (b) Cap: 2. §. 3. qua-
(c) Differt: perip: q. 7. n. 7.

quaginta dies idem attribuit; Æneidi quatuor menses supra unum annum concessit Virgilius. Sed Episodia, aliâq; adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cum Ilias novem annis, Odyssea undeviginti res gestas comprehendat: & Æneis quidquid interfluxit ab heroicis Æneæ temporibus ad ætatem Augusti Imperatoris.

D. Quanam est magnitudo quantitatis?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in Æneide: duodena excedit in Odyssea: octo, vel novem Tragedias vulgò dicitur æquare versuum numero Epopœia. Sed de hoc argumento redibit sermo inferius, cum de magnitudine dramatis disputabitur.

D. Unde arcessetur majestas Epicæ Fabulæ?

M. Ex triplici potissimum capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionum, episodiorum, machinarumq; contextu. 2. ex narratione drammatica: cum personas loquentes, agentesvè adducet Pœta. 3. ex dictione illustri ac splendida, de qua diximus superius. (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes.

D. Hæ sunt partes Fabulæ Epicæ?

M. **Q**uæ assignantur, Nexus nimirum, & solutio.

D. Quid est Nexus Fabulæ?

M. Est ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usq; partem excurrit, qua transit Pœta

(a) I. l. c. 10. §. 3.

ab

ab infelicitate ad felicitatem in Epopœia,
vel contrà à felicitate ad infelicitatem in
Tragœdia.

D. Quid est solutio?

M. Est altera pars Fabulæ, quæ ab illo
transitu usq; ad finem pertinet, v. gr. quid-
quid in Homeri Illiade certamen antecedit,
quo decertavit cum Hectore Achilles, in
Nexu ponitur: ipsum verò certamen est in
Solutione; Item in Æneïde, quæcumq; Ænex
& Turni monomachia præmittuntur, sunt
in Nexu: ipsa monomachia in Solutione est.

*D. Quid potissimum observandum est circa
Nexum Fabulæ?*

M. Ne varia sic texantur epîsodia, quæ
in Nexum cadunt potissimum: ut animum
auditoris delectando longiùs aberrant ab A-
ctione primaria, aut à finè pœmatis sint
prorsus aliena

*D. Quid observandum est circa Solutionem
Fabulæ?*

M. Primum, ut si qua sint in Solutione
epîsodia, ne longiùs petantur illa, sed spon-
te quasi oblata, & è re nata esse videantur;
alterum, ut ea sint brevissima imprimis: quan-
doquidem in Solutione ad finem anhelat au-
ditoris animus, quem proinde longioribus
epîsodiis morari, minimè convenit.

*D. Licetnè adhibere Machinam in Solutio-
ne Fabulæ?*

M. Alii negant; affirmant alii. Qui negant
suam s. ex eo capite tuerentur sententiam:

quòd solutio facta per machinam, Epopœiæ fini maximè officiat. Nam qui poterit ad Actionis imitationem Vir Princeps impelli, cui se sentiat planè imparem: cum intelligat auxiliò se plusquam humano ad simile aliquid suscipiendum indigere 2. authoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fieri Solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, quâ res exire solet.

Qui verò affirmant: ajunt nihil ob stare, quo minus per machinam solvatur Epopœiæ Fabula. 1. ad imitationem Actionis posse impelli Viros Principes, in qua externò quidem numinis alicujus auxiliò adjuvatur Heros: dum oriosus ille Heros non remaneat, sed præstet per se plurimum, unde feliciter cedat præclarè factum. 2. Sic clausisse Epopœias præstantissimos Pœetas; esse v.gr. machinam in Odysseæ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu & auspiciò, atq; etiã Furiz ministeriò conficitur. 3. Aristotelis præceptionem maximè locum habere in Tragœdia: in Epopœia non item: ratio est, quia in Epopœia cum lateat magis machina, quàm in Tragœdia, ubi machina Dei è coelo delapsi in theatrum producebatur: magis certè animos feriebat subiecta oculis ea machina in Tragœdia, quàm suscepta auribus in Epopœia; ac proinde minus erat ferenda in Tragœdia, quàm in Epopœia. Vide Frizonium,

nium, qui tam fusè, quàm doctè eo de argumento agit in Pœtica dissertatione de narratione (a)

§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio.

D. *Quænam est Fabulæ Epicæ Dispositio?*

M. *Q* Duplex est illa Dispositio: una rerum, partium altera.

D. *Quænam est Dispositio rerum?*

M. Intelligitur illa Dispositio, è celeberrima inter magni nominis in re Pœtica aucthores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigerê, servari ordinem naturalem; alii contendunt, eundem debere perturbari: unde quæstio extitit, an Pœta, ut Historicus, hunc servare debeat narrandi ordinem: ut quodcumq; primum contigerit, narret primum, & in ultimum locum conjiciat, quæ postremò facta sunt: vel contra, an debeat relicto naturali ordine pro arbitrato suo à mediis, aut etiam postremis auspicari?

D. *Quid statuis ea de re sentiendum?*

M. Eodè puto utramq; recidere sententiam; ac proinde non tam de re hic, quàm de voce disputari; nimirum quò nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cum in id omnes consentiant, optime fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioq, usurpatum, rerumq; permixtionem perbellè cadere: verùm alii contendunt

non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem: alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter se, dicendum videtur: non perturbatè narrari, si spectetur sejuncta ab episodiiis Actio primaria: perturbatè verò narrari, si omnia simul accipiantur, neq; à primaria Actione fecernantur Episodia.

D. Jam verò quis ordo Partium servandus est in Fabula Epica?

M. Posteaquam Pœta Actionem, qualem descripsimus, animò informavit, personarum mores, & officia excogitavit, episodica, peripetias, agnitiones, & machinas commentus est, & suum cuiq; locum destinavit, ac opus tandem aggreditur: 1. proponendo, quid canendum suscipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione prosequendo. Deniq; epilogum aliquando, sive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœiæ partes existunt: Propositio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum est.

CAPUT IV.

De Propositione Epopœiæ.

D. Quid est Propositio Epopœiæ?

M. **Q**uod est prima pars Pœmatis Epici, in qua Pœta breviter proponit, & summam, quid in reliquo pœmate sit dicturus.

D. Quæ sunt dotes illius Propositionis?

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio

præ-

præcipiunt, ut appositè, ut breviter, ut verè
recundè contexatur; idem omninò de Propo-
sitione Epopœiæ, quæ est ejus Exordium, di-
cendum est.

*D. Quo modò appositè præmittetur Propo-
sitiò?*

*M. Si non vagè, sed propriè, congruen-
terq; argumentò prætexatur, id est, si rei
caput designetur primis versibus; talis est
Propositio Æneidos,*

*Arma, virumq; cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Laviniaq; venit
Littora.*

Quo modò brevis erit Propositio?

*M. Si non excurrat latius in iis, quæ pa-
rum ad rem faciunt: ea enim tantùm adhi-
benda sunt, quæ valeant ad docilitatem, &
attentionem comparandam cùm aliqua, si o-
pus est, benevolentia. In legem brevitatis
peccat Jovianus, Pontanus in principio U-
ranix:*

*Qui cœlo radiant ignes, quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.*

*Ubi vides crebram ejusdem rei expressio-
nem; ignes, sidera, stellas, cœlo, mundo ta-
cito &c. quæ omnia eodem recidunt. Quan-
tò aptius est initium Georgicon Virgilii!*

*Quid faciat letas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mœcnas, ulmisq; adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus ha-
bendo*

*Sit pecori, atq; apibus quanta experientia
parcis:*

Hinc canere incipiam.

Hic nihil redundat, sed libri Georgicon
singuli singulis fere numeris, aut incisus de-
signantur,

Verum alia est prorsus ratio Panegyrico-
rum, ubi exordimur aliquando à descriptio-
ne; vel, proposita quæstione, latius excurri-
mus: ut videre est apud Claudianum in pa-
negyricis.

*D. Quo modo verecundè & modestè fiet Pro-
positio?*

M. Si adsit omnis ingenii, doctrinæq; ja-
ctatio, omnis granditas ac tumor, & exqui-
sitior ornatus. Cyclicum Pœtam, seu cir-
cumforaneum, qui Carmen in Coronam ad
gloriam aucupandam recitabat, acriter repre-
hendit Horatius; quod sic exorsus fuisset:

*Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
adjungit mox.*

*Quid dignū tanto feret hic promissor biatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.*

Deinde prædicat Homerum, qui modesti-
us Odysseam incipit, & paulatim assurgit
magnificentius.

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte?

*Dic mihi, musa, virum capta post tempora
Trojæ,*

*Qui mores hominum multorum vidit, & ur-
bes.*

*Antiphatem, Scyllamq; & cum Cyclope
Charybdim.*

Initi-

Initium Pharsaliæ affectatiùs videtur & tumidiùs:

*Bella per Æmathios plusquã civilia campos,
Fusq; datum sceleri canimus, populumq; po-
tentem,*

*In sua vitrici conversum viscera dextra,
Cognatasq; acies & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis*

*In commune nefas, infestisq; obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pi-
lis.*

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce plusquam initiò pœmatis usurpata, tam vastâ sunt, sonantia, tumida: ut fateatur Scalliger, se videri sibi audire Lucanum, non tam canentem, quàm latrantem. Nihilò fuit verecundior Statius in principio Achilleidos:

*Magnanimum Æacidē, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitâ succedere cœlo,
Diva. refer!*

Ubi versu primo sexies literam a. repetitam habes, tres continuas voces tetrasyllabas, quæ negotium facessant pronuntianti.

CAPUT V.

De Invocatione Epopœiæ.

D. Quid est invocatio in Pœmate Epico?
M. Quid est ea pars Pœmatis Epici, in qua numen aliquod invocatur, cujus afflatu carmen, quod per se arduum est, & humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem & admira-

rationem commovet, atq; etiam summam operi conciliat auctoritatem: ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod scribitur pœma, illa adhibetur; in minoribus verò pœmatis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illa involvitur. Latini Epici ut plurimum sejungunt; sic apud Virgilium post hanc propositionem, *Arma Virumq; cano.* &c. sequitur invocatio: *Musa mihi causas memora* &c. Græci vulgò Invocationi Propositionem implicant; sic Homerus orditur Iliadem: *Iram cano Dea Pelidæ Aëbillis,* &c. Sic Odyssæam: *Virum mihi dic musa,* &c. Atq; etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, & Virgilius ipse in ecclogis Invocationem cum propositione permittent. Id autem fit opportunè, cum opera principibus inscribuntur viris, quos honorificè statim appellamus.

D. Repetitur invocatio in decursu Pœmatis?

M. Repetitur, cum res gravior dicenda occurrit, ac cum comparatur attentio; cum significatur tanti rem esse: ut opus sit divino quodam afflatu ad eam pro dignitate exponendam.

D. Qui sunt invocandi in pœmate?

M. Ethnico Pœtæ profana, & commentitia

tia numina liceat invocare; at Christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo Deipara, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Item si res præclarè gestas Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus: commodè ille potest invocari; uti exemplò suo docuit Virgilius in 1. Georg: his luculentis carminibus:

*Tuq; adeo, quem mox, quæ sint habitura De-
orum*

*Concilia, incertum, Urbesne invisere Caesar,
Terrarumq; velis curam, &c.*

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flaccus initiò Argonauticon, & Statius initiò Thebaidos Domitianum invocant. Atq; hic observandum est, licere Poëta Christiano in Sacro pœmate Musas usurpare pro Poëtica facultate, pro sacro impetu, atq; enthusiasmo, Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoq; hæc aliaq; his similia hoc sensu accepta posse pœmatis de Christianis mysteriis scriptis inferi.

CAPUT VI.

De Narratione Epopœiæ.

D. Quid est Narratio Epopœiæ?

*M. Q*uest pars, seu potius corpus pœmatis, cui Propositio & Invocatio quasi faciem præferunt, parantq; attentionem, & docilitatem. Cum autem non tam verum,

quàm verisimile Pœtæ sit propositum; sic non tam rei gestæ, quàm velut gestæ expositio dici debet hæc Narratio.

D. *Quid est spectandum maxime in illa Narratione?*

M. Cùm tam latè pateat, ut totum pœma exhauriat; cadunt in illam, quæ hæctenus omnia de Epopœia, atq; etiam de pœsi universè sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgò assignantur, illius dotes.

D. *Quæ sunt illæ dotes?*

M. Tot Epicæ, quot Oratoricæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

D. *Quo sensu narratio Epicæ debet esse brevis?*

M. Eo sensu, ut crebriores, prolixioresq; digressiones ne adhibeantur, maxime si ad rē parum faciunt. Arguitur Catullus, quod dimidiū Pœmatis de nuptiis Pelei, & Tethidos in descriptione vestis, Ariadnæq; fabula consumpserit. Fabulæ epicæ, qualem descripsim⁹, fervetur magnitudo, quæ longior non erit: si nihil adducatur inane, quod recidi possit; Nā ut acutè Martialis.

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis,

Sed tu, Coschoni, disiecta longa facis,

D. *Quo modo debet esse perspicua Narratio?*

M. Si alludatur quidem ad fabulas, & historias, si usurpentur helenismi, seu formæ loquen-

loquendi à Græcis desumptæ: sed ita tamen: ut à quovis non imperito facillè intelligantur; si vocabula obsoleta, & ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sanè ut quisq; disertissimus est, ita loquitur apertissimè; sed sat multa eo de argumento tradidimus supra in Dictione Pœtica.

D: Quo modo debet esse Probabilis illa Narratio?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magis curare Pœta, ut jam sæpe docuimus. Itaq;, quod rectè monet Horatius:

*Ficta voluptatis causâ sint proxima veris,
Nec quodcumq; volet, poscat sibi fabula credi.*

In locis, temporibusq;, notandis, maximè verò in effingendis personis, hujus verisimilitudinis habenda est ratio.

*Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decòr naturis dandus, & annis:*
inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in pœmate spectatur imprimis

D: Quo modo scavvis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, & jucunditate verborum sonantium, leniumq; floreat, quod de oratione monet Tullius: si neq; asperos habeat concursus, neq; disjunctos atq; hiantes: si sit circumscripta non longo anfractu, sed ad

spiritum vocis apto: si eodem semper tenore non decurrant carmina. Item suavis erit, si intexantur hypotyposes, suspensiones, metaphora, exclamationes, & admirationes: si interponantur motus animorum, mores & colloquia personarum, obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, laticæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad suavitatem accommodatius est, quàm idonea rebusq; ipsis consentanea modulatio numerorum: de qua egimus in Dictione Pœtica.

C A P U T VII.

De Epilogo Epopœiæ.

D. **A**pponitur Epilogus, & quasi peroratio Epopœiæ.

M. Apponitur, non semper quidem, sed aliquando tamen; & Epopœiæ, & aliis Pœmatis: atq; etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. *Æneid*: narrata Nisi, & Euryali celeberrimi paris amicorum cæde, rem hoc Epilogò sive epiphonemate concludit:

*Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet æ-*

vo:

*Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.*

In fine sæpius suorum operum Epilogum usurpant Pœtæ variis modis. Nam aliquando

do indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt; Ita Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arborum cultu, pecorumq; canebam,

Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad altum

Fulminat Euphratem bellò, victorq; volantes
Per populos dat jura, viamq; affeclat Olym-
po.

Illo Virgilium ne tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis otii,
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; juven-
ta;

Tityre, te patula cecini sub tegmine fagi.
Aliquando gratulantur, & immortalitatis
spe sibi blandiuntur. Sic Ovidius in fine Me-
tamorphoseon canit:

Famq; opus exegi, quod nec Fovis ira, nec
ignes,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere ve-
tustas.

Cum volet illa dies, quæ nihil nisi corpo-
ris hujus

Fus habet, incerti statium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenq; erit indelebile nostrum.
In eundem sensum librum tertium carmi-
num claudit Horatius:

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; sita Pyramidam altius:

Quod

Quod nec imber edax, aut Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series & fuga temporum.
 Non omnis moriar, &c.

Modestius suam Thebaida affatur Statius
 in fine.

Durabisne procul, dominoque legere superstes.
 O mihi bisseos multum vigilata per annos
 Thebaidæ jam capta præsens tibi fama benig-
 num

Stravit iter, cepitque novam monstrare fu-
 turis.

Fam te magnanimus dignatur noscere Cæ-
 sar,

Itala jam studio discit, memoratque juvenio.
 Vive precor; nec tu divinam Aneida ten-
 ta,

Sed longè sequere, & vestigia semper a-
 dora.

Mox tibi si quis adhuc prætendit nubila li-
 vor.

Occidit, & meriti post me referentur bono-
 res;

Epilogum Epopœiæ minimè necessarium
 esse, demonstrant, Ilias, Odyssea & Aneis,
 quæ ipsa narrationis absolute conclusionem
 tur.

60

XOX

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER III.

De Dramate.

M. **E**picam Pœsim excipit proximè Dramatica, de qua sic disputabimus: ut in Pœma Dramaticum universè primum, deinde in singulas ejus species inquiramus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque, quæ ipsū tum generatim, tum singulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pœmatis Dramatici.

D. *Utd est Pœma Dramaticum?*

M. **Q**1. Si vocis etymon spectes: à voce græca latina agere, dicitur Pœma Dramaticum, quòd totum sit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Pœmate colloquantur.

2. Si rei definitionem quæras: est *Imitatio Actionis, unius, totius, justæ magnitudinis, vere, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis; quæ metri & harmoniâ, non narrando, sed agendo, vel quosdam animi affectus excitat, & expurgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.*

D. *Explica, quæso, singulas voces.*

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*; quia cùm
Pœsis

Poësis in Imitatione actionum humanarum sit posita, ut initio docuimus: species quoq; illius singula ejusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis vel vulgaris felicitis, vel infelicitis*: quibus verbis partim Dramatica Poësis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magna, vera, verisimilis illustris, ac felix: partim ab eadem discrepat: cum Actio Dramatica possit esse falsa & vulgaris: si scribatur Comœdia; infelix, si Tragoedia.

3. Dicitur *Poëma Dramaticum imitari metrum & harmoniâ*: quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vincula oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*: quia nihil ipse Poëta exponit, aut commemorat, ut in Epopœia: productis in scenam personis sermonem tribuit, easq; inter se agentes, negotiantesq; exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus, vel privata vitæ exemplum proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis poëmatidis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragoedia; vitæ privata proponit exemplum Comœdia; mores utraq; ut omnis Poësis, recte instituit.

CAPUT II.

De Materia Pœmatis Dramatici.

D. *Uenā est materia Pœmatis Dramatici?*

M. **Q**uest Actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.

D. *Quo sensu debet esse una, & tota illa Actio?*

M. Eo sensu, ut nec in plures actiones primarias dividatur: nec suò initio, medio, ac fine careat, ut supra docuimus.

D. *Quo sensu debet esse Magna?*

M. Eo sensu, ut eò usq; crescere possit ac debeat: donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commodè mutatio inferatur in fabula implexa; & in simplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supremus est Actionis terminus; qualis sit ille, patebit ex dicendis inferius.

D. *Quo modo erit Vera, vel Falsa?*

M. Si verè contigerit, aut non contigerit; quando autem, & quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniar: dicetur postea, cum agetur de Tragedia, & Comœdia (a)

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis?*

M. Eo sensu, ut nihil afferatur, quòd sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.

D.

(a) c. 8. & 12.

D. *Quo modo Actio illa insignis erit, vel Vulgaris?*

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat Tragediæ, quid Comœdiæ, explicabitur inferius. (a)

D. *Quo modo erit Felix, vel infelix illa Actio?*

M. Ratione exitus felicitis, vel infelicitis solet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoq; felix est, quæ licet multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contra infelix illa est, quæ quàmvis prosperè admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas: suis locis exponetur.

C A P U T III.

De Forma Pœmatis Dramatici.

D. *Quæ est Forma Pœmatis Dramatici?*

M. *Q*uest Fabula, sive Compositio Actionis: in qua, ut in Epica, considerandæ sunt Dotes, Partes, & Dispositio.

D. *Quæ sunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?*

M. Prima est Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

§. I. *Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.*

D. *In quo posita est Unitas Fabulæ Dramaticæ?*

M. In

(a) c. 9.

M. In tanta partium omnium, rerumq; diversarum inter se connexione: ut in unum aliquid videantur coalescere.

D. *Quo modo simplex esse debet Fabula Dramatica?*

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philosophus, (a) qui Fabulam simplicem modò duplici, modò opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula: qui è felicibus infelices, aut contrà ex infelicibus felices existunt. Duplex verò ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt; uti fit in *Odyssæa*, ubi felix *Ulysses*, Proci infelices: & in *Æneide* felix *Æneas*, *Turnus* infelix efficitur. Atq; hoc sensu simplicem Fabulam esse vult *Aristoteles* (b) in *Dramate*; aut saltem longè anteposit duplici; quòd multò magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementiùs: cùm grandi omnes, nullo exceptò, excipiuntur calamitate in *Tragœdia*; in *Comœdia* verò placet magis, si latus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una continua sic, ut sine peripetia, id est, sine manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraq; simul ad finem usq; procedit.

D. Da

(a) c. 9. *Poët.* 1. (b) cap: 1.

D. Da exemplum utriusq; Fabulæ, simplicis, & implexæ.

M. Habes simplicem Fabulam in Ajace Sophoclis, & Hercule furente Senecæ, & alibi passim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens furit; posteaquam verò ad se rediit, præ pudore sibi mortem conciscit: eodem fere modò Hercules se gerit, nisi quod superfit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplū apud Senecam in Oedipo: ubi cum Oedipum missus Corinthò senex adisset, ut significaret, Regem ipsum à Corinthiis pronuntiaturū esse, atq; hac ratione gratissimum illi nuncium afferre se existimaret: contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se & parricidam, & incestus Jocastæ matris implicatum nuptiis; atq; hinc subitò, & præter omnium expectationem factus est infelicitissimus. Ubi vides mirabilem peripetiam simul, & agnitionem. Atq; hac Fabula, quæ implexa dicitur, longè præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem: quatenus videlicet illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§ II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. Quanam est justa Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quòd oculis evenire solet, cum corpus

pus videmus: idem planè accidit memoriæ, cum dramaticam Fabulam excipimus. (a) Ut enim, quæ vastiora sunt, oculorum conspectum, sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facile excedunt: utriusq; verò facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atq; hinc factum est, ut, quemadmodum in omni corpore, sic qualibet in Fabula Dramatica iusta quædam debeat esse magnitudo, quam uno quasi intuitu complecti possit auditor; ne distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animò remittant, ac frigeant, qui concitabuntur, affectus. Quæ lex pro Tragicis posita, valet etiam pro comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ ritè instituendæ ratio quæritur.

D. Quenam est igitur illa Magnitudo?

M. Præter assignatam superius magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philosophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quenam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria: ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id est, ut unum diem naturalem, vel nullò modo, vel parum certè excedat, atq; etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus horis possit definiri; imò eò perfectior, & convenientior erit illa Actio: quò
magis

(a) *Arist: cap: 5.* (b) *Arist: cap: 2.*

magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latius multò possunt excurrere, quæ adhibentur Episodia, quàmvis & rariora, & breviora esse oportebit, quàm quæ adjiciuntur in Epopœia; ne rerum multitudine, ac varietate animus distrahatur, atq; obroatur, sic in dramate ut ad primariam actionem non satis attendat, minuscq; concipiat, qui debent hinc oriri potissimum affectus, Atq; eo sensu accipienda sunt Philosophi verba: cum Tragoediam inter, & Epopœiam id quoq; assignat discriminis; ut certò, quodam tempore Tragoedia, nullo definiatur Epopœia.

D, Quanam est magnitudo Quantitatis?

M. Quantitas illa posita est in numero versuum: ad ducentos, trecentosvè supra mille, atq; etiam apud Recentiores ad duo millia recensentur; hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas & senas horas exhibeatur Drama: adeo, ut nec brevius sit, nec longius: non brevius quidem; ne forte locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius; ne possit usurpari illud Plautinum: *Iambi sedendo, & oculi spectando dolent.* Jam verò quæ sint partes Fabulæ Dramaticæ, aut quæ illarum dispositio: patebit ex dicendis capite proximè consequenti, & ex capite II.

CAPUT IV.

De Partibus Pœmatis Dramatici.

D. *Uæ sunt partes Pœmatis Dramatici?*
 M. *Q* Cum Pœma Dramaticum ex materia
 constet, quæ est Actio, quam descri-
 psimus, & forma, quæ est eadem Actio com-
 posita, excultaq; de qua modo egimus; hinc
 factum est, ut modò materiæ, modò formæ,
 modò utriusq; simul habita ratione, in suas
 partes variè soleant Auctores illud pœma
 distribuere, Sex omninò Dramatis in suas
 partes reperio divisiones.

D. *Affer, quæso, & explica illas omnes di-
 visiones.*

M. Prima divisio est in *Diverbium & Cho-
 ricum*; quæ omnium maximè generalis est;
 nam quidquid est in Dramate, ad hæc duo
 genera revocatur, ut geratur, aut canatur.
Diverbium itaq; est ea pars Dramatis: in
 qua colloquantur, aguntvè inter se, qui di-
 cuntur Actores. *Choricum* verò dicitur illa
 pars, in qua iidem Actores, vel alii concin-
 unt aliquid cùm Dramate conexum, de quo
 postea.

Altera divisio in *Nexum & Solutionem* tã
 latè patet, quàm prima: quàmvis alio modò
 Drama partiatur. *Nexus* in Dramate, ut ha-
 bet Aristoteles, (a) est totū id, quòd à prin-
 cipio ad ultimam usq; pertinet partem, ex
 qua fit mutatio fortunæ: hac autem mutati-

onc

(a) Cap: 16. Pœt:

one felicitati infelicitas in Tragoedia, & felicitas infelicitati succedit in Comœdia. Solutio verò à mutationis principio ad finem usq; protenditur. Sic in Oedipo Senecæ, quidquid antecedit illum locum, ubi tandem & patris interfectorem, & matris maritum agnoscit Oedipus, unde summa oritur infelicitas, est in Nexu: reliqua sunt in solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantum satis est, dictum superius (a) in fabula epica.

Tertia divisio (b) fit in Prologum, Episodium, Exodum, & Choricum. Prologus præcedit primum actum; diciturq; ea pars continere quasi semina omnium, quæ dicenda sunt in reliquo dramate: adeo, ut Actorum nemo producat in Scenam, qui non sit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipue; potest enim è domesticis, amicisve de novo aliquis induci.

Episodium hoc loco juxta Aristotelem, continet tres Actus intermedios, adeoq; tam primariam Actionem, quam secundarias, sive adjunctas comprehendit. Ubi notari velim: & Actionem illam primariam, & secundarias etiam esse Actoris primarii: quamvis hæc quoq; actiones adjunctæ possint esse illorum, qui sunt post primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Episodici.

(a) *Lib: 2. cap: 3 §. 2.* (b) *Arist: cap: 1. 10.*

dici. Exodus est quintus Actus, ubi Catastrophe, de qua mox, sicuti & de Choro capite proximè consequenti.

Quarta divisio fit in *Protasin*, *Epitasin*, *Catastasin*, & *Catastrophem*.

Protasis, quæ significat præstitutionem & præordinationem, est Dramatis initium: in quo proponitur summa rei sine exitûs declaratione, ut animus auditoris suspensus teneatur; nam si præsciretur Fabulæ exitus: non sic placerent, quæ postea dicerentur.

Epitasis, quæ rei constitutionem significat, vel, ut alii interpretantur, exaggerationem, est ea pars, quæ *Protasin* proximè consequitur, & in qua turbæ excitantur, totaq; rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturq; Latinis *nodus erroris*.

Catastasis est ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: ostenditur tamen quo modò possint illæ postea explicari: unde à multis *Catastasis* confunditur cum *Epitasi*.

Catastrophe, quæ subversionem sonat, est ea pars, in qua totum negotium dissolvitur; cum Actor primarius à felicitate transit ad infelicitatem, vel contrà. Ad extremum drama, si ita fieri possit, illa est rejicienda: quò magis auditoris animus suspendatur, ac delectetur.

Quinta divisio fit in quinq; Actus, qui sic appellantur ab actione, cujus sunt partes; quare tot sunt illi Actus: quot habet Actio diversas partes, & præcipuas; quinq; recen-

sentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem propriè deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, quâ res implicitè dissolvantur; quintus impedita artificiosè expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius.

Nec vè minor, nec sit quîntô productior actu Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

D. Estnè semper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ possunt esse magis minuvè graves, populoq; jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actûs, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel adventu, vel inter-ventu, vel abitu.

D. Quot sunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviores, vel jucundiores: pauciores olim adhibebantur: jam ad tredecim, & ampliùs numerantur.

D. Quot sunt Actores in Dramate?

M. Plures esse quàm quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui, si prodeant simul in Scenam. tres tantùm, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius:

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in Fabulam, Mores,
(a) Arist: cap: 4. Sen-

Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.
Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, & actionum compositam, instar animæ obtinet in dramate: & continet actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta: quare non tam pars Dramatis, quam ipsum Drama debet appellari.

D. Quo modo itaq; Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex æquo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent: ut Drama partiri cum ipsa dicantur ab Aristotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cujusq; diximusq; requiri bonos, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini Morū partus esse solent, ac proinde debent esse illis imprimis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragedia & Comœdia.

D. Quo sensu Melodia, & Apparatus dicuntur esse partes Dramatis?

M. Quia quamvis extra Drama esse consuevantur: ad ejus tamen splendorem cum conferant plurimum, (sicut ad commotionem affectuum,) duæ quoq; Dramatis partes vocantur à Philosopho (a) Quare de aliis cum

egerimus superiùs: de his quoq, modò agendum est.

CAPUT V.

De Choro in Dramate.

D. *Quid est Chorus in Dramate?*

M. *Q*Est pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quò dictum est jam in fine proximè superioris capituli. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere: quòd Actui soleat postponi, rarò præponi. 3. Cùm concentu, quòd, qui chorum agunt, concinere soleant, atq; etiam aliquando loquantur.

D. *Quid canitur à Choro?*

M. Non canitur quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula: vel favebant bonis & lugentibus: vel monebant iram esse frenandam, insanosq; motus còercendos: vel lugebant cum miseris, vel superos deprecabantur. Chori officia expressit Horatius his versibus:

*Actoris partes Chorus, officiumq; virile
Defendat: non quid medios intercinat æliis,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.*

*Ille bonis faveatq;, & consilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapæ laudet menjæ brevis, ille salubrem
Fusti.*

*Fussitiam, legeſq̃, & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, Deoſq̃ precetur & oret;
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.*

C A P U T VI.

De Scenico Apparatu.

D. *Quid eſt Apparatus Dramatis?*

M. **Q**uoniam In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui rectè dici poteſt ornatus ille omnis, quò & Scenæ, & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

D. *Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?*

M. Per Scenam hic intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile eſt aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi ſcenici in theatro, quod in modum hemicycli erat: in eo tria ſpectabantur maximè: Scena, Orcheſtra, Proſcœnium. Scena eſt frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orcheſtra locus eſt, in quo ſpectatores Drama intuebantur. Proſcœnium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scena itaq; altior erat pulpitò, pulpitum proſcœniò, proſcœnium Orcheſtrâ.

D. *Qualis debet eſſe Perſonarum ornatus?*

M. A diverſo veſtium genere diverſas quoq; ſortiebantur appellationes Dramata, ſive Fabulæ: palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ; quòd palliò Græci Actores uterentur; Latinorum togatæ; quòd togas illi ad-

hiberent; dicebantur item apud eosdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illustrium actiones imitabantur; quod personarum istiusmodi esset prætextæ. Togatæ tantum vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant; quia toga erat vestis popularis, juxta illud Horatii: *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* De vestium forma, ornatuq; in Dramate nihil certi jam potest afferri; quod varientur vestes pro diversitate regionum, ac personarum, quæ in Scenam inducuntur.

Postquam ea protulimus, quæ ad Drama spectant universè: nunc de Tragœdia & Comœdia, quæ sunt ejus partes, videamus.

C A P U T VII.

Definitio Tragœdiæ.

D. Quid est Tragœdia?

M. Q. I. Secundum vim vocis Tragœdia est cantus ob hircum: deducitur enim à vocabulis *τραγὸς* Hircus, & *ὠδὴ* cantus; quod Tragœdia prius fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hostis mactabatur; sive quod hircus præmium esset certantibus, juxta illud Horatii;

Carminè qui tragico vilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, juxta alios, à nomine *τῶς* Fax: quia ora facibus perlinebant Actores ante usum personarum

narum ab Æschylo repertum, juxta hæc Horatii carmina:

Ignotum Tragicæ genus invenisse camæna
Dicitur: & plaustis vexisse Pœmata The-
pis,

Quæ canerent, agerent vè peruncli facibus
ora.

2. Definitur (a) Tragedia: Imitatio A-
ctionis unius, totius, veræ, verisimilis, &
insignis: quæ metro, & harmonia, non narran-
do, sed agendo, misericordiam ciēt, ac terro-
rem; ut affectuum expiationem, seu purgationem
inducat.

D. Explica, quæso, singulas definitionis par-
tes.

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis, quia Pœ-
sis, maximè Dramatica, Actiones humanas
imitatur: ut diximus superiùs.

2. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, ve-
risimilis, insignis: quibus verbis notatur ma-
teria Tragediæ; qua partim convenit cum
Epopœia, & Comœdia, partim ab iisdem
discrepat. Nam materia Epopœiæ est Actio,
quæ habet quidem omnes illas dotes, sed
debet insuper felici exitu terminari: quod in
Tragediam non cadit, quæ sæpiùs infelicem,
rarò admodùm felicem habet exitum. Comœdiæ
verò Actio vulgaris est, & obscura.

3. Dicitur Metro, & harmoniâ perfici Tra-
gedia; quòd sermonem non qualemcumq̃;
sed metro adstrictum, ut alia Pœseos gene-

ra, requirat; item & harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur non narrando, sed agendo exhiberi Tragoedia: quia, cum sit pœma dramaticum, tota debet esse in Actione: quò pacto ab Epopœia discrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in actione sita est: Pœtâ modò narrante per se, modò alios narrantes, agente sive inducente.

5. Dicitur excitare misericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem purgationemque inducat; quibus verbis Tragoediæ finis attingitur: de quo postea pluribus.

C A P U T VIII.

De Materia Tragoediæ.

D. **Q**uæ est Materia Tragoediæ?
M. Est Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, & infelix. (a)

D. Quò sensu Actio Tragoediæ debet esse una?

M. Eo sensu 1. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit. 2. ut omnia, quæ sunt illius Actionis primariæ, in uno eodemque loco facta esse videantur; in eodem cubiculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris: unde Tragoediæ apponi solet; Scena est Roma, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quo modò Actio debeat esse una & tota; diximus alias. (b)

D.

(a) Arist: cap: 5. (b) Lib: 2. §. 2. & 3.

D. Quo modo debet esse Vera & Verisimilis Actio Tragediæ?

M. Eo sensu, ut verè contigerit Actio primaria: alioqui non multum moveret Tragedia: si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent; quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ita dicendum de Epifodiis, quæ, cum sint actiones adjunctiæ, per se sæpe non adeò spectabiles, nihil opus est esse vera.

D. Possuntne esse falsa Actionis primariæ, quæ dicuntur Adjunctæ?

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorum. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima: atq; illa tam vera esse debent, quam ipsa Actio, ejus Adjuncta sunt; non licet v. gr. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuisse interfectam: nisi fide historiarum id constet; pro falso enim habetur, quod istiusmodi est, nisi consignetur Historiarum monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum, quæ sunt minus spectabilia, adeoq; non solent, aut certè non debent necessario in Historia notari: quæ si verosimilia sint, faciliè vera esse credentur. Peccabit itaq; contra hanc præceptionem, qui Casarem naturali morte, non violenta extinctum induxerit; non peccabit qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit; quòd primum, non item alterum Historia notare debuerit. Quà ratione debeat esse

Verisimilis Actio Tragediæ, satis indicatum est superius cap: 3. in materia Dramatis universè spectata.

D. Quò sensu Insignis erit illa Actio?

M. Insignis erit non ratione tantum personarum, quæ inducuntur; sed etiam, & quidem præcipuè, ratione sui. Nimirum id requirit propositus Tragediæ finis: cùm melius multo cœantur affectus, purgenturq; quando illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatē maximam deveniunt, ut inferius (a) docebitur. Insignem certè, notamq; vult esse Horatius hanc Actionem:

*Rectius Ilia cum Carmen deducis in Actus,
Quam si proferres ignota, indiciaq; primus.
Quamquam & suus sit in Tragedia, ut
in Epopœia, locus personis ignobilioribus,
seu iis, quæ Actores Episodici appellantur.*

D. Quò sensu debet esse Actio Tragediæ infelix?

M. Eò sensu 1. ut sit Actio illa plena luctus, & terroris. 2. Ut infelici plerumq; terminetur exitu: quia misericordiam & terrorem debet concitare; ut animi affectus ex fine suo purget.

D. Quo modo delectabit, quæ plena luctus erit Tragedia?

M. Non quidem res ipsæ tragice voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles: (b) sed excellens illarum delectabit imitatio.

Nam

(a) Cap: 10. (b) Pœt: c. 2.

Nam eorum, quæ vel fugimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, & cada-
verum affabre factas non sine lætitia intue-
mur: quod insitum sit à natura hominibus
imitari, ut idem observavit Philosophus.
Adde quod tantæ calamitatis expertes nos
esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non me-
diocriter gaudeamus.

*D. Numquid licet aliquando felici exitu
claudere Tragœdiam?*

*M. Quamvis satius sit exitum Tragœdiæ
esse terribilem, & inexpectata felicitis fortunæ
in luctuosam mutatione stupendum; volunt
aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in
gratiam auditorum, qui domum redire ma-
lunt lati, quàm tristes; adeoq; indignius non
habitum v.gr. primarium Actorem expedire
se posse è magna, quam incurreret, calamita-
te; atq; id unum inquire contendunt: ut lu-
ctuosa sit tota Tragœdiæ facies, ad illius fi-
nem obtinendum.*

C A P U T IX.

De Forma Tragœdiæ

D. Quænam est Forma Tragœdiæ?

*M. Q*uæ Fabula, sive compositio Actionis
Tragicæ.

*D. Qualis debet esse illa Fabula, sive
Compositio?*

*M. Debet esse una, simplex, juxta cujus-
dam magnitudinis, in suas partes ritè distri-
buita, & variis Fabulæ ornamentis conspicua.*

quæ dotes explicata sunt superius; cum egimus universè de Forma Dramatis.

V. Quid spectatim præcipitur circa Fabulæ Tragicæ?

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est, ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramq; simul; atq; etiam vult talem esse Philoſophus, (a) ut ex peripetia & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. Qualia debent esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetia, & Agnitiones, ut diximus, sunt adhibenda concitandis affectibus cum primis idoneæ. 2. Inferenda Epiſodia lauciora, & breviora, ut supra monuimus. 3. Machinæ uturpandæ, modò non in solutione Fabulæ, sed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantum ut boni sint, convenientes, & æquabilis tenoris: sed etiam graviores, severioresq; pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matrona grati confertur Tragœdia apud Horatium:

*Effutire leves indigna Tragœdia versus,
Ut Jests matrona moveri jussa diebus.*

Intererit satyris paulum pudibunda proter-

is. De eadem sic habet Ovidius (b)

*Omne genus scripti gravitate Tragœdia
incit.* 5.

(a) *Arist: c. 11. (b) 2. Trist: lib: 1. c. 9.*

5. Aspergenda Sententiæ, quæ graves personas deceant: qua cautione, superius tradidimus. 6. Diction tam gravis esse debet, quam res ipsa, quæ tractantur; versus iambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius *alternis aptum sermonibus*: quod ille numerus familiaris sit, & in omnem faciliè sermonem incurrat. Demittit tamen se decenter Tragoedia, uti se attollit Comædia: ut idem observavit Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comædia tollit,
Iratulq; Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerumq; dolet sermone pedes-
siri.*

C A P U T X.

De Fine Tragoediæ.

D. Quid est Finis Tragoediæ?

M. Q Finis Tragoediæ est concitare quosdā animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purificationemq; quam vocat, Tragoediā, ut finem, indicit Aristoteles: cui consentiunt alii, qui ea de rescripsere Authores. Atq; hic finis tam accuratè, quam dilucidè breviterq; discutendus est: cum exquisitos ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic praeicipi, delectus, atq; adeo optima pendeat Fabulæ Tragicæ constitutio. Quare disquirendum 1. Qui affectus in Tragoediā. 2. A quibus: 3. Quo modò debent concitari.

§. I.

S. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia.

D. *Qui affectus concitantur in Tragœdia?*

M. *Misericordia & Terror, quorum operâ purgantur omnes alii Affectus; unde Scena appellata est quædam quasi palæstra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.*

D. *Quo modo purgant alios Affectus Misericordia, & Terror?*

M. Misericordia tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem: timemusq; ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodo æquali accidit; & sic misericordia parit timorem, cautumq; præstat, quem afficit; ne gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Item ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus, ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quò desiderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanaq; causæ nostrarum calamitatum.

S. II. A quibus concitentur affectus in Tragœdia.

D. *Utinam debent concitare Misericordiam, & Terrorem in Tragœdia?*

M. Multò melius Actores, qui neq; improbi, neq; admodum probi sunt, sed inter illos medii, & qui cum amicis rem habebunt,
aut

aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. Quare minus commovebunt, qui sunt improbi?

M. Quia ut improborum felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam; aut terrorem; non misericordiam; quia dignum existimat quisq; improbum calamitate, quâ premitur; non terrorem: quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpa factum esse videt; terreatur esto, qui scelestum affligi scelestus aspicit: sed vulgò non sunt aut censeantur improbi, qui adsunt spectatores, adeoq; non est existimandû, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. Non poterunt igitur improbi in scenam produci?

M. Poterunt utiq; ut jam præmonuimus, sed ea adhibitâ cautione: ut, si minus misericordiam, terrorem saltem vel probis spectatoribus incutiant; quod sane fiet, si non tam ex culpa, quàm ex errore humano lapsi videantur.

D. Quare minus apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoq; terrori, qui sunt maxime probi?

M. Quia qui probus est imprimis, cum sit infelix, non parit misericordiam: cum solam pariat indignationem, eamq; maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem: quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas. *D.*

D. Non licebit ergo probos in Scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando feliciter in theatrum, uti & viros alios probos, qui semel aut amore ducti impotentiùs, aut irâ abrepti vehementiùs, cœco quèdam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, pro hosvè arcet à theatro, pro optima Tragœdiæ forma posita est: nec quidquam aliud voluit Philosophus, cùm sic præcepit, quàm quid sit ea in re præstantissimum, indicare.

D. Quem facis Actiorem medium probum inter & improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitiò admodum excellit, qualè Oedipum fuisse accipimus: cujus neq; magnæ virtutes, neq; summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est transgressus: nec contrà improbi, quia inconsultò peccat. Sic idem Oedipus, cùm parricidium summum esse crimen non ignoraret: Lajum tamen miser per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem simul, & commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, & consanguineos res geri debet in Tragœdia?

M. Quia I. si inimicus inimicum occidat,

dat, nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atq; etiam facile ferent homines in alio, quod essent ipsi quoq; facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus ignoto, cum hoc agat sine affectu: nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ut si frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis, enim ista cum fient: movebunt commiserationem: à consanguineis; atrociam etiam videbuntur: ut cum Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alcmaon.

§. III. Quo modô concitentur affectus in Tragoedia.

D. *Quo modô concitantur Affectus in Tragoedia?*

M. In hoc variant Tragoedi, (a) apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conscius; item sic committit: ut factum vel post, vel ante agnoscat. Item ante agnoscit, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut poenitentiam agat.

Atq; ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt variæ species Tragoediarum; quatuor celebrantur imprimis. 1. est quando

(a) *Arist: c. II.*

quando agnoscitur qui occiditur; ut cum Medea liberos occidit. 2. quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cum Oedipus Lajum sua manu peremptum audit, 3. quando agnoscitur eò tantum momento, quò perire debet, & periculo eripuit; ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4. quando agnoscitur, qui periturus est, & ad mortem quæritur; nihil tamen conficitur: ut cum Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neq; tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet: neq; enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses: aut foeda aspectu, aut visu atrocia juxta illud Horatii:

*Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:*

Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in anguem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit subjicere?

M. 1. Prænunciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio, 2. postquam gesta fuerint: narrabuntur, quòd Nunciorum munus esse solet: sic præceperat Horatius:

..... Non tamen intus

Di.

*Digna geri, promes in Scenâ, multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens
D. An non licebit aliquid ob oculos ponere,
quod speciem aliquam habeat crudelitatis?*

*M. Licebit vincula, ipsumq; demortui
Principis cadaver deferre in medium, ad com-
movendum auditorem; item verbera, aliaq;
scævitæ instrumenta licebit coram exhibere:
at non percutere, aut perimere, nisi post
Scenam id fieri simuletur.*

CAPUT XI.

Præceptorum usus in scribenda Tragedia.

*D. T Raditas hætenus de Tragedia præce-
ptiones, quæso te, ad usum ut revoces,
& scribendæ Tragediæ unum aliquod
Paradigma proponas.*

*M. Si velis ex arte Tragediam scribere:
nudam primùm ac sine ullo ornamento de-
lineabis Actionem, quæ est materia Tragedi-
æ; deinde ad Fabulam, quam voles indu-
cere, attendes, videbisq; sitne simplex, an
implexa; si implexa, an peripetiam simul, &
agnitionē, & qualem utramq; admittat; & cū
superioribus an benè cohæreat; an terror ex
rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodò
possint aliunde commoveri; cū personas con-
quires, earum ipse habitus, affectusq; animò
indues: Episodia postmodum excogitabis.
Postquam sic fuerit constituta Fabula: quid
in Nexu, quid in Solutione inducere neces-
se sit, examinabis; nam in Nexu, non in
solu.*

solutione debent esse episodica. neq; etiam proluxa illa, aut otiosa, sed brevia, & cum Actione primaria ritè connexa. Si simplex fuerit Fabula: curabis artificiosè ut desinat: sin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos affectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ.

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragoedia apud Senecam, quæ sic habet. Græci. expugnata Troja, Calchantem confusunt, quo pacto salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, & Astyanacta necandos esse pronuntiat: atq; id conficitur. Reliqua sunt episodica, aptè illi Fabulæ inserta; sic Episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; item episodium est tota illa scena, in qua ab Ulyssè quaritur Astyanax, ac tandem invenitur: quod pariter è consilio de præcipitando Astyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum esto Oedipi Tragoedia apud eundem Senecam. Oedipus disquirens, qui sit Læi interfector: se & illius filium, & interfector rem, atq; etiam Jocastæ matris suæ maritum esse agnoscit; quare effossis sibi præ pudore, & irâ oculis abijt in exilium, & Jocasta se gladio confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat neces-

necessariò Oedipi in prologo de pestilentia sermo: quamvis cum eadem apte cohereat. Item ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tiresia colloquium, tum proluxa illa inferorum descriptio, umbrarumq; evocatio sunt Episodia: nisi forte cum nominatim de Lajcæde agitur: Oedipi autem, & Senis, & Phorbantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad Nexum tamen referri possunt: reliqua sunt in solutione, ubi est peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comœdia.

D. Quid est Comœdia?

M. Comœdia secundum vim vocis est paganus cantus: *κωμῆ* enim græcè significat pagum, latinè, & *ὠδὴ* cantum; sic appellata; quòd in pagis habuerit originem; vel, ut alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentia Deo dicta est Comœdia, quasi *κωμῳδῆν* sit, canere Como digna.

D. Quo modò definitur Comœdia?

M. Definitur Imitatio Dramatica Actionis unius, totius, civilis, aut privatae, & vulgaris, stylo populari exhibita, & læto semper exitu terminata, ad proponendum vitæ privatae exemplum. Atq; hæc definitio, Comœdiæ materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodum agendum est: cum satis ea sint exposita in Materia, Forma, & Fine

Fine pœmatis dramatici, universè spectati,
& alibi passim pluribus in locis.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione, & superius explicata in materia dramatis variae affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa; quia privati hominis est actio, obscura per se, & ignota; neq; imitatur res illustres, & terribiles, aut admirabiles, sed civiles, & privatas; ut avaritiam senum, fraudes servorum, & similes: quæ alios sollicitudine, lætitia alios impleant: quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ risum potius, quam misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta sunt in Forma pœmatis dramatici, curandum est: ut intexantur, 1. quædam peripetiz, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, lenioresq; cieant animorum motus. 2. Agnitiones, non ex, unde oriantur maximæ perturbationes, sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant: ut in Plautinis Comœdiis, quæ fit è crepundiis, nonnunquam cistulis, aut annulis, agnitio. 3. Episodia brevia, & apta. 4. Mores solutiores, & jocis, salibusq; conditi: in quibus magno opus est delectu: videndumq;, nè sint frigidi, multò minus obsceni: quòd jure in Plauto reprehendit Horatius:

At nostri proavi Plautinos & numeros, &
Lau

*Lauda vèrè sales, nimium patienter utrumq;
Ne dicam stulte mirati; si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido se ponere dicto.*

5. Sententiæ rariores, ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori usu positæ; ut sunt trita, ac vulgaria, proverbia. 6. Dictio apta rebus, adeoq; non grandis, ut in Tragœdia; sed contrà humilis, sçavis, & mediocri ornatu contenta: quàmvis possit aliquandò altiùs assurgere: cùm graviores affectus sunt exprimendi, ut ait Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

Adeoq; metrum optimum erit, quod proximè accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse ex inimicis amicos efficere; quod universè dictum esse oportet: ut cùm pater filio reconciliatur, aut cùm fraude aliqua, vel casu ex ipsa Actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuo in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potius, quam Finis; qui in eo positus est, ut vitæ privatæ exemplum proponatur; ut inde mores quisq; suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragœdia potissimum differre Comœdiam, 1. Materiâ; Tragœdia res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis; in Tragœdia nobiles sunt, in Comœdia humiles, & obscuræ. 3. Dictione;

ctione; grandior est in Tragœdia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitu; funestus esse solet in Tragœdia, in Comœdia felix est atq; hilaris.

D. Quid si personæ illustres inducantur in Scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

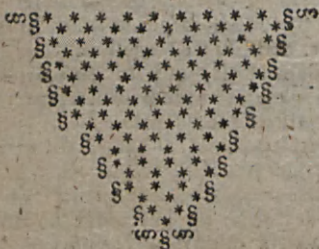
M. Non erit hæc Tragœdia, aut Comœdia, sed tertium Dramatis genus, ortum ex utraq; quod appellabitur Tragicocomœdia, cujus finis est semper lætus; personæ partim illustres, partim vulgares; res modò ludicræ, modò tristes. Amphitruonem vocat Tragicocomœdiam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

Faciam ut commixta sit Tragicocomœdia.

Nam me perpetuo facere, ut sit Comœdia, Reges quo veniant, & Dii, non par arbitror.

Quid igitur? quoniam hic servus quoq; partes habet.

Faciam proinde, ut dixi, Tragicocomœdiam.

94

X+X
INSTITUTIONUM
POETICARUM
LIBER IV.

De Reliquis Pœmatis.

M. **P**ost Epicam, & Dramaticam Pœsin celebrantur multa minora pœmata; quorum alia sic à se invicem differunt, ut singula singulas, easq; maximè diversas constituent species, ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cum sint ut plurimum in genere heroico: majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem; quamquam ad Oden quoq; referri possint, cum commodè canantur ad Lyram; sunt hæc, Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, Epini-cia, Soterica, Propemptica, Parœnitica, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro discendi instituto, disputabimus.

CAPUT PRIMUM

De Elegia.

D. *Quid est Elegia?*

M. **Q**uæ Elegia propriè est funebris cantus, & flebili lugentium sono sic dicta, qui crebro, *ἔἑ κέ υἱοισιν* he! he! ingeminant.

D. *Quæ est materia Elegiæ?*

M. Est propriè res funebris, & tristis, unde Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegicia solæ capillos:

Ab! nimis ex verò tunc tibi nomen erit:

Ex 5. Trilium:

Fle-

Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac tristes, sed res quoq; lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convitia elegiaco carmine scriberentur; ut videre est apud ipsum Ovidium. De materia primisq; Elegiæ Authoribus sic statuit Horatius,

Versibus impariter junctis querimonia primum,

Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos Elegos emisit Author:

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

D. Quæ est Forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ, est ipsius constitutio, & compositio, seu quædam eorum, quæ canuntur elegiacè, dispositio; de qua sic præcipi potest, ut pœma illud terium sit, lene, perspicuum, dictio mollis, & æquabilis, morata, tenera, affectibus plena, & delicata quædam suavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificè etiam procedat Elegia: ut quæ apud Propertium scripta est in Actiacam victoriam, & alibi passim apud Authores probatissimos.

CAPUT II.

De Epigrammate.

D. Quid est Epigramma?

M. Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis: ἐπιγραφή enim græcè est, inscribere latinè. Si definitionem quæras, dicitur breve pœma cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propositis deducens.

D. Quotuplicis generis est Epigramma?

M. Duplicis, ut indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplici rei, personæ, aut facti indicatione continetur: ut sunt inscriptiones denariorum, & statuarum, ut ista slypei:

Æneas hæc de Danais

Alterum compositione ducenda cum argumentatione positum.

D. Quæ est materia?

M. Sunt res quæ exornari, reprehendi possunt.

D. Quæ est forma?

M. Est ipsa sententia, quod solet truci, vel elegiaco, vel pœtico.

D. Quis est Finis?

M. Est communis docendo, seu laudet, ab hoc siue non debet.

D. *Quot sunt Epigrammatis dotes?*

M. Tres numerantur præcipue, Brevitas, Perspicuitas, & Acumen.

CAPUT III.

De Satyra.

D. *Quid est Satyra?*M. *Q* Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, lascivis, & dicacibus: qui inter Actus Tragœdiarum, ac postea Comœdiarum inducti in theatrum, non tantum sermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu ac corpore risum movebant; verum etiam cives improbos nominatim carpebant; unde Satyra ab aliquibus ad pœma dramaticum revocatur. Videtur etiam dictum à Saturis, quod varium genus. Quare de-
solum, liberum, &
idos, corrigendosq;

ra.

risu digna, vel
i Pœta, Iner-
loquaces, Ingrat-
varos, &c. Ma-
verbis definivit

es, volum, timor, ira,

stri farrago libelli.

Satyra.

M. 163

M. Est ipsius constitutio, & compositio, in qua illinendæ sunt quibusdam scavitatibus objurcationes, ut æquiore animo excipiantur; adeoq; versutum, sagax, callidum, disertum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas & acres, puritatem, & elegantiam in verbis, remissos; mollioresq; numeros, dictionem submissam, quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usq; adeo numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio; idem tamen in satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc Pœmate assignantur; aliquando insinuatio, sæpius abruptum & incitatum principium adhibetur.

D. Quis est Finis Satyræ?

M. Est objurando, & irridendo absterre-re homines à vitiis, & ad virtutem incitare. Videndum tamen: ut joci, ac sales satyrici careant obscœnitate: ne, dum animos vult purgare Pœta, ad morum turpitudinem invitet.

CAUT IV.

De Pœmate Lyrico.

D. Quid est Pœma Lyricum?

M. Quid dictum est pœma Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturq; ad hujusmodi carmen concinnandum. Quare vocatur etiam illud pœma Ode

& Melos, id est cantus; unde Pœta Lyrici,
& Melici.

D. Quæ est materia pœmatis Lyrici?

M. Longè, lateq; patet hæc materia: continet enim laudes Deorum, & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capefendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, disideria, conqæstiones, fontium, montium, villarum aliorumq; locorum amœniorum laudes, & descriptiones; deliberationes item, & invitationes; aliaq; innumera, quæ brevi pœmate concludi possunt, comprehendit. Nam, ut docet Horatius:

*Musa dedit fidibus Divos, puerosq; Deorū,
Et pugilem victorem, & equum certamine
primum,*

Et juvenum curas, & libera vina referre,

D. Quæ est forma pœmatis Lyrici?

M. Est ipsa compositio, seu ratio scribendi illius pœmatis; ubi notandum est, quod est Epopœiæ gravitas, Tragœdiæ vehementior affectus, Comœdiæ jocus, Elegiæ molities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen: idem esse pœmati Lyrico sçavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non sine majestate, induci sententiæ, vitari litterarum collisiones duriores, aliaq; observari, quæ diximus facere ad sçavitatem Narrationis Epicæ, & ad dotes dictionis Pœticæ.

D. Quot sunt Versuum genera in Odis?

M. Sunt sane quæmplurima: quæ suas ducunt

cunt appellationes vel ab Authoribus: ut Alcaici ab Alceo, Sapphici à Sappho, Asclepiadei ab Asclepiade, &c. vel à metris, quibus constant: ut Trochaici à Trochæo, Dactylici à Dactylo, Anapaestici ab Anapæsto, &c. sed illorum metrorum leges à Grammaticis petenda sunt.

D. Quid est Strophe, Antistrophe, & Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophæ, Antistrophæ, & Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in lustranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antistrophe vocabatur, cum Chorus revertebatur canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cum in medio consistebat Chorus, & quod supererat carmini, persolvebat. Verum jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo singulis versibus singulæ clausulæ subjiciuntur, & veluti accinnuntur, idque fere alio genere carminis, & plerumque breviori: cujusmodi sunt pleraque apud Horatium in libro Epodon, jambico dimetro post heroicum, aut trimetrum jambicum statim succedente.

D. Quid est Ode distrophos, tristrophos, & tetrastrophos?

M. Ode dicitur distrophos, quæ plures habet strophas, seu clausulas: quarum singulæ continent duo carmina: quæ clausulæ strophæ dicuntur; quod post duos versus ad

101 *Instit: Poëtis: Liber IV.*
duos alios reverti oporteat, ut in hac Oda
Horatii; v. g.

*Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera.*
Post hæc duo carmina, eodem modò duo alia
succedunt:

*Ventorumq; regat pater,
Obstrictis aliis, præter Fapyga;*
& sic deinceps ad finem Odæ. Ita dicitur
illa Ode tristrophos, quæ continet plures stro-
phas, sive conversiones, quarum singula hæ-
bent tria carmina; & tetrastraphos, cujus
singula strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, & tri-
colos?

M. Ode dicitur monocolos, seu unifor-
mis, quæ unius ejusdemq; generis habet car-
mina: talis est prima Ode Horatii:

*Mecænas atavis edite Regibus,
O & præsidium, & dulce decus meum, &c.*
Cujus omnia carmina sunt asclepiadica. Di-
citur Dicolos, quæ habet strophas, quarum
carmina sunt duplicis generis, tricolos, cujus
strophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V.

De Hymno, Parodia, & Carmine
Intercalari.

D. Quid est Hymnus?

M. Quid est Ode ad Dei laudes, virorumq;
illustrum celebrandas instituta; quæ
enim

enim græcè est Celebrare latinè.

D. Quid est Parodia?

M. Est imitatio versuum, ubi sententia tamen ad contrarium sensum detorquetur. Illud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa fere argumenta convertens. Sarmenius. Item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. Quid est Carmen Intercalare?

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, est illud, in quo post aliquod versuum intervallum, idem semper recurrit; ut apud Virgilium in Eclogis ille versus sæpius usurpatur:

Incipe Mena'ios mecum, mea tibia, versus.

& ille deinde:

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

C A P U T VI.

De Eclogis, Silvis & Diris.

D. Quid est Ecloga?

M. Ecloga, quæ & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Pastorium à Pastore dicitur, est imitatio rusticarum actionum stylo mediocri, & sœvi, vel per meram enuntiationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, & concinnitate sermonis; ἐκλεῖν enim græcè est sêligere latinè. Cùm autem Bucolicum

Carmen initio inconditum, esset, ut plurimum puriora quadam, elegantioraq; seligebantur: unde huic generi carminum indita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus Poëmatiss?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humilis, frequentes adhibenda comparationes ex agris deductæ, jucundæ item descriptiones inferendæ. Hexametrum carmen adhibendū, modò ne adsit granditas, nevé longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Poëseos, ut in heroico, Virgilium, qui quantò sublimior videtur in Æneide, tantò se submissiùs de industria deprimit in Bucolicis,

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effusa, neq; anxia cura calligata. Silvæ dicuntur, quod oblatam quasi temere materiem ex tempore, & stylo veloci percurrat, & tractet Poëta, dum calor menti insidet. Statius certè initio suarum silvarum libellos, qui subito calore, & quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additq; illa poemata solum habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ sunt quoddam Carminis genus, quò quidquid furoris, imprecationū, querelarum, convitiarum in mentem venit, effundit

dit Pœta. Sic Dido Æneam apud Virgilium, Medea Jasonem apud Senecam diris prosequuntur,

Expeditōs, de quibus libri hujus initiū, variis carminum generibus illud unum superest, ut de Pœmatibus, quæ ad heroicam Pœsin commodè revocantur, quamvis ad lyram quoq; venustè cani possint, breviter. differamus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

CAPUT VII.

De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. Quid est Epithalamium?

M. Quid est Pœma pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis ἐπι ad, & θάλαμος, nuptiale cubiculum.

D. Quo modo conficiendum est illud pœma?

M. Laudes conjugum celebrandæ, tæstū augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Consule Pœtas, qui scripsere Epithalamia, Catullum, Statium, Claudianum, &c.

D. Quid est Genethliacum?

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur, γενέθλην enim græcè est, natiuitas latine; unde Genethliacon natale carmen.

D. Quo modo scribendum est hujusmodi Carmen?

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, variaz loci, ac temporis notantur circumstantiaz.

D. *Quid est Epicedium?*

M. Est Carmen funebre, quæ Naznia Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab ἐπι & ἄνθος, cura, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. *Quæ sunt leges Epicedii?*

M. Narrantur demortui, laudes, pompa funebris describitur. conditur Epitaphium, Poëta deniq; apprecatur æternitatem.

C A P U T VIII.

De Epinicio, Eucharistico, Propemptico.

D. *Quid est Epinicion?*

M. **Q**uest Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab ἐπι &

νίκη, victoria. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoris prudentia, & fortitudinis monumenta; exponendum, qui fructus ex victoria consequantur: vota precesq; pro patria, Victorisq; incolumitatē fundendæ.

Habes passim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. *Quid est Eucharisticum?*

M. Est pœma, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium, sic dictum ab εὐχαριστήν, gratias agere; debet eo in carmi-

ne prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis necessitas non debet omitti; Item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis passim exempla suppetunt apud Authores.

D. Quid est Propempticum Carmen?

M. Propempticum à *προπέμπω*. deduco, est Carmen in gratiam aliquò abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causâ, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipuè fortunatum iter apprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ sic habet:

*Sic te Diwa potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumq; regas pater,
Obsistis aliis, præter Fapyga;
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem. precor;
Et serves animæ dimidium meæ.*

Egregia habet Vallius (b) hujus generis pœmata, quibus Amicos, atq; unum imprimis sub Amyntæ persona in Indiam proficiscentem prosequitur, quæ tu consule.

CA.

(a) Lib: 1. Od: 3. (b) Heroi: lib: 3.

CAPUT IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, &
Paranetico.

D. Quid est Sotericum Carmen?

M. Quid est carmen pro salute recepta, & vitato gravi aliquo periculo, dicitur

Sotericum, quod σωτηρια græcè, salutem sonet latinè; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando solertia, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari Habes absolutissima hujus carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quæ ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem inscripsit, quarum prima sic incipit:

Pæane o vantes junge lyrae modos,

Et Martiales, Francia, laureas:

Defuncta fatali periculo,

Magnifici rea surge voti, &c.

D. Quid est Carmen Protrepticum?

M. Idem est atq; Adhortatorium Carmen à verbo προτρέπειν adhortor; cum scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatius ejusmodi Carmine apud Pœtas. Formam habet illius exquisitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Christianos:

*Surgite magnanimi Proceres, quos æthere
ab alto*

Incre-

Increphere sacrum spirantia classica Martem, &c.

Quæ Carmina, si qua alia, vim habent ad promovendos animos; ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hostis ferocitate, & successu funestè felici, ab amplitudine regionum ab eo devastatarum, ab Solymæ urbis sanctitate, ab eo tam fœda servitute oppressa: à futuræ victoriæ certis conjecturis, &c.

D. Quid est Carmen Paræneticum?

M. Est Monitorium Carmen, à παραίνεω admonco, sic dictum, in quo præcepta sapientiæ continentur. Sic Pœta pro suo officio alios monet, v. gr. ne se periculis temere objiciant, ne majora viribus suscipiant, ne quid aliud aggrediantur, cujus ipsos postea poenitere possit. Habes ejusmodi Carmina passim apud Pœtas tum veteres, tum recentiores: ac proinde nihil est opus, festinanti præsertim, exempla proferre.

IN-

& arte coagmentandæ fabulæ, cæteros vincit
Comicos.

TITUS LUCRETIVS CARUS insignis
est ob Latinum sermonem, & sententiarum
gravitatem: versus habet paulò horridiores,
interdum obscœnos, & impios. Scripsit *Phy-
sica*. Romæ natus est, annò ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Ve-
ronensis, novem post Lucretium annis ortus,
scripsit *Odas*, *Elegias*, *Epigrammata*, &c.
Sermo benè Latinus est: versus aliquando
duriores, sæpè obscœni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edi-
dit, futurum olim principem Latinæ Pœse-
os; Patria tanti viri, Andes vicus propè
Mantuam.

Q. HORATIUS FLACCUS quinque post
Virgilium annis editus Venusii, in Apulia;
cuncta ingeniosè, splendide, luculenter scri-
psit; non pauca tamen habet lutulenta, &
inquinandis moribus, nisi delectus habeatur,
opportuna.

**ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AU-
RELIVS PROPERTIVS**, nati sunt circa
annum U. C. 710. hic in Umbria, ille Ro-
mæ, uterq; Pœta melior, quàm castior, atq;
idcirco ablegandus à puerorum Scholis: nisi
qui forte locus benè repurgatus excerpatur.

P. OVIDIVS NASO patriam habuit Sul-
monem, urbem Pelignorum in Italia annò
U. C. 711. amœnus vates, copiosus, ingeni-
osus, & illaborata facilitate gratus, utinam

æquè castus & modestus; quamobrem periculosè legitur non solum in iis libris, ubi nequitiam apertè proficitur: sed in Metamorphosis, epistolis, &c. Tristia & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS, incertum quo annò natus, rectè in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis continnè, ac facilliter in argumento per se horrido, & intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, floruit sub Tiberio. Lucet in eo natus quidam latini sermonis lepos, aureo Augusti sæculo dignissimus. Vide, quæ de illo & aliis nonnullis Pœtis scripsit P. Franc. Vavassor Soc: JESU, in suo de Ludicra dictione libro. Multa quoq; de Pœtis differit eruditè Possevinus noster in suæ Bibliothecæ parte 2. lib: 7. Addi solent ad Phædri calcem Avieni fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est, annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immanè quantum à Phædri nitore discrepat.

SENECA, patriâ Cordubensis, Lucii Annæ Senecæ Philosophi, ut multis placet, filius, vixit Neronis ævò. Artem tragicam ignorat. Ampullata sunt ejus Carmina, plerumq; tamen plena spiritûs & adoris: latinitas non ignobilis: in sententiis & orationibus, quas actoribus suis & heroibus affingit, modum vix tenet; multò præstantior futurus,

si temperare ingenio suo, quam indulgere maluisset.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Senecæ Philosophi fratris filius, patria item Cordubensis, Historiam civilis belli Cæsarem inter & Pompejum versu scripsit elato, & sæpè turgido, nonnunquam acri & ingenioso. Cur illi Pœtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel historicis annumerandum censeant, intelligitur ex iis, quæ de Pœsi diximus. Non enim pœmatis sui materiam quasi facit, & rerum variarum inventionem, ac mutationem illustrat, sed acceptam ab Historia ornatè prosequitur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potius & fastum, quam ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus impurissimis & argumentò convenientibus, uterque dignus oblivione & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit. sed multò conditas sale: tuto legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticiæ Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimo Neronis annò consulatum gessit, iterumquæ sub Domitiano Pœma composuit de secundo Bello Publico. Virgiliū, cujus cultor insignis erat, imitari studuit ac sequi; multū abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ut verius creditur, oriundus, sub Nerone & Domitiano scripsit *Silvas*, *Thebaidem*, & *Achilleidem*; styli sæpe confragoso, & obscuro. Ejus *Silvæ* sunt amœniores, & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros octo *Argonauticon*, quos *Vespasiano* dedicavit. *Statio* purior & melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, *Bilbilitanus*, Romæ annis quinque, & triginta vixit, usque ad *Traiani* tempora, cum in *Hispaniam* suam rediit: mores & ingenium perpolire potest ejus lectio: si obscœna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, *Aquinas*, Pœta doctus, & eloquens, majestatem, & aculeos, interdum declamatorios, habet: minus *Horatio* politus ac pressus, *Persio* uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas.

CLAUDIANUS fuisse *Alexandrinus* fertur, sub *Theodosio magno*, ejusque liberis claruit, à quibus ei statua in *Romano Foro* posita. Pœticos spiritus ingentes & meliore sæculo dignos habet, ac, si tumoris non nihil detrahas, vix ulli Pœtarum latinorum, præsertim in iis, quæ præremò loco scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem *Theodosio*, in rebus Christianam fere pietatē & religionē spectantibus operā posuit, barbaro sæpe, licet ingenioso & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pœtis latinis habes libro ejus institutionū X. CA-

CAPUT II.

De Stylo Poëtico.

Stylus vocatur propria quædã dicendi, seu scribendi forma. Sunt enim qui breviter & strictim loquuntur & scribunt; sunt qui fundunt latius orationem solutam, perinde, ac victam: alii magnificè & splendidè, alii nitidè ac parcè amant scribere. In quo suam quisquè indolè fere sequitur. Hinc styli tanta varietas, præsertim in Poëtis, qui genio plusculum indulgere solent. Oritur etiam illa è variis carminum generibus. Alius enim stylus convenit Epopœiæ, & virtui Heroicæ: alius tragico, & Comico: alius Lyrico: suus est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithyrambo, &c. Quis autem singulorum istorum sit proprius, aliunde cognosci melius nequit, quàm Poëtis ipsis legendis. Caput est legere optimos in unoquoque genere: exemplica sã Virgilium in Heroico poemate, quem recentiores quidam egregiè sunt imitati; ut Sannazarius, Bembus, Heinsius, & alii, quorum carmina extant collecta in libello, cujus titulus est, *Deliciæ Heroicæ Poëseos*. Item Jacobus Valsius, Carolus Ruys: & in Elegiaco, Ovidius, Sidronius Hofschius; & in Comico Terentius; in Tragico, Seneca, Petavius, Malapertinus. &c. In Lyrico Horatius, Sarbievius, Jonius, &c. In Epigrammate, Martialis, in sylvis Statius, &c. Consule Quintilianum libro præsertim 12. c. 10. ubi de stylo, ejusque

diver.

diversis formis agit: & P. Nicolaum Caussin-
num in suis divinæ & humanæ eloquentiæ
Parallelis Lib: XI. sed præcepta haud multū
juvant. Optimum stylum consequeris, si mul-
tum & attentē legeris & diligenter scripseris

CAPUT III.

De Variis Versuum generibus.

PRæter usitatos versus, Hexametrum, Pen-
tametrum, & Jambicum, qui nihil, aut
parum difficultatis habent, alii quidam
sunt reconditiores, partim à Comicis, par-
tim à Lyricis vatibus usurpati: de utrisq;
pauca observabimus.

§. I. De Versibus Comicis.

CUM Pœsis ad delectationem maximè com-
parata sit: uti versibus debet, quæ est o-
ratio omnium suavissima. Tragici utun-
tur Jambicis perfectis, iis nempe, qui in
pedibus paribus Jambos habent, nempe in
2 4. & 6. in imparibus verò spondæos, vel
Anapæstos, Daçtylos, aut Jambos; quia omnes
isti pedes plus habent gravitatis & dignita-
tis. Comici utuntur Jambicis imperfectis,
idq; satis habent, si in fine sit pes Jambus;
in alijs locis adhibent promiscuè Jambos,
Spondæos, Daçtylos, Tribrachos, Anapæstos,
qui locum habent in Jambicis perfectis.
Præterea utuntur Amphimacrê, seu Cretico,
qui constat duabus extremis syllabis longis &
media brevi, ut *Pamphilum, ambiunt. Inter-*
dum

dum Proceleusmatico, sive quobus Pyrrichis hoc est quatuor brevibus; quia quatuor breves respondent duabus longis, è quibus constat Spondæus, cui locus est in Jambico versu. Exemplum Proceleusmatici habes in Andria A. I. Sc. I. sub finem.

*Mala mens-malus ani-mus quem-quidem ego
si sen-gero.*

In hac enim scena sunt omnes Senarii, sive Trimetri. Itaq; in secundo pede est Proceleusmaticus.

Item in eadem Andria Act: 3. Sc. 3. in primo pede:

*Tibi generum firmum, & filia invenies vi-
rum.*

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis dimetris, id est, qui quatuor tantum pedes habeant; nam antiqui vocabant duos pedes, unam mensuram: interdum Tetrametris, id est, qui habeant quatuor mensuras, sive qui consistant octo pedibus: unde octonarii & quadrati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo pedibus non constat illorum versus, sed deest aliquando una syllaba in principio, aut in fine; & ii versus vocantur Catalecti, sive desinentes, penduli & semimutili: ut *Musæ Fovem-cane-bant*, est dimeter catalectus; deest enim ultima syllaba: item, *Non-ebur neq; au-reum*, deest enim prima syllaba. Observandum hic tantum est, eum pedem, qui proximus est syllabæ relictæ, & pendentī, Jambum esse oportere. Ali-

Aliquando deest unus pes, iiq; versus vocantur Brachycatalecti, sive mutili; ut

Musæ Jovis natæ,

est dimeter Brachycatalectus; deest quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contingit; v. gr. in illo;

Vos precor vulgus silentum posque ferale
les Deos:

deest prima syllaba. Quod si metiaris aliter, at velis deesse syllabam in fine potius quam in principio: facies Trochaicum versum, qui nempe Trochæum pedem pro Jambo, iisdem locis, atquo Jambicus, ponit:

Vos precor vulgus silentum vosque ferale
les Deos.

Sic in Adelphis, act: 3. Sc. 2.

Cate vos ruerem, agerem, raperem, tunderẽ
et prosterne rem.

Dividi etiam aliter potest prior versus: si penatur amphimacer in principio:

Vos precor vulgus silentum, &c.

Et tunc deerit ultimus pes: eritq; Tetrameter Brachycatalectus. Quemadmodum illi versus Andrix, Act: 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, Erasmus, & ceteram eruditorum familiam adeò torserunt, dici commodè possunt Trimetri Brachycatalecti. Sic eos metire:

Hocce credibile est aut memorabile.

Tanta vecordia in nata cui quasi ut fiet. Facessant enim ii, qui ut suum quemdam, quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant,

collunt, mutant, vellicant miseros versus,
 statô Terentio, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam sive Dimetris, sive Tetrametris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturq; Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid supra communem mensuram. Ita longior est iste unâ syllaba:

Musæ sorores sunt-Miner-væ.

Ad inveniendum quoq; numerum Comico-rum versuum, juvabit observare, quæ sequuntur.

I. Sæpissimè litteram S. elidi, ita: ut legendum sit magi, pro magis; sati, pro satis, &c. Sexcenta sunt exempla, immò interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria: —

Bonum ingenium-narras-adolescentis optimum.

ita ut *scantis op* Spondæus sit *scante op*; nili malis Amphimacrum ponere. In eadem Andria:

Semper enim dicta est ejus atq; habita est soror.

Quo in versu voces, *est ej' at*, sunt tres longæ; Item:

Sed quid opus est verbis?

Sed quid op' est verbis?

2. Voces quædam dissyllabas in unam syllabam contrahere v. gr. *fuit, fiet, puer, rei, ebo, meus, tuus, suus, suo, Deus, &c.* Sic metire versum Andriæ Scenæ I. Act: I.

Liberi-us vi-vendi, fuit-potes-tas, nã an-tea
 F Non-

Nonnulli volunt esse Amphimacrum in voce, *liberius*, in quo dux mediæ syllabæ cœant in unam, quasi si esset *Librius*: alii Dactylum, si expungatur S. *Libriu*. Sic illum ejusdem Comœdiæ, qui est in Act: 4. Sc. 1.

Ut malis gaudeat a-lienis, atq; ex-incom-
modis;

in gaudeat, dux ultimæ syllabæ in unâ brevẽ coalescunt, quasi *gaudet* legeretur; in *ali-*
enis dux mediæ concrescunt in unâ longam. Sic Verba *quiesci*, *melius*, *potius*, pro dissyllabis ponuntur; *grandiuscula* pro trissyllabo: ita Virgilius vocem *stellio* dissyllabam posuit, Horatius *pituita* trissyllabam. Contra verò voces quædam monosyllabæ in duas syllabas porriguntur: ut *jam* quasi esset *j-am*.

3. Sæpe vocales non elidi cum in sequenti voce: occurrunt aliis, neq; litteram M.

4. Voces *illum*, *illam*, *eccum*, *eccam*, &c. aliquando primam habere brevẽ; quia olim unica litera L & C. scribebantur, *j-illum*, *cu*,

5. M. & R in media dictione interdum elidi. Sic in *Andria* Act. 1. Sc. 3.

Enim vero, Da ve, nihil loci est Jęgnitię, &c.
Primus pes anapæstus est. Littera verò M. in fine interdum eliditur ante consonantem.
Andria A. 3. Sc. 2.

Certe eni in scio non satis me-pernōsti, &c.
ubi primus pes dactylus, Cert' eni.

6. Vocales quædam corripì, quæ non eliduntur, v. gr. in *Andria* Act: 4. Sc. 4.

Reliquit me homo-atqu' ab it.

ubi

ubi *me* breve est; quia non eliditur more Græco Et Sc. 6.

Quæ se in bones-te opta vit, &c.

voces illæ quæ se in Dactylū efficiunt. Nonnulli ut hiatū hunc effugiant, addi volunt, Plautino more, litteram D. *Reliquit med homo.*

7. Nota, *eho, hem,* & alias quasdam id genus interjectiones, extra metrum aliquando censendas, neq; cum metiri voles versū, annumerandas aliis vocibus.

§. II. De versibus Lyricis.

LYRICORUM vatum pœmata vocantur Oda, quæ vox Græca significat cantilenam; quia Oda ad Lyram, sive citharam vulgò canebantur. Oda istæ propriū quoddā carminis genus habent, immò constant aliquando è tribus planè diversis. Ab inventoribus vulgò nomen fortiuntur Sic Ode Alcaica dicitur, cujus auctor Alcaeus, Pœta Græcus; Saphica, quā invenit Sappho: & singula Odarū, & versū, è quibus componuntur, genera breviter percurro.

Primum genus Odarum est earū, in quibus sunt omnes versus Choriambici Asclepiadei Tetrametri: qualis est apud Horatiū Od. Lib. 1. *Mecœnas atavis, &c.* Vocantur Choriambici; quia in illis præcipuum locū obtinet pes Choriambus, qui componitur ex Choræo, sive Trochæo, & Jambo, id est, longa, & brevi, & brevi & longa. Asclepiadei vocantur ab auctore: inventus enim fertur

iste versus à quodam Asclepiade. Tetrametri deniq; , quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondus, 2. & 3. Choriambus, 4. Pyrrichius, constans è 2. brevibus:

Mecæ-nas ata-vis-edite Re-gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividi, si nempe interponatur cæsuræ in medio:

Mecæ-nas ata-vis-edite-Regibus.

Porro cum Ode unius generis versibus ita constet, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus iidem & ejusdem generis recurrunt, si alternis id fiat, id est, si post alterum quemq; versum, vocatur Ode Distrophos, quæ vox Græca id significat; si post tertium quemq; versum, Tristrophos; si post quartum, Tetra-strophos: quia ille ordo versuum, qui identidem revertitur, Græcis est *Strôphe*.

Deniq; si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet: versus vocatur Acatalectus: si desit una syllaba, vocatur Catalectus: si pes totus desit, Brachycatalectus: si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum est earum, in quibus primi quiq; tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Sapphici (à Sappho inventi) Acatalecti, siue quibus nihil deest; pentametri, siue quinq; pedibus con-

constantes, quorum 1. est Trochæus, 2. Spon-
dæus, 3. Dactylus, 4. & 5. Trochæi: Quar-
tus autē quisq; versus est Adonius (ab Ado-
ne inventus) Dimeter, hoc est, 2. constans
pedibûs, nempè Dactylo, & spondæo. Talis
est Ode 2. lib 1. apud eundem Horatium:

Fam ja-tis ter-ris ni-vis-atque-diræ:

Similes sunt duo sequentes; quartus:

Terruit-urbem.

Tota Ode est Dicolos Tetrastrophos.

III. Genus, Ode Dicolos Distrophos, in qua
primus quisq; versus est Choriambicus Gly-
conius (ab Glicone inventore) Acatalectus,
Trimeter, id est, pedes ternos habens: quo-
rū primus est Spondæus, 2. Choriambus, 3.
Pyrrichius. Secundus verò quisq; versus est
Alclepiadeus, de quo dictum est in primo
genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te Di-va-po-tens-Cypri.

Sic fratres Hele-næ lucida sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus
quisq; versus est Dactylicus, Archilochius, He-
ptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo ma-
ximè regnat pes Dactylus. Archilochius, quia
inventus, & usurpatus ab Archilochus Pœta
Græco Lyrico: Heptameter, quia 7. constat
pedibus, quorum 4. primi sunt Dactyli, mix-
tis tamen ad arbitrium, ut in versu Hero-
ico fit, Spondæis: tres postremi semper sunt
Trochæi. Secundus verò quisq; versus, Jam-
bicus, Hexameter, Catalectus constans sex
pedibûs, demptâ una syllaba. Primus est

Spondæus, vel Jambus, 2. Jambus, 3. Spondæus. 4. 5. & 6. Jambi. Talis est Ode 4. Lib: 1.

Solvitur acris hi-ems gra-ta vice-veris- & Fa-æoni;

Trabunt-què sic-cas machine-carinas.
 Secundus versus aliter explicari potest, nempe interposita in medio versu cæsura; & sic tres pedes ultimi erunt Trochæi:

Trabunt que sic-cas machi-næ ca-rinas.
 V. Ode Tricolos Tetraastrophos; in qua primi quisq; duo versus sunt Asclepiadei, qualis est in primo genere explicatus. Tertius autem quisq; Pherecratius. authore Pherecrate sic dictus: Heroicus, quia videtur esse pars versûs Heroici, seu Hexametri: Trimeter; quia tres pedes habet, Spondæum, Dactylum, Spondæum. Quartus quisq; est Glyconius: de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12. lib: 1.

O na-vis refe-rent-in mare te novi.
Fluctus: o quid a gis- fortiter occupa
Portum: -nonne vides, ut
Nudum-remigi-o latus.

VI. Ode Dicolos Tetraastrophos. Primi quisq; tres versus sunt Asclepiadei. quartus Glyconius. Talis est Ode 5. libri 1.

Scriberis Vario, &c.
 VII. Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter; secundus est Dactylicus Alcmæmanius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmæmanius, quia inventus ab Alcmane, Græco Pœta;

Pœta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempe similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametri. Talis est Ode 6. lib: 1.

3. *Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodon-aut Mi-ty-lenem.*

Aut Ephe-sum, bima-ris-ve Co-rinthi, &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos: Primus quisq; versus est Aristophanius, Dimerer, constans è duobus pedibus, nempe Choriambo, & Bacchio. Pes autē Bacchius ita dicitur; quia in hymnis Bacchi sæpè adhibebatur: constat ex una brevi, & 2. longis. Talis est versus Ode 7. lib: 1.

Lydia dic per omnes.

Aristophanius appellatur, ab authore illius Aristophane, Pœta Comico apud Græcos celeberrimo. Secundus quisq; versus est Alcaicus. (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. & 3. Choriambus. 4. Bacchius.

Te Deos o-ro, Sibarim-cur properesa-mādo. Porro pes Epitritus ita vocatur; quia supra 3. syllabas, unam habet. Quadruplex est: 1. ex Jambo, & Spondæo compositus, ut *voluptates*. 2. ex Trochæo, & Spondæo: ut *concitatas*. 3. è Spondæo. & Jambo, ut *communicant*. 4. e spondæo, & Trochæo, ut *expectare*. Potest hujus Odæ primus versus aliter dividi, nempe.

Lydia dic per omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetraastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico Pœta clarissimo. Primi quisq; duo ver-

fus sunt Jambici Senarii Brachycatalecti, quibus appellari quoque possunt Dactylici Pentametri Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, postea Spondæo, tum Anapæsto, denique Jambo. Si aliter metiaris, ac esse Dactylicos velis; constabunt ex Jambo, vel Spondæo, tum Jambo, cæsura, & duobus Dactylis. Talis est Od. 3. lib. 1.

Vides ut al-ta-ſtet nive can-didum.

Vides-ut al-ta-ſtet nive-candidum.

Tertius quisque; versus est Jambicus dimeter, sive 4. pedibus constans: (nam in versibus Jambicis, una mensura duos pedes completitur) hypercatalectus, sive abundans una syllaba post 4. pedes.

Silvæ labo-rantes gelu-quæ.

Quartus quisque; versus est Dactylicus Alcaicus constans pedibus quatuor, duobus Dactylis, & duobus Trochæis.

Flumina-constite-rint a-cutô.

X. Ode Monocolos, in qua sunt omnes versus Choriambici Alcaici Pentametri; quibus constant 6 spondæo, tribus Choriambis & Pyrrichio. Talis est Ode 10. lib. 1.

Tu ne quæſſeris-ſcire neſas quem mibi, quem tibi.

Potest etiam dividâ versus iste aliter, cæsuris interpositis:

Tu ne quæſſe-ris ſcire ne-fas quem mibi, quem tibi.

XI. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisque; versus est Jambicus dimeter Catalectus.

talectus: constat enim 4. pedibus; sed una syllaba deest, nempe prima. Talis est Ode 15. lib: 2.

Non ebur neque aurum.

Si velis pendulam, & abundantem syllabam in finem versus rejicere: facies ex Jambico Trochaicum, & sic metieris:

Non ebur, neque aure um

Secundus versus est Jambicus Trimeter Catalectus, constans 6. pedibus, dempta una syllaba.

Mea renidet in domo lacu nar.

XII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter; secundus quisque est Dactylicus Dimeter Hypercatalectus, constans 2. Dactylis & syllaba. Talis est Ode 6. lib: 4.

*Diffugere ni ves, redeunt jam gramina capis
Arboribusque comae.*

XIII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus versus est Jambicus Trimeter, sive sex pedibus constans; secundus Jambicus dimeter, duabus constans mensuris, sive pedibus 4. Ejus generis est Ode 1. Epodon:

*Ibis Liburnis inter altanavium,
amice. pro pugacula.*

Aliud quoddam genus est huic simile, in quo, pro versu primo Jambico, ponitur Heroicus Hexameter:

*Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus.*

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter;

secundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, & una syllaba. Talis est Ode 10. Ep.

Horrida-tempestas Cælum contraxit, & imbres:

Nives-que de-ducunt Fovem:

Nunc mare-nunc silv-a.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Tristrophon, & secundum versū in duos secant; quorum primus est Jambicus Dimeter:

Nives-que de-ducunt Fovem.

Alter est Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere,

Nunc mare nunc silv-a,

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro: & in primo loco pro Heroico Hexametro ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil-me si-cut ant-ea, juvat-scribere versicu los,

amo-re per-culsum gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum constant hoc modo:

Scribere versicu los amo re per-culsum gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos, cujus primus quisq; versus est Heroicus; secundus verò Jambicus. Talis est Od. 11. lib: Epod:

Altera-jam teri-tur hel-lis ci-vilibus ætas;

Suis-et-ip-sa Ro ma vi-ribus-ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus Jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib: Epod: *Fam jam efficaci, &c.*

§ III. De aliis quibuscūq; usitatorū
versuum generib; . Ex lib: IV. Proso-
diæ Bononiensis P. Jo. Bap: Ricciolii.

A Napæsticum Archilochium carmen est con-
stans quatuor pedib; , quorum quilibet
potest esse Anapaestus, aut spondus: pri-
mus verò & tertius etiam dactylus. Sit exē-
plum ex Seneca in Herc: fur: ch. 1.

*Turbine magno spes sollicitæ
Urbibus errant, trepidiq; metus,
Ille superbas aditus Regum
Durasq; fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatus
Componit opes, gazis inbians,
Et congesto pauper in auro est.*

Qui quidem Seneca admisit secundò loco, sed
raro, tribrachum & dactylum, & in illo Me-
dæ versu 2. in fine dactylum sic:

Non erat usus. Nondum Plejadas.

Idem in choro ejusdem Medæ separatum
Adonium subjecit.

De Glyconio dictum est suprâ. Constat spon-
dæo & dactylis duobus. At Seneca chorò 4.
Oedipi tricies ponit choreum primo locò:
quod & sæpe fecit Catullus: rarus verò Ho-
ratius, ut in illo: *Ignis Iliacas domos.* Imò
Seneca aliquando 2. locò posuit spondæum.

Anacreonticum constat tribus jambis &
syllaba: recipit tamen primo locò spondæum
ac anapaestum, & raro tribrachum. Utitur hoc
Theocritus Idyll. 27. Anacreon verò æpif.

simè, ex quo illud latinitate donatū acciper

O ter, quaterq; felix
Cicada, quæ supremis
In arborum viretis,
Roris parum ut bibisti,
Cantare dulce gaudes.

Jambicum Archilochium dimetrum acatale-
tū constat quatuor jambis; recepit tamen
primò & tertio loco spondæum, rarò autem
anapaestum, aut tribrachum. Habes exempla
passim in Horatio lib: epod: ubi jambis tri-
metris subicit dimetros sic:

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ilt prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore, &c.

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est il-
lud Sabbati ante Domin: Passionis ad Vesperas:

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium:
Quo vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.

Jambicum Hiponactæum constat quinq; pedi-
bus dyssyllabis, & una in fine syllaba: quorū
secundus, quartus, & quintus sunt jambi:
primus verò & tertius vel jambi, vel spon-
dæi. Tale est illud elegantissimum:

Ternos vetusti congios falerni,
Uno die conviviis peractis,
Hausit potentum Romuli nepotum
Regnator audax, arbiterq; regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,

Sed

Sed Caldium Biberium Meronem.

Jambicum senarium, seu archilochium acatalectum si purum est, constat iolis jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundo, quarto, & sexto, jambum: imparibus verò, præter jambum, excipit anapæstum, tribrachum, spondæum & dactylum; imò secundò & quarto non recusat tribrachum. Tragicum verò, ut sit gravius, non debet, nisi rarissimè constare ex puris jambis: comicum autem, modò in fine retineatur fere semper jambus, reliquis quinq; locis recipit jambum, spondæum, anapæstum, tribrachum, dactylum. Exempla sint jambici puri ex Catullo:

Phaselus ille, quem videtis, hospites,

Ait fuisse navium celerrimus

Tragici verò jambici ex Seneca Herc. fur. act. 2.

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,

Jam statue, pande gravibus ærumnis modum.

Comici deniq; jambicæ exemplum sit ex Terrentio in Andria:

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

Accusant, quos hic noster auctores habet.

Perduxere illuc secum, ut una esset mecum,

Nihil ista opus est arte ad hanc rem, quã paro.

Et in Eunuchi prologo:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis

Quamplurimis, & minime multos ledere:

In his Poëta hic nomen profiteri vult suum.

Phaleucium hendecasyllabum est, & constat spondæo, dactylo, & tribus choreis. Mart. l. 1.

Hi c est, quã legis, ille, quem requiris,

Toto

Toto notus in orbe Martialis.

Cui, lector studiose, quod dedisti

Viventi decus atq; sentienti,

Rari post cineres habent Poëtae.

Admittit tamen aliquando prima in sede jambum, ut apud Catullum penè tricies; apud Martialem fortasse non nisi semel in illo libri 3. epigr: 21.

Veternò, resinaq; pigriores.

Apud eum dē Catullū primò loco videbis choreū, & quidem duodecies: & ibidem dactylum bis, anapaestum semel. Apud Senecam verò in Oedipi 2. Choro anapaestum secundò loco.

De Sapphico item dictū est paragrapho superiore. Hic addam nonnulla. Solis sapphicis Catullus, Seneca, Statius usi sunt, Adoniò non interjecto. Secunda sede pro spondaio, Sappho inventrix, & Catullus non semel, & Seneca choreum adhibuere. Sit exemplū ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi molestum est.

Seu Sacas sagittiferosq; Parthos.

Quidè quòd Sappho quartò loco spondaum, rarò tamen, posuit, ut docet Gretserus, & secundò loco dactylum? quod fecit Seneca in choro actus 3. Medex, & in choro actus 3. Troadis sic:

Sumere innumeras solitum figuras,

An ferax varii Lapidis Caristos.

In ò idem Seneca, teste Martino Delrio, primò loco admisit spondaum, dactylum, & anapaestum; secundò jambum.

Stanon, seu Choliambicū carmen est jambicum ,

bicum senarium: sed claudicans, quia locò ultimi jam bi habet spondaum, ita tamen: ut penultimò loco sit jambus. In cæteris servat leges jambici Senarii: atq; adeo in secunda & quarta sede habet jambum vel tribrachū; in prima & tertia jambū, aut spondaum, aut etiam anapaestum. & dactylū; quia tempore sunt compares spondo, quū duæ breves ubi longæ æquivalent; & tribrachum, quia compar est jambo. Pro exemplo sit illud Persii.

Nec labra fonte prolui caballino,

Nec in bicipiti somniasse Parnasso

Memini, ut repente sic Pœta prodirem.

... *Quod si dolosi fies resulserit nummi*

Corvos Pœtas & Pœtridas Picas

Cantare credas Pegaseium melos.

Hoc melos torquet Grammaticos: est enim jambus in ultima sede contra leges Scazon-tis. Manutius, Emmanuel, & Greifserus putant imitatione Græcorum productā primā in μέλος, sicut ab Homero producta fuit in hymnis. Politianus legendum censet *ne-
star*. Alii alia.

Trochaicum Alemanium dimetrum est & acatalectū, constatq; quatuor trocheis; recipit tamen secundò & quarto loco spondaum & primo loco Pyrrichiū. Tale illud Ecclesiæ:

Pange lingua gloriosi. Tale & illud Catulli.
Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponactium est tetrametrum acatalecticum, & constat octo pedibūs, quorū impares sunt trochei; reliqui aut trochei,
aut

aut spondæi apud Coicos verò, omnibus locis recipit compares spondæo, nempe anapæstum & dactylum: & compares trocheo, nempe jambum & tribrachum, exceptò ultimo. Sit exemplum purioris;

Pelle tonsis terga Ponti, vela tende. jam pergamus.

Trochaicum Galliambicum, tetrametrum est, constatq; vel trocheis, vel partim trocheis, partim Pyrrichiiis, & raro admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vēctus Atys celeri rate maria.
Alia versuū genera, quæ sunt innumerabilia si velis cognoscere: adito Serviū, & Terentianū in Centimetro Nebrissensem lib. 8. c. 8. Despauteriū lib. 5. Scalligerū in Pœtica, lib. 2. &c. Pauca modo de Dithyrābo subnectā.

§. IV. De Dithyrambo.

Dithyrambus canebatur in honorē Bacchi, à quo nomen est sortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus est Dithyrambus, quasi duabus januis in lucem emissus. Fabulas confule. Bacchum igitur India perdomita, redeuntē in Graciā Satyri cū Manadib; comitantes sunt. Hi vino graves, & mente ac voce parum constantes, carmina sine modò ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati Pœta, & entheo furore correpti, carmina quadā audaci, tumidò, vario stylo, scripsere, quò canere modo ebrioli solent; permixtis in unum versibus omnis generis & metri. Hac origo

origo Dithyramborū, & forma. Exemplum habes in seneca Tragœdo, post secundū Actum Tragœdiz, cui nomen facit *Oedipus*: Chorus, qui actum illum sequitur, merus est Dithyrambus: *Effusam redimite comam.*

Vates recentior partam de Turcis victoriam annō 1716. hoc genere carminis celebravit: Quos enim effert lætitia, ii mentis & vocis agrè sunt compotes.

Surge, Phoebe, pone curas,
Sume plectra, funde lætum
Ore carmen, usitatis
Parce modis agitare cantus.
Clio docta cur moratur?

Cur Thalia lenta cessat?

Otiosa cur sororum
Turba monte torpet alto?
Huc adeste, convolate,
Queis Apollo labra sacro
Fonte tingit, huc adeste,
Turca mari fugit atq; terra.

Huc proterva turba, Fauni,
Huc, amœna turba, Nymphæ:
Ferte ferte, ferte flores,
Turca mari jacet, atq; terra.

Ferte sinistra, barbitosq;
Fistulasq; tibiaſq;
Et canendo, luscando,
Saltitando prædicate:
Turca mari fugit atq; terra.

Audiat Æther,
Gaudeat Æther;

Te Duce, Clemens,
 Roma triumphet;
 Turca mari jacet atq; terra,
 Italia festis
 Æra resurgent
 Undiq; templis:
 Turca mari fugit atq; terra.
 Audiat Ister,
 Littora multo
 Flore coronet,
 Plaudat Iberus,
 Et Tagus almam
 Vertice flavo,
 Nectat olivam:
 Tum sua Nereø
 Latus uterquẽ
 Gaudia portet.
 Turca mari fugit atq; terra,
 Cu re, fama, clange, clama.
 Gaudiaq; extremũ, & plausq; & carmina lon-
 Differ in orbem

Cge

S. V. De Symbolo Heroico.

Symbolum Heroicum, Italis vulgò *Impre-
 sa*, Gallis *une Divise*, definitur picta me-
 taphora, sive imago quædã picta; signifi-
 cans rem aliam non pictam, propter utriusq;
 similitudinẽ. addita voce seu sententiã, quæ
 utriusq; connexionẽ ostendat. Exempli cau-
 sã Sol pictus cum hac epigraphe: *Sufficit Or-
 bi*: rectẽ designat imperatorem aliquẽ Roma-
 num, v. gr. Cæsarem Augustum: sicut enim
 sol

sol satis habet lucis ad Orbem totum collustrandum, & caloris ad fovendum; sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandū orbem, & potentiæ ad continendū. Figura picta corpus symboli appellatur: Verba seu sententia, dicitur anima: ut enim homo constat ex anima & corpore: ita symbolum heroicum componitur ex figura & verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam & rem illā significatam: nullū est symbolum propriè ac verò dictum. Itaq; illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non symbolum. Inter figuras, è quibus symboli corpus constat, negant periti locū esse humano corpori vivo: Statuam, quæ corpus repræsentet, adhiberi posse non negant: v. gr. si statuam ponas, quam sculptor crebris ictibus format, politq; & addas: *Perficitur dum ceditur*. Recte sic exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumuntur è rebus naturalibus, iisq; vulgo notis, non fabulosis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus similitudinem cum re significata indicant, non solū Latino Græcoq; sermone, sed etiā vulgari & vernaculo scribi possunt. Placent in primis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versus: v. gr. Hexametri. Videntur, ut voces illæ sint paucæ, claræ, & accommodatæ rei, quæ significatur. Interdū optativo efferuntur modò: nōnunquā infinito; se: re indicativo.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ lemma sive Epigraphen componunt, verbis; sed generali quodā efferri modò, qui conveniat figuræ significanti, & rei significatæ. Sic, pene lucernâ, adde, *Lucet, & ardet*: significabit S. Joannem Baptistam, aut quemvis Apostolicū virū; quod enim propriè convenit lucernæ, ut ardeat & luceat: hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum famâ & prodigiorum, peccatores blandè trahens significabitur, si magnetem pingas cum hoc lemmate, seu inscriptione: *Ad me dura trabo*.

Placet milites laudare, quos Regis præsentis exemplū accendit ad rem bene gerendam? Pingere pullos aquilæ, solē adversum intuentes, cum hoc lemmate: *Crescunt Vires animiq; videndo*. Vir dives & probus insigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine majori alveo decurrente: *Utilior, quo major*. Princeps foemina ad soliū evecta signabitur picta luna & plena. *In publica cōmoda crevit*.

Victoriam de Turcis annò 1716. felicissimè reportatā, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, & consiliis, ita describit Romanus vates: Exhibet regē apū, qui aculeo carere dicitur, fucos alvearū aigentē. Subjicit hæc verba: *Vincit inermis*.

D. In quo Emblemata discrepat à symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M. In hoc maximè discrepat, quòd Emblemata

mate significantur quæcumq; ad virtutē, pietatē, & mores pertinent: neq; tam religiosē observantur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris: Emblemata, Græca vox, significat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod mensæ, pavimento, vasis, & parietibus inferitur & immittitur; quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tessellatæ imagines, & alia id genus.

C A P U T V.

Acrostichis, Anagramma
Cripus &c

§. I. De Acrostichide.

D. *Quid est Acrostichis, & quo modō fit?*
M. Q Acrostichis Græca vox est, & significat breve pœma, in quo primæ cujusq; versus literæ nomen aliquod, live sententiā exhibent. Exempli causa, si S. Carolū laudare velis: primi carminis prima Litera erit C. secundi A. tertii R. quarti O. quinti L. sexti U septimi S. Ita primæ cujusq; Versus litteræ, seorsim sumptæ, dabunt vocē *CAROLLUS*. Sic nomē Sacrū *JESUS* offeret Acrostichis;

Ille, sacrum, cujus legis hoc in carmine nomē:
H Virginis castæ sinu
S ervator mundi, nostrū productus in orbē;
C ut omnibus vitam daret,
S e moriens totū indulgit mortalibus agris.
Sic

Sic in omniū Sanctorū laudē vates recentior hanc sententiā Acrostichide explicuit:

*Vivite felices, quibus est fortuna peracta
famula; nos alia ex aliis in bella vocamur.*

*Vivite felices, quibus est fortuna peracta
famula, securam coelestes ducite vitam.*

Valles Elysias lati, saltusq; beatos

Incolite; æternis eja indulgete choreis,

Hellure optata tandem, portusq; potiti;

Prepti ex undis pelagi, ridete furentes

Muctus, & ventos, tempestateq; ignoras,

Et quidquid saxū Neptūia mōstra minantur.

Tatantes Scyllā effugisse, truceq; Charybdī;

Trafq; undisoni horredas, rabiēmq; tridentis.

Cantibus ætheriā mulcete perennibus aulā,

Et Præna simul canite, æternumq; triumphū,

Succis ambrosiæ saturati, & nectaris haultu,

&c.

Interdum geminatur Acrostichis ita: ut extrema cuiusq; versus littera sit eadem ac prima: ut, si dicas:

Ille, sacrū ejus nomen tibi carmine pinx I

E missus alto ex æther E, &c.

Totum hoc carminis genus laboriosum est, & exiguae frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. Quid vocas Anagramma?

M. Q Anagramma fit, cum ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudē, aut vituperationem, servatis nominis literis, sed vatis arbitriō transpositis. Li-

cet

cet unā, alteramvè addere, aut mutare litterā. Exempla subijcio: Logica, *Caligo*; Ursula, *Laurus*; Calvinus; *Lucianus*; Corpus, *Porcus*; Sacramentū Eucharistiæ, *Chara ceres in FESILM mutata*. Ignatius de Lojola, *O ignis a Deo illatus*. Sic lusit vates in Galenū: Galenus, *Angelus*.

Angelus es: bonus annē malus, Galene? salutis Humanæ custos; Angelus ergō bonus, Humani tamen heu! quoties, Galene, salutē Arte mala turbas: Angelus ergō malus, Gregorius decimus quartus.

Murus custodiaq; gregis.

Ni Dominus alto cinxerit murō domum, Cingentis est vanus labor.

Nili sit ovilis tutor & custos Deus:

Frustra excubat pascor vigil:

Gaudere fas est: missus ē cœlo gregi.

Est Murus & custodia.

Vir pie ingeniolus; & ingeniosē pius, centum anagrammata pura in laudem immaculatæ Conceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompt ex illis verbis: *Ave Maria gratia plena*. Pura vocantur anagrammata, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

§. III. De Gripho, Logogripho, & Inscriptione.

D. **R**escire cupio, quid sibi velint istæ vocēs, quibus nostræ vulgo scholæ personant, Griphus, Logogriphus, &c.

M. Griphus aliud nihil est, quàm ænigma scriptò adumbratum, sed obscurius tamen & intirsatius, adeò: ut negotium facessere homini, etiam acuto, possit. Nomen invenit à voce Græca γριφός, Latine recte; quia explicantes implicat, irretitq; sic appellatur etiam qualibet obscura propositio, præsertim jocosa & ludicra.

Suppeditabit exempla P. Laurentius *Le Bruns* in sua eloquentia Poëtica.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, eruditò vocum aut colorum velo tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas, aut literas refecando, trajiciendo, & variè commutando: Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit *vis*; unde natus versiculus:

Imbellis tota est, caput enim, vis erit illi.

Sic à verbo *navem*, si tollas primam, & ultimam litterulam: habebis *Ave*: unde aliquis ad amicum scribens agebat: *Mitto tibi navem, prora puppique carentem.*

In vocabulo *Aper* invenies *pera, aer, per*. Hujus obscuritatis acumen quia in meris vocibus consistit, logogriphus appellatur: quasi dicas, vocis ambages & lusus.

Griphus vocantur figuræ, voces, litteræ quæ sua dispositione, numero, actione, ve, colore, verbum, sensum, paroemiam, aut aliud quidpiam exprimunt non sine aliquotiale. o

fale. Ita Cupidinem aliquis pinxit, qui Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *Omnia vincit amor.* Hoc genus facile in pueriles ineptias excidit

D. Libenter aliquid audirem de Inscripti-
one, quam à te prætermiffam esse miror.

M. Non est illa tantum opus Pœtarum, sed etiã Oratorum: etfi versum non respuat. Duplex illius dos; Brevitas & Perspicuitas. Optima est, quæ necessaria personæ, loci, temporis, & modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ totis collecta voluminibus leguntur.

I N D E X

L I B E R I.

CAP. I. Definitio Pœseos,	-	-	1.
CAP. II. De Materia Pœseos,	-	-	3.
CAP. III. De Forma Pœseos,	-	-	4.
CAP. IV. De Peripetia.	-	-	9.
CAP. V. De Anagnorisi,	-	-	11.
CAP. VI. De Epilodio,	-	-	12.
CAP. VII. De Machina,	-	-	14.
CAP. VIII. De Moribus,	-	-	15.
CAP. IX. De Sententia,	-	-	17.
CAP. X. De Dictione,	-	-	19.
CAP. XI. De causa efficiente Pœseos,	-	-	25.
CAP. XII. De fine Pœseos,	-	-	27.
CAP. XIII. De Divisione Pœseos,	-	-	29.

L I B E R II.

CAP. I. Definitio Epopœiæ,	-	-	31.
CAP. II. De Materia Epopœiæ,	-	-	33.
§ I. Actio Fœminæ an materia Epopœiæ,	-	-	34.

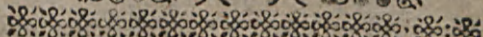
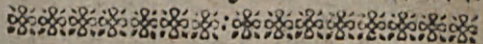
§. II. Aelio Epopœia quomodo Una.	37.
§. III. Aelio Epopœia quomodo Tota,	38.
§. IV. Aelio Epopœia quæ Vera, & Verisimilis	40.
§. V. Aelio Epopœia quomodo Illust. & Felix	41.
CAP. III. De forma Epopœia,	42.
§. I. Fabulæ Epicæ Dotes,	43.
§. II. Fabulæ Epicæ Partes,	45.
§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio,	48.
CAP. IV. De propositione Epopœia,	49.
CAP. V. De Invocatione Epopœia,	52.
CAP. VI. De Narratione Epopœia,	54.
CAP. VII. De Epilogo Epopœia,	57.
L I B E R III.	
CAP. I. Definitio Pœmatis Dramatici,	60.
CAP. II. De Materia Pœmatis Dramatici,	62.
CAP. III. De forma Pœmatis Dramatici,	63.
§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ,	Ibid:
§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ	65.
CAP. IV. De Partibus Pœmatis Dramatici,	68.
CAP. V. De Choro in Dramate,	73.
CAP. VI. De Scenico Apparatu,	74.
CAP. VII. Definitio Tragœdiæ.	75.
CAP. VIII. De Materia Tragœdiæ,	77.
CAP. IX. De forma Tragœdiæ,	80.
CAP. X. De Fine Tragœdiæ,	82.
§. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia,	83.
§. II. A quibus concitentur Affectus in Tragœdia,	Ibid:
§. III. Quo modo concitentur Affectus in Tragœdia,	86.
CAP. XI. Præceptorum usus in scribenda Tragœdia,	88.
CAP. XII.	

CAP. XII. De Comœdia,	90.
LIBER IV.	
CVP. I. De Elegia,	94.
CAP. II. De Epigrammate,	96.
CAP. III. De Satyra,	97.
CAP. IV. De Pœmate Lyrico,	98.
CAP. V. De Hymno, Parodia, & Carmi- ne Intercalari,	101.
CAP. VI. De Eclogis, Silvis, & Diris,	102.
CAP. VII. De Epithalamio, Genethlia- co, Epicedio,	104.
CAP. VIII. De Epinicio, Eutbaristico, Propemptico,	105.
CAP. IX. De Carmine Soterico, Protrep- tico, & Parœnetico,	107.
LIBER V.	
CAP. I. Pœtarum Latinorum præstan- tiorum nomina, ætas, stylus,	109.
CAP. II. De Stylo Pœtico	114.
CAP. III. De variis Versuum gener:	115.
§ I. De Versibus Comicis,	Ibid:
§ II. De versibus Lyricis,	120.
§ III. De aliis quibusdam usitatorum versuum generibus. Ex lib. IV.	
Prosodia Bononiensis P. Joan: Ba- ptiste Riccioli,	128.
§ IV. De Dithyrambo,	133.
§ V. De Symbolo Heroico,	135.
CAP. IV. Acrostichis, Anagramma, Gri- phus,	138.
§ I. De Acrostichide,	Ibid:
§ II. De Anagrammate,	139.
§ III. De Gripbo, Logogripbo, & in- scriptione,	140.

INSTITU-
TIONUM
RHETORI-
CARUM

PARS I.

 ***** L. J. C. *****

PARS PRIMA.

Complectens Elementa
 RHETORICÆ,

*Ad primam Eloquentiæ partem, siue ad
 Oratoriam inventionem spectantia.*

CAPUT PRIMUM.

Definitio Rhetoricæ.

Quid est Rhetorica?

Resp. Est ars benè dicendi, sic appel-
lata à verbo Græco: Rheo; dico, loquor: ex
quo græcum: Rhitor; Rhetor: Orator: Can-
sideratus. Et Rhitorici; seu ars Oratoria.

Quid est ars? *Resp. Est Facultas, quæ*
certis præceptis continetur: quæ, si optimè
cognita, penitusque perspecta fuerint, nun-
quam fallunt.

Quid est benè dicere? *Resp. Est optimis*

sententiis, verbisque lætissimis dicere.

Quid est finis Orationis? *Resp.* Est persuadere dicendo.

Quod est Officium Orationis? *Resp.* Est dicere appositè ad persuadendum.

Qui non re ipsa persuadet, potestne perfectus Orator dici? *Resp.* Potest, modò ea proferat, quæ ad persuadendū idonea sunt

Dices: non videtur ille perfectus artifex, qui finem suum non assequitur: atqui Orator ille, qui non persuadet, finem non assequitur: quī igitur perfectus esse potest, etsi appositè dicat ad persuadendum? *Resp.* In aliis artibus verum id quidem est: at in arte Rhetoricæ non item. Discrimen est: quòd finis aliarū artium sit opus quodpiam externum, ab artificis voluntate pendens. Sic pendet à sola voluntate Pictoris, ut imago fiat; & ab Architecti arbitrio, ut domus extruatur, & ita de aliis. At verò finis Oratoris non pendet solū à voluntate dicentis, sed etiam à voluntate audientis, cui persuaderi aliquid debet, & cui nulla unquam ratione persuaderi poterit
nisi

nisi ipse velit; quia naturâ liber est.

CAPUT II.

De Rhetoricæ Materia.

Quæ est materia cujusque artis?

Resp. Ea est, circa quam versatur Ars. v.g. Medicinæ materia sunt morbi: Picturæ materia sunt colores; & sic de aliis: quia circa ea versantur & occupantur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ quænam est?

Resp. Res illæ sunt, quæ in disputationem, sive quæstionem cadere possunt.

Quotuplex quæstio fieri potest de unaquaque re? *Resp.* Duplex: altera infinita, quæ *Thesis* Græcè, & *Propositum* Latine dicitur: altera finita, quæ Græcè *Hypothesis*, Latine *Causa* & *Controversia* nominatur.

Quid vocas quæstionem infinitam, seu *Thesim*? *Resp.* Quæ nullis finita, & adstricta est adjunctis, seu circumstantiis: quales sunt: persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas quæstionem finitam, seu

Hypothesim? *Resp.* Quæ aliqua circumstantiâ definitur, ac terminatur.

Da utriusque exemplum? *Resp.* Si quæ-ratur: *sitne addiscenda Rhetorica Ars?* quæstio illa infinita est; quia generatim id quæritur, nullius mentione factâ personæ, vel loci, vel temporis. At si quæram: *sitne fœminis addiscenda Rhetorica?* vel *sitne addiscenda ante, an post Philosophiam?* vel *sitne addiscenda in Academicis, vel in privatis adibus?* Tales quæstiones finitæ sunt; quia adjuncta hujusmodi infinitâ illam, & generalem quæstionem circumscribunt, & Thesim revocant ad Hypothesim, hoc est, quod generale est, contrahunt ad id, quod est particulare.

Quomodo Hypothesis revocatur ad Thesim? *Resp.* Sumendo id, quod generale est; v.g. Si laudaturus diligentiam, excurram in laudem virtutis, quæ diligentiae genus est: Si vituperaturus ebrietatem; de vitii fœditate disputem.

Quæstiones omnes suntne ejusdem rationis? *Resp.* Nequaquam. Alia enim dicitur

clitur actionis, cujus finis est agere: Ut: *sir-
ne bellum hæreticis indigentium?* Alia
cognitionis, cujus finis est scire tantum,
& cognoscere aliquid: Ut: *cujusnam men-
sis die luna deficiet hõc annõ.*

CAPUT III.

De triplici causarum genere.

Quot sunt causarum genera, in quibus
versari Orator potest? *Resp.* Tria:
Judiciale, Deliberativum, & Exornativum,
Græcè Epideicticum.

In quas partes dividitur Judiciale ge-
nus? *Resp.* In duas, Accusationem scilicet,
ac Defensionem.

Quas habet partes Deliberativũ? *Resp.*
Duas: Svasionem, & Dissvasionem.

Quæ sunt partes Demonstrativi ge-
neris? *Resp.* Duæ: Laus & Vituperatio.

Quale tempus respicit Judiciale genus?
Resp. Præteritum tempus; nemo enim ac-
cusari, vel defendi potest, nisi ob rem, quæ
jam gesta sit.

Quale tempus spectat deliberativum?
Resp. Futurum; neque enim deliberamus,
nisi de futuris.

Quale verò Demonstrativum? *Resp.* Non præsens modò, sed præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest, vel ob ea, quæ gessit jam, vel quæ gerit.

C A P U T IV.

De Partibus Eloquentiæ:

Quæ sunt Eloquentiæ partes, seu (quod idem est) quæ sunt munera Oratoris propria? *Resp.* Sunt quinque: Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronuntiatio.

Quid est Inventio? *Resp.* Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus probabile reddatur, quod probare contendit Orator.

Quid est Dispositio? *Resp.* Est rerum inventarum in ordine distributio.

Quid est Elocutio? *Resp.* Idoneorum verborum ad res inventas accomodatio.

Quid est Memoria? *Resp.* Est rerum inventarum ac verborum firma recordatio.

Quid est Pronuntiatio? *Resp.* Est corporis, & vocis ea moderatio, quam res inventæ, & verba postulant.

Quibus rebûs comparantur quinque illæ

Quæ partes Eloquentiæ? *Resp.* Naturā, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura ad eloquentiā? *Resp.* Multa, tam ex parte animi, quā corporis.

Quid requirit ex parte animi? *Resp.* Certas mentis, & ingenii dotes, ad invenendum, exornandum, & recordandum aptas.

Quid ex parte corporis postulat? *Resp.* Litora firma, canoram vocem, solutam linguam, oris, & totius corporis honestam confirmationem.

Quid Ars ad Eloquentiam confert? *Resp.* Perficit ea, quæ data sunt à Natura.

Quid officit exercitatio? *Resp.* Et perficit, quæ dedit natura, & quæ ars expolivit.

Quis Exercitationis modus est? *Resp.* Iste. Primò, sumi decet causa tractanda similis earum, quæ ad Oratorem deferuntur. Secundò, non dicatur ex tempore, sed sumatur spatium ad cogitandum, ut accuratius dicatur. Tertiò, sæpè ac diligenter scribatur.

Quæ imitationis utilitas & ratio est? *Resp.* Utilitas est maxima; quia sine ea

nemo satis proficere potest. Ratio verò imitandi hæc est. Proponatur aliquis summus Orator imitandus, quem tota mente intueamur: deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPUT V.

Modus optimus Authores imitandi.

OPortet locum aliquem Ciceronis, v.g. convertere in sermonem vernaculum: deinde illum, interpositio spatiō, convertere in Latinum sermonem: Postremò, quod à te scriptum fuerit, conferre, & comparare cum ipso loco Tulliano. Sic facillimè styli tui à Ciceroniano discrimen apparebit, & quod in tuo vitiosum est, emendabitur. Si locum aliquem Ciceronis oratorium velis imitari: sume Orationem ejus aliquam, vel partem orationis illustriorem; ejus analysim, seu compendium confice; rationes, & argumenta eò modò collige, quò solet scribendi argumentum Rhetoribus dari. Hanc materiam postea tractabis tuo Marte, & osscam quasi compagem sua carne vesties. Denique tuum opus cum Cicerō

ceroniano comparabis, & quantum ab eo recedas, intelliges. Sumi potest etiam locus aliquis, egregius ejusdem Tullii, ac transferri ad aliud argumentum simile vel contrarium, utendo figuris iisdem, periodis, commissuris, transitionibus, totò denique ductu orationis ac filo Ciceronem quasi vestigiis persequendo, mutatis tantum verbis, sententiis. Ille, v. g: (pro domo sua num. 89.) describit, quis sit populus Romanus: negat multitudinem hominum seditione concitatam, populum Romanum appellandum esse. Similiter ostendes, quis Christianus dicendus sit, quis nobilis, quis eruditus. Invehitur (Philippicâ I. num. 12.) in Antonium, cui Ciceronis ipsius Consulatus non placet, qui tamen summis viris placuerat. *Non placet Antonio Consulatus meus? At placuit Servilio, &c.* Imitare hunc locum in eos, quibus non placent studia literarum, quæ viris omnium ætatum & ordinum sapientissimis placuerunt. Atque hunc in modum, ut hoc obiter moneam, conformanda sunt

argumenta scribendi, quæ Rhetoricæ discipulis præstituuntur: hoc enim cum facile magistro, tum adolescentibus perutile est.

CAPUT VI.

De Locis Oratoriis.

Quæ est locus Oratorius? *Resp.* Est locus, in quo inveniuntur argumenta, seu probationes, & unde sumuntur. Clarius dixeris: loci Oratorii sunt argumenta quædam, rebus omnibus communia, è quibus, tanquam è scriniis & loculis, depromuntur propriæ cuiusque rei probationes.

Quid est argumentum? *Resp.* Est ratio probabilis & idonea ad faciendam fidem.

Quid est fides? *Resp.* Est firma animi, illis, quæ dicuntur, credentis assensio.

Quid est opinio? *Resp.* Est imbecillis assensio. Tam fides autem, quam opinio, argumentatione gignitur.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est explicatio & dilatatio argumenti.

Quotuplicis generis argumenta sunt? *Resp.* Duplicis: alia insita, seu intrinseca; alia remota, seu extrinseca, quæ etiam assumpta

sumpta dicuntur, & sine arte; non quòd sine arte tractentur: sed quòd sine arte multa inveniuntur, & quasi foris, ultròque afferantur.

Quid vocas argumenta intrinseca? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco Oratorio intrinseco, sive qui est in ipsa re.

Quænam sunt extrinseca, seu remota argumenta? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco, qui est extra rem, qui idcirco extrinsecus appellatur.

Quot sunt loci intrinseci? *Resp.* Sexdecim: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causæ, Eff. Et, Comparatio.

Quot sunt loci extrinseci? *Resp.* Sex: Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, & Testes.

C A P U T VII.

De Locis intrinsecis.

D E F I N I T I O.

Quid est Definitio? *Resp.* Est Oratio, quæ

quæ naturam illius rei, quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio? *Resp.* Duas: Genus, & Differentiam. Genus est aliquid commune ipsi rei, quæ definitur, cum multis aliis. Differentia est aliquid particulare, quod soli rei, quæ definitur, convenit.

Da exemplum. *Resp.* Rhetorica est Ars bene dicendi. *Rhetorica* res est, quæ definitur: *Ars*, est illius definitionis Genus; quia non tantum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, aliisque artibus convenit. *Bene dicendi*, est differentia; quia bene dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba à definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam. *Resp.* Ars bene dicendi est artium præstantissima: atqui Rhetorica est Ars bene dicendi: est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio partium? *Resp.* Est alicujus totius in suas partes distributio

Cedò exemplum. *Resp.* Ab hoc loco
Pli.

Plinius in Panegyrico Trajani ostendit, Romam omnem lætatam esse Trajani in urbem adventū. Non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolitō spectaculō imple-
ret. Te parvuli noscere, ostentare ju-
venes, mirari senes, Egroti quoque &c.

Notatio, & Conjugata.

Quid est Notatio? Resp. Notatio seu Etymologia, locus est, qui verborum originem, & significationem inquirat.

Proba ex hoc loco, Ciceronem verum fuisse Consulem. Resp. Ille verus est Consul, qui salutem Patriæ consulit: atqui Cicero consuluit salutem Patriæ; igitur verus fuit Consul.

Quid sunt Conjugata? Resp. Ea, quæ ab uno orta vocabulo, variè commutantur: sic à Pudicitia, pudor, pudicus, pudicè, pudere, oriuntur.

Fac argumentum à Conjugatis. Resp. Christi vitam non imitaberis; non igitur es Christianus. Ceterum hi duo loci sunt omnium maximè steriles, & jejuni.

Genus,

Genus, & forma.

Quid est Genus? *Resp.* Est quoddam totum, plures continens partes, communione quadam inter se similes, specie tamen differentes. Ut: virtus genus est; quia complectitur Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt ejus partes, inter se quidem similes; quòd earum quælibet virtus sit: differentes tamen; quia earum natura diversa est.

Fac argumentum à Genere. *Resp.* Virtutem colit; ergo & temperantiam. Virtutis est inimicus; ergo non est prudens. Amat homines; ergo & inimicos.

Quid est Forma, seu species? *Resp.* est pars Generi subiecta. Argumentū ita ducitur ab eo loco: Inest in hoc adolescente castitas: ergo & virtus: atque ita de aliis,

Similitudo & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo? *Resp.* Est argumentum petitum à re quapiam tali, qualis est ea, quæ tractatur.

Cedò exemplum. *Resp.* Improbi virtutis suavitatem non sentiunt; ut ægroti ciborum

borum gustum nullum habent. Item: Beneficia similia sunt floribus; non placent fermè, nisi recentia.

Quid est Dissimilitudo? *Resp.* Est argumentum sumptum à re quæpiam diversa, & dissimili ejus rei, quæ probanda sumitur. Sic Tullius probat, absolvendum esse à Judicibus Murænam; quia condemnasset illum Catilina (cum. 23.) non decet enim id sentire viros optimos, & sapientissimos, quod sentiret homo sceleratissimus, & dementissimus.

Contraria seu Opposita.

Quot sunt Contrariorum, seu oppositorum genera? *Resp.* Quinque. I. Adversa, quæ inter se maximè distant; ut virtus & vitium. II. Privantia, quæ sunt habitus, & ejus privatio; ut vita & mors. III. Relata quæ mutuò sic sibi respondent, seque invicem ita respiciunt: ut unum sine altero cognosci non possit. Tales sunt: discipulus, & Magister; Pater & filius IV. Negantia, quorum unum negat aliud; ut pius, & impius, V. Repugnantia, quæ
inter

inter se non congruunt; ut odisse aliquem,
& laudare.

Quomodò argumenta fiunt à singulis?
Resp. Hòc modò: I. Ab adversis: Vitium
est fœdissimum; igitur virtus est pulcher-
rima. II. A privantibus. Mortem timet:
ergo amat vitam. III. A relatis. Magister
in studia litterarum incumbit; debet in ea-
dem incumbere & discipulus. IV. A ne-
gantibus. Modestus est: cur illum ergo
dicis immodestum? V. A repugnantibus.
Amat illum; igitur non ei nocuit; non est
infectatus conviciis. Repugnat enim, ut,
qui amat aliquem, illi noceat, cum con-
viciis infectatur.

Adjuncta seu rei circumstantia.

Quid sunt Adjuncta? *Resp.* Ea, quæ
cum re conjuncta sunt, sive rei cujuslibet
circumstantiæ.

Quot sunt ejusmodi Adjuncta, sive re-
rum circumstantiæ? *Resp.* Illas hòc versu-
culò comprehendit: *Quis, Quid, Ubi, Qui-
bus auxiliis, Cur, Quomodò, Quando.*
Quis, personam indicat, à qua res gesta est.

Quid

Quid, ipsam rem. *Ubi*, locum, in quo gesta. *Quibûs auxillis*, arma, instrumenta, adjutores rei gerendæ. *Cur*, causas, consilia rei gestæ. *Quomodò*, modum exprimit, quò est facta. *Quando*, tempus notat.

Fac argumentum ab Adjunctis. Resp. Vesperis visus est cum gladio, in loco, ubi cædes facta est; ergo cædem fecisse meritò creditur &c. Est incredibili virtute præditus; non ergo fœdus violavit.

Quid sunt Antecedentia? Resp. Sunt ea, quæ necessariò cohererent cum consequentibus; in quo differunt ab Adjunctis, quæ cum illis non sunt necessariò conjuncta.

Affer argumentum. Resp. Ortus est Sol: ergo dies est: Sol enim necessariò diem antecedit.

Quid sunt Consequentia? Resp. Ea, quæ rem necessariò consequuntur.

Da argumentum. Resp. Cicatricem habet; ergo olim accepit plagam: cicatrix enim necessariò consequitur plagam.

Causæ & Effecta.

Quid est Causa? Resp. Est, quæ suâ vi efficit.

efficit id, cujus est causa; ut vulnus causa est mortis; quia vi suâ mortem parit. Ignis causa caloris est; quia vi suâ generat calore.

Quot sunt causarum genera? *Resp.* Quatuor; finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa finalis? *Resp.* Ea est, cujus gratiâ fit aliquid; ut finis hominis est beata vita.

Fac argumentum. *Resp.* Homo natus ad æternam beatitudinem consequendam; non debet igitur voluptates & caduca bona consecrari.

Quid est efficiens? *Resp.* Est id, à quo aliquid est: ut Sol est causa diei; quia illum efficit luce toto cœlo diffusâ.

Fac argumentū à causa efficiente. *Resp.* Mundus à Deo creatus est: ergo opus est numeris omnibûs absolutum.

Quid est Forma? *Resp.* Est id, quô res aliqua in suo statu constituitur, & à rebus aliis distinguitur: Sic anima est hominis forma; est enim causa, cur homo sit, eumque à rebus aliis distinguit.

Duc ab illa argumentum. *Resp.* Animus homi-

hominis est immortalis: debet igitur ad immortalitatem æternitatemq; vitæ aspirare.

Quid est Materia? *Resp.* Est, ex qua, & in qua res sunt. Sic marmor, statuæ, corpus hominis, materia est.

Fac argumentum. *Resp.* Corpus hominis mortale est; ab ejus igitur societate, & contagione immortalis animus avocandus est.

Quid sunt Effecta? *Resp.* Ea, quæ orta sunt de causis. ut dies est effectus Solis.

Quot sunt Effectorum genera? *Resp.* Totidem, quot causarum: singulis enim causis sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis argumentum. *Resp.* Virtus parit laudem; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.

Comparatio.

Quid est Comparatio? *Resp.* Est locus, in quo duo vel plura, quæ habent aliquid commune, inter se comparantur: sive est argumentum, quod ducitur ab alia re magis, aut minus, aut æquè certa, vel probabili, ac verisimili. Hinc triplicem comparatio-

rationem distinguunt Rhetores; unum vocant *Majorum*, five à majori ad minus; alteram *Minorum*, five à minori ad majus; tertiam *Parium*, five à paribus. In prima colligitur, & probatur minus verisimile ex alio magis verisimili, & certo: in secunda probatur magis certum ex minus certo: in tertio æquè certum ac probabile, ex æquè certo: Ad hunc locum revocatur Exemplum: quod est Comparationis quoddam genus, & argumentum efficax ad persuadendum.

Quomodò ducitur argumentum à *Majori*? *Resp.* Quando adhibetur in comparatione hæc particula, (*multò minus*;) ut: si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt; multò minus duæ potuerunt: major quippe difficultas est, quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodò argumentum fit à *Minori*? *Resp.* Quoties adjungitur hæc particula (*multò magis*;) ut: verbera patienter tulit; multò magis verba, & convicia perferet: minus enim est verba ferre, quàm verbera

Quo-

Quomodo sumitur à *Pari*? *Resp.* Cum hæc particula (*pariter,*) exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur: ut: Sancti æternam sibi gloriam tolerantiam perorunt: iisdem nos pariter ad tantum honoris fastigiū gradibus oportet cōscendere.

C A P U T VIII.

De Locis extrinsecis.

Quid est Præjudiciū? *Resp.* Est iudiciū aliquod antea factum, & sententia prius lata in causa quapiam simili, unde sumi potest exemplum, & modus iudicii in præsentī causa ferendi

Quomodo sit argumentum à Præjudiciis? *Resp.* Si ostendat Orator id, quod contendit, fieri debere, vel quia in similibus causis, aut rebus, ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia jam lata sunt; vel quia illud ipsum iudiciū, quod jam ferendum est, fuit ab iisdem, aut ab aliis iudicibus pronunciatum.

Quomodo est argumentum à Fama? *Resp.* Ostendendo id, quod in quæstionem vocatur, ex communi hominum sermone verum esse.

Quo-

Quomodo à Tabulis? *Resp.* Si demonstratur id, de quo agitur, in publicas tabulas relatum esse, adeoque pro indubitato habendum.

Quomodo à Jurejurando? *Resp.* Si ostenderit, illud idem cujuspiam viri gravis & probi juramentum esse confirmatum.

Quomodo à Tormentis? *Resp.* Demonstrando, vi tormentorum, vel à consciis illius rei, quæ probanda est, expressam esse confessionem, vel à reo.

Quomodo à Testibus? *Resp.* Si id ipsum cujuspiam gravi testimoniò confirmari docuerimus.

C A P U T IX.

Exempla Locorum Intrinsecorum.

Eloquentia usu potius, & eximii cujuspiam Oratoris imitatione, quam præceptis comparatur. Itaque post allata breviter locorum Rhetoricorum præcepta, subjicimus exempla, quæ imitari quisque possit, & in quibus etiam deprehendet, quò tractare modò, quibùs figuris ornare unumquemque locum debeat.

AR-

ARTICULUS I.

Exempla loci à Definitione, & Notatione nominis.

Philippicâ I. num. 29. in peroratione hortatur Tullius Dolabellam ad pacem, & concordiam in republica tuendam, propositâ rectè factorum gloriâ, cujus definitionem affert. *Est ea inquit, laus rectè factorum, &c.* Seneca Epist. 76. Hortatur hominem ad vitam è rationis norma dirigendam, & quid sit ratio, describit, docetque, proprium hominis esse bonum: cætera illi cum plerisque belluis communia, per inductionem, & subjectionem. *Valet homo viribus? & leones: velox est? & equi: corpus habet? & arbores: &c. Quid in homine proprium? Ratio. Hæc. &c.* Rhetores non semper definitionem explicant per genus ac differentiam, ut mos Philosophis: sed interdum per causas, effecta, adjuncta, similitudines, & alia id genus, quæ sic rei naturam describunt: ut ampliorem ornatui & amplificationi campum aperiant.

Tul-

Tullius definit Senatum Romanum multis similibus conglobatis. *Templum*, inquit, *sanctitatis est, caput urbis, ara sociorum, portus omnium gentium, &c.* Sic adolescentem ætati nimium & valetudini confidentem compellares. Adolescent! ætati nimium & valetudini ne crede. Flos est, citò marcescit; umbra est, momentò vanescit: lætum ver, & amœnum; sed minime diuturnum: somnium inane, quod incautis ac dormientibus illudit: rös matutinus, quem Sol oriens exsiccat: pulvis aridus, quem levis aura dissipat.

Eundem sic à voluptate consecranda deterreres. Ah! quid agis, infelix, dum voluptatem avidè consecraris! Laqueum tibi necris, qui te præfocet: hauris toxicum, quò extingvaris: aspidem sinu foves, quæ te complexû crudeli enecabit, &c.

Alia definitio, sive descriptio rei petitur ab ejus causis. Definies hominem à DEO conditum, ratione præditum, factum ad consequendam beatitudinem; & ipsius Dei summi boni possessionem, conflatum è mortali

mortali corpore, & anima immortalī, &c.

Alia dicitur ab adjunctis. Ea ratione describit Tullius Pisonem, & Gabiniū orator pro Sextio num. 17. eorumque vultum, mores, incessum ipsum, & vestitum graphice depingit: *sed fuit profectō, &c.*

Alia petitur ab effectis. Bellū quid est? Immane monstrum, cujus comites vulgō sunt iniustitia, vis, furor. Quacumque incubuit, stragem campis, perniciem urbibus, vastitatem provinciis affert. Sanguine miserorum pascitur, gaudet lacrymis, in caede, atque exitio triumphat, &c.

Omniū elegantissima ratio tractandæ definitionis ea est, in qua primū adhibetur negatio, diciturque id, quod res non est: deinde negationi subicitur affirmatio, exponendo id, quod res est. *An tu populū Romanum esse illum putas?* (inquit Cicero Orat. pro domo sua num. 89.) *qui constat ē conduētis mercede sicarius, &c.* Pergit ironicē: *O! speciem dignitatemque populi Romani, quam nationes extera, quam gentes ultima pertimescant!* Denique per

affirmationem concludit: Illa, illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti: cum, &c. Ille populus, dominus Regum, num. 90.

Sic in Pisonem num. 43. negat, viros probos ullô affici posse verô supplicio: & improbos affirmat, etiam si fideles videantur, miserè tamen cruciari.

Sic pro Sextio num. 97. Quinam dicendi sint optimates, exponit. Secundâ in Rullum sive Agraria num. 10. quinam sint populares; & pro Rabirio perduellionis reo à num. 11. ad 14.

Ad eundem modum tractari poterit locus à notatione nominis, in quo scilicet loco ducitur argumentû à rei nomine, quæ prima rei, & præcipua videlicet acta & indicium est. Ita Cicero Pisonem negat esse Consulem; quia Reipublicæ non consuluit. Quid Tu in historibus, in toga & prætexta Consulem esse putas? &c. An nimô Consulem esse oporteret, consilio, fide, gravitate, &c. Ego Consulē esse putem, qui Senatum in Republica esse non putat? quia? &c.

Ita negabis, aliquem esse amicum, qui verbis tantum, non item factis amari à se amicum probat. Quid est esse amicum? an arridere blando vultu? Polliceri operam? laudibus amicum prosequi: O! præclaram amicitiae speciem; quam &c. Ille, ille amicus est, qui amicum in adversis æquè rebus atque in prosperis diligit, qui juvat consiliò, qui &c. Ita Christianum verè dices esse, qui Christum imitetur, non qui solo nomine Christiani gloriatur. Tunc Christianum esse putas: qui cùm in sacro baptismatis fonte primigeniæ noxæ labem purgaverit, ac nomen Christo dederit: vitam omnem turpi Baccho: Veneriq; consecrat? Qui, &c. Egregiam verò Christiani hominis dignitatem, pro qua hominibus impertienda Deus ille orbis Conditor ac Rector, è cœlo in terras deicere se, Majestatem Divinam naturæ mortalis humilitate obscurare, solium immensæ gloriæ infamî patibulò mutare voluerit! Ille, ille, si nescis, Christianus est, qui solemnî Sacramentò Christo mancipatus, Christi vexilla

sequitur; qui cupiditates coërcet; qui &c.

Aliquando in ipso nomine quaeritur tantum acumen quoddam, & jocus. Ita Cicero pro Roscio Amerino, Chrysogonum vocat in suspicionem avaritiæ ab ejus nomine, quod Græcè aureum, sive aurogenitum significat. Verrem, (4. Verr.) ait implere suum nomen: quia provinciam evertit, id est, spoliavit.

ARTICULUS II.

Exempla Loci à Partium Enumeratione, & Loci à Conjugatis.

Philippica XIV. num. 34. Cognatos eorum, qui pro Republica ceciderunt in acie, consolatur: primò quidem Parentes, deinde liberos, tum fratres, &c.

Pro Plancio num. 80. probat, gratitudinem virtutum reliquarum esse matrem. *Quid est pietas, inquit, nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives, nisi qui patriæ beneficia meminerunt; Qui sancti &c.* Ita probares, superbiam esse matrem omnium vitiorum. Quid est impietas: nisi animi ferocis, & elati vitium, qui

qui se Deo ipsi recusat subdicere, & debitum illi cultum exhibere negat? Qui sunt avari: Nisi qui cōsērvandis opibûs, aliis eminare & imperitare quodammodo gestiunt, ut nullius indigentes rei, nulli sint obnoxii? Qui ambitiosi? Nisi qui---Assuescat Eloquentiæ Candidatus exempla Tulliana sic imitari; nulla certior, & faciliior ad Eloquentiam via est.

Post reditum ad Quirites *num. 2.* ostendit omnia vitæ commoda, & ornamenta sibi fuisse chariora, quando fuerunt restituta, quàm si nunquam fuissent amissa. *Quid dulcius hominum generi, Etc.* Antonium esse Consulem nemo putat; (*Phil. 4. num. 9.*) Negat hoc Brutus Imperator, negat Gallia, negat cuncta Italia, Etc.

Philippica 2. *num. 2.* docet Antonium id spectasse, ut, Ciceronem insectando, probaret se hostem esse Patriæ. Hoc autem docet, removendo alias, quæ Antonium movere potuissent, causas, ut in Tullium declamaret. *Quid putem? Contemptum me? Etc.* An in Senatu facillimè de me

destrahi posse credidit? Sc. Illud profecto est: non existimavit, Sc.

Ita probares, furtum pecuniæ ab aliquo esse factum. Necessè est, ut fateatur unum ex istis: aut penes ipsum hanc prius fuisse pecuniam, aut mutuam aliundè accepisse, aut labore comparasse, aut invenisse casu, aut subripuisse. Primum non dicet profecto: nōrunt omnes egestatem; non secundum; quis enim nepoti perditissimo, & decoctori mutuam daret pecuniam? Labore comparatam otiosus ganeo non affirmabit. Inventam si dixerit: quæremus, quō locō, tempore, modō. Restat igitur, ut fateatur, &c. *Martialis lib. 3. Epig. 41.* ut in editione novissima, & repurgata numeratur, probat opes omnes variis amitti modis posse, præter illas, quæ liberaliter erogantur. Initium Epigrammatis est: *Callidus effractus, Sc.* Sic vates bonus adolescentem virtute præditum commendat.

Excubat in placido tibi pulchra modestia vultu,

Et niveus roseo regnat in ore pudor.

Sim-

*Simplicitas oculos, linguam prudentia
frēnat,*

*Pura verecundus pectora candor habet.
Pro foribus famuli, video, famulaque
morantur: (mi?)*

Virtutem Dominam quis neget esse do-

Divinatione in Verrem num. 38. negat,
omnia Verris flagitia posse commodē ab
adversario explicari, & ea singillatim enu-
merat: *Putasne te posse, &c.* De Provinciis
Consularibus num. 20. negat Cæsarem
velle in Provincia remanere, nisi ut Rei-
publicæ consulat: non ob locorum amoe-
nitatem, aut humanitatem incolarum, &c.

Inductione per omnes ordines factā pro-
bat, pacem esse non posse cum Antonio
Philippicā 7. num. 21. Philippicā 2. num.
12. Probat suum Consulatum placuisse
summīs omnibus viris, quos enumerat per
repetitionem. In Pisonem num. 67. pro-
bat, illum esse omnibus odio, Senatui, E-
quitibus Romanis, toti demum Italiæ. Va-
rios aquæ effectus & modos ita describeres
incisim. Aquæ in imbres decidunt, rige-

scunt in grandinem, labuntur in fluvios, in maria funduntur, in vapores attenuantur, &c.

Locus à Conjugatis, jejusus & exilis est. Ab eo loco probat, Cæsarem esse invictum Cicero, qui victoriam ipsam vicit *num. 12. Pro Marcello. Philippicā 2. dicit,* eos cives meritò à se ornari, qui sunt ornamenta Patriæ. Eòdem pertinet illud Virgilianum 7. *Æneidos: Non capti potuere capi.* Item Martialis: *Marco, ut amaris, ama.*

ARTICULUS III.

Exempla Loci à Genere & Specie.

Cicero pro Archia Pòeta, Pòetam, ac Pòetas universè laudat, in eaque thesi, seu communi Pòetis omnibus laude, magnā orationis bellissimæ partem consumit.

In oratione pro Cœlio, cujus adolescentiam deteriore, nec falsā omnino, famā laborantem defendebat, excusat adolescentium vitia, & cupiditates: si contineant se intrā modum. *Nam. 28. 29. &c.*

Cato Stoicus erat, & asperis moribus
ac

ac doctrinâ: Cicero Stoicos omnes, & eorum disciplinam severiorem. festivè infestatur. Pro Muraena num. 2. ad 61.

Huc referuntur loci communes, qui dicuntur, exempli causâ, in falsos testes (Orat: pro Sylla,) In parricidas (pro Roscio Amer.) in proditores, & perduelles (in Oratione contra Catilinam.) Cavendum porrò diligenter, ne Orator longiùs evagetur in istis communibus locis, qui facilè refelluntur: id quod Tullius egregiè præstat pro Cœlio. num. 29. *Sed tu mihi videbâre ex eõmuni infamia juvenutis aliquam invidiam Cœlio velle conflare. Facile est accutare luxuriam; dies me deficiet: si, &c.* Ita meritò reprehenduntur Conclonatores, qui laudare Martyrem quempiam aggressi, cujus dies festus agitur: illò omisso, martyrium laudant, & multa de martyribus præclare congerunt. Convenit in eos lepidum illud Martialis acumen: *Jam dic, Posthume, de tribus capellis.* Lib. 6. Epig. 16. cujus primæ voces: *Non de vi, neque &c.*

A specie ducitur argumentum, quando à thesi ad hypothesim Oratio revocatur. Qui Pòetas laudaverat Tullius, delabitur ad laudes Archiæ Pòetæ, & ejus Pòëmata commendat num. 18. *Quoties ego hunc Archiam vidi, Judices, &c.*

ARTICULUS IV.

Exempla Locì à Similitudine, & dissimilitudine.

Philippicâ IV. num. 4. *Faciam, inquit Tullius, ut Imperatores instructi à acie solent, &c.* Pro Roscio Amer. comparat accusatores cum anseribus num. 56. *Vatinium (num. 4.) cum anse. Repente, inquit, te tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflatò collò, tumidis cervicibus, intulisti.* Rempublicam, Catilinaria conjuratione, cum homine ægro tante (1. Catilin. num. 31.) Lucium Syllam cum Jove: pro Roscio Amer. num. 131. *Etenim, si Jupiter, &c.* Actores causarum cum actoribus fabularum, Divinat: in Verrem num. 48. *Ut in Actoribus Græcis, &c.* Ipsum verrem cum prædoni-

donibus. Orat. 6. num. 21. *Fecisti, ut prædones solent, &c.* Belli civilis causam in Antonium conjicit. Philippicâ II. *Ut in seminibus est causa arborum, & stirpiû; sic, &c.* Vide etiam pro Sextio num. 24. *Sed ita est, ut, si gladium parvo puero dederis--.* Pro Rabirio Comædo, sceleratis & hæreditatis pulcherrimam instituit comparisonem. num. 55.

Educationis honestæ quanta sit utilitas, hoc simili demonstrabis: Vidistis aliquando indomitum, ac ferocientem equum: qui nec habenas audiat, nec stimulos, & calcaris patiatur: sternacem, calcitronem, malè mericulosum, & resitantem: qui equitem duriter succutiat, nec rarò excutiat. Adhibete peritum domitorem, & equitandi magistrum, qui reddat illum patientem fræni, qui durum os, & contumax paulatim comprimat, ac molliat, qui gressum ad numeros ex arte componat: &c. Brevi docilem equum habebit, qui omnem in partem flectatur ad sessoris nutum: siue opus sit leviori gradû viam carpere, siue

pleniori: five laxis habenis ferri, five adductis sistere, &c. sic ferox adolescentia liberali educatione domabitur, & in rationis, ac modestiæ gyrum magistri sapientis institutione ducetur.

Ad hunc locum revocari solet exemplum id est, aliquod simile alterius factum. Si factum sit; appellatur vulgò parabola: si fabulosum: Apologus dicitur.

Còacervatio multorum similium, aut exemplorum vocatur inductio. Tullius pro Cornelio Balbo factum Pompeji, qui Balbum civitate donaverat, laudat conglobatis pluribus exemplis, num. 51. *Fecit, quod Cajum Marium fecisse audierat: fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, &c.*

Inductionis exemplum habes egregium in Martiale lib. 1. Epig. 46. ut recenset editio novissima. & purgata.

Merito laudatur Inductio, quâ D. Augustinus invehitur in hominem improbum. *Terram malam non vis: bonam arborem vis, equum bonum, servum bonum, amicum bonum, filium bonum, vestem bonam: solam*

solam animam vis habere malam. Quid te offendisti? Aut quid tantum de te malè meruisti? Non vis esse malum, nisi te solum.

Interdum similitudo ficta rei veræ accommodatur. Si mihi, ait Cicero pro Sextio num. 45. in aliqua nave cum amicis meis naviganti hoc accidisset: ut, Ec. Catilin. 4. num. 12. Etenim quæro: si quis paterfamilias, Ec.

Patentiæ fructum inductione ostendes cum D. Gregorio Homiliâ 15. in Evangelia. Sic uva calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliva trapeis contrita suam deserit amurcam, & pingvem olei liquorem fundit. Sic area terendo glebas, paleam à tritico fecernit. Sic ignis rubiginem ferri decoquit. Quisquis igitur appetit plenè vitia vincere, non repugnet rebus adversis purgari; ut ad supremum Judicium tantò securior veniat: quantò purgatior ab omni macula criminis animum attulerit.

Quæ ratio sit tractandæ dissimilitudinis, facile apparet ex iis, quæ de similitudine dicta

dicta sunt. Cicero Philipp. X. num. 20. cæteras civitates ait servitutem pati posse, non item Romam, quam illis in eo dissimilem probat.

Quid discriminis intersit inter iudicium & arbitrium, docet pro Roscio Comædo num. 10. In quo discreper suus reditus Romam à reditu summorum quorundam virorum, explicat in Orat: post reditum ad Quirites. num. 6. Non enim pro meo reditu, ut pro Popilio, &c. non, ut pro Metello, &c. Hoc ipsum argumentum tractat pro Sexrio n. 27. Quid enim simile fuit in Q. Metello &c. Jurisconsultum cum belli Duce comparat pro Muræna N. 22. & hunc illi dissimilem, ac multò superiorem esse contendit per incisa, antitheses. &c. *Vigilas tu de nocte; ut tuis Cōsultoribus respondeas: ille, ut, &c. Tu aciem instituis; ille aciem instruit. &c.* Verrinā 6, num. 27. Verris latrocinia, & sacrilegia opponit pietati ac munificentiae ejus antecessorum. *Videte, quanta religione fuerit &c.* In Pisonem eleganter, &

& magnificè prosequitur, quàm dissimilis fuerit suus reditus ejus redditui.

Hunc, & alios summi Oratoris locos expende, & in similibus, aut dissimilibus argumentis imitare. Exempli causâ doce, quàm dispar, dissimilisq; sit hominis probi felicitas felicitati hominis improbi, licet humanis commodis, voluptatibusque circumfluentis. Easdem adhibe figuras & lumina, quibus Tullium videbis uti. Bonas artes ad eundem modum aliis artibus oppone, ac superiores illis esse proba, Ciceronem secutus, tibi in Orat: pro Muræna præcuntem.

ARTICULUS V.

Exempl'a Loci ab Oppositis, Relatis, &c.

Philip. II. num 51. laudaverat Antonius percussores Cæsaris, tanquam Reipublicæ defensores, & libertatis. Ciceronem, qui partes illorum amplectebatur, sicarium & parricidam appellabat. Hæc inter se non conveniunt: si enim sunt parricidæ: laudandi non erant ut patriæ defensores: si laudandi sunt; non est accusandus Cice-

ro, qui illis favet. Acer hic locus est, & vehementis. Tu homo sapiens: & considera quid dicis?

Verrinâ V. initiò profitetur, se virtutes coelre contrarias vitiis Verris, atque adeò jure illum à se accusari. Catilin. 2. num. 25. quàm contrariæ sunt Catilinæ copiar, quàm opposita causa copiis, & causæ Reipublicæ, docet egregiâ antithesi: *Pugnat illino petulantia, bino fides, &c.*

Roscium Amer. longè à patricidii crimine abesse probat eò maximè argumentò: quòd vitam rusticam duceret, quæ à flagitiis gyavioribus solet esse remotior, quàm urbana. num. 75. *Ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. In urbe luxuries creatur: è luxuria existat avaritia, necessè est, &c. Vita autem rustica, &c.* Eadem ratione patricidii crimen cadere potius in Titum Roscium, quàm in Sextum Roscium, ostendit ab oppositis utriusque moribus. num. 88. *Restat, ut hoc dubitemus, uter-*

uter.--an is, ad quem. --an is.--*Ec.*

Coelum negat, num. 47. libidini deditum esse; quod repugnet tantam eloquentiam, quanta in eo elucet cum lenociniis & otio voluptatum consistere. Pergit n. 48. *An hic, si se isti vita dedisset, in hac forense acie quotidie versaretur? subiret periculum capitis? Ec.*

Rabirium Posthumum excusat à patre, qui, si cum externis Principibus egit sine ullo probitatis, aut famæ periculo: non est, cur filius, eam ipsam ob rem condemnetur, num. 2. Pro lege Manil. num. 10. hortatur Romanos ad bellum Asiaticum suscipiendum à majorum exemplo; ut ne tanquã posteri degeneres meritò arguãtur. *Pro vestri Imperii gloria, videte, Ec.*

ARTICULUS VI.

Exempla Loci ab Adjunctis, ab Antecedentibus, & Consequentibus.

AB Adjunctis Tullius probat, Syllam non conjurasse in patriam. num. 52. *Num quis est igitur. --- quia nunquam versatus est cum conjuratis. Negat Sextū Ro-*

Roscium patrem interfecisse; quia interfectus fuit in urbe, cum ruri esset Roscius. Negat Milonem infidias Clodio struxisse; quia cum eo depugnavit in loco ad infidias periniquo, & ubi Clodius poterat facile insidiari Miloni. *num. 54.* In eadem Orat. *2. um. 91.* gravem invidiam conflat Clodio; quod Curiam incenderit.

Philippicâ II. *num. 104.* exaggerat Antonii comestiones à circumstantia loci, domûs videlicet M. Varronis, hominis optimi & temperantissimi. A circumstantia personæ ducit argumentum, cum ait: à Roscio non fuisse occisam parentem, adolescente nimirum modesto, & ab urbanis flagitiis. Remotissimo, *num. 29.* Dejotarum in convivio non saltasse senem probat; qui singulari sit frugalitate, ac temperantiâ: *num. 16.* Cheream Roscii Comœdi accusatorem ab ipso vultu & oris totius conformatione fraudulentum esse conjicit. *Num. 20.* Nonne ipsum caput, & supercilia illa abraja plere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? Nonne

ab imis unguibus ad verticē summū.
Etc. Catilinæ describit socios Orat. 1. n. 10.
nihil cogitāt, nisi cades, nisi incedia, Etc.

Supervacaneum videtur, hujus loci exempla conjungere, quorum in omnibus Tullii orationibus copia ingens in promptu est, præsertim in narrationibus: quarum veritas circumstantiis rei gestæ expofitis, ut par est, potissimum nititur.

Ab antecedentibus ostendit Orator, in Murænam non cadere saltatoris nomen & notam; quoniam in illo reprehendi non possunt, quæ saltationem necessariò antecedunt: ut turpia convivium, libidines, sumptus, &c. Num. 19. *Nemo ferè saltat sobrius Etc.*

A consequentibus ostendit, quanta periculis immineat, si nihil auxilii sit in ea voce, *Civis Romanus sum: Verr. 7. num. 167.* Deterret Judices, ne Flaccum civem optimum condemnent à consequentibus malis: num. 99. Totā Philippicā 7. enumerat, quot impendant civitati exitia, si Antonius in eam admittatur. Contra verò, utili-

utilitates è Clodil nece orituras exponit, pro Mil. 78. Lege pro Planeio. num. 14. ubi recenset absurda, quæ consequentur: si rationes adversariorum audiantur. Si quotiescunque, &c.

ARTICULUS VII.

Exempla Loci à Causis, Effectis, & Comparatione.

Candelabrum, & pocula Cicero commendat à materia. Aelone 7. in Verrem num. 62. 64. Ovidius regiam solis & currum prolixè laudat lib. 2. Metamorph. Tullius Dianæ statuam à causa formali eleganter exornat Verrinâ 6. n. 62. *Fuit apud Segestanos, &c.* Vitæ tranquillitas, quibus efficiatur causis, pulchrè describit Martial. lib. 10 Epig. 43. *Vitam, quæ faciunt beatiorum, &c.* Idem lib. 9. Epig. 18. Cur opes optet, explicat: nempe ut largiatur: *Credis ob hoc &c.* Cicero, quæ causa Clodium impulerit ad struendas Milioni insidias, docet num. 21, nempe magna utilitas, tum spes impunitatis.

Effecta eloquentiæ, dignitatem ejus & necos-

necessitatem, egregiis & variis effert laudibus lib. 1. de Oratore. num. 30. Ostendit Reip. hostem esse Antonium, non minus quam ipsum Annibalem. Philip. V. n. 2.

Horatius ab eodem fonte haurit luculenta carmina, quibus ebrietatem vituperat. *Quid nō ebrietas designat: operosa recludit, spes jubet esse ratas* Sc. lib. 1. Epist. 5. Sic auri diram famam exagitates: Quid sceleris non suscipit? Quid non svadet auri sacra fames? Leges & jura proculcat: nihil non habet venale quemlibet religiosum: ac sanctum, altaria ipsa invadit, &c.

Locus à comparatione spectat quandam quantitatem quā res una major est, aut minor alterā, aut ipsi æqualis. Locus verò à similitudine qualitatem rerum & proportionem tantum attendit. Plurima sunt apud Ciceronem comparationis exempla.

Pro Roscio Amerino excusat Syllam, si omnia non potuerit advertere; cum ne ipse quidem Jupiter possit. num. 131. Ex hoc loco disputat contra Cœcillum n. 40. Pro Milone contra Clodium num. 4. Item num.

17. Non est habita quæstio de morte complurium virorum clarissimorum; ergo multò minùs habenda fuit de morte Glodii.

Pro lege Manil. num. 11. Majores vestri--- Vos--- &c. Pro Cœllo num. 54. An ille vir--quod facinus in alterum hominem illatum severè acciperet: id omisisset curare in hospite, &c. Pro Cœcilio num. 45. Pro Plancio num. 26. & 70. Verrinâ IV. num. 57. Phil. III. n. 9. pro Sylla num. 4. Multi viri boni defendunt Syllam; nec id circo reprehenduntur: ergo nec sum ipse reprehendendus, qui hunc defendam.

C A P U T X.

Exempla Locorum Extrinsecorum.

A R T I C U L U S I.

Locus à Præjudiciis, Fama, & Tabulis. Præjudicia sunt anteriora quædam judicia, quæ ad rei, & causæ præsentis judicium ac decisionem momenti aliquid afferre possunt. Superioribus enim judiciis, si rectè instituta sunt, debent posteriora conformari. Archiam in civitate retinendum,

dum, imo eâ donandum, si antea in illam non esset adscriptus, probat Cicero; quia illum & Tarentini, & Rhegini, & Neapolitani civitate donârunt. Catilinâ contrâ ejiciendum civitate docet; quia multi cives nequâ olim è civitate sunt exterminati. *An verò vir amplissimus, Sc. 1. Cat. num. 3.*

Contendebant accusatores Milonis, cum à Senatu jam fuisse condemnatum, & à Pompejo. Utrumq; hoc præjudiciû, quod vehementer nocere causæ poterat, statim refellit *num. 12. 15.* Id verò in omni oratione diligenter videndum est: ut revelatur ex animis auditorum præjudicata opinio, si qua sit, ac præsumpta, quæ illorum attentionem, benevolentiam, aut docilitatem impediat.

Tullius præjudiciis utitur in rem suam, *Orat. pro Cluentio num. 55. 60. 97. 207.*

Quàm parum famæ credendum sit, idem docet pro Cœlio *num. 38. At fuit fama. Quotusquisq; illam effugere potest in tam maledica civitate, Sc. Judices obtestatur, ne famam audiant: pro Plancio n. 56. Nihil*

nihil est tñ voluere, quā maledicēti. &c.

Archiam civem Romanum esse probatē
Tabulis num. 8. Iisdem tabulis, & literis
publicis civitatum sæpē utitur contra Ver-
rem. Actione VI. num. 140. VII. 101. &
aliis. Revocantur leges ad tabulas. Legum
necessitatem dignitatemquē multis com-
mendat Cicero pro Cluentio n. 146. eas
impugnat pro Rabirio num. 23. Tu mihi
etiam legis Porcia, &c. Pro domo sua
num. 53. 47. 43. Pro Mil. 10.

ARTICULUS II.

*Exempla Locorum à Jurejurando,
Questionibus, & Testibus.*

Quanta debeat esse jurisjurandi fides ac
religio, præclare ostendit Orator lib.
III. de officiis: num. 111. Nullū vinculum
ad adstringendū fidem jurejurandō Ma-
jores arētius esse voluerunt, &c. Elevat
jurati testis fidem pro Rabirio Posthumo
num. 16. Ubi semel quis pejeraverit:
ei credi postea, etiamsi per plures Deos
juret, non oportet.

Idem argumentum urget pro Roscio
Co-

Comædo, n. 46. *Qui mentiri solet, &c.*
 De toto genere quæstionum præcepta Ci-
 cero tradit in partitionibus, num. 50. Ea
 revocat in usum, & exsequitur Orat. pro
 Sylla num. 74. *Quæstiones nobis servatū
 ac tormenta accusator minitatur, in
 quibus, &c.* Pro Milone, num. 78. 59. *Sed
 quæstiones urgent Milonem, &c.* Pro
 Roscio Am. num. 119. *Dixi jam antea
 sæpenumero, &c.*

Testium auctoritatem commendat Ver-
 rinā I. num. 13. *Sunt testes vestri claris-
 simi, &c.* Verr. VII. num. 146. Verr. V.
 num. 166. Pro Roscio Com. num. 44.
*Manilio negas esse credendum? Est tua
 contumacia, &c.* Pro Archia num. 27.
*Quid horum infirmari potest? Adest vir
 summa auctoritate, qui se non opinari,
 sed scire; non audivisse, sed vidisse; non
 interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt, &c.*

Infirmitat testimoniū pro Comædo num.
 9. & 42. Pro Quintio num. 17. & 25.
 Pro Flacco tractat fusè hunc locum num.
 9. 90. 25. &c. Pro Cœlio n. 22. 63. Le-

nius, ac longiori circuitione Catonis testimonium infringit, ac debilitat pro Mur.
num. 58. In quo ego accusatore primum illud deprecabor, &c.

Magnam vim ad persuadendum habent testimonia, dicta, & scripta eruditorum, & sapientum, præsertim Veterum. Itaque paulò sunt ornatius, & ambiciosius proferenda. Ut, si dicas: An excidit animo celebris illa vox Platonis, quæ monet, &c. Venit mihi in mentem Xenophontis, qui, cum ex eo quæreretur, &c. Respondit -- Deus immortalis! quàm multos & virtutis, & doctrinæ laude clarissimos homines intueor, qui cum viderent, &c. Audio non invitus illud, quod Seneca Lucillio suo pluribus commendavit, &c. Non sine singulari voluptate mihi revoco in memoriam illud effatum M. Tullii -- cui potius, quàm mihi fidem te habiturum certò scio. Lætor, me posse virum insignem producere, qui te auctoritate sua melius, quàm ego verbis meis, refellat: Augustinum dico, &c. Me quidem consolatur illa vox
homi-

hominis prudentissimi, &c. Non subtilius dixit quàm verius, vir egregius. Id quàm sit improbè factum, docet Philosophorum Princeps--- Illud crebrò meministis, quod legitur apud - - - Præclarè mihi videtur dixisse Socrates, & ---

ARTICULUS III.

De familiari Locorum Oratoriorum usu.

Quomodo petenda sint ex omnibus locis argumenta? Nulla ratione melius, quàm aliquot exemplis declarari potest.

Sit igitur laudanda Eloquentia: duces argumentum primò à definitione. Est ars persuadendi, seu ars tractandæ, & movendæ voluntatis. Quid nobilius? quid hominum generi utiliùs?

2. A partium enumeratione. Ingenia puerorum firmat, juvenum cupiditates còercet, consilia senum regit.

3. A notatione nominis. Vocem illam explicabis, *Eloquentia*.

4. A genere. Quantum artes liberales mechanicis antecellunt, tantùm ipsis liberalibus anteit *Eloquentia*.

5. A specie. Quid præclariùs, quàm tenere dicendo hominum cœtus? Quàm in foro dominari, in sacris concionibus vitia profligare, &c.

6. A simili. Finge tibi peritum belli ducem, qui aciem prudenter instruat, fortiter sustineat hostem, instet cedenti, victum, adjectumque proterat: talem puta esse præstantem Oratorem. Vide, ut explicat arma victricis facundiæ, ut, &c.

7. A dissimili. Quid mirabiliùs infante puero, qui necdum formare voces per ætatem possit? Quid homine cæco, &c.

8. A causis DEUS auctor Eloquentiæ: finis ejusdem, privata felicitas, & publica: materia, quidquid est, de quo dici commodè, eleganterque possit: forma; sermo politus, actio concinna, &c.

9. Ab effectis. Negriorum maximorum tractatio; patrociniū innocentiae, sceleratorum licentia compressa, Eloquentiæ sunt effectus.

10. Ab adjunctis. Vide hunc Oratorem, cum de superiore loco verba facit: pendet
omnes

omnēs à dicentis ore, furentes inhibet
mæstos consolatur, inimicos conciliat, &c.

11. A contrario. Intuere contrâ plebe-
culam seditione aliqua concitatam: si nemo
imperû insanæ multitudinis dicendo regit,
quò non prorumpet impotens furor? &c.

12. Ab antecedentibus. Quàm terra,
quàm de formis erat orbis terrarum facies,
antequam è sylvis in oppida mortales E-
loquentiâ convocaret, &c.

13. A consequentibus. Tolle hunc so-
lem è medio; quid reliquum erit, præter
noctem. plusquam Cimmeriam?

14. A comparatione. Si negligendas ti-
bi artes bonas non arbitraris, quantò mi-
nùs eloquentiam cæterarum reginam ne-
gligere debes?

15. Testimonia sapientûm plurima sunt
in promptu:

Laudare sobrietatem placet? Dices esse
adolescentiæ decus, tutelam castitatis, pru-
dentiæ nutriculam, &c. Juventutis effræ-
natos còèrceat motus, virorum consilia re-
git, honori senibus, & ornamento est. So-

bria mens arci permunitæ similis est, ad quam nullus hosti aditus patet. Quid homine intemperante turpius? Describes illum ab adjunctis, cum è popina, vel intemperantissima perpotatione prodit. Effeta sobrietatis: Vitia comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat, ac tuetur. Exempla tot Sanctorum profers, quibus nihil fuit eâ virtute antiquius. Eadem confirmabis, & ornabis comparatione à veteribus athletis ductâ. Si athletæ voluptatibus abstinebant, quæ debilitare corporis vires possint: quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infringitur animæ robur, & salus amittitur.

PARS SECUNDA

De secunda Parte Eloquentiæ, sive Dispositione Oratoria.

C A P U T I.

De Exordio Orationis.

Quot sunt partes Orationis? Resp. Quatuor. Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Additur aliquando quin-

ta pars, Confutatio: Sed hæc ad Confirmationem spectat, & cum illa semper conjuncta est.

Quid est Exordium? *Resp.* Est pars orationis animum auditoris comparans ad reliquam Orationem.

Quomodo comparatur animus auditoris? *Resp.* Tribus modis: si nimirum reddatur benevolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit benevolus? *Resp.* Felicitetur benevolus. 1. Si virtutes ipsius commemoventur. 2. Si Orator de se demissè, ac modestè loquatur. 3. Si adversariis constemus invidiam.

Quomodo redditur attentus? *Resp.* Si nos dicturos promittimus de rebus magnis, necessariis, & utilibus.

Quomodo fit docilis? *Resp.* Si ostendamus, qua de re simus dicturi, & eam rectè dividamus.

Qualia esse debent Exordia? *Resp.* 1. Accurata, & acuta. 2. Instrueta sententiis, & apta verbis 3. Ipsi rei, de qua agitur, convenientia. Itaque in gravi mo-

tu possunt esse vehementiora, & abrupta.

Quæ sunt vitiosa Exordia? *Resp.* Istæ:

1. Vulgare, quod in plures causas potest accommodari. 2. Commune, quod in contrariam partem causæ potest convenire. 3. Longum, quod pluribus verbis, ultra, quàm satis est, producitur. 4. Separatum, quod, tanquam membrum avulsum à capite, ipsi causæ non est connexum.

C A P U T II.

De Confirmatione.

Quid est Confirmatio? *Resp.* Est pars Orationis, in qua firmamenta causæ afferuntur.

Quod habet partes *Resp.* Duas. Prima est, quæ propriè confirmatio dicitur, in qua ea, quæ pro nobis sunt, firmamus, ac stabilimus. Secunda est: quæ, confutatio, seu reprehensio vocatur, in qua ea, quæ contra nos sunt, refellimus, ac confutamus.

Quid est status Orationis? *Resp.* Est quæstio, quæ ex causarum collisione nascitur.

Da exemplum. *Resp.* Si accusator dicat Milo infidias fecit: defensor contra; Milo infi-

insidias non fecit: ex illa conflictione oritur hæc quæstio: An Milo insidias fecerit? Atque hæc quæstio dicitur status; quia id eo tota causa stat, & sistit: dicitur etiam judicatio; quia in iudicium venit.

Quod discrimen est inter statum, & iudicationem? *Resp.* Quod status sit quæstio illa jam dicta; nudè spectata, sine ratione & firmamento. Judicatio verò sit eadem quæstio, quando cum ratione, & firmamento conjuncta est: propriè de statu judicamus, cum ejus rationem, & firmamentum addivimus.

Quid est ratio? *Resp.* Quæ affertur à defensore ad depellendum crimen, quod in reum confertur,

Quid est firmamentum; *Resp.* Quod affertur ab accusatore ad probandum crimen.

Quæplex est status? *Resp.* Triplex. Primus, an res sit. Ut an Catilina conjuraverit. 2. Quid sit res. Ut, an Cæsar Tyrannus fuerit, vel Rex. 3. Qualis sit. Ut, an Clodii cædes & justa, & gloriosa fuerit.

Per quid argumenta in oratione collocantur?

cantur? *Resp.* Per argumentationem.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est fusior argumenti, & artificiosa explicatio.

Quot sunt argumentationis species?

Resp. Quatuor: Ratiocinatio, Enthymema, Sorites, & Dilemma.

Unde sumitur quadruplicis hujusmodi argumentationis materia? *Resp.* Ex locis Rhetoricis, sumendo res certas aut probabiles, quæ valeant ad conficiendam aliquam argumentationem.

Quænam res habentur pro certis? *Resp.*

1. Quæ corporis sensibus percipiuntur. 2. Quæ communi omnium opinione probantur. 3. Quæ legibus cautæ, & moribus receptæ sunt. 4. Quæ jam probatæ sunt, & adversariis concessæ.

Quænam res habentur probabiles? *Resp.*

Eæ, quæ sæpè semper accidunt; ut, liberos à parentibus amari. Et quæ speciem aliquam veritatis habent.

C A P U T III.

De Argumentationis Speciebus.

RATIOCINATIO.

Quid

Quid est Ratiocinatio? *Resp.* Est argumentatio perfectissima, suis omnibus constans partibus certoque inter se ordine connexis. Syllogismus, alio nomine vocatur.

Quænam sunt ejus partes? *Resp.* Tres præcipuè: Propositio, Assumptio, Complexio. Da exemplum.

Omne vitium est fugiendum. Propositio.

Atqui pigritia est vitium. Assumptio.

Igitur pigritia est fugienda. Complexio.

Quod si propositioni subjicitur sua probatio, & sua item assumptioni adjungatur confirmatio: erunt quinque partes, & ex tripartita, fiet Ratiocinatio quinque partita.

Da exemplum. *Resp.* Omne vitium est fugiendum. En Propositio. Quia turpe & perniciosum est. En Propositionis probatio. Sed pigritia vitium est. En Assumptio. Quia rationi adversatur, & innumera damna creat. En Assumptionis probatio. Igitur pigritia fugienda est. En Complexio.

Estne semper servandus ordo ille propositionum? *Resp.* Non; sed cum ad vitandam fatiueratem multis modis variare oportet;

modò ab assumptione, modò à complexione, &c. ducendo initium.

Enthymema.

Quid est Enthymema? *Resp.* Est pars rationationis, seu ratiocinatio imperfecta.

Quomodò fit? *Resp.* Tollendo unam ex primis propositionibus, nimirum vel propositionem, vel assumptionem: ut: Pigritia est vitium; igitur est fugienda. Vel hòc modò: Omne vitium fugiendum est; igitur pigritia fugienda est.

Inductio, species quædam enthymematis est, quæ scilicet è multis rebus unam aliquam colligit. Còacervatio illa multarum rerum obtinet antecedentis locum; consequentis verò id, quod colligitur. De Inductione mentionem fecimus capite 9. Partis I. artic. 4.

Quot modis fit? *Resp.* Duobus. I. Enumeratione omnium partium, sub aliquo genere contentarum: Exempli gratiâ. Prudentia laudanda est: iustitia laudanda est, itemque fortitudo, & temperantia: ergo omnis virtus laudanda est.

Quò-

Quoniam aliò fit modò? *Resp.* Multis
comparationibus ad rem idoneis simul col-
lectis: ut si dicas: Quis optimus arborum
fructus, nisi qui suavissimus? Quod astrorū
primum, nisi quod clarissimum? Quis equus
maximè insignis, nisi qui velocissimus? Ita
hominū nobilissimus is erit, non qui generis
claritate, sed, qui virtute maximè præstat.

Quid in inductione hac observandum?
Resp. Duo diligenter cavenda sunt. 1. Ut,
quæ sumuntur, certissima sint. 2. Ut id,
cujus confirmandi causâ fit inductio, sit
illis, quæ sumuntur, simile.

Quid est exemplum? *Resp.* Est inductio
imperfecta, ex qua ab uno simili factò,
argumentamur ad aliud; ut: Horatius non
fuit condemnatus, quòd sororem necave-
rit; Ergo nec Milo condemnandus, quòd
hominem occiderit. Vide, quæ superius
dicta sunt de exemplo cap. 9. art. 4. Re-
vocatur exemplum ad secundam speciem
argumentationis, five ad Enthymema,
Item Epicherema.

Quid est Epicherema? *R. sp.* Est brevis
ratio-

rationatio, cujus omnes partes in unam conferuntur; ut: Sine causa servus Dominum accusat. Quæ argumentatio, addendo alias partes, quæ subintelliguntur, ad rationationem reducetur. Partes autem subintellectæ, in exemplo allato illæ sunt. Non debet servus sine causa Dominum accusare: iste hominis hujus servus est; ergo, &c.

Sorites & Dilemma.

Quid est Sorites? *Resp.* Est argumentatio quædam generalis, multas particulares acervatim convolvens, & amplectens: unde latinè dictus est acervalis: ut: Quod est bonum, est expetendum; quod expetendum, approbandum; quod approbandum, laudabile.

Quid est Dilemma? *Resp.* Est rationatio imperfecta, constans duobus partibus contrariis, quarum utramlibet concedat adversarius, reprehenditur: Antonium urget Cicero Dilemmate, Phil. II. num. 31: *Cæsaris percussores, aut fuerunt parricida, aut Patriæ defensores: si parricida; cur eos laudavisti? Si patriæ defensores;*

res; cur eorum patronos accusas, & me insectaris? Catilinam hortatur, ut Romam discedat. Discede, atq; hunc mihi timorem eripe: si verus; ne opprimas; si falsus: ut tandem aliquando timere desinam.

CAPUT IV.

De Peroratione.

Quid est Peroratio? *Resp.* Est orationis postrema pars, in qua Orator id, quod totam oratione contendebat, majori vehementiam evincere, & obtinere nititur.

Quot principales habet partes? *Resp.* Duas: Amplificationem, & Enumerationem, sive Anacaphaleosin.

Quomodo bene fit Amplificatio in Peroratione? *Resp.* Primo, si moveatur prius ipse Orator, quam alios moveat: 2. Si ea rite observentur, quae de amplificatione infra dicemus.

Quomodo fit enumeratio, seu Synopsis rerum dictarum in tota oratione? *Resp.* Si, quae fuse dicta sunt, eorum breviter repetitio fiat. Exempla lege in Tullio.

CAPUT V.

Quadam observanda in singulis partibus Orationis.

ARTICULUS I.

De Propositione Orationis.

Post exordium orationis proximè sequi debet ejus propositio, & divisio. In propositione observandum, ut sit una & non multiplex; quia ex ejus unitate pendat unitas orationis. Est autem una propositio, quæ simplici sententiâ cōstat: verbi gratiâ: *Bellum est gerendum. Plurimum affert urbibus ornamentis tractatio literarum. Talis est civitas, qualis est juventutis institutio. Profani auctores quomodò in Scholis Christianis prælegendi. Paucos præstat libros legere, quàm multos, & alla id genus. Hinc in elliges, problema, sive quæstionem, quæ disputatur in utramque partem, uni orationi minùs aptum esse; efficit enim geminam propositionem: exempli causâ: *Utràm arma togæ cedant, an armis toga?* Primum de toga, tum de armis dicas: erit duplex oratio.*

Pro-

Propositio debet habere aliquid gratiæ, novitatis, utilitatis, contentionis, & controversiæ. Nam si argumentis, ut probe-
tur, non eget, sed nudâ expositione, aut exornatione rerum: vix differet ab histo-
rica narratione; nec habet ille propriè ora-
tionem, qui profitetur id se fuscipere, v.
g. ut mores aulicorum, ut avaritiæ sordes
describat, aut aliquid ejusmodi, quod sit
explicationis alicujus, nullius contentio-
nis. Id patet ex orationis definitione, quæ
aliud nihil est, quàm opus Oratoris. O-
rator autem is est, qui persuadere aliquid
dicendo nititur. Conveniat etiam, opor-
tet, propositio ætati. conditioni, moribus
Oratoris: eadem auditoribus, tempori, &
loco accommodata esse debet.

Propositio certas in partes plerumq; di-
videnda est: tum quia partitio lucem affert
orationi, & ordinem; tum quia memori-
am dicentis pariter & audientis adjuvat.
Sunt au em hæ divisionis leges: ut fiat in
partes, quæ totum, quod dividitur, omni-
no complectantur, & adæquen. ut illæ
non

non sint nimis multæ; tres vulgò, ad summum, quatuor: ut eædem sint invicem distinctæ, & oppositæ, nec una includat alteram: ut claræ sint & obviæ, non petitæ longiùs, aut reconditæ; non contortæ, & ad ostentationem ingenii potiùs, quàm ad distinctionem argumenti comparatæ: ut singulæ demum partes eodem ordine tradantur, quò sunt propositæ.

ARTICULUS II.

De Divisione Orationis.

Divisio repeti potest à multis capitibus.
 I. A casu, & fortuito quarundam rerum in eandem causam concursu. Ita Cicero dicturus pro M. Marcello, laudat primò Cæsaris clementiam; deinde suspiciones ejusdem Cæsaris, Marcello infestas, evellere conatur. Hæc enim duo admodum erant, quæ illa causa postulabat, ita: ut alterum deprimò altero, mancum foret. Similiter in secunda Philippica proficitur, pauca pro se dicturum, multa contra Antonium: ac piori parte diluit nonnulla, quæ Antonius in se reprehenderat; posteriori

r'ori vitam Antonii, à pueritia exorsus, describit. Sic Demosthenes priò à Philip-
picà ostendit, bellum strenuè suscipiendum
deindè, quomodò geri còmodè possit, docet.

II. Ducitur divisio interdum ab oratio-
ne ipsius adversarii. Ita Cicero pro Mu-
raena: *Intelligo, Judices, tres totius ac-
cusationis fuisse partes: Earum unam
in reprehensione vitæ, alteram in con-
tentione dignitatis, tertiam in crimi-
nibus ambitûs esse versatam.*

III. A partitione rei propositæ, quæ, ut
genus in species, vel tanquam totum in
suas partes, distribuitur. Probat Cicero,
præditum esse bellicâ virtute Pompejum,
atque adeò unum in primis aptum bello
Mithridatico absolvendo; quia inest in eo
scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas,
felicitas.

IV. A variis argumenti dotibus, & ad-
junctis. Si v.g. Ciceronem deterrere velis,
ne vitam ab Antonio petat: dices: id est
inutile, ac turpe Ciceroni.

V. A circumstantiis temporis, præteri-
to,

tò, præfenti futuro. Sic ages pro mercatore, à quo pecunia injuſtè repetitur. Pecuniam bonis artibus quæſivit: tum jure illam retinet. Laudabis hominem à pueritia benè aſta, & ab ætate conſequenti.

VI. A variis ejufdem rei reſpectibus. Ita vituperabis Catonem, quòd ſibi necem conſeiverit; quia fecit injuriam auctori naturæ, cujus jura violavit, & patriæ, cui civem optimum eripuit, & ſibi metipſi; dum rectè agendi, & fortiter patiendi locum perdidit.

VII. A cauſis rei. Sic offendes, indignam eſſe homine Chriſtiano vitam voluptati deditam; quæ neq, DEUM habere auctorem & approbatorem poſſit: neque ad eum, ut finem, referri.

VIII. Ab affectuum diviſione. Vitanda eſt gula, quæ corpori & animæ exitialis eſt.

IX. Ex ipſius primarii ſyllogiſmi propoſitionibus, & præcipua ratione, ac firmamento cauſæ. Labet commendare crebram precationem? Hoc utèris argumentò: quia ſinè precatione perſeverare in gratia divina

divina nemo potest, ac mortem opportunam consequi.

Hoc argumentū deduces in tres propositiones, quæ totidem partes orationis efficiunt. Prima hæc erit: Illud est crebrò ac diligenter usurpandum, sinè quo nullus idoneum, ut perseveret in divina gratia, auxilium obtinere potest. Altera: atqui nemo sinè precatione, &c. Tertia: ergo precationi sedulò incumbendum.

X. Ab adjunctis personarum, loci, &c.

ARTICULUS III.

De Argumentorum delectu.

Post orationis propositionem ac divisionem, sequitur Confirmatio: in qua probatur prima pars divisionis, tum altera, & tertia, si totidem sint. Videndum, ut singulæ proponantur dilucidè, ut aliæ ab aliis distinguantur, & ab una gradus fiat ad alteram per idoneam transitionem.

Probationes, ut jam diximus, vel sunt in ipsa re quasi positæ; ut illæ, quæ ducuntur à definitione, ab enumeratione partium, genere, specie, &c. vel sunt extrarem;

rem; ut, quæ petuntur ab antecedentibus, consequentibus, similitudine, comparatione, & auctoritate. Auctoritas porro si sit incerta, & à rumore sumpta: dicitur *Fama*; si jam olim examinata: *Præjudicium*; si petita ex legibus, decretis, &c. *Tabulæ*; si Sacramento sancita: *Jusjurandum*; si extorta suppliciis: *Tormentum*; si hominis probi voce, vel scripto nixa: *Testimonium*.

Præter hæc argumenta communia, sunt alia quædam propria trium dicendi generum, Demonstrativi, Judicialis, Deliberativi: Exempli causâ. In genere deliberativo & judiciali rationes ducendæ sunt ab justo legitimo, utili, honesto, facili, possibili, necessario: nullum enim erit in persuadendo negotium: si ostendas, rem fieri posse, & quidem facilè: nil esse in ea, quod cum officio pugnet: multū ab eadem commodi, & voluptatis colligendum: denique, summa instare, nisi fiat, pericula & exitia. In genere laudativo, quod Rhetores Epideicticum seu Demonstrativum appellant, laudatur homo à parentibus, à patria, virtute,

tute, rebus gestis, &c. Urbes à conditoribus, civibus, ædificiis, &c. Artes, ab utilitate, dignitate, necessitate, &c.

Hic, obiter illud monebo: quidquid scribitur, ad unum ex illis tribus dicendi generibus esse revocandum. Ita fiet, nulla ut sit sententia, quæ sex orationibus argumentum non subministrer: aut enim suadebis aliquid, aut dissuadebis: laudabis, aut vituperabis: accusandi demum, vel defendendi partes suscipies. Quæ copia mirificas utilitates habet, præsertim, cum dicitur ex tempore. Singulis autem argumentis in unoquoque genere suppelletilè rationum idoneam adjungere, operosum non erit: si quis locos oratorios bene cognitos habuerit.

In eligendis probationibus earum habenda ratio præsertim est, quæ auditorem tangunt, quæ illius opinioni, animo, conditioni, ætati sunt accommodatæ. Trahimur omnes boni specie, vel falsâ, vel verâ: sed aliud aliis bonum est; his utile: illis jucundum: nonnullis honestum: alia alio tempore juvant, ac placent. Quia porro
ducun-

ducuntur homines rationibûs, prout affecti sunt: præter probationes, quibûs intellectus illustratur, excitandi sunt etiam, si argumentum id ferat, affectus, & voluntas permovenda; idque proprium munus amplificationis est. Quamobrem perutile fuerit, mores hominum, & naturam perturbationum animi apprimè nôss.

Affectus varii pro diverso causarum genere concitantur: v. g. in svasione: spes, audacia, desiderium; in dissvasione: timor, fuga, desperatio; in laudatione: amor, admiratio, æmulatio, sive imitandi studium; in vituperatione: odium & sævitia; in defensione: amor & clementia.

A R T I C U L U S IV.

De Compositione, & Structura orationis.

Sequitur, ut inventas, ac dispositas rationes tractemus. Tractantur illæ per ratiocinationem, vel enthymema, vel alias, quæ jam sunt explicatæ, argumentationes. Quamlibet igitur rationem informabis in modum enthymematis, vel syllogismi: & primas ejus quasi lineas adumbrabis. **E**

tribus

tribus syllogismi propositionibus videbis, quænam indigeat probatione, quænam omitteri possit, quænam fusiùs, quænam brevius tractari debeat: sunt enim aliquæ tam perspicuæ, ut eas, qui probare velit, actum agat. Easdem propositiones, quibus figuris illustrare deceat, prospice; quis inducendus tabellæ rudi color verborum, & sententiarum.

Ubi omnia constituta, & suis digesta locis fuerint: accinges te ad scribendum, & ossæam illam veluti cõagmentationem explebis, ac sua carne vesties: nec monendum rursus, puto, ut ordinem illarum propositionum consultò perturbes: nunc initium ducendo à complexione, sive conclusionē; nunc ab assumptione, (sic minorem propositionem Rhetores appellant,) nunc à probatione, sive exornatione majoris propositionis: quod in Tullio, quemadmodum fiat, observare licet. Illud verò hortor etiam, atque etiam, ac moneo: ut auditoribus sæpè revoces in memoriam, (quod sine fastidio tamen fiat,) quid agatur, quid probandum

bandum susceperis. Ita Cicero, cum pro Milone agit, centies illud, at mirā varietate repetit. Igitur Milo insidias Clodio non struxit. In coque Oratores multi peccant, quos, si paululum modò dormitet auditor, aut aberret, si filum orationis amiserit, consequi deinde non potest, & ubi sunt, quam orationis partem tractent, nusquam, aut serò deprehendit.

Isdem argumentis vulgò moventur affectus, quæ ad fidem faciendam usurpantur, sed tractandi modus dispar. Ad probandum quippe adhibentur argumenta subtilius, & pressius; ad movendum, copiosius ac vehementius. Illic explicantur, distendanturque; hic urgentur, ingeruntur, & inculcantur. Hinc existit illa, in qua dicendi facultas triumphat, amplificatio, quæ labantibus animis, tanquam aries muro nutanti, validius incutitur, Quinam loci potissimum serviant amplificationi, dicetur fusiùs parte quarta.

ARTICULUS V.

Locus duplex Refutationis.

Con-

Confirmationi adjungenda est refutatio, si fuerit opus: quam plerique vitiosè omittunt. Ejus munus est diluere, quæ nocere possunt causæ, nobisq; non temerè obijci. Sunt autem ea du' licis generis; quædam enim ita causæ nocent, ut iis occupatus, & præpeditus auditor, judexvè, amicus, & attentas aures accommodare nequeat: Talia sunt nonnulla præjudicia, & opinioniones insitæ, quæ nisi evellantur, surdis auribus orationis fragor alliditur. Hæc præjudicia statim sunt amovenda: quò artificiò usus in Miloniana Tullius est.

Alia quædam nascuntur ex oratione ipsa: cùm aliquid in mentem viri prudentis venire potest, quod allatæ probationi opponat. Hunc illi scrupulum nisi eximis: ægrè assentietur, tecumquè pugnabit, usque dum telum, quod tacitus conjicit, rerundas; quamobrem rectè, ac prudenter faciunt, qui, dum prima lineamenta orationis adumbrant, & illos, de quibus dicebam modò, syllogismos informant: simul attexunt, more Philosophico, quid ob-

jicere cuilibet propositioni non rudis, neq;
hebes adversarius posset, idq; sedulò solve-
re ac refutare, conantur, sed arte adhibita:
alia enim elevantur jecò; alia deprecatione
molliuntur, eluduntur prætermissione,
contentione perumpuntur. Plenæ sunt
exemplorum Orationes Ciceronianæ,

ARTICULUS VI.

*Quid in Oratione scribenda peccari
vulgò soleat.*

IN oratione scribenda peccari hæc solent.
Alii cæcò velut imperiù aggrediuntur ad
scribendum: quodcumque congruit argu-
mento proposito, arripiunt, in eoque defu-
dant sæpè frustra. Facerent multò com-
modius: si materiam scribendi probè co-
gnitam digererent in suas partes, probatio-
nibus instruerent, quemadmodù docuimus,
ac totius ædificii descriptionem, primis
adumbratam lineamentis, antè adornarent:
quàm aggrederentur ad ædificandum.

Alii verbis abundant; rebus, ac senten-
tiis carent. Nixi vulgò debent probationes
aliqua sententiâ, & effatò, unde vis tota
ratio-

ratlocinationis ducitur. Illud autem aptè inferere, ac sæpè dissimulanter, artis & consilii est. Alii contrà toti sunt in ejusmodi sententiis gravibus, quæ à Rhetoribus Theses appellantur, ad hypothesim reducendis, ut eorundem Rhetorū verbō utar, & ad causam ipsam vix unquam delabuntur: quò nihil est mendosius, præsertim in Oratoribus sacris: quos interdū videas de moribus, & Christianā disciplinā universè differere, nec ineleganter, & captare sic plausum ab auditore non invito; quippe qui suas aures mulceri, non pectus concuti, non carpi vitia, non se privatim premi sentit.

Alii ficcè, angustè, & exiliter scribunt. Audendum aliquando, nec semper legendum littus, procellæ metu. Succus, vigor, dignitas orationi conciliando, tum rerum copiā & erudita suppellectile, quæ colligi undecumq; debet: tum varietate figurarū, & splendor. Ciceronem vide: ut rem eandem multis versat modis, atque illustrat; nunc interrogando urget: nunc quasi adversario interroganti respondet: alias adda-

bitat, quid è multis unum, aut quò pascò
dicat: sæpè cum iis, qui audiunt, sæpè cum
adversariis, aliquando secum ipse delibe-
rat: Hominum sermones, consilia, mores,
ora pingit: inducit personas fictas: excla-
mat, jocatur, irascitur, deprecatur, &c.

Quidam agunt omnia duriter, & acer-
bè, seque rùm pulchros, ac beatos putant:
cùm adversariam malè verbis acceperunt.
Næ illi longè errant. Minis, vociferatio-
ne, jactatione ista, parum proficitur. Ve-
ritate, benevolentia, & amore ducendi
sunt homines: ac, si quid increpas, mina-
ris, objurgas: id prudenter admodum, &
cautè faciendum, imò etiam leniter, &
amicè. Denique videre est, qui vastè, &
rusticè, infacetè pronuntiant. Dapes vel
optimæ, si squallida in mensa, & patinis
olentibus apponantur, sordent. Illos emen-
dare declamatio, sive ars benè pronunti-
andi, de qua subjiciam pauca, debet. Hæc
ultima è quinque Eloquentiæ partibus
vulgò numeratur.

ARTICULUS VII.

De-

De Pronuntiatione, sive: Ars vocis,
& gestus.

Hujus artis duplex labor: in voce, & gestu. Vox ne sic demittatur, ut ad aures etiam longiusculè disjunctas nequeat aspirare. Absit ab eadem unus quidam tenor, & semper æqualis intentio: modò attollatur, modò deprimatur, modò concitior fit, modò sedatior. Imitanda natura, quæ aliam vocem tribuit irato homini, aliam supplicanti, aliam narranti: træsto, hilari, juveni pariter, ac seni aliam. Cavendum, ne vocem abruptas ibi, ubi, non decet: ne continenti spiritu pronunties nimis multa: sed clausulas, & interpuncta sermonis accuratè serves, quæ tanquam repagula orationi obijciuntur, ut cursum paulisper inhibeat. Mendosè illud fit à nonnullis, dum carmina Hexametra recitant: ut totidem versibus impetum vocis, modumque d. fiant, aut in recitandis Pentametris hæreant, consistantquæ paulisper ante dissyllabam dictionem, quâ vulgò ejusmodi versiculi clauduntur. Lex ea te-

neri debet: ut eò usq; vox procuret, dum sententia sit absoluta: nisi fortè protrahatur verborum complexio tam longa: ut uno spiritu volvi non possit; tunc enim modicè licebit in medio consistere. Cautio imprimis adhibenda, & sollicitudo, ut extremæ vocum particulæ distinctè efferantur; solent enim intercidere cum gravi sententiæ detrimento. Nam quòd nasò quidam plus loquantur, quàm ore: quòd blæsò trunca & hiulca verba supplantent palato, cum naturæ vitia plerumque sint: emendari utcumque possunt, tolli omnino vix possunt.

Jam, qui ad recitandum quidpiam, ac declamandum exercebuntur: juvabit illis voce demissa, quasi familiariter explicare, quod recitaturi sint: prima quippe cura in eo ponenda, ut probè intelligant, quodcumq; sunt dicturi: eamque ob rem utile fuerit jubere, ut in patrium sermonem illud ipsi convertant, imò ut vernaculè paulisper declament, quasi agerent cum socio, vel cum persona nota: sic enim facile

cilè percipiunt, quò tonò vocis utendum, quò gestû. Ubi sententiâ vocibus subiectam habuerint exploratam, & actionem quasi primis informatam lineis: licebit, vocem attollant, & majores induant, si res poscat, spiritus. Advocandi etiam erunt amici, aut affines, qui privatim dicentes ante audiant, quàm in suggestum producantur: præsertim si sunt in declamando rudes: sic enim confirmantur, & alieni, aut ignoti cujuspîam voce, monitisque plus interdum moventur, quàm præceptoris, cui assueverunt.

Ut in voce, sic in gestu formando, certæ sunt leges, certi fines. Habitus corporis ac status firmus, stabilis & rectus esse debet. Caput ne obstipum sit, vel in alterutrum humerum nimis deflexum: ne temerè jactetur, aut subrigatur. Manus modicè à pectore projiciantur; ne vulgò attollantur ita, ut humeros excedant; nè hinc inde veluti manœ pendeant; nè ansatis ambæ lateribus arcuatim innitantur; ne in pugnum facilè colligantur; ne pro-

tendantur rigidiùs; ne sæpiùs, aut sinè
 gravi causa collidantur, complodanturquè.
 Digitus, quem indicem vocant, sublatus, &
 vibratus identidem, reliquìs intrâ manum
 pressis, vix dignitatem habet; annularis,
 & medius decenter conjunguntur, aliis
 paulùm diductis. Vola plana vulgò sit:
 tota manus circa carpum, ut cubitus circa
 latera, honestè circumagantur. Turpè est
 ingredi liberius, aut pedes motare, cum
 aliquem alloqueris: nisi id fiat significandi
 causâ. Ne sint nimis disjuncti pedes, ne
 valgorum riru, aut varorum, intorti, ne
 spatiò semper æquali inter se distent; ne
 demum crebrò, ac temerè supplodantur.

Docebunt hæc pueros magistri saltandi,
 quos in arte sua consuli, & audiri par est:
 aspectus ipse hominis non impositi, nec
 inexperiti. si quid mendosum sit, faciliè
 animadvertet. In gravioribus animi pertur-
 bationibus exprimendis, abire paulisper
 ab his regulis nefas non est; modò tamen
 decorum ubique teneatur.

PARS TERTIA

De Oratoria Elocutione.

Egimus hactenus de duabus primis Eloquentiæ partibus, Inventione, & Dispositione: restat tertia difficillima, de Elocutione. Hæc nihil aliud est, quàm scribendi ratio numerosa, & ornata. Numerosam efficiunt Periodi, ornata figuræ.

C A P U T I.

Definitio, Partes, & Usus Periodi.

A R T I C U L U S I.

Quid est Periodus? *Resp.* Vox ista Periodus Græca est, significatq; circuitum, ambitum, & comprehensionem quandam verborum ab initio ad finem, ut ait Aristoteles, breviter deductam. Definiri Periodus recte potest: *Sententia, sive oratio brevis, certis partibus, à se invicem suspensis, numerosè comprehensa.* Hinc vides ad Periodum requiri tria. Primum, ut sit oratio brevis; nempe, quæ facile conspici, pronuntiari, memoriâ teneri possit. Alterum, ut ejus partes sint aliæ ex

aliis aptæ, coherentes, & suspensæ. **Tertium**, ut numerosa sit. In quo numerus iste consistat, dicetur Articulò 2.

Quænam sunt partes Periodi? *Resp.* Majores dicuntur membra, Græcis *cola*; Minores incisa, Græcè *commata*.

Quid est membrum Periodi? *Resp.* Est periodi pars major, sensum aliquem habens, sed imperfectum: qui scilicet ab antecedentibus membris, aut consequentibus pendeat: *Ut, si amico laboranti opem tulisses:* en primum Periodi membrum, ex quo sequi alterum debet: v.g. *Nunquam ille profectò in tantam calamitatē incidisset.* En alterum membrum, à priori dependens.

Quænam sunt dotes membri periodici? *Resp.* Tres: Prima, ut illi sensus aliquis subsit; sensum autem efficit verbum activum aliquod, aut passivum, suo regimini, ut loquuntur, adjunctum: ut, *amico laboranti opem ferre.* Altera, ut sensus ille sit imperfectus, & ab alio dependens membro: ut, *si opem tulisses &c.* Tertia, ut non sit nimis proluxa. Magnitudinem
vulgò

vulgò definiunt Rhetores eam: quæ uno spiritu commodè proferri possit; qualis ferè est hexametri versus, cui sex pedes attributi fuerunt; quia continenti, nec intermissò spiritû volvi non incommodè possunt. Hæc tamen magnitudo non ita est observanda religiosè, ut protrahi ulterius non possit: præsertim si spiritus dicentis longiorem ferat verborum ambitum, aut rei gravitas illum poscat.

Quid est incisum? *Resp.* Est pars brevior membri periodici, sensu aut magnitudine idonea carens; in quo nempe verbum desideratur, aut mensura hexametro versui par: ut, *in hac iniquitate rerum:* En incisum verbò carens. Item: *in hac perturbatione temporum:* adde verbum, exempli gratià: *Nemo est:* efficies unum membrum: subijce duo incisa cum suo verbo: alterum habebis membrum, & periodum perfectam: *Nemo est in hac perturbatione temporum, in hac iniquitate rerum: quin ubi vis,* (primum incisum) *quàm ibi,* (alterum incisum) *esse malis.*

En

En tibi aliam Periodum bimembrem, cuius membra singula incisís constant. Quæ soli ubertas, & affluens rerum omnium copia ad Capuam Pænos emolliit: eadem variis captus voluptatum illecebrís in Græcia Syriaque Romanos infregit.

Quot membris constare Periodus potest? *Resp.* Uno, duobus, tribus, aut quatuor; interdum pluribus, sed rarius. Quæ uno constat, vocatur Monocolos; quæ duobus, Dicolos, seu bimembris: quæ tribus, Tricolos, seu trimembris: quæ quatuor, Tetracolos, sive quadrimembris. Singularum exempla postea proferemus.

Estne semper utendum Periodis? *Resp.* Non semper: licet interdum dicere membratim, aut incisim, maximè: cum adhibentur figuræ, cum amplificationis volutates instruitur. Periodicè vulgò dicendum in exordiis, in maioribus ratiocinationis propositionibus, &c.

Quid est periodicè dicere? *Resp.* Est uti frequentibus Periodis. In quo diligenter cavendum, ne omnes parî numero
men -

membrorum consent: sed longiores brevioribus appositè misceantur.

Quid est membratim aut incisim dicere? *Resp.* Est varia frequentare incisa, vel membra, quæ nullò inter se nexû jungantur: ut: Hunc Principem natura finxit ad regnum; Virtus ad pietatē erudit; Fortuna erexit ad solium; fortitudo victoriis coronavit Junge hæc membra inter se aliquò vinculo, Periodum facies: exempli gratiâ: Hunc Principē non modò natura finxit ad regnum, virtus ad pietatem erudit; fortuna erexit ad solium: sed etiam victoriis ingentibus fortitudo coronavit. Orationis incisim fuisse exemplum hoc esto. Puerorum negotia non alia sunt, quàm nugari, garrere, huc illuc vagari, ludo, gentique indulgere. Item: Christiana humilitas modestam amat, latebras aucupatur, ambit despicere, honore cruciatur. Item Illud ex oratione pro Archia Pòeta: *Studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugiū,*

ac solatium præbent, delectant domi,
non impendiunt foris, pernoctant no-
biscum, peregrinantur, rusticantur.

Quænam sunt vitia Periodi? *Resp.* Hæc
præcipua: Si parum completa, & numerosa
sit: si obscura, si longior, si referta verbis
inanibûs, quæ numero tantum, auribusq;
serviant: si eodem sæpius modò claudatur.

Quid confert orationi Periodus? *Resp.*
Ut svavius ad aures accidat, molliusque,
ac facilius in animum influat.

ARTICULUS II.

Ars Periodi contexenda.

Quid opus est factò ut Periodus com-
ponatur? *Resp.* Primò est eligenda
sententia, quæ Periodi materia sit. 2. Quæ-
rendæ partes, & membra, è quibus Periodi
corpus consistet. 3. Membra illa inter se
nectenda sunt. 4. Verba certo sunt ordine
disponenda; unde numerus, & svavitas o-
rationis existat. Materiam Periodi submi-
nistrat inventio oratoria & ipsum dicendi
argumentum. Numerus aurium judiciò
magis dignoscitur, quàm præceptis expli-
catur.

catur. Consistit ille in certa quadam syllabarum, modò brevium, modò longarum collocazione, quæ aures mulceat, & quendam quasi concentum efficiat. Exemplum esto. *Te miror, Antoni, quorum facta imitaris, eorū exitus non perhorrescere.* Solve hæc verba, & aliò modò dispone: non erit idem concentus. *Antoni, te miror, non perhorrescere illorum exitus, quorū imitaris facta. Aut, quorū imitaris facta, eorū nō perhorrescere exitus.*

Eundem Tullium audi de numero oratorio sic præcipientem: *Neq; numerosa,* Inquit, *oratio debet esse, ut pœma: neq; extra numerum, ut sermo vulgi.* Caven- dum imprimis, ne iisdem pedibūs, eodemq; numero Periodi omnes claudantur. Plus artis, & laboris est in dilatanda Periodo, sive in membris illius inveniendis,

Quò pacto dilatari Periodus, & in plura fundi membra potest? *Resp.* Primò per definitionem singularum vocum, è quibus propositio Periodi componitur. Placet, exempli causâ, propositionem hanc perio-
dicè

dicē amplificare, *Deus virtutem remuneratur*. Expone, quæ notio subiecta sit huic voci, *DEUS*: tum isti, *Virtus*; de qua huic possemus, *remuneratur*. Cū *DEUS* rerum omnium arbiter, sit idemq; proborum & improborum Iudex æquissimus: nemini dubium esse potest, quin, quidquid pie, sapienter, & ex officio virtutis fuerit gestum, amplissima mercede, non solum in hac vita, verum etiā in immortalī ac sempiterna cumulativē muneretur.

Cedō aliud exemplum Periodi per definitionem diffusæ? *Resp.* Sit hæc Periodi materia: *Indoeti contemuntur*. Qui nati ræ, aut educationis vitō in turpi bonarum artium ignorance versantur, illi apud omnes ita contempti, vulgō jacent: ac si nunquam nati forent: vel, ut aditum ad famam honoremque invenire nullum possit. *Cur Rhetori a studium negligis?* Siquidem arte benè, ornateq; dicendi, non solum belluis, sed hominibus homines longè præstant? Cur cæteras artes tibi colendas, hanc negligendam arbitraris?

Quid

Quid cavendum in hac amplificandæ Periodi ratione? *Resp.* Ne multa synonyma idem significantia congerantur, v. g. Si vocem, remuneretur, in primo exemplo positam, amplifies tribus istis modis, coronet, remuneretur, cumulet. Aut vocem, indocti, quæ j cet in secundo exemplo, exponas, nulla litterarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis splendore decorati. Nam istæ phrasæ, præterquam quòd ornatissimæ non sunt, idem ferè omnes sonant. Id vitium pueris familiare est.

Quænam sunt aliæ rationes dilatandæ Periodi? *Resp.* Peti possunt ab omnibus ferme locis oratoris: Enumeratione partium, Adjunctis, Causis, Effectis, Similitudine, Comparatione, Antecedentibus, & Consequentibus.

Da exemplum periodi amplificatæ per enumerationem partium? *Resp.* Sit hæc propositio amplificanda. *Nihil est Urbe Romæ pulchrius.* Quisquis Romam principem urbem spectat: illam palatium multi-

multitudinem & magnificentiam, illam sacrarum ædium dignitatem & amplitudinem, tot signa in æro ac marmore spirantia, tot eruditæ ac superbæ vetustatis illustra monumenta, Romam denique veterem, è suis veluti cineribus redivivam; hæc, inquam, omnia qui contemplatur, ita defixus admiratione stupet: ut nihil pulchrius Româ fieri posse fateatur.

Christianus bene de omnibus mereri studet. Qui vitam ad Evangelii leges & effata Christi componit, non de illis solùm, quos amicitia, aut cognatione conjunctos habet: verùm etiam de inimicis, de ignotis & alienis bene mereri studet.

Plura exempla caput tertium subministrabit, quæ rationem conficiendæ amplificationis velut primis tibi lineamentis adumbrabunt. Sed antea pauca præmittam de modo necitendi membra periodica.

Quoniam partitio periodi partes inter se jungendæ sunt? *Resp.* Id fit ope quarundam particularum, quarum priores necessario inferunt posteriores. Priores serviunt primis

primis membris periodi, & ut Rhetores loquuntur, ejus *Protasis* continent. Posteriores ultimam periodi partem, quæ *Apodosis* dicitur, comprehendunt.

Exemplò sit hæc periodus bimembris. Quemadmodum ægroti ciborum suavitatem non sentiunt: (*en Protasis*) sic improbi virtutis gustum nullum habent. (*en Apodosis.*) Est autem diligenter notandum, sententiam sive materiam periodi non in protasi, sed in ejus apodosi vulgò contineri: ut patet in allata periodo, cujus hæc propositio est, sive materia: *Improbis virtus non sapit.* In protasi continetur, quod excogitatur ad amplificandam periodum; hoc est, ad probandam, ornandamvè ejus sententiam.

Cedo aliquas ejusmodi particulâs, seu vincula necessendis apta membris? *Resp.* Innumera legendo deprehendes. Tales sunt. Quemadmodum --- Sic. Si --- Profectò. Quantum---Tantum. Cum---tunc. Tum ---. cùm. Qualis---talis. Quamvis---tamen. Ut---ita. Unde---inde. Quò---eò. Non

Non minùs---quàm. Et---&c.

ARTICULUS III.

Exempla Periorum.

*M*ores puerorum educatione formantur. Ut argillâ artifex, sic pueros magister sapiens format. Cujusmodi est hæc periodus, & quomodo amplificata? *Resp.* Est *monocolos*, sive unius membri: Nam illi convenit allata capite primo definitio periodi; & ejus protasis membrum dici non potest; quia caret justâ membri periodici magnitudine. Est igitur *incisum*, quod cum sequenti apodosi junctum, unius membri legitimam mensurâ conficit. Amplificatur autem à similitudine: ut patet.

Exemplum periodi monocoli alterum hoc esto. Tam est eruditus Cicero, quàm eloquens. Item: tam studiosus litterarum est hic adolescens, quàm virtutis.

Otium est omnium malorum origo.

Quemadmodum labor bonorum omnium, & virtutum parens quodammodo dici potest: sic ab otio mala omnia, & vitia proficiscuntur. *Bimembris*: est à contrario.

Eadem

Eadem trimembris, ab effectis. Si causam quæras, cur adolescentes rerum utilium ignorantia laborent: cur viri ambitione, iracundia, cæterisque cupiditatibus ferantur in vicia præcipites: certissimam tot malorum originem in otio reperies

Quadratam periodum habes initio Tullianæ orationis de provinciis consularibus. Dicitur quadrata periodus ea, cujus membra quatuor sunt: eaque ejusdem ferè magnitudinis, adeò: ut quadrum efficere videantur. *Si quis vestrum expectat, quas sim provincias decreturus; consideret ipse secum, qui mihi homines è provinciis detrahendi sunt: non dubitabit, quid me sentire conveniat; cum quid mihi sentire necesse sit, cogitavit.* Vides mēbra ferè omnia æqualia, & in quadrū veluti redacta.

Rotundam Tullius idem dabit initio orationis pro Cæcina. Est autem rotunda periodus, cujus primò quatuor membra sunt, deinde verò sic inter se apta, & sibi invicem respondentia: ut posteriora membra priorū locò possint collocari, manente eodem

eodem sensu & lepore orationis. Si, quantum in agro, locisq; desertis audacia potest: tantum in foro, atq; judiciis impudentia valeret; non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audacia.

Hujus periodi si membra postrema colloces initio, & dicas: Non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audaciæ; si quantum in agro, &c. eadem sententia manebit: quemadmodum in circulo rotundo, si partem imam summò, & summam infimò locò posueris, eadem semper manebit figura. Quidam non distinguunt quadratam periodum à rotunda.

Rotundæ periodi exemplum hoc alterum esto. Si tantum apud te valeret accepti beneficii grata recordatio: quanta fuit in me voluntas bene de te merendi; eandem nunc mihi benevolentiam in adversis meis rebus præstares: quam in secundis olim tam prolixè mihi promisisti.

Pona:

Ponatur hæc sententia: *Peccati magna gravitas est*: fundetur sic in periodum bimembrem. Tanta est in peccato vel levissimo gravitas, tanta foeditas, tanta pestis: ut omnium mortalium salus unico sit mendacio, vel otioso verbo posthabenda.

Placet eandem sententiam tribus membris complecti? Adde particulam *Si*: *Tantum est in peccato vel minimo gravitatis, tantum exitii*: ut, si mundi totius conservatio, & mortalium salus omnium ageretur: vel minimum admittere nefas esset. Adde quadrimembrem.

Tantum est in peccato quolibet vel gravitatis ad poenam, vel ad ignominiam foeditatis: ut, quamvis mortales omnes donandi cœlo, vel inferis eximendi forent; nefas tamen esset, non modò gravius aliquid flagitii committere, sed vel levissimo quidem mendaciò Divinum Numen offendere.

Fac bimembrem ex isto Psalmi versiculo: *Initium Sapientie, timor Domini.*

Qui præclarum sapientis nomen ambit?

E

illi

illi nihil esse debet antiquius, quam ut orbis moderatorem, ac Dominum sanctè revereatur, & timeat. Da trimembrem ex illo sapientis effato: *Tanquam à facie colubri fuge peccatum.* Quemadmodū trepidè fugeres, si angvem oculis igne suffectis, & exerta lingvâ in te irruentem conpiceres: ita non minori contentione ac celeritate peccati vel umbram fuge.

Cedo trimembrem ex hac sententia: *Nihil facito, cujus pudere te, ac pœnitere debeat.* Si me audis, ita vitæ tuæ rationem institues: nihil ut unquam dicas, faci-
asvè, cujus te postea meritò pudere, ac pœnitere debeat. Hanc Sapientis vocem, *Memorare novissima tua, & in eternū non peccabis,* funde in quinq; sexvè membra.

Si tecum attentè reputaveris imminentem singulis momentis, quolibet in loco & negotio mortem; si te ad supremi Judicis horrendū tribunal obita morte statim rapiendum cogitaveris: si parata improbi in tartaro supplicia, nullis unquā finiendæ sæculis; si constituta probis in cœlesti regno

quo præmia sæpè, ac diligenter inspexeris:
 mihi crede, nunquam fiet, ut vel blandi-
 mentis voluptatum polliciaris ad scelus:
 vel objecto cuiuscunque calamitatis, ac
 periculi metu à recta virtutis via traharis.

CAPUT III.

De Figuris.

Quod sunt in oratione Figuræ? *Resp.*
 Quod in horto flores, in cælo stellæ,
 in collo torques, in digito annuli aurei,
 & in annulis gemmæ: figuris enim ora-
 tio, quasi quibûsdam flosculis, distincta ni-
 tet, & tanquam stellis conspersa lucet, &
 ceu gemmis radiata micat. Hinc orationis
 dignitas, robur, & propria quædam elocu-
 tionis oratoriae majestas florescit.

Quid est Figura? *Resp.* Est conforma-
 tio quædam sermonis elegantior, remota
 à communi modo, & loquendi consuetu-
 dine. Itaque quod præter communem u-
 sum loquendi ornatius dixeris: id cum fi-
 gura dictum putabitur.

Quotuplicis sunt generis? *Resp.* Du-
 plicis: aliæ dicuntur Figuræ *verborum*,

aliæ *sententiarum*, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*.

Quænam vocantur *Figuræ verborum*?
Resp. Eæ, quæ in verbis tantum habent dignitatem; id est, quæ positæ sunt in sola conformatione verborum, quâ imminutâ *Figuræ* percunt: v.g. Quid me exspectas? Quid meam fidem imploras? *Figura* est, quæ dicitur *Repetitio*. Quod si ita immutem verba: Quid me exspectas? Cur meam fidem imploras? tunc non erit *Figura* eadem; quia non erit repetitio illius particulæ, *Quid*.

Quænam dicuntur *Figuræ sententiarum*? *Resp.* Quæ non in verbis tantum, sed in rebus ipsis quandam dignitatem habent; hoc est, quæ ita positæ sunt in sensu ac sententia; ut, quibuscunque verbis proferantur, eadem semper *Figuræ* vis, ac majestas servetur.

ARTICULUS I.

De Figuris Verborum.

Figuræ verborum duplicis sunt generis. Aliæ enim sunt in verbis à propria signifi-

gnificatione translatis ad alienam significationem; & Tropi dicuntur, à Græca voce significante, *Transfero, mutō*. Aliæ sunt in verbis, nativæ, & propriam significationem retinentibus, sed certō modō collocatis.

§ I.

DE TROPIS.

Quid est Tropus? *Resp.* Est aliqua dictio, quæ à propria significatione transfertur ad alienam, & non propriam. Sive, ut loquitur Cicero, *verbum mutatum & inflexum*; ut Quintilianus, *arcessitum*. Porro verbum à propria significatione transfertur ad alienam, vel propter utriusq; similitudinem quandam, & propositionem, estq; *Metaphora*: vel propter oppositionem, ac dissimilitudinem, estque *Ironia*; quam nonnulli annumerant figuris sententiarum, at minùs rectè: vel propter essentialē conjunctionem, ita: ut una sit de alterius essentia, & compositione, estque *Synecdoche*: vel demum propter conjunctionem minùs strictam, & *Metonymia* vocatur. Itaq; istos tantùm quatuor

tropos numerant, qui rem accuratiùs definiunt. Alii tropos quosdam fieri volunt in uno verbo, quosdam in pluribus verbis,

Quod sunt Tropi in uno verbo? *Resp.* Septem: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Cacachresis, Metalepsis.

Metaphora est translatio verbi ab uno, cui proprium est, ad aliud, cui non est proprium: ut, homo ardens irâ. Nam *ardens* propriè igni convenit, & transfertur ad hominem, cui non est proprium: neque enim propriè homo ardet, sed ignis.

Synecdoche fit 1. Cùm pars pro toto ponitur: ut pupis pro navi. 2. Cùm totum pro parte: ut fons pro aqua. 3. Cùm sumitur materia pro ipsa re, quæ ex illa fit: ut ferrum pro ense, 4. Cùm antecedentia pro consequentibus usurpantur: ut, boves ab agricolis domum reducuntur, pro, Nox adveniat.

Metonymia seu transnominatio, fit: cùm pro effectu causa, aut contra pro causa effectus ponitur: ut cùm Cererem pro pane,

pane, Bacchum pro vino dicimus; quia Ceres frumenti, & Bacchus vini, inventores fuerunt.

Antonomasia, seu pronomination est, cum aliqui pro vero rei significatæ nomine sumitur: ut, Everfor Carthaginis, pro Scipione, qui evertit Carthaginem.

Onomatopœia, seu fictio vocis est, cum vox produciatur similitudinem habens cum ipsa re significata: ut, mugitus pro sono, quem boves edunt

Catachresis, seu abusio fit, cum abutimur nomine alicujus rei ad aliam significandam, cui conjuncta, & quasi vicina est ut, cum appellatur parricida is, qui matrem interfecit, qui propriè matricida dicendus esset,

Metalepsis fit, cum dictio aliquid diversum à propria significatione ex iis, quæ antecesserunt, indicat: ut, post aliquot mea regna videos mirabor aristas: id est, post aliquot annos: nam ex aristis æstates, ex æstatibus annos intelligimus.

Quot sunt tropi, qui in pluribus verbis

versantur? *Resp.* Quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Allegoria fit, quando rem aliquam per aliam similem exponimus: ut, cum magnas subiisset tempestates, omnium naufragium fecit. Hoc est, cum magna adiisset pericula, amisit bona omnia.

Periphrasis, seu circumlocutio est, cum id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat: ut, ille, à quo vitam accepisti: id est, tuus pater.

Hyperbaton, seu transgressio est, cum perturbatur ordo verborum: ut, qua de re; pro: de qua re; mecum: pro, cum me.

Hyperbole, seu superlatio, aut excessus est, cum sententia aliqua fidem excedit, augendae rei gratia: ut, nive candidior: antecire cursibus auras.

§ II.

De aliis Figuris Verborum.

IN quo hae Figuræ à Tropis differunt?

Resp. Quòd Tropi fieri nequeant, nisi verbis translatis: at Figuræ Verborum propriis verbis constare possunt ut; occidi, occidi

cidi hostem patriæ: Figura est; quæ *Repetitio* dicitur: non tamen Tropus est; quia occidi verbū proprium est, non translatum.

Quo modò fiunt Figuræ verborū? *Resp.* Tribus modis. 1. Per *Additionem*, cum scilicet verbum verbo additur; ut, veniet, veniet illud tempus. 2. Per *detractionem*: cum detrahitur aliqua vox; ut, parentes, propinquos, amicos prodidit. Detrahuntur enim conjunctiones. 3. Per *similitudinem*: cum variæ voces inter se similes ponuntur: ut, hoc vestimenti genus sceminas non tam ornat, quàm onerat. Has ternas lustremus figurarum classes, & incipiamus à prima.

Figura per additionem.

Repetitio figura est, cum ab eadem voce periodi membra inchoantur: ut, quoniam populus Romanus damnavit, quem Senatus damnavit. quem omnium existimatio damnavit, cum vos sententiis vestris absolvetis? *Cic. ad Heren.*

Vix hostem invenerat, jam urgebat:
Vix aciem instruxerat, jam vincebat.

Es

Accu-

Accusant ii, qui fortunas ejus invaserunt: causam dicit ille, cui nihil, præter calamitatem reliquerunt: accusant ii, qui, &c. causam dicit ille, qui, &c.

Conversio est, cum eodem verbô finiuntur periodi membra: ut, illud ex te audire cupio: quare, cum ego te defenderim, non rogatus defenderim: tu horum omnium immemor me oppugnes.

Doleatis, everfa esse templa, illa evertit hæresis: lugetis; sacra majorum monumenta suis spolata esse ornamentis: spoliavit hæresis: Sacerdotes crudelissimè trucidatos: trucidavit hæresis.

Complexio repetitionem complectitur, & conversionem: cum videlicet oratio eodem verbô inchoatur, & desinit: ut, quis accusavit? Inimicus. Quis testes produxit? inimicus. Quis tulit sententiam? inimicus. Quis interrogavit poenam? inimicus.

Qui sunt, quos DEUS summè odit? impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vita diis supplicis afficit? impudici.

Vis, o! Christiane, frænare libidinem?

ora.

ora. Vis hostem pudicitiae frangere? ora.
Vis temperantiae coronam referre? ora.

Conduplicatio est, cum idem verbum vel initio, vel in decursu orationis geminatur, affectus exprimendi gratia: ut, vivit, & vivit non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. *Cic: 1. Catil. n. 2.*

Bona, (me miserum! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo haeret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeji tuere acerbissimae voci subiecta praeconis. *Cic. 2. Philippica.*

Nunc etiam audes in horum conspectu venire, proditor patriae? proditor, inquam, patriae venire audes in horum conspectu? Commotus non es, cum tibi mater pedes amplexeretur? non es commotus? *Cic. ad Heren.*

Traductio, quae alio nomine dicitur *Polypitoton*, cum eadem vox diversis locis usurpatur, casibus, aut generibus paulum immutatis: ut, ei sum insensus; ejus aspectum ferre nequeo; illum auribus, oculisque respicio; illo superstitie vitam tranquillam agere non possum. *Gra.*

Gradatio, seu climax est, cùm ab uno ad aliud fit progressio, aliqua repetendo eorum, quæ jam dicta sunt: ut, mihi diligentia doctrinam, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulatio sempiternam laudem comparavit. Sed de gradatione fusiùs in Figuris sententiarum.

Synonymia est còacervatio multorum verborum eandem significationem habentium: ut, illum tandem aliquando furem audaciâ, scelus anhelantem, pestem Senatui æfariè molientem emisimus, eiecimus, eliminavimus. Abiit, excessit, erupit, evasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

An verò vos soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestræ peregrinantur aures?

Polysyndeton fit, cùm multæ conjunctiones congregantur: ut, teque, tuique similes, tibiq; charos, & aspernor, & averfor & execror; nec timeo minas, quas jactas: nec terrent me pericula, quæ denuntias.

Figura per detractionem.

Synecdoche figura est in narrationibus
usitatissima, fitque: cum verbum quodam
reticetur quod facile intelligitur: ut, hic
tumultuari famuli, lugere ancillæ, mœrere
filii, conjux misera lamentari: subauditur,
cœpit, vel cœperê. Plura exempla pro-
gymnasma de narratione subministrabit.

Adjunctio est, cum ad unum verbum
sententiæ plures referuntur. Vicit pudorem
libido, timorem audacia, rationem amentia.

Eâ flagrat cupiditate: ut illum nec pu-
dor ab infamia, nec pudicitia à flagitii foe-
ditate, nec pietas à scelere, nec generis
ac familiæ macula à libidinum turpitudi-
ne avocare queat.

Nulla libido ab illius corpore, nulla vi-
à manibus, nullum flagitium à sceleratis-
simis ejus factis unquam absuit

Non illum avaritia ab instituto cursu
ad prædam aliquam revocavit, non libido
ad voluptatem, non amœnitas ad delecta-
tionem, non nobilitas urbis ad cognitio-
nem, non denique labor ipse ad quietem

Cic. pro Lege Manilia, num. 40.

Dis-

Disjunctio seu dissolutio est, cum dem-
pnis conjunctionibus, multa copulantur:
ut, studia litterarum adolescentiam alunt,
senectutem oblectant, secundas res ornant,
adversis perfugium, ac solatium præbent,
delectant domi, non impediunt foris, per-
noctant nobiscum, peregrinantur, rusti-
cantur. *Pro Archia num. 26.*

Figura per similitudinem.

Paronomasia, seu anonomatio est cum
paululum immutata verba, atque deflecta
in oratione ponuntur: ut, cum lectum pe-
tis, de letho cogita.

Similiter cadens est, cum duæ, vel
plures sententiæ, seu orationis membra il-
lem casibus efferuntur; ut, quid tam com-
pune, quam spiritus vivis, terra mortuis,
mare fluctuantibus, litus ej. &c. *Cic.
pro Rosc. Amer. num. 72.*

Similiter desinens est, cum plures sen-
tentiæ simili modo finiuntur: ut, tam se-
x imperator est: ut ejus semper volunta-
bus non modò cives assenserint, socii ob-
imperârunt, hostes obedierint, sed etiam
venti,

venti, tempestatesque obsecundârint. Cic.
pro Lege Manil. num. 48.

Isocolon, seu compar, cùm varia in oratione membra constant parî ferme numero syllabarum: ut: tam difficile bellum Pompejus extremâ hyeme apparavit, incunte vere suscepit, mediâ æstate confecit. Cic. *pro Lege Manil. num. 35.*

Non est difficile viatori per apertam planitiem, nullis sensibûs interclusam, nullis fluviorum anfractibûs impeditam, nullis salebris lubricam, sinè prolapsione cursitare: at verò iter celerrimè conficere, durâ constratû glacie, multâ oblitum nive, cauitibûs, asperum, vepribûs inivum, torrentiû concursû ruptû, non parvi laboris est opus.

A R T I C U L U S II.

De Figuris Sententiarum.

In his Figuris, ut nihil in Rhetorica præstabilius, si usurpentur eâ, quâ par est, moderatione, ac prudentiâ: ita nihil ferè put d'us, si temerè, ac pueriliter adhibeantur.

Allegoria nihil aliud est, quàm multiplicata,

plicata, & continuata translatio. Tameſi autem in verbis ſita ſit: in ſententiis tamen dignitatem, & locum habere poteſt ob ſimilitudinis gratiam, quam plerumq; continet, & translationis leporem. Exempla habet Cicero ſpecioſiſſima.

Quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æſtus habet ratio comitiorum? Dies intermiſſus unus, aut nox interpoſita ſæpè perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. *Cic. pro Mur. num. 31.*

Neque tam fui timidus: ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipublicæ navem gubernâſſem, ſalvamque in portu collocâſſem: frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. Alios ego vidi ventos, alias proſpexi animò procellas, aliis tempeſtatibus non ceſſi: ſed unum me pro omnium ſalute obtuli. *Cic: in Piſon. num. 20.*

Antithetiſis figura eſt, quâ verba verbis
aut

aut sententiæ sententiis oppositæ referuntur: ut, quis ferre possit inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus? *Cic. II. in Catil. num. 10.*

Potestis ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio & nomini, bonis, ac fidelibus fociis, & civibus anteferre? *Cic. pro Fontejo num. 22.*

Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pistas, illinc scelus. 11. *Cat. 25.* Conferre hanc pacem cum illo bello; &c. 6. *Verr. num. 115.*

His exemplis adnectamus unum paulò diffusius & magis pium. Sit v. g. describendus tibi JESUS infans. Transeamus usq; Bethlehem cum pastoribus, & videamus & veneremur JESUM in præsepio, & demiremur in infante virū, Principem in servo, sapientem in puero, Rectorem orbis juris factum alieni. Demiremur, & adore-

adoremus splendorem tenebris offusum, potentiam constrictam vinculis, infinitatem terminis finitam, immensitatem circumscriptam cunis, balbutientem sapientiam, sublimitatem cum humilitate, fortitudinem cum infirmitate conjunctam,

Apostrophe fit, cum ab auditoribus, quos alloquimur, ad absentem, vel praesentem, quempiam, seu vivum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimatas sermonem convertimus, quas veluti personas quasdam compellamus. His autem ferè modis, à Tullio petitis, figuratur *Apostrophe*.

Vos, Albani tumuli, atque luci, vos inquam, imploro, & obtestor, vosque obrutæ aræ, quas ille substructionum insanis molibus oppressit: tunc vestrae religiones viguerunt, vestra vis valuit! Tuquæ, ex tuo edito monte Latialis Jupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti! Cic. pro Milone num. 26.

O Dii immortales! vos enim hæc audire cupio: impius hic vestra sacra cura, vestrum numen horret? non illud auctoritati horum

rum omnium? *Cic. pro domo sua; n. 104.*

Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem sudistis! Vos in viri, & in civis invicti appello periculo, Centuriones, vosque milites! Vobis non modò spectantibus, sed etiam armatis huic judicio præsidentibus, hæc tanta victa virtus ex hac urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur? *Cic. pro Milone. num. 102.*

Jacet in stabulo Regum Dominus recens natus! recubat nudus media hyeme Virginis filius in spelunca ventis, nivibusq; perviâ, totòq; contremiscit corpusculo DEUS infans. Ah venti! si quis vobis sensus inest, si qua pietas: rigorem remittit: Ah, frigidos inhibete flatus, sævi aquilones! Ah! quæso; alias perflate plagas auræ violentæ! &c.

Supremæ Majestatis Numen offendi miser! divina mentis æternæ jussa contempni, impudens, sanctissimasq; leges per summun sacrilegium violavi. O! me scelerum, vesanum, implum! Fundite uberes lacrymas oculi mei, admissorum dolore facinorum.

& cluite, si potestis, assiduo, & amaro fletu
fordes criminum, ad quæ patranda duces,
heu! tam sæpè mihi, & antesignani fuistis.

Communicatio est exornatio, quæ causæ
nostræ confidentes, aut ipsos consulimus
adversarios: aut cum Judicibus quid faci-
endum sit, quidvè factum oportuerit, de-
liberamus: ut, nunc ego vos consulo, quid
mihi faciendum puteris: id enim consilii
taciti dabitis: quod egomet mihi necessario
capiendum intelligo. *Cic. 2. Verr. n. 32.*

Tu denique, Labiene, quid faceres tali
in re, ac tempore: cùm ignaviæ ratio te
in fugam impelleret: Consules ad patriæ
salutem vocarent? quam tandem vocem
sequi, cujus imperiò parere potissimum
velles? *Cic. pro Rabir. num. 22.*

Quæro à vobis, Judices, &c. (hîc, quæ
res agatur, explicat, posteaquè sic illos
consultit.) Quid est, quod hac tandem in
re vobis afferre dubitationem possit? pro-
fectò, si rectè vestram bonitatem, atque
prudentiam agnovi, non multum me fati-
lit, si consulamini, quid sitis responsuri.
Cic. pro Quinctio, num. 54. Con-

Oratoria.

Concessio figura est, cum videmur etiam aliquid iniquum adversario concedere.

Non dubitavi, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbe: verum, quoniam illud tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus *Cic. pro Quint: num. 56.*

Esto, causam proferre non potes. Tamen si statim vicisse debeo; tamen de meo jure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac tibi concedam, fretus hujus innocentia *Pro Rosc. Amer. 73.*

Esto: eripe haereditatem propinquis, praedare in bonis alienis, evertes leges, &c. Num etiam amicum bonis oportuit?

Est hoc tuum, & improbitatis & imprudentiae tuae: hoc tibi do, & concedo: Scio te, &c. *V. in Verrem.*

Correctio est, quae verbum, aut sententiam retractat, & corrigit; ut aliquid aliud subjiciatur, quod magis proposito conducatur.

Atque haec cives, cives, inquam: si hoc nomine eos appellari fas est, qui haec de patria sua cogitant. *Pro Mur. 8.*

De elocutione.

O stultitia n! stulticiamne dicam, an impudentiam singularem? *V. in Ver.*

Quæ fuit igitur in homine constantia? Constantiam dico; nescio, an melius patientiam possem dicere?

Cui homini bono benedixit unquam? benedixit; imò, quem fortem, & bonum civem non petulantissime est infectatus? *Pro Sext. 120.*

In exercitu comparando patrimonium suum effudit; quanquam non sumus usi eò verbò, quò decuit; non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. *III. Phil.*

Quæ convivia fieri putatis in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potius, quam officina nequitiae, & diversorium flagitiorum omnium.

Deprecatio figura est, quâ opem alicujus, DEI, aut hominis, imploramus: ut: hoc nos primum metu, Cæsar, per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera; ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospitii porre-

porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & præliis, quàm in p. omis-
sis, & fide firmiorem. *Pro Dej. t.*

Unum restabat illud, quod forsitan non
ne no vir fortis dixerit: resistisses, repu-
gnâsses, mortem pugnans oppetisses. De
quo te, te, inquam Patria ob ertor, & vos
Penates, patriq; Dii! me vestrarum sedium,
templorumque causâ, me propter salutem
meorum civium, quæ mihi semper fuit
meâ charior viâ, dimicationem, cædem-
que fugisse! *Pro Sext. 45.*

Distributio, seu *Partitio* est, cùm rem
fusiùs explicamus, & in suas partes distri-
buimus.

Leetissimum hunc adolescentem non
Ingenita huic ætati levitas à consilio vitæ
melioris revocavit; non improborum foda-
lium blanditiæ ad voluptates; non locorum,
in quibus degit, amœnitas ad delectationem;
non majorū nobilitas ad ambitionem; non
egregiæ dotes ad arrogantiam; non aliorū
procacitas ad libidinem; non amicorum
convictus ad oblectationes intempestivas;

ad iuniorum non

non deniq; summa rerum omniū affluentia
ad aliquod probrum, infamiamq; pellexit.

Eminet in hoc homine altitudo animi
in condonandis offensis, in communicandis
opibus liberalitas, in capessendis rebus ar-
duis magnitudo mentis, in viis negotiorum
peruestigandis mira sagacitas, in gerendis
acre consilium, in persequendis summas
inter difficultates constantia: Nihilq; est,
quod non altō quōdam aggrediatur animō,
aut cautissimīs consiliīs administret, aut
strenuo labore perficiat: vir planē inperter-
ritus periculis, infractus malis, invictus
adversis, ad labores impiger, ad pericula
fortis, ad causam, fortunamque felix.

Dubitatio est, cūm hāremus, & am-
bigimus, quid dicendum, agendumvè sit.
Ut: quo te nomine appellemus? Improbū?
leve est pro tanto scelere. Fraudulentum?
jam id quidem arrogas tibi, & praeclarum
putas. Audacem, impudicum, perfidiosū?
vulgaria, & obsoleta hāc sunt; res autem
nova, & inaudita. *Pro Quint. 65.*

Quid primū quærar, aut unde potis-
simū

simùm exordiar: aut quod aut à quibus
auxilium petam? Deorum immortalium?
Populine Romani? Vestramne, qui summam
potestatem habetis hoc tempore, fidem im-
plorem? *Pro Rosc. Amer.* 29.

Equidem quod ad me attinet, quò me
vertam, nescio. Negem, hoc admissum fu-
isse crimen? Negem, testes auditos esse in
Senatu? Non est nostri ingenii, vestræ cle-
mentiae est, calamitoso, & innocenti sub-
venire. *Pro Cluent.* 4.

Apud vos quemadmodum loquar, nec
mibi consilium, nec oratio suppeditat; quos,
nec quo nomine quidem appellare debeam,
scio. Cives? qui à Patria vestra descivistis?
An milites? qui Imperium, auspiciumque
abnuistis? Hostes? ora vestitum, habitum
civium agnosco: facta, dicta, consilia, ani-
mos hostium video. *Liv. Dec. III.* 8.

Illustrem habet dubitationis ideam Vir-
gilius, Didonem ab Ænea derelictam in de-
liberatione suspensâ ac dubiâ sic inducens:

*En quid agam? rursusne procos irrisa
prioris Experiar? &c.* *Lib. IV. Æn.*

Exclamatio est orationis Elatio, quæ motum animi vehementiorem in re gravi exprimit, interjectione adhibitâ, nonnunquam verò suppressa: ut, cum dicitur: Superi! Miserum me! O præclarum facinus! Mirum dictu! Ejus usus est ad laudem, ad vituperium ad commiserationem.

Expolitio oratio est, quâ, commutatis verbis, congestisque prudenter figuris, eadem sententia variè versatur & effertur; quô gravior, clariorque subjiciatur velut oculis, ac magis, magisque ornetur.

O! vita hominum fluxa, fugax, & in mortem præceps! Nisi fluxam litteræ figerent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem: extingueretur, heu! fama nostra simul cum corpore; & eodem simul cum cineribus tumultu præclare factorum recordatio conderetur. Si abessent litteræ: nisi, &c.

Gradatio, seu argumentum non tantum figura verborum est, sed etiam sententiarum, in qua sequens oratio semper addit aliquid ad præcedentem: ut: miserum est, exturbari fortunis omnibus; miserius est,

inju-

injuriâ. Acerbum est, ab aliquo circumveniri; acerbius est, à propinquo; calamitosum est, bonis everti; calamitosius, cum dedecore. *Pro Quint. 95.*

Facinus est, vinciri civem Romanum; scelus verberare; propè patricidium necare. Quid dicam, in crucem tollere? *7. Ver.*

21 *Hypotyposis* figura est, quâ res quæpiam sic verbis exprimitur: ut non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis usurpâri videatur. Differt autem *Hypotyposis* ab *Ethopœia*, quòd hæc tota sit in exprimendis animi affectibus; illa verò corpus delinet potius, quàm mentem: ut: hæc postquam acta sunt: procedit iste: inflammatus ielere ac furore, in forum venit; navarcho vocari jubet; qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Iste hominibus miseris, innocentibusq; injici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare. *7. Verr. num. 10.*

Hæc cum maximè loqueretur: sex lires circumstant valentissimi, & ad pullos,

dos, verberandosq; homines exercitatissimi;
cædunt acerrimè virgîs: eorum unus, con-
versò bacillò, oculos misero tundere vehem-
entissimè cœpit. Itaq; ille, cùm sangvis,
os, oculosq; complêssset, concidit. 7. *Verr.*

Personabant omnia vocibûs ebriorum:
natabant pavimenta vinò, mædebant parie-
tes, scorta inter matresfamilias versaban-
tur, &c. II. *Philip.*

Videor mihi hanc urbem videre arcem
omnium gentium, subitò incendiò concidi-
entem: cerno animò sepultam patriam,
miseros, atque insepultos acervos civium:
versatur mihi ante oculos Cethegi furor in
vestra cæde bacchantis. IV. *Catil. n. 11.*

Imprecatio est execratio quædam, quâ
malè alicui precamur: ut: quin tu abis in
malam rem, malumque cruciatum! Dii te
ardant, fugitive! ita non modò nequam,
improbos, sed fatuus, & amens es. *Pro
Ros. 21.*

Interpretatio figura est, quâ dictum
factum alicujus juxta sententiam, &
rem nostram interpretamur.

Cicero

Cicero Philippicâ II. initiô causas quærit, cur Antonius in ipsum declamaverit. Quid putem? Contemptumne me, &c.

Hoc mihi visus est dicere, Diogenes (*ait Seneca de tranquillitate animi cap. 9.*) Age tuum negotium: fortuna nihil apud Diogenem: nam tuum est, &c.

Idem cap. 14. post narratum Canii factum: Quid censuerit, dubito; multa enim occurrunt mihi: Contumeliosus esse fortè voluit, & ostendere, &c.

Interrogatio figura est, quæ adhibetur, non tam quærendi, quàm instandi, & urgendi causâ, ad varios animi motus ciendos opportuna, & usitatissima; cum nulla figura sit, quæ per interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc apud Tullium exempla sunt.

Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cujus latus ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? Quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? *Pro Ligario, 19.*

Quid ego illorum dierum epulas? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperantissimas perpotationes prædicem? Quis te illis diebus sobrium? quis agentem aliquid, quod esset liberò dignum? Quis deniq; in publico vidit? *In Pisonem. 84.*

Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis sponondisse me dicit? *Pro Q. Rosc. 47.*

Piratam vivum tenuisti; quem ad finem? quam ob rem? quam ob causã? quò exemplò? cur tamdiu? etiamne privatus? etiamne reus? etiam penè damnatus? *In Verr.*

Ex quibus intelligis, huiusmodi minutis, crebrisque oratiunculis urgeri vehementius adversarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

Ironia est, cum aliud planè dicimus, quam verba significare videantur. Ita Tullius de Verre, homine crudelissimo, cum virum honestissimum, innocentissimumq; tempestate perfrigida in medio foro nudum religari iussisset, virgīs cædendum: ut omnes quidem, qui aderant huic spectaculo existi-

existimabant. Sic, inquam Tullius jactatur de Verre. Fallit hæc homines opinio; virgîs iste cæderet sinè causa socium Populi Romani atque amicum? Non usquè eò est improbus, non omnia in eo uno sunt vitia; nunquam fuit crudelis. Leniter hominem, clementerquè accipit, &c. VI. Verr. 68.

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos cum P. Clodio conferre audeamus: tollerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem æquò animò ferre nemo potest. Lugat Senatus, moeret equester ordo, tota Civitas confecta senio est: squalent municipia, affligantur coloniae, agri denique ipsi tam beneficium, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Hæc de hominis sceleratissimi morte idem Tullius. Pro Milone num. 20.

Laus Ironica.

Adesdum, mortalium humanissime, Lutherè? Ades, inquam, Reipublicæ Christianæ illustre decus, magnum virtutis specimen, absolutum moderationis exemplar?

Quis enim te religiosior fuit unquam, aut esse potuit, vel tùm maximè: cum, desertò cœnobiò, homines innumerabiles à severa vitæ ratione ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam traducebas, oratione & exemplò? Quis comior commodiorq; cum sanctissimos homines proscindebas maledictis? Quis modestior: vel dum verbis magnificis te omnibus anteponebas? O virum sanctum! o! pium, ac pudicum hominem! o! Religiosissimum Sacerdotem! Omniũ mortalium sceleratissime, audes his flagitiis, his libidinibus, hac turpitudine, & audaciâ, te Catholicæ Religionis dicere vindicem? &c. Non te pudet, &c.

Præterire non possum Ironiam illam mirabilem, quam habet Tullius in Pisonem. Negaverat Piso, quò ignaviam suam, pudoremque tegeret, cum cæterorum more Imperatorum non obtinisset honorem triumphi: negaverat, inquam, se Triumphicupidum unquam fuisse; contemnere se honorem illum dixerat. Quam ejus vocem repre-

reprehendens Cicero, illū jactat exagitatq;
prolixā & illūstrī Ironiā, quam imitari
sic poteris in religiosæ vitæ contemptores.

Audiamus callidos istos ex Epicuri aut
Lutheri schola Philosophos, religiosæ vitæ
institutum explodentes. Ajunt, vile hoc
esse vitæ genus, & naturæ ipsi repugnans:
quod hominem, naturā liberum & sui ju-
ris, arbitrio mancipet alieno, perpetuoque
velut adstrictum carceri, non omni solum
voluptate privet: sed etiam inertī labore
conficiat, ac vigiliis jejuniisque frangat,
irrogatis, atque etiam susceptis sponte pœ-
nis crudelissimē torqueat. O! gravem, ar-
gutamq; Philosophiam! Quā doleo, prae-
clari Doctores, quod tam subtilem matu-
rius non exprompseritis sapientiam: pri-
usquā innumerabiles viri, sceminæque o-
mnium conditionum & ætatum contem-
ptissimam istam vivendi conditionem am-
plecterentur? Neque enim integrum est,
magnis Ecclesiæ Doctoribus, Basilio, Gre-
gorio, Hieronymo, Chrysostomo, & Au-
gustino, consiliis jam uti vestris. Errarunt:

non gustarant hanc vestram Philosophiam: hanc enim imprudentes, & inconsultissimi homines, austerioris ignobilisque vitæ rationem tenuerunt. Bruno Parisiensis Academiæ lumen, pudet me tui! Quid est, quòd relicto celeberrimæ urbis splendore, confectisque studiis, præruptarum, inviarumque rupium horrendas solitudines petiisti? Antoni, Benedicte, Dominice, cur hos non audistis tam doctos homines, tam eruditos: priusquàm in istum errorem induceremini? O! stulti Epiphani, Damasceni, Hilariones, Cœlestini, & Eucherii! O! amantem Franciscum! O! nullius consilii Albertum, Thomam, Bonaventuram! qui aspernati voluptatum illecebras, & perniciofa rerum fluxarum blandimenta, ad religiosa claustra convolarunt. Sed, quoniam præterita mutare non possumus: quid cessant egregii Philosophi hæc præclara præcepta dare adolescentibus innumeris, qui de hoc incundo severioris vitæ genere cogitant: ardent cupiditate incredibili, Christi syave jugum subeundi? Ergo
agite,

agite, illos adite: meditamini, quibus verbis incensam illorum cupiditatem comprimatis atque restringatis. Valebitis apud incautos adolescentes, viri prudentissimi: apud ignaros experti ac periti; dicetis enim, ut estis homines ad persuadendum perfecti; quid est adolescentes lectissimi, quod vos horrida hæc vitæ ratio tantoperè delectet? Quid habet iste religiosæ vitæ status, quod vos alliciat? quid hispidus, & obsoletus habitus? quid solitudo, ac silentium? quid castitas corporis, frequens jejunium? &c. Hæc vos oratione, non dubito, quia illos, in cænobia jam pedes inferentes, possitis revocare, & ad paternas domos adducere. O! temeritatem, incredibilemque dementiam? Lotharius Imperator, abdicatis supremæ dignitatis insignibus, ad humilem hanc, ut vocatis, vitæ conditionem se abiecit: captans ab honoris contemptu gloriam, & ab obscuritate loci verum splendorem nominis. Carolomanus, Carolô Martello progenitus, Austrasie Rex, rerum gestarum gloriâ clarus,

eandem vitæ viam capeſſivit. Eandem Veremundus Castellæ, Ramirus Aragoniæ, Sigibertus, Chenredus, Inas, Etelredus, Angliæ Reges: Eandem auguſtiſſimæ Reginæ, Theodora, Eliſabetha, Radegundes, Batilda, aliæquæ Principes ſceminæ iniêrunt. Vos oculatiſſimi rerum æſtimatores, ſapientiores, quàm Lotharii; prudentiores, quàm Pipini; generoſiores, quàm Carolomanni; abundantiores conſiliô, eruditione, ingeniô, & prudentiâ, quàm Auguſtini, quàm Gregorii, quàm Baſilii, quàm alii omnes, qui impleverunt orbem terrarum virtutum meritis, & doctrinæ gloriâ; ea contemnitis, quæ illi Chriſtianæ Religionis herôes præclara duxerunt.

Licentia Figura eſt, quâ utitur orator, cum ea, quæ gravia dictû ſunt, aut periculofa, magna libertate dicturum ſe proſtetur: ut:

Attende jam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem conſulatûs mei; maxima voce, ut omnes exaudire poſſint, dico, ſemperquè dicam: adefſote omnes animis,

animis, qui adestis corporibûs; erigite mentes, auresquè vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, &c. *Pro Syl. num. 33.*

Vos, Patres conscripti, (grave dictû est, sed dicendum tamen) vos inquam Sulpitium vitâ privastis, &c. *IX. Phil. num. 8.*

Postremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, f. & què nostra referuntur: optanda mors est, &c. *Phil. X. num. 19.*

Præteritio fit, cûm profitemur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere, quod tamen maximè dicimus.

Sed jam supra, & flagitia omittam: sunt quædam, quæ honestè non possum dicere; tu autem es liberior, quòd ea in te admisiisti, quæ à verecundo inimico audire non potes. *II. Phil. 74.*

Nihil à me de pueritiæ suæ flagitiis audiatur, nihil ex illa impura adolescentia sunt omnia præteribo, quæ mihi dictû turpi videbuntur: neque solû, quid istum audire, sed etiam quid me decet dicere, considerabo. 3. *Verr. 32.* Nihil

Nihil de illius intemperantia loquar, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine; tantum de quaestu, & lucro dicam, 6. *Verr.* 106.

Mitto nefarias nuptias: mitto expulsam matrimonio filiam: nihil de ejus cupiditate quoror. *Pro Cluentio* 188.

Omnia vetera prætermittam, unum illud illustre, notumq; omnibus subjiciam.

Possent multa dicere de liberalitate, de ejus abstinentia, de cæteris virtutibus; sed mihi ante oculos obversatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. *Pro Sext.* 7.

Occupatio Figura est, per quam ea, quæ ab adversariis, aut ab ipsis auditoribus obici possint, prævertimus, ultroquæ rationem facti cujuscumque, dictivè reddimus.

Quæret quispiam, cur responderit non interrogatus? Quid igitur? Debuinè suæ lentio fateri confictum crimen?

At enim, quæ causa fuit, cur id tempus domi remaneret? Remansit: quia comam sibi illo die insidias noverat.

At

At etiam sunt, qui dicant, cedendum esse
tempori, præferendam quandoq; esse virtu-
ti vitam. Quis amens hoc dixit unquam?
quis adeò rationis expertus hoc afferere audeat?

Intelligo, quid opponi possit: severius
non esse agendum cum adolescentibus, æ-
tati indulgendum: itane verò, si, admissis
velut habentis, feratur in omne nefas ado-
lescentia, indulgendum est?

Video quid dicturus sis: còactus, in-
quies, hoc crimen patravi: Quis còegit?
Quis afferre vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam jactare audebis liberali-
tatem in illo esse summam. O! D E U S
immortalis! Hoccinè est liberalem esse,
collectum per multos annos patrimonium
uno die in lustris, ac popinis profundere?

Sed audiamus Tullum, hac exornatio-
ne depellentem, quod ab iudicibus obijci
poterat ipsò statim orationis exordiò: (nam
in exordiis maximè hujusmodi figura lo-
cum habet, ac præsertim in causis judici-
alibus, ad evellendas ex animis iudicum
suspiciones, quæ reo nocere possent; ut re-
motè

moto obice, liberiùs in causâ ingreditur.)

Credo ego vos, Iudices, mirari: quid sit, quòd, cum tot summi oratores, hominesq; nobilissimi sedcant: ego potissimùm surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum iis, qui sedent, comparandus. Deinde causam affert, cur ad dicendum accesserit, reliquò exordio.

Eòdem ferè modò suam Divinationem in Verrem auspicatur: dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contrà, quàm viri gravis officium postulare videbatur, se ad accusandũ contulerit: sic agit:

Si quis vestrũ, aut eorum, qui adfunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisq; publicis ita sim versatus: ut defenderim multos, læserim neminem: subito nunc, mutata voluntate, ad accusandum descendisse: is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id, quod facio, probabit, & in hac causa profectò neminem præponendum esse mihi actorem, putabit. Tum rationes subjicit, quæ illum ad id impulere.

Idem

Idem Coelum defendens, sic amolitur,
quod sibi objicit: *num. 39*

Dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore, & voluptatibus adolescentiam suam collocares: & hanc tu vitam & studia defenderes? *Tum deinde respondet sibi, multa de indulgentia disputans, quæ adolescentibus concedi potest.*

Sed longè præclariùs in Verrem agens, occupat infirmatquè ea, quæ respondere poterat Hortensius Verris Patronus.

Quid agam? *inquit*, quò accusationis meæ rationem conferam? Quò me veram? Ad omnes enim meos impetus quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum: video, ubi se jactaturus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reipubl: Imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini talem Imperatorem populo Romano, Sæculorum testimoniis eripi, nevè obteri laudem

laudem Imperatoriam criminibûs avaritiæ
velitis. *VII. Verr. num. 20:*

Prosepopoeia est oratio, in qua rebus
mortuis, aut sensûs expertibus, sermonem
accommodamus: aut absentes tanquam
præsentes, vitâ functos, tanquam spiran-
tes ac loquentes, inducimus.

Existat ex ipsa familia aliquis, ac potis-
simùm cæcus ille: qui profectò si extiterit:
sic agat, & sic loquetur: *Mulier, quid tibi
cum hoc adolescente? &c. Pro Cael. 23.*

Existat ergo ille vir parumper cogita-
tione vestrâ; quoniam re non potest: ut
conspiciatis eum mentibûs, quem oculis
non potestis. *An non ita loquetur? Pro
Balb. 45.*

Qui populus, si tecum congregiatur, &
una voce, si loqui possit, hæc dicat: *Ego
tibi illû non anteposui &c. Pro Planc. 12.*

Etenim si mecum patria, si cuncta Ita-
lia, si omnis Resp: loquatur: *Marce Tulli,
quid agis? Tu cum exire patieris? &c.
1: Caf. 27.*

*Patria tua tecum, Catilina, sic agit, &
qua-*

quodam modò tacita loquitur. Nullum jam
tot annos facibus, nisi per te, &c. *Ib.* 18.

Quòd si nunc ille Brutus reviviscat, &
hic ante pedes vestros adsit: nonnè hac u-
teretur oratione? Ego Reges ejeci; vos Ty-
rannos introducitis. Ego, &c. *Cic ad Her:*

Protopopoeia anni proximi elapsi.

Revocemus lapsum retro tempus, &
tanquam è communi rerum caducarum
sepulchro excitemus annū, quem proximè
vidimus expirasse. An non istis verbis nos
objurgaret, si loqui posset? Amentes, in-
consulti mortales, siccinè momenta tem-
poris, quò nihil pretiosius est, effluere passi-
estis? Sic horas, sic dies, & menses ignavè
stolidèquè collocastis? O! stultitiam incre-
dibilem! Annus ego, qui nuper abii, quem
nuper obistis tam negligenter, concessus
vobis singulari DEI beneficiò fueram: ut
ope meā exiguis mortalis hujus vitæ labo-
ribus immortalem gloriæ fructū pararetis.
Nunc autem consumpsistis me, prohi pu-
dor! quibus in rebus? dicamne? vix audeo;
dicendum tamen: in nugis, heu! in otio.

Le-

Leviora hæc sunt: me turpissimarum luto
libidinum conspurcâstis, &c.

Reticentia, eadem ferme figura est, aq̃;
Præteritio, Apostrophen Græcè dicta: cum
scilicet post aliquot verba sermo abruptus
tur, neq̃; perficitur, quod dicti coeptum
erat; ut: Tu istud ausus es dicere, homo
omnium mortalium---quæro: quonam te
digno moribus tuis appellem nomine?

Huc pertinet illud Virgilianum de Ne-
ptuno.

*Jam cœlum, terramq̃ meo sinẽ Numi-
ne venti*

*Miscere, & tãtas audetis tollere moles?
Quos ego---sed motos præstat componere
fluctus.*

Sermocinatio, seu Dialogismus est fi-
cta personarum collocutio, siue quis solus
loquatur, siue plures inducantur simul col-
loquentes: ut patet in hoc exemplo.

Mercator locuples, non aurô minime
quàm ætate gravis, filiam habeat nubi-
lem, unicam. Eam cum nuptui tradidisset
adolescenti nobili: pro dote bona sua do-

navit

navit omnia. Brevi errorem animadvertit: cum vidit, se contemni indignum in modum à filia, generoque, sic: ut ne aspectu quidem dignarentur obvium. Nec abjicit tamen omnem spem levandæ ægritudinis. Consilium hoc iait callidum. Amico enarrat causam doloris sui, & quid exco- gitârit, simul aperit. Nummos, inquit, in hanc rem mihi commoda ad paucos dies. Sume, ait amicus, ex hac arcula, quantum voles. Summam iste capit non levem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum: generum audit suum scelas domûs ascendentem: abdit se in con- clave senex, effundit aureos in mensam, & numerare nummos altâ voce, claroque tinnitû incipit. Ad sonitum accurrit ge- ner: & Gratulor, ait mi Pater, tantam adhuc tibi superesse benè de tuis merendi facultatem. Cum senex: Hanc summam à debitore recepi hodie, mutuò daturus ex amicis meis culpiam. E vestigio uxorem adit, & o! nos amentes, inquit, nimirum credulos! vetulus noster etiam aurum

aurô

aurô affluit. At illa: Quid ais? aurô affluit? faxo, ad nos brevi totum refluat. Nec plura: ad Patrem devolat, vultum ad blanditias componit, melleis verbis parentem salutat. Ille dolum dolô excipiens, optimè valeo, inquit, ac te advenisse gaudeo id temporis: volo enim testamentum condere, tequè scribere hæredem. Beas me, inquit illa: & cur me id colâras, pater, filiam tuam, quæ te his oculis plûs amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt quovis evulganda tempore; Tabellionem arcesse prorsus. Arcessitur: facit ille testamentum: summo deinceps honore colitur: moritur demum, sumptuoso effertur funere: apertô testamento, patet fraus; seque delusos dolent: dolosi conjuges.

Subjeçtio figura est, quâ orator vel interrogat se ipsum, & responderi sibi: vel cum alium interrogat, non expectat responsum, sed aliud de suo addit.

Quam affers excusationem absentiae tuæ? fuisse te morbo impeditum? at valebas, ut cum optimè; Negotiis distentum? at ludendo contrivisti, diem totum.

Qua-

Quare venenum dare vellet? ne aurum redderet; nūm quis petivit? ne crimenthæretet; nūm quis objecit. *Pro Coel.*

Tu meam domum religiosam facere potuisti: ecqua mente? quā invaseras: quā manu? quā disturbāras: quā voce? quā incendi jusseras; quā lege? quam non scripseras, &c. *De Harusp.* 33.

Non appellabitur hostis Reipublicæ, qui leges violārit? tu rescidisti: qui Senatūs authoritatem contempserit? tu eam opprefisti: qui seditiones foverit? tu excitasti.

Quanta est, Deus immortalis, Humanæ mentis pernicitas! quā celeres ingenii motus! Vis, pervadat terras, ac maria? jam pervasit. Jubes, in cælum evolet? jam evolavit. Cupis detinere? non potes. Quos enim obices objicies? Pone terræ molem: penetrabit. Oppone Oceanum: transiliet. Mundum ipsum universum objice: momentō superabit omnia.

Quid tam novum, & inusitatum, quā puerum duodannem, omnes omnium Pœtatarum tenere fabulas? tenet accuratē, Artem

tem dicendi callere penitūs? penitūs callet.
Dialecticæ argutias, & jurisprudentiæ tri-
cas didicisse? apprimè didicit. Quid tam
incredibile, quàm id ætatis adolescentulū,
Latinam, Græcam, Hebraicamquē Lin-
gvam habere probè perspectas cognitafq;?
habet cognitās. Quid denique tam admi-
rabile, quàm eò tempore, quò alii vix loqui
expedit sciunt, de Philosophiæ arcanis, &
Theologiæ mysteriis coram celeberrimo
cætu doctissimorum hominum cum laude
disputare? adversantium petitiones eludere?
palmam referre? Disputavit, elusit, retulit.

Sustentatio figura est, quā suspensos
tenemus aliquamdiu audientium animos:
donec tandem id, quod quasi animō con-
ditum servabatur, exponimus. Adhiberi
autem solet hæc figura: cū explicaturi
sumus aliquid inusitatum, admirabile, aut
inexpectatum; nisi fortè quis joculari velit,
aut movere risum: ut facit Martialis hoc
Epigrammate:

*Quod convivaris sine me tam sæpè,
Lupercæ:*

Inveni.

Inveni, noceam quâ ratione tibi. (gesq̃:
 Irascar, licet usque voces, mittasq̃, ro-
 Quid facies, inquis? quid faciam? veniam.

Causâ dictâ servi damnati sunt, (inquit
 Tullius in Verrem.) Quid deinde? Quid
 censetis? furtum fortasse, aut prædam ex-
 spectatis aliquâ? Noli te usquequaq̃; eadem
 quærere, in metu belli, furandi qui locus
 esse potest? Itaq̃; producuntur & ad palum
 alligantur. Etiamnum mihi expectare vi-
 demini, Judices, quid deinde factum sit;
 quòd iste nihil unquam fecit sinè aliquo
 quæstu, atque præda, &c. Exsp. Etate fa-
 cinus, quàm vultis improbum: vincam ta-
 men expectationem vestram. Tum subji-
 cit, quò pactò Verres pecuniâ corruptus
 reos solvi jufferit. VII. Verr. 10.

Audite, quanto fuerint olim in pretio
 litteræ: quibûs homines doctos honoribûs
 ornâcint, non ipsi modò Reges, sed Ty-
 ranni. Platonem Syracusas venientem ex-
 cepit Dionysius Tyrannus: at quâ pompâ?
 quò apparatû? Expectatis hic forsân, ci-
 vias fuisse cylindrè æquatas, ut Caligulae?

Aberratis, Aureis resperfas ramentis, ut
Commodo? Hallucinamini. Floribus con-
stratas, ut Heliogabalo? Nihil minus. Quid
igitur? Accipite, atque suspicite. Platonem
ipsum, aureis vectum quadrigis, auriga
ipse Dionysius in urbem introduxit.

Hæc nuper scemina, ancillulam cum
ferire, vellet idque non posset commodè,
quod manus haberet impeditas; (tenebat
enim alteram speculum, alteram gemmeum
torquem, & armillas aureas:) quid illam
fecisse putatis? Speculum illud, dicet ali-
quis, in ejus caput impactum fortè com-
minuit? Nequaquam; nam pretiosius erat,
quàm ut de causa tam levi frangeretur.
Quid? Nùm pede illam percussit, aut cu-
bitò? Nimis hoc usitatum est cuivis de vul-
go mulierum. An conviciis laceravit? Et
illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur
facere potuit? Neque enim alia videtur esse
ratio explendæ iracundiæ, aut doloris ul-
ciscendi. Imò alia est: sed in solita, ac no-
va. Nimirum dentibus rem agere instituit.
Ain, tu, dentibus? Quoniam verò modò?
Puel-

Puellam, quæ à tergo erat ejus, ut capillos comeret, coram venire jubet: paret illa: tum verò inhumanissima hæc mulier in ejus os irruens, nasum impetit. cumq; averrens opportunè ancilla vultum, pro naso obtulisset aurem, hanc furta penè totam mordicùs abstulit: O! nequitiam inauditā!

Transitio non tam figura est, quàm quidam veluti figurarum nexus: quò fit, ut aptè inter se juncta orationis membra cohæreant, efficiantq; unum quasi corpus. Dicitur autem transitio; quòd per illam ab una orationis parte transeat ad aliam; quod, quâ ratione sit præstandum, non tam præceptis, quàm usu, & lectione condiscendum est. Monco tantùm, nullam rem ferme esse, in qua orationis ingenium, industriaq; magis eluceat, quàm in his transitionibus, easq; omnium illustrissimas vulgò censeri, quæ orationis partes ita delicate committunt: ut ipsæ commissuræ vix appareant. En tibi nonnullas vulgares formulas.

Ad hæc, illud etiam considerandum nobis est.

Adde his, accedit his, accedit, ad hoc, huc accedit, quòd, &c.

Huc pertinet, eòd m pertinet, his finitimum est, huic proximum est, illud, &c.

Ad hunc ordinem referendum est, quod domi contigit &c.

Jam verò quid referam? &c. Ago verò, explicemus nunc &c. Quid, quòd lucos etiam incessit?

Nihil jam dico de illo scelere. Omitto domesticas ejus sordes. Nam illud quid attinet commemorare?

Sed hæc utcunque ignoscenda: illud quis ferat?

Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Sed hæc privatim: nunc quæ publicè gesta sunt, videamus.

Sed hæc juvenis peccavit: nunc senis virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id, quod est hujus causæ caput, festinet oratio.

Habes, quid in illum contulerim beneficiorum: nunc, quam gratiam mihi retuleris, accipe.

Sed

Sed hæc vetera, illud autem recens.

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonii, rem unam pulcherrimam transiliat oratio: ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat, Patres conscripti, apparet esse commotum, sudat, pallet.

Sed arrogantiam hominis, insolentiamquè cognoscite.

At etiam ausus es? Quid autem est, quod tu non audeas?

Ad ejus Tribunatum, quod ad sese jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contentio studio cursuquè veniamus.

Sed nimis multa de nugis: ad majora veniamus.

PARS QUARTA

De Amplificatione.

Amplificationis nomine hic ego cum Cicerone intelligo graviolem quandam affirmationem, quæ motum animorum conciliat in dicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas gravesquè causas adhibetur.

Cum Isocrate, artem illam intelligo, quâ ex parvis ampla, (unde amplificationis nomen deductum est,) ex angustis extensa, & lata, (ex quo dilatatio nuncupatur,) ex compressis diffusa, & explicata fiunt.

C A P U T I.

Amplificandi prima Ratio.

Amplificare non est inani verborum exaggeratione rem augere supra modum, eique plus attribuere, quàm veritas concedat: Sed amplificare quidpiam dicimur, quoties ea, quæ insunt in ipsa re, aut affinitatem habent cum illa, exprimimus dicendo. Sic suas propela merces amplificare dici potest: cùm, quæ habet variis in cistellis recondita, convoluta, & complicata, evolvit exponitquè in officina suò quæque loco: similiter Orator dilatare dicitur aliquid, cùm ejus partes omnes, alias aliis insertas, ac permixtas explicat, ut singulæ appareant, & suum ab aliis segregatæ obtineant locum. Quod planius ut fiat:adverte, nullum esse argumenti genus, nullam sententiam, propositionem nullam, quæ,

quæ, cum sit quoddam totum seu physicum, seu morale, partes non habeat suas, vel physicas, vel morales, hoc est, cogitatione distinctas. Primi generis partes habet hæc propositio: *Orbem peragravit universum.* Orbis enim veris partibus constat, terrâ scilicet ac mari, provinciis, regnis variis, regionibus. Secundi generis partes habet ista: *Cainus fratrem interfecit.* Nam execrandi hujus facinoris partes, saltem animo distinguere inter se possunt: adjuncta nimirum singula, quas vulgò circumstantias dicimus, cujusmodi sunt: persona, locus, tempus, instrumentum, finis, &c. quæ huic sceleri sunt locò partium. Observa porro, cuivis pronum esse, veras, ac naturales partes totius cujuspiam invenire, quod nimirum cadant sub oculos: at quas morales diximus, non ita facileprehenduntur; quippe, quæ ab ingenio nostro pendeant, & mentis acie quasi producantur. Itaque requiritur ratio quædam, quâ facilius investigari, & inveniri queant. Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars, ut in

sequentibus exemplis videre est.

Rempublicam conservavit Cicero.

Ab enumeratione partium.

Cum perditissimorum hominum nefarios conatus repressit in consulatu, audaciamq; refutavit M.T. Ciceronis summa vigilantia, & divina dicendi vis; Senatûs auctoritatem debilitatam, ac propè oppressam erexit; Equites Romanos asseruit in libertatem; plebem vindicavit à servitute crudelissima; ignem ab ædibus prohibuit; sacrilegia, & rapinas ab aris, & templis, à mœnibus ruinam; Tyrannidem à Curia, Remp. deniq; universam, jam præcipitantem, & in certum iuentem exitium, invictô robore sustinuit, mirabili solertiâ excitavit, & in pristinum gradum restituit.

Vides ibi recensitas partes Reipublicæ singulas.

Judas prodidit Christum.

Ab enumeratione adjunctorum.

Partes illius propositionis adjuncta sunt.

Quis prodidit, quem, quibus, quomobrem prodidit, quibus auxiliis, quo modo, ubi,

ubi, & quando prodidit. Quibûs omnibûs
 in unum collectis, prodicionem illam sic
 expones. (*Quis?*) Immanis ille furcifer,
 ac latro, tetrum illud, horribilequê homi-
 nis monstrum, ex omni scelere concretum,
 vilissimus ille, detestabilisq; servus (*Quem?*)
 Dominum, ac DEUM suum, omnis san-
 ctimoniae fontem, omnis thesaurum sapi-
 entiae, hujus universitatis effectorem, sum-
 mumquê arbitrum (*Ubi?*) in horto, di-
 vinis dudum ipsius vestigiis, precibus, ac
 lacrymis, nunc etiam fusô humi sanguine,
 recens consecratô. (*Quando?*) hac eadem
 nocte: quâ post celebratam cum illo cœ-
 nam, lutulentos ejus pedes Christus ipse
 :bluerat, & exteterat (*Cur?*) œstrô ava-
 ritæ percitus, turpissima pecuniae cupid-
 itate stimulatus (*Quo modô?*) non apertâ
 vi, sed dolô irruens; non denuntians palâm
 bellum, sed pacem simulans fictâ saluta-
 tione, pestilentî complexû, atroci osculô
 (*Quibus?*) nefandæ carnificum cohorti,
 quibûs stipatus erat, & insensissimis inimi-
 cis, ejus vitae jam diu insidiantibus, per

Inauditam, execrabilemque perfidiam vincendum, excruciantum, ac contrucidandum objecit. Poterant ille partes seorsim, ac separatim tractari, additis transitionibus idoneis.

CAPUT II.

Amplificandi rationes aliae.

ALiae amplificationis rationes ducuntur ab aliis locis oratoriis, in quibus nimirum, tanquam in quibusdam pyxidibus, argumenta & probationes includuntur. Quemadmodum autem pyxidibus, narthecisquæ adscribi solent earum rerum nomina, quas continent; ita hi loci quibusdam notis indicant, quid in quoque loco quaeri oporteat. v.g. hæc nota, seu epigraphe à *definitione*, ostendit, inquirendas esse illò locò definitiones rerum, de quibus agitur. *A notatione nominis*, investigandum esse, quid rerum illarum nomina significant. *A distributione partium*, quibus partibus illæ consent: & sic de aliis; illud autem præcipuè curandum est, & indagandum, qui loci argumento, quod suscepisti, conveni-
entio-

entiores fiat, & qui minùs idonei; ut, his omisſis, diligentius excutias illos.

Quò pàrtò ex omnibus locis capi argumenta possint: non unò locò docuimus, capitibùs 9. & 10. primæ partis hujus libri.

Nonnullos ad inveniendas rei cujuslibet proprias dotes adjuvat series quædam, & index nominum adjectivorum, & substantivorum, è quibus colligunt, quid in laudem, aut vituperationem dici possit.

Adjectiva ad laudem pertinentia.

Admirabilis, Augustus, amabilis, beatus, bonus, charus, constans, desiderabilis, divinus, doctus, dulcis, faustus, fortis, gloriosus, gratus, honestus, honoratus, illustris, innocens, justus, laudabilis, magnificus, nobilis, perfectus, pius, potens, præclarus, rarus, sacer, salubris, sanctus, sapiens, splendidus, sublimis, tranquillus, verus, vigilans, utilis.

Substantiva laudis.

Astrum, cælum, cor, decus, agnus, consolatio, corona, flos, lux, pax, præmi-um, quies, Rex, Regnum, religio, salus,

sceptrum, sol, templum, thesaurus, victoria, vita.

Adjectiva vituperii.

Arrogans, asper, atrox, austerus, barbarus, caducus, cæcus, callidus, captivus, contagiosus, contemptus, corruptus, crudelis, damnosus, deformis, demens, deplorandus, desperatus, durus, egens, fallax, ferreus, ferus, flagitiosus, foedus, foetidus, funestus, furax, furiosus, horridus, ignarus, ignavus, improbus, imprudens, impurus, inanis, incommodus, infamis, infaustus, infidelis, ingratus, injustus, insidiosus, insolens, intemperans, intolerabilis, inutilis, lethifer, malus, miser, molestus, mutabilis, nocens, obscurus, odiosus, periculosus, rebellis, rudis, sacrilegus, severus, sordidus, stupidus, temerarius, turpis, vanus, vilis.

Substantiva vituperationis.

Bellum, cadaver, calamitas, carcer, catena, coenum, crimen, daemon, damnum, dedecus, dolor, fax, fames, fel, foeditas, infidiae, morbus, mors, odium, seditio, serpens, servitus, spinæ, strages, stultitia, tyrannus.

Adje-

Adjectiva communia.

Absconditus, abundans, adversarius, æternus, afflictus, amicus, aptus, facilis, fertilis, fecundus, immensus, immortalis, incensus, indignus, novus, patiens, perseverans, plenus, prius, armatus, avidus, bellicosus, celer, deceptus, insatiabilis, insignis, levis, liber, longus, lugubris, magnus, necessarius, severus, similis, tristis, vacuus, venialis, vulgaris.

Substantiva communia.

Arbor, ars, arx, aula, basis, calor, canalis, campus, causa, clavis, columna, cunæ, cura, deliciae, fœra, fons, fornax, labor, lac, lex, opinio, orbis, pondus, radix, rumor, speculum, via.

CAPUT III,

Figura amplificationi præceteris idonea.

Magna pars amplificationis consistit in figuris, quibus argumenta ornantur. Illas exemplo ab uno facile cognosce. Libet hanc sententiã amplificare, & illustrare:
Peccatum fugiendum est; quia innu-
meras

meras in hac vita poenas affert, & æternas in altera: sic illam efferres.

1. *Simpliciter, & sine exornatione per trimembrem periodum.*

Peccatum idcirco insectari debemus immortali odiò, & vel ipsius umbram exhorrescere; quia innumeras in hac vita parit ærumnas, & in altera cruciatus asserre solet sempiternos. *in malis*

2. *Per interrogationem simplicem.*

Quid peccatò detestabilius? Quid magis est abominandum? Nonne gravissimis doloribus in hac vita corpus, angoribusque mentem afficit, æternòque post mortem supplicio utrumq; discruciat?

3. *Per interrogationem objurgatoriam.*

Quid agis, amens? Quid moliris, scelerate? Quid est, quòd tot flagitiis corpus, animumque contaminas? An nescis, innumerales à peccato miseras invehi? An ignoras, illam unam originem esse malorum omnium?

4. *Per interrogationem, & Apostrophem.*

Quis te, o! beatarum mentium dux
quon-

quondam, princeps Lucifer, quis, inquam, te unâ cum tuis asseclis ab altissima cœli regione præcipitem egit in tartarum? Dicitu, mortalium, mortisque parens infortunatissime, quis te à felicissima vitæ conditione in infelicissimam deturbavit? Nonne peccatum?

5. *Per Apostrophen.*

O! peccatum exitiosum! o! maximum, unicumq; malum! cùm foedum adeò, turpequè sis: cur te non averſamur? Cùm summam, æternamquè nobis perniciem afferas quam ob rem te admittimus?

6. *Per Apostrophen ad peccantes.*

O! cœci, o! inconsideratissimi, o! dementiores pecudibûs homines, qui tam levi de causa toties, tamquè immania scelera patratistis! Quid? Vosne latet, quàm horrenda vobis pœna immineat? Quantam malorum vim in vestrum caput struatis?

7. *Per Apostrophen, & Exclamationem.*

Quàm verè, sapienterquè dici solet: ignorantem esse, quicumq; peccat: nescire illum quid agat, quibûs se malis implicet?

Ita

Ita est profectò: Nescis, impurè, nescis quò tua te nefaria libido rapiat: Nescis, avarè, nescis, quos ad scopulos te allisura sit cupiditas opum: Ignoras, belluo, quam te in Charybdim immergas: Ignoras, homo vanissime, in altum plerosque tolli, quò lapsû scèdiore ruant.

8. *Per Apostropham, & Deprecationem ad Deum.*

Te, Deus optime, maxime, per infirmitatem illam tuam in humanum genus benignitatem oro, obsecroquè: in meritis licèt veniam tribue. Excecet miseros dementia: furor de potestate mentis dejicit; abripiuntur æstû cupiditatum; peccati gravitatem minimè sentiunt: nec, quàm fœdîs se maculîs inficiant, vident; nec, quàm impiè divinum tuum Numen offendant, advertunt satis; nec, quàm horrendîs se pœnis obstringant, insani cogitant.

9. *Per Apostropham, & Imprecationem ad Deum.*

O! Sancte Deus, aspernantur impiî tuum Numen! tua S.cra contempnunt! religionem

plene violent. Quousque tantam impudentiam, malitiamque patiêre? Quousque abutentur scelesti patientiâ tuâ? Quin poenâs maturè reposcis tot flagitiis debitas. Levia ducunt, quæ in hac vita tolerant? Morte atroci pleste perditos; æternis obrucatenis rebelles; sempiternis conscereatos suppliciis macta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres, strictô ferrô manuquè jam elatâ paratum ad cervices tibi amputandas, simul, ac esset quidpiam contra honesti leges à te commissum: quid ageres? Atqui, cum imminet tibi æterna mors: novis te quotidie criminibûs inquinâs?

11. *Per Exclamationem.*

O! amentiam mortalium! o! stultitiam incredibilem, omnibus lacrymâs gemitibûsquè deplorandam! Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finendus: hoc illi sciunt, hoc fatentur, hoc prædicant: & peccant tamen, & flagitia flagitiis cumulant!

12. *Per Præteritionem.*

Ut te à peccando deterream: non hic ego mala enumerabo omnia, quæ culpam consequuntur: quis omnia vel cogitatione recenseat? Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores, stimulosq; conscientiæ; & intestinos cruciatus: hæc inquam, præteribo mala omnia; quòd tamen si gravissima, finem habitura sint aliquando: æterna solum inferorum supplicia commemorabo, quibus torqueberis in omne tempus, nisi resipiscas

13. *Per Hypotyposin malorū hujus vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit peccatum. Cerne arduas bellō regiones; hæc peccatum excitavit incendia. Vide exhaustas regiones incolis, quas lues absumpsit; hanc induxit luem peccatum. Aspice lamentabili nece prostratos urbium cives, quos intestina odia in mutuam perniciem armarunt; hæc odia movit peccatum. Intuere, quantis morborum doloribus, quos ærumnis obruatur hominum genus; hæc damna omnia peccatum invehit.

14. *Per Hypotyposin malorū alterius vitæ*

Non te movent ærumnæ, & calamitates, quibûs obruuntur scelerati, dum hujus adhuc fruuntur usurâ lucis. Descende cogitatione in tartarum: cerne ignes illos, rotas illas, & verbera; cerne voragines præaltas, & sinè fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam atro mixtam fumô evomentes: Aspice, ut laniantur isti, ut torrentur alii, ut discerpuntur alii, ut omnes incredibiliter cruciantur. Peccatum tantis illos poenis addixit.

15. *Per Subjectionem ab Effectis.*

Si nondum te tartarei hujuscê monstri fœditas terret: at saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet seditiones excitat, bella generat? Nonnè peccatum? Quid infert mentis ægritudines, quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras? Nonnè sunt ista peccati stipendia? Quid naufragia navigantibus? quid pestilentiam urbibus? quid agris vastitatem? quid rebus extremam perniciem? quid

quid mortalibus denique omnibus mortem
sempiternam importat, nisi peccatum?

16. *Per Subjectionem ab adiunctis.*

Quò te agas, infelix, post conceptum,
patratumquè facinus? Quò te recipies, ut
fugias sequentem pœnam? Quem in locum
te abdes, quò Furiaè ardentibus tædis ar-
matae, te non insistentur? Discedes in de-
sertissimas solitudines? Te ibi lancinabit
acerbius scelerum tuorum conscientia. Ve-
nies in publicum? Ardebunt in te odia o-
mnium bonorum. Quem appellabis, qui
propulset à tuo capite imminentem per-
ilem? Amicos? Improbos? Amicus nemo,
nisi improbus. Affines? quos dedecorasti?
Propinquos? quibus labem aspersisti? Pa-
rentes? quos affecisti maculis æternæ infam-
iæ? Ad bonos, beatosq; Genios te con-
vertes? Exhorrent tuum conspectum. Ad
ipsum Deum? Quem offendisti? Qui pœnas
brevi à te infinitas repetet: nisi quam mox
illum verà placare pœnitentiâ conaris.

17. *Per subjectionem à D. finitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quæ
cala-

calamitas, quod infortunium esse potest, quod non oriatur à peccato? Plagas times? Tortor est! Ignominiam metuis? Nihil peccatō turpius. Vitam amas? Ah! mors est omni morte crudelior.

18. *Per Protopopœiam.*

Di&is meis fidem non adhibes? Audi, quid vocerentur homines illi, quos vel in hac vita conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in inferis. Peccata sunt, inquit, à nobis commissa, quæ nos exercant! Hæ sunt Figure, quæ nos quiescere non sinunt! Hi carnifices, qui nos dies, noctesquē dilaniant! Hæ flammæ, quibûs urimur! Hi stimuli, quibûs fodimur! Hæ verbera, quibûs laceramur! Hæ rotæ, quibûs miserabilem in nodum distrahimur.

19 *Per Antitheses.*

Exultas miser, exilisquē præ gaudio, vel dum te sceleribûs contaminas? Victus es; & liberum te prædicas! Conceptam in præcordiis mortem contines; & sectaris vitæ delicias! Paratur tibi mala crux; & rides!

rides: Impendet capiti suprema calamitas;
nec moveris! discessit tuos ante pedes ter-
ra horrendo hiatu: & in barathrum lætus
infilis! O! cœcitatem!

20. *Per Anthiteses, & Comparationem.*

Age scelerate, age, facinorose! confer
voluptatem, quam peccando concipis, cum
dolore, quem patratō scelere hauris. Eva-
nescit illa punctō temporis; iste diuturnus,
& nisi vitam emendas, sempiternus futurus
est: Stat illa velut foris; hic totum per-
vadit hominem: nec corpus torquet modō,
sed animum angit, æternūque cruciat.

21. *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; infint flagitiis
illecebræ, quæ blandiantur sensibus: At
catenarum, quibûs animum opprimunt,
nonnè gravitatem sentis? Oscula, quæ li-
bat scelerata voluptas, sunt mollia: fateor:
At quos simul infligit ungves, quæ vulne-
ra infligit, canē tu grata, canē svavia esse
dices? Non injucundē canunt Syrenes frau-
dulentiæ; ita est: at quos in scopulos, quas
in Syrtes insidiosō cantū te pertrahant,

non

non animadvertis? Placet hamus dolosam
tegens escam: at voratus necat.

22. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad
voluptatem, sed crudelissimum est ad pec-
nam, foedissimum ad ignominiam, æter-
num ad diuturnitatem. Et illud in se ad-
mittere quis audeat, cō delectari, in illo
vivere, cum illo mori?

23. *Per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facie-
tis peccandi finem? Nullumne statuetis im-
probissimæ libidini modum? Ecquæ vos
ratio ab insania, aut ab impudicitia pu-
dor, aut ab effrænata licentia timor, aut
à scelere pietas, aut à dedecore honestas
revocabit?

24. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem, noxa exitia-
lis? Morbum? Morbis omnibûs acerbior
es. Pestem? Te nulla pestis tetrior, ac præ-
sentior. Incendium? Aliquid es pernicio-
sius. Feram immanem? Immanior existis.
Mortem calamitosissimam? Parùm est illud

quo-

quoquē. An illa simul omnia te esse dicam? Nec satis illud erit etiam; ut enim hæc simul omnia in unum mala confluant, corpori duataxat perniciem inferunt; tu graſaris in animum: & quāvis ad animam illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando: tu nullum cruciandi finem facis.

25. *Per Gradationem, & Interrogationem.*

Ubinam tandem aliquando subsistes, culpa pestilens? Quo demum in gradu malorum hærebis? Doloꝛe corpus conficis: an non id satis est? Caliginem offundis menti: labefactas iudicii vim: fraogis ingenii vires, hebetasq; aciem: de statu naturæ t tum hominem dejicis: quò ultra serpas? Etiam mortem affers teterrimam? Scio, ac video, At si mors saltem esset malorum postremum? Non erit; ultra mortem quoquē peccatum immortale malum delæviet.

26. *Per Ironiam.*

Immitis, injuriusquē sum, qui innocentissimorum hominum deliciis officiam: qui importuna oratione voluptates turbem li-
quidas,

quidas, quibus indulgent. Sinaamus eos per
otium frui conquisiti tanto labore com-
modis: oblectent se vinò, cædibûs, rapi-
nâs; volutate vos in cœno libidinum: ob-
sequimini genio, indulgete cupiditati; ni-
hil inde mali timendum vobis est.

27. *Per Expositionem à simili.*

Videte stultitiam peccantium: ut certi-
ûs, celeriusquæ pereant, suis sibi sumptibûs
arcessunt malorum ultimum; domos ipsi-
met suas fodiunt, quibûs obruantur, py-
ras extruunt, in quibus ardeant; nectunt
laqueos, quæis se interimant; momenta-
neas aucupantur voluptates, ut semper
duraturis doloribûs crucientur.

28. *Per Synonyma à dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiamne
dicam nostram, an dementiam: qui ob
inane lucrum rei levissimæ, nulliusquæ
pretii, curis, vigilisquæ atterimus vitam?
quàm fluxam voluptatem multorum eni-
mus annorum labore, usumquæ diem ut
vivere beatos liceat, totam consumimus
æternis ætatem. Ut verò æterna evite-

mus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

29. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices? Ah per salutem vestram precor, abstitite. Præruptâ lubricaquè in crepidine versamini præalti præcipiti; quid oclusis luminibus, impetiquè male sanò præcipites ruitis? Aperite, vos oro, atque obtestor, per quidquid vobis charum est, aperite oculos, ac circumspicite tantisper, quàm horribilia vos mala circumstant.

30. *Per Cohortationem.*

Detestamini ergò adolescentes, abhorrete morte pejùs & infernò culpam omnem; occasiones peccandi declinate omni animi solertâ, omni contentione mentis. Id unum spectent cogitationes vestrae omnes, ut præstetis vos immunes à noxa, ut devitetis delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamquè traducatis; cum obscurum jam vobis esse non possit, innumerabiles ærumnas, æternaquè mala peccantibus impendere.

CAPUT IV.

*Fontes, & exempla quaedam graviorum
Amplificationum.*

Graviores illae Amplificationes praecipue adhibentur ad movendos auditorum animos, in quo solet Eloquentia triumphare. Ducuntur autem. ut saepe diximus, ab insignioribus locis oratoris, certo quodam modo vehementiore, & splendidiore tractatis, adhibitis nimirum figuris verborum & sententiarum illustrioribus, ut e sequentibus exemplis apparebit,

Primus hujusmodi Amplificationum fons est: locus à definitionibus conglobatis; cum scilicet ejusdem rei variae definitiones in unum locum congeruntur: unde alio nomine congeries, seu frequentatio definitionum vocatur hic locus. Ita Cicero non satis habens, dixisse, incensam esse Curiam, adjecit definitiones Curiae plurimas.

Curiam inquit incendit, quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, Caput urbis, aram

sociorum, portum omnium gentium, sedem
ab universo populo Romano concessam u-
ni ordini, inflammari, exscindi, funestari.

Virtutem commendare si cupis: illam
esse dices animi animam nostri, vitæ decus,
mentis puriores delicias, æterni radiū solis,
felicitatis auroram, immortalitatis paren-
tem, perennemq; fontem bonorū omnium.

Modestiae præconium,

Hæc virtute, quid, quæso pulchrius,
atq; adeò quid amabilius fingi potest? Est
quippe animi facies amœna, pignus probi-
tatis, ritor morum, pudicitiae munimen-
tum, taciti hominis commendatio eloquens,
humanæ societatis lumen & decus, rapax
charitatis illecebra, sedes honoris.

Quid est invidia? Malum genitum à
bono; caligo est à splendore oriens, à pul-
chritudine nata deformitas, à risu lacryma
fluens: Rivus est fellis, à fonte mellis pro-
fluens, à planta honestatis nequitiae fructus,
proprius ab aliena lætia dolor: calamitas
domestica ab externa gloria manans: inter-
stinum infortunium, quod fortuna creavit
pro;

prospera, ægritudo voluntaria, crux fixa
malevolis, & perpetua virtutis hostis.

Alter amplificationis gravioris fons:
locus est ab enumeratione partium, de quo
jam sæpè facta mentio.

Tertius Amplificationis fons dicitur:
ab effectis.

Vitii, & virtutis effecta.

Nulla, inquit, mola sunt, quæ non
exoriantur à pestilenti fonte vitiorum;
nulla bona, quæ virtus non afferat: Bene,
sed nimis exiliter: expone, quæ mala
illa sunt, & quæ bona.

Inde vitii demonstra fæditatem, quòd
rationi adversetur, quòd contaminet ani-
mum, quòd Divinum Numen offendat,
quòd auctorem suum diris excruciet mo-
dïs, curis exedat, metu percellat, &c.
Tum, quòd leges, quòd instituta, quòd
fœdera, cæteraq; humanæ societatis San-
ctissima jura pervertat, labefactet, excin-
dat. Denique, quòd pestem rebus publicis,
provinciis calamitatem, pernitiem regnis,
urbibus exitium, familiis damna innume-

ra, singulis deniquè universum malorum agmen importet.

Virtutem autem si ornare cupis: dic, illam esse, quæ mœstos recreat, ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miserofquè levat; quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretium, abjectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excelsitatem, contemptis commendationem affert, omnibusquè venerationem conciliat.

Geographiam si laudare cupis: ejus effecta sic recensere poteris.

O! artium præclarissima, quibûs te litterarum monumentis extollemus: quâ prædicatione celebrabimus? quo tibi laudum genere pro tuis in nos beneficiis grates referemus? Nostris enim ut servias oblationibus & emolumentis: facis mundi compendium, omnia loca sub uno aspectu posita, oculis subjicis, remotas regiones proximis implicas, cæterisquè, ac disjunctissimis nostras innectis: Per te orbem utrumquè percurrimus immoti, &c.
Cœlestis gloria spem, vel desiderium ab effectis ita commendabis. O!

O! cælestis gloriæ beata spes! sinè te jaceremus mortales miseri, aut ærumnis fracti, aut vitiorum lenociniis depravati: nisi nos, velut avulsos ab uberibus voluptatum, iuvitares ad immortalis vitæ decus, erudies ad disciplinam, corroborares ad laborem, firmares ad pericula, interritos ad omnem casum, eventumquè redderes, nec adversis minùs rebùs, quàm prosperis præstares invictos.

Quartus fons Amplificationis petitur à consequentibus: cùm ea, quæ rem quampiam consequuntur, exponimus. Ut, si adversus authorem belli faciendi, mala enumeres, quæ bellum sequi solent: videlicet.

Exhaustum ærarium, abacta pecora, proculcatas segetes, incensos vicos, & villas, desertos agros, everfa moenia, complatas domos, direpta templa, fractam laboribus juventutem, tot adolescentium mores licentiâ depravatos, extinctas artes, corruptam disciplinam, oblitteratâ religionem, confusa divina, humanaq; omnia, tibi uni accepta referemus: si belli author fueris.

Solis Occasum consequentia.

6 Certe, ut occidente die, quasi natura
 omnis esset extincta, sepultaque tenebris,
 amictur veste funebri mundus: ut accen-
 sæ micant toto æthere funestæ faces: ut
 cœlum, quod manè præ lætitiâ collique-
 scebat in rorem melleum, serò solviitur in
 noxium fletum: ut evanescit orbis pulchri-
 tudo: ut obsolescit splendor urbium, cam-
 porumque æconitas, & plantarum vigor,
 ac florum decor: ut triste silentium cun-
 cta tenet: dum solæ noctuæ, soli bubones,
 vespertilioes, ac ranæ infestant omnia ferali
 cantu. Intercæ cæteras animantes stupor, ac
 pavor occupat, volucres gemunt in nidulis,
 homines jacent in lectis oppressi somnò, &c.

Quintus Amplificationis fons: adjuncta
 sunt siue rei circumstantiæ. Ebrietatē Anto-
 nii exagitat ab hoc loco *Tullius Philippicâ*
II. num. 63. Tu istis facibus, istis
 lateribus, istâ gladiatoria totius corporis
 firmitate, tantum vini in Hippiaë nuptiis
 exhauseras: ut tibi necesse esset in populi
 Romani conspectu vomere postridie. O!

item

rem non modò visû foedam, sed etiam auditû! Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset: quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, Magister Equitû, cui ruelare turpè esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibûs, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Sextus fons Amplificationis est à contrariorum frequentatione: cùm multa sibi adversantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam: cùm describens ea, quæ in Varonis villa fiebant ab Antonio, homine impurissimo, ita loquitur.

At, quàm multos dies in ea villa turpissimè es perbœchatus? Ab hora tertia bibebatur, ludabatur, vomebatur. O! tecta ipsa misera, quàm à dispari domino, (quamquam, quo modò iste dominus) sed tamen, quàm à dispari tenebantur! Studiorum enim suorum Marcus Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium. Quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitabantur?

tur? quæ litteris mandabantur? Jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At verò, te inquilino, (non enim Domino,) personabant omnia vocibus ebriorum natabant pavimenta vinò, madebant parietes, &c.

Septimus fons Amplificationis est in exemplorum frequentatione: cum scilicet multa còacervantur exempla, quibus probetur, quod propositum est. Porro exempla ejusmodi tractantur eleganter per comparisonem.

Octavus fons Amplificationis à comparisonem petitur. Comparisonem dico; non eam, quæ res similes dissimilibus, aut similibus opponit; hæc enim spectat ad locum similitudinis: sed eam, quæ res majores cum minoribus, minores cum majoribus, pares cum paribus confert, contenditque. Sic orator primò in Catilinam, num. 3. *An verò vir amplissimus Publius Scipio Cajum Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublicæ privatus interfecit: Catilinam orbem terræ*
cado,

cade, atque incendiis vastare cupientem, nos Consules perferemus?

Argumentum à minori urget eleganter D. Cyprianus collatis utriusque partis circumstantiis. Si Herus delinquentem servum punit: cur Deus de homine peccante supplicium non sumet? Ipse de servo tuo supplicium exigis? Et hominem homo obedi-
dire compellis. Cum sit eadem vobis fors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis; cum aequali jure, Et pari lege vel veniatur in hunc mundum, vel de hoc mundo recedatur: tamen, nisi arbitrio tuo tibi serviatur: nisi voluntatis nutui pareatur: impertiosus servitutis exactor flagellis, verberas, fame, siti nuditate, frequenter ferro, Et carcere affligis, Et crucias! Et non agnoscis Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse dominatum?

Cicero pro domo sua num. 130. Cassium Censorem ejusque factum cum Clodio, qui domum Ciceronis temere consecraverat, splendide componit. Quaso inquit,

quit, & hominem cum homine, & tem-
 pus cum tempore, & rem cum re compa-
 rate. Ille erat summâ modestiâ, & gra-
 vitate Censor; hic Tribunus plebis sce-
 lere, & audaciâ singulari: Tempus, &c.
 Ita Christiani flagitium amplificare pote-
 ris, Christum sceleratô quôpiam factô ne-
 gantis, ut ait Apostolus, cum Divi Petri
 culpa, negatione, & hunc levius illô
 peccâsse ostendes.

Non est, quòd plura congeramus Am-
 plificationis, & locorum, unde sumuntur,
 exempla, quæ passim legenti Romanum
 Oratorem occurrunt. Sic Orat. pro Cœci-
 na num. 67. laudat Aquilium Judicem,
 enumerando varias virtutes huic muneri
 accommodatas. Percommode accidit, &c.
 Pisonem omnium mortalium sententiâ esse
 condemnatum, docet conglobatis ejus cri-
 minibus num. 96. An ego te expectem,
 dum te, &c. Clodii pariter flagitia enum-
 rat pro Milone num. 47. per egregiam
 repetitionem, & varia inesa. Causarum
 congeriem habes pro Sextio num. 46. ubi

per

per allegoriam causas affert, cur exular
sponte, quàm pugnare cum adversariis ma-
luerit. Cum in hanc Reipubl. na vim, &c.
Eff. Etā conglobat pro Lege Manil. Quid
tam novū, quàm adolescentem privatū
difficili Reipublica tempore exercitum
conficere? Pompejus confecit; huic prae-
esse? praesuit, &c. Item Philippica XIV.
num. 8. per praetermissionem. Refugis a-
nimus, eaque formidat dicere, quae An-
tonius effecerit. &c. Congerit eventura
mala ex Catilinæ conjuratione pro Mur-
num. 85. Quid tandem fiet, si illa pestis
prorumpet in agros suburbanos; si huc
advolabit: versabitur in castris furor,
in Curia timor, in foro conjuratio, in cā-
po exercitus, in agris vastitas; omni au-
tē in loco ferrū flammamq; metuemus.
Eadem consequentia per Hypotyposim sub-
jicit oculis quā Catil: num. 11. Ideor
mibi hanc urbē videre: cerno sepultā
Patriam; versatur mihi ante oculis Ce-
rberus furor in vestra cade bacchantis.
Dissimiliu in confusione probat, Coelum
Reip-

Reipublicæ profuturū, & comparationem inter illum, atque Clodium instituit *num. 78.* Ab iisdem dissimilibus non esse timendos Catilinæ socios, monet Catil. 2. *num. 24.* O! bellum magnoperè pertimescendum, &c. A contentione rerum pugnantium Milonem in patria retinendum esse persvadet, *num. 104.* Nolite obsecro vos, pati, &c. Urget ab eodem adversariū pro Roscio Com. *num. 18.* Qua in re mihi ridiculè visus es inconstans; qui eundem & laderes, & laudares: & virū optimū, & improbiſſimū esse diceres, &c.

Præter Amplificationis fontes hactenus explicatos, alius à nonnullis vehementer laudatur. Incrementum appellant: efficacissimum amplificandi genus à Quintiliano dicitur; cū oratio per gradus quosdam veluti crescit: ut: magna virtus est, si non lædas, à quo læsus es; major fortitudo, si læsus remittas iram, & veniam annuas; maxima gloria, si cui nocere potuisti, hunc beneficiō devincias. Magna pars vitæ, inquit Seneca, elabitur malè agentibus, ma-

xima

alma nihil agentibus, tota aliud agentibus.
Verrina VI. Unum hoc crimen videtur
esse; plura sunt: sed ea, quò pacto distin-
guere, ac separare possim, nescio.

PARS QUINTA.

Aphthonii Progymnasmata.

Aphthonius, Rhetor illustris, elementa
quædam Rhetoricæ litteris consignavit,
inscriptisque Progymnasmata, id est, præ-
vias quasdam exercitationes, quæ sterne-
rent iter ad Eloquentiam. Illæ requirunt
cognitionem aliquam figurarum, & Am-
plificationis, itemque Locorum, quos ora-
torios vocant; qua cognitione imbutos esse
adolescentes Aphthonius minimè dubitavit,
cùm sua scriberet Progymnasmata. Quam-
obrem ea rejecimus in ultimum hujus li-
bri locum, ut faciliùs intelligerentur, &
major ex illis fructus caperetur.

PROGYMNASMA I.

DE FABULA.

Quia narratio est quoddam quasi genus,
fabulam, & historiã, tanquam partes

60m-

complectens: explicanda primò locò esse duxi, quæ spectant narrationem. Virtutes enim, & ornamento, quæ vulgò historicæ, ac veræ narrationi tribuuntur, eadem fabulæ, quæ fabulosa narratio est, attribui debere nemo neget, ut ex arte fiat.

C A P U T I.

De Narratione generalim sumpta.

Quæ sunt virtutes Narrationis generalim sumptæ, hoc est, sive veræ, seu fictæ, ac fabulosæ? *Resp.* Hæ quatuor: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Sævititas.

Quò pactò erit brevis Narratio? *Resp.* Si nihil afferatur, quod sit superfluum.

Profer exemplum.

En. Cum ensen, quem adolescens ille suspenderat in quodam domus suæ angulo, arripuisset: illum strinxit, & inimicum infectus est; tandem comprehensum percussit, atque interfecit. Hæc narratio nugatorie est, & ineptè longior. Brevis esset, ac melior, si ita diceret: Arreptò gladiò fugientem affecit inimicum, interemit.

Quò modo reddetur perspicua? *Resp.* Perspicua,

spicua, seu clara existeret: si verbis usitatis, propriisquē conflect; si videretur rerum, & personarum nimia multitudo; si longiores omittantur verborū, ac sententiarū circuitus; si deniq; tollatur omnis ambiguitas.

Da exemplum, in quo appareat hæc ambiguitas.

Do. Cū constaret. Privignum occidisse Vitricum domi suæ dormientem: ad Judicem ejus nomen delatum est: Quid obscurius? Nam quæso, uter est interfector, aut interfectus? Et illa domus cujus est? Privigni, aut Vitrici? Vaticinare.

Qua ratione fiet probabilis Narratio?
Resp. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac verisimilis: si nihil contra decorum peccabitur: hoc est, si nihil dicetur, quod non conveniat personis, ac rebus; nihil, quod loco, aut tempori non congruat.

Prome exemplum.

Si quis diceret, pictorem se vidisse utroq; orbatum oculō, præclaras imagines coloribūs exprimere solitum, careret: illa narratio probabilitate; id enim fidem se-

Quo-

Quo modò *svavis* erit? Primò, si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, & sonantibus, ipsiquè rei, quæ narratur, maxime congruis. Secundò, si in ipso narrationis decursu expectationes concitabuntur; si motus animi interponentur, ut, lætitiæ, metus, iracundiæ. &c. Si colloquentes personas induxeris; si deniquè ex tuis occurrent inopinati, & admirandi; quò vel audienti, vel legenti accidere nihil jucundius potest.

Declara id exemplò quòdam? *Resp.* Si mortem Ciceronis narrare velis, & dicas: Popilius ad læticam, quâ Cicero vehebatur, appropinquans, stare jubet læticarios; extractumq; Ciceronem obtruncat; hæc narratio insvavis est: ei *svavitas* conciliabitur: si motus quosdam, & colloquia inseres hòc modò: Ut cernens læticam Ciceronis aspexit Popilius. ad illam citatò cursu contendit, stipatus, ut erat, armorum militum globò; tum exclamans, & manum protendens, fate, inquit, læticarii: famuli exterriti sistunt: læticam mili-

res cingunt. Tum minaci voce Popilius: ubi herus vester? Ubi Cicero? Qui audiens se nominari, sequè unum peti, profert electica caput, & Popilium iratò vultu intuens: En, inquit, feri carnifex! hoc caput amputa, & ad Antonium defer. Ille nihil cunctatus, gladiò, quem tenebat, cervices abscondit. Narratio ista nonnè primà illà gravior est ac venustior?

Quæ sunt narrationis ornamenta?

Ea, sinè quibus nuda, simplex, & incompta narratio est.

Quoduplicis sunt generis?

Duplicis: Alia sunt in verbis posita, alia in sententiis.

Quænam sunt ornamenta, quæ in verbis sita sunt?

Hæc præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, inquit ait, & si quæ similia sunt, aprè reliquæ dictioni alligantur: quod fit, cùm nec initio, nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum, alterumvè verbum, hoc modò: Finge matrem, quæ
filium

filium è caupona revertentem increpet. Confesrè, inquit pater, tantum dedecus me laturam diutius? Quid enim commisi mali? respondit adolescens. At Mater: o! impudentem! inquit; etiam quærit, quid mali commiserit furcifer? Hic filius conviciò exasperatus: Menè, ait, habes mater famuli locò Cui illa: Non famuli, respondet, sed nequissimi mancipii. Siccine verò, inquit ille, filium amas? Siccine verò, illa refert, tu matrem colis? habes in hoc exemplo omnes ferme particulas, quibus est opus, quoties colloquia in narrationibus fieri necesse est: Advertendum tamen est, his vocibus, *ait, inquit & similibus*, plerumquè præmitti participia. Ut: cæterum Imperator, sicut curru eminebat, dextrâ, lævâquè ad circumstantium agmina oculos, manusq; circumferens: Adeste, inquit, milites, erigite animos; victoria nostra est.

Ergò primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obsequians Alexander, simulquè ad confertos cuneos pretendens ma-

nus,

nus: certan'um, inquit, commilitones
Secundum.

Præsens tempus pro præterito in narra-
 tionibus eleganter usurpatur. Ut:

Philodamus rogat Rubrium, ut quos ei
 commodum sit, ad cœnam vocet. Ille suos
 familiares invitat: maturè veniunt: discum-
 bitur: fit sermo inter eos, & invitatio: ut
 Græco more biberetur, hospes hortatur;
 utuntur majoribûs poculis: celebratur o-
 mnium sermone lætitiâquè convivium.

Tertium.

Plures infinitivûs sæpè congeriuntur, sup-
 pressis verbis, unde regi possunt; suppressis
 etiam aliis quibûsdam vocibûs, ac parti-
 culis; ut in hoc exemplo videri licet,
 quod habet Tullius, exponens, quò p. Et
 Verres candelabrum gemmeum Regi An-
 tiocho per fraudem eripuerit, cum illud
 rogasset afferri domum suam, perspiciendi
 causâ. Afferitur candelabrum à Regis do-
 mesticis ad Verren; qui cum jam satis
 perspexisse videretur: illi tollere incipiunt,
 ut referrent. Istis ait? se velle illud etiam,
 atque

atque etiam considerare, nequaquam se esse
 fatiatum; jubet illos discedere, & candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad
 Antiochum revertuntur. Rex primò nihil
 metuere, nihil suspiciari, (subintellige, poterat:) Dies unus, alter, plures: (subaudi, abeunt:) non refert: Tum mittit Rex ad
 istum, si sibi videatur, ut reddat. Jubeat ille
 postridie ad se reverti: mirum illi videri:
 (supple, incipit) mittit iterum. Non redditur:
 Ipse hominē appellat; rogat, ut reddat, &c.

Quænam illa ornamenta sunt, quæ in
 sententiis consistere dicis?

Sunt figuræ quædam nobiliores, quæ
 si suò ponantur locò, narrationem mirum
 quantum illustrem reddant. Hæ verò ferè
 adhiberi solent.

Hypotyposis. Ut: inflammatus irâ egre-
 ditur domò; ardebant oculi, emicabat ab
 ore furor, horrebant capilli, &c.

Dubitatio. Quid agat miser? quam se
 in partem conferat? ad quem confugiat?
 cujus opem imploret? Patris? in vincula
 conjectus est. Fratrum? adducti sunt in
 servi-

Servitutem. Propinquorū? diffugere omnes.

Suspensio. quid deinde factum censetis? victam fuisse promissis puellam? nullō modo. Cessisse minis? non cessit. Quid igitur facere potuit columba imbellis inter ungues accipitris? Dicam, audite. Excisam sibi linguam in os impudici expulit: quō ille telō ictus, victusquē cessit loco.

Communicatio. Ut: quæro à vobis, qui hæc auditis, si vestræ res in eo essent loco: quid vobis agendum esse censeretis? Fugam arriperem, inquiet aliquis, nec resistere auderem. At hic adolescens restitit; imò adversarium inermis debellavit.

Exclamatio. Familiam exturbavit nuptiali thalamō, & genero nupsit. O! mulieris scelus incredibile! O! libidinem inauditam! Non timuisse hominum famam! non dedecus æternum! non furiarum ardentes tædas &c.

C A P U T II.

De Fabulosa narratione.

HActenus Narrationem spectavimus generatim acceptam, prout scilicet res, tam

tam fictas, quàm veras, explicat. Cum res sunt fictæ, Fabula dicitur; cum veræ, Narratio propriè nuncupatur.

Quid est Fabula?

Est sermo falsus veritatem effingens; hoc est, falsa quidem, & ficta narratio est; at sub fabuloso verborum cortice veritas semper latet aliqua, & utilis sensus.

Quas appellationes vulgò sortita est.

Varias; nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur.

Cur Sybaritica vocata quondam est?

Quòd Sybaritæ, Græciæ populi, effœmioriari, ac molles, fabulosi, parumq; pudicis sermonibus oblectarentur.

Cur Cilix vocata est?

Quòd Calices Asiæ populi, ob corruptos mores fabularum vanitate pascerentur, anilibusque commentis: ita mendaciis assueti, ut in proverbii locum abierit *Cilix haud facile verum dicit*.

Quare Cypria dicta.

Propterea, quòd apud Cyprios fabulatores magno in pretio esset, & magnus fabularum usus.

Quam-

Qua nobrem *Æsopica* appellata est? Quid rogas, quod neminem latet? Quis enim nescit, *Æsopum* omnium ingeniosissimè scripsisse fabulas, easque teri solitas omnium manibùs, sic: ut haberetur ille olim ignarissimus, qui eas non didicisset? Ex quo etiam natum illud adagium: *Ne Æsopum quidem tri visti.*

Quot sunt genera Fabularum?

Varia: aliæ siquidem dicuntur rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Quid vocas rationales Fabulas?

Illas, quibus quidpiam fingimus ab homine dictum, vel factum.

Quas dicis morales Fabulas?

Quæ valent ad hominum mores informandos, & à belluis ortæ finguntur.

Quæ vocantur mixtæ?

Quæ ex rationali, & morali compactæ sunt, id est, in quibus homines cum belluis fermocinari finguntur.

Cedò exemplum?

Murela ab homine prehensa, cùm instantem necem effugere vellet: Ah! quaeso, inquit,

inquit, mi homo, parce, cur necare me vis, quæ tibi muribus purgo domum? Id tu, respondit ille, meâ causâ si præstares, ac non potius tuâ: gratum accideret, quod facis, veniamq; darem supplici. At, quod mures occidis, ut gulæ tæ servias, & quæ illi corroserint, consumas: vanum est, quod jactas beneficium: nunc ergo morere.

Hoc sibi dictum putent, qui meritum inane prædicant, dum suis unis student emolumentis.

Quæ utilitas Fabulæ?

Multiplex: delectat enim, docet, & movet. Delectari fabulis non pueros tantum, sed etiam viros ætate provectiores, docuerunt olim Athenienses: quos cum Demosthenes, apud illos agens de magnis rebus non haberet attentos: hunc apologon, seu parabolâ attentionem excitavit.

Asinum conduxerat adolescens, Athenis Megaram iturus; cumquæ flagrante jam meridie, (æstas enim erat,) calor cœpisset esse vehementior: sub asini ventrem se contulit, ut umbram caperet. At is, qui locum caverat

caverat asinum, litem intendit, asserens, se
asinum locasse, non asini umbram. Hac
fabellâ excitati auditores, animos, & aures
arrexerunt. Quod ubi Demosthenes vidit:
illos graviter objurgare cœpit, qui de nugis
suscipiendis solliciti, Rempublicâ negligenter.

Quid docent Fabulæ?

Quâ ratione instituenda vita sit, quæ
virtutes exercendæ, & quæ fugienda sunt
vitia.

Mavent præterea Fabulæ.

Quô exemplô id probares?

Exemplô Menenii Agrippæ, qui ple-
bem Romanam, quæ in Sacrum Montem
secesserat, ad Patrum auctoritatem con-
cordiamquæ revocavit, decantatô corporis
humani Apologô, quem refert Livius *lib.*
ii. primæ Decadis.

Licetne in re seria, & sermone gravi
adhibere fabulas?

Licet, sed rarò: videndû siquidem, quid
res, ac locus patiatur, tuncq; præfari con-
veniet: à viris priscis, ac sapientissimis ista
non sinè causa fuisse conficta, neq; temerè

tot jam sæculis magnò mortaliū consensū
fuisse celebrata: deinde, quid sibi voluerint,
interpretabimur in hunc modum. v. g. ut
enim significarent, hominem avarum tam
non habere, quod habet, quàm quod non
habet: exhibuere nobis Tantalū quendam,
mediis in aquis æternā sitū cruciatum, &c.

Quò artificio texendæ sunt Fabulæ?

Eòdem prorsus, quò narrationes veræ.
Debent nimirū, quod jam monui, quatuor
habere virtutes, scilicet brevitatem, per-
spicitatem, suavitatem, & probabilitatem.

Quid opus est probabilitate in fabulis,
in quibus nihil est, quod verum sit, aut
verosimile?

Opus est tamen. Etenim, quamvis pro-
babilis, credibilequē non sit, belluas loqui
v. g. & more hominum colloquia miscere,
idquē repugnet penitus earum naturæ: at
tamen, si voce, & ratione uterentur, haud
dubiè aliter vulpes loqueretur, aliter gal-
lina: illius enim indoles subdola, tortuosa,
& multiplex: hujus ingenium simplex, &
rectum: aliter lups, aliter agnus ageret;

Lam

nam ille rapax, & ferox naturâ: hic contra mitis, ac minime malus. Itaque, si pecudibus illis, quas ratione uti fingimus, quidpiam attribueres ab earum natura abhorrens, v.g. si Mures induceres audaces, cervos lentos, columbas crudeles, benignos accipitres, & vulpes stolidas: peccares contra decorum, tuâque fabula probabilitate careret.

CAPUT III.

Exempla Narrationum, ac præsertim Fabularum.

Sicut agnus æstuans, ad rivum venit, ad quem pariter accessit lupo ad bibendum. Cumque superior staret lupo, & agnus inferior: ille tamen jurgii causam captans, agnum accusat; quod turbet aquam pedibus. Hic modestè negat fieri id posse; cum ab ipso lupo rivi unda decurreret. At maledictis, inquit lupo, me proscidisti ante sex menses. Neque id accidere potuisse respondet agnus, cum nondum natus esset id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, subjecit ferox: atque ita correptum lacerat.

Sic adornare calumnias, & opprimere innocentem non est difficile.

Eadem stylò ornatiore.

AD rivum agnus venerat, sitis levandæ causâ. Lupus etiam huc accurrit, magis prædæ, quàm potius desiderio, ac, potius stimulante fame, quàm siti & agnolacerandi occasionem aucupans. Heus inquit, audacule, non cessabis mihi aquam turbulentam bibenti facere lutulentis pedibus tuis? Cui agnus: Quî possum, quæso, facere, quod quæris, lupo humanissime? vix heu! primoribus labellis rivum attigi: vix extremâ libavi undam lingvâ. Mentiris, impudens, turbasti latices; lutulenta ad me fuit aqua. Ah! quid ais, lupo nobilissime? Nonne vides à te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hic lupo repulsus ratione tam evidenti: sed mox ad alia se vertens, novum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterve, cum ante sex menses maledicta in me ingereres è stabuli fenestra, minas intendens transeunti? Bona verba, heros

stylus.

sylvarum inclyte! non cohærent, quæ dicis: verbo sit veni; nam, qui tres tantum menses sum natus, quî potui ante sex menses tibi maledicere? atqui perinde est, inquit lupus, an mihi tu, tuusvè pater maledixerit: ille certè in me conviciû jecit non semel: æquum est, parentis poenas inimicus luat natus. Quò dictô, in illum infilit, correptumquè dentibûs, crudelissime devorat.

Quis enim labor, innocentem fructûs calumniis insectari, & perdere? Quàm multi etiam nunc, agnis imbellibus haud absimiles, cedunt in prædam iniquissimis hominibus, ut voracibus lupis? Spoliantur bonis, famâ exuuntur, & privantur, si minus vitâ, ac vitæ commodis!

De Corvo & Vulpe.

CORVUS raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore, Hunc cum vidisset vulpes: laudare coepit pennarum nitorem, & decorem capitis, totiusq; corporis elegantiam: unam, ait, desiderari vocem; quam si haberet, nullam fore alitem ipsi comparandam. At ille demens, ut ostendar,

stendat, sibi non deesse vocem & canoram.
quidem, ac suavem, dum se ad canendum
comparat, caseū emittit rostrō: quem cele-
riter dolosa vulpes avidis arripuit dentibus,

Eadem styliō comptiore.

Sedebat corvus in excelso arboris ramo,
caseum, quem rapuerat ē fenestra pro-
ximæ villæ, pari aviditate, ac voluptate
comedens. Hunc vidit vulpes, & invidit,
ac lingvā sibi lingers rostrum, jam caseum
devorabat oculis: spes tamen optatō poti-
undi cibō affulget nulla: quamvis usquē,
& usquē arborem sollicitē circumbeat, ver-
setquē se in omnem partem. Ad solitas se-
vertit artes, de jectōq; humi tergō, collū,
ac rostrum edidit, & aures simul arrigit,
obtusū in corvum defixō. Advertit corvus
speculante, & crecitans: Quid aspectas,
inquit, versipellis? Te ipsum, respondet vul-
pes, te intueor, corve mi bellissime! nam
hercle tuarum me pennarum splendor in
admirationem rapit: nihil equidem memini
me vidisse pulchrius. O! si quantum præ-
cedis plumarum nitore ayes cæteras, tan-
tū

tum præires voce! nã tu absolutus fores
numeris omnibus, nec ulla esset volucris
usq; adeo temeraria: quæ auderet tecum de
palma contendere. Corvus mirificè dele-
ctatus commemoratione illa laudũ suarum,
agit primũ, ãt decuit, vulpi grates: se
tamen non destitui voce asserit, & dabo,
inquit, specimen: simulquẽ cantilenam oc-
cinit, at simul cateum amittit. Quem vul-
pes arripiens fugit, illusõ corvõ turpiter,
qui, cantũ in gemitum versõ. stoliditatem
cœpit suam deplorare; at ferõ nimis.

Sic capiuntur stolidi laudum venatores:
sic inescantur inanis gloriæ vesani aucupes.
Quid enim faciunt, dum præbent adulan-
tium vocibus patulas aures? Effundunt be-
na, rem familiarem dilapidant, existima-
tionem amittunt, maximequẽ tũ delu-
duntur, cũ laudantur.

Quã sit misera fors divitiarum, Hora-
tius, summus dicendi, jocandiquẽ artifex,
bellissimã fabellã explicat *Libri II. Sa-
tyrã sextã*: ubi facit rusticum murem ab
urbano mure laurõ acceptum in opulentis

ædibus convivio fuisse. In mediis epulis
audium ingens à molossis canibus, à fa-
mulis conclavia referantibus, murmur tre-
pidasse mures & in latebras se conjecisse.
Illas rusticus mus, ædium ignarus, ægrè
invenit: & post discussum periculū à metu
se colligens; vale inquit. malo meam cum
securitate inopiam, quàm tuam hanc cum
tanto timore, & sollicitudine copiam. Fa-
bellā solutā numeris oratione totā hic dabo

Si quis, inquit Her-tius. Arellium feli-
cem eo nomine, quòd affluat divitiis, fortè
prædicet ignarus nimirum, quan is illæ
molestarum curarumq; spinis obstaculi sint:
hac fabulā continuo illum Cervius famili-
aris meus dedocet. Ajunt, urbanum mu-
rem à rustico mure veteri amico adhibitū
olim fuisse ad convivium in angusto, &
exili tecto. Erat ille quidem agrestis mus
antiquæ parsimonie, nec solitus profunderè
temere, quæ multo labore colligerat, ita
tamen: ut, cum aspiceret hospites, non pa-
rùm de illa sua frugalitate, ac morum aspe-
ritate remitteret. Igitur nec eicere, quod

serva-

servatum in r conditori cavo habebat, nec
avenæ pepercit, ut amico benè esset. Quin
uvas siccas, & laridi corrosa frustula ap-
ponebat, id maximè laborans: ut ferculorū
varietate s. stidium levaret hospitis delicati
ac superbi, qui dapes singulas summis den-
tibus vix attingebat. Cū interim herus
ipse struitorquē convivii, jaceos in recentī
stramine, comederet frumentī grana, loli-
umquē, cibos exquisitiores hospiti suo re-
linquens. Ille tam agrestis pertæsus mensæ:
Quorsum, ait, infelicem vitam in hoc mon-
tis clivo tamdiu vivis? Nonnè tibi videtur
satiùs, homines feris, urbem n. mori ante-
ferre? Audi me, quæso, & mecum perge:
siquidem, quæcunquē nascuntur in terris
animalis, mortalem animam acceperunt à
natura: nec mortem sive summis, sive in-
fimis licet effugere. Quocirca, dum fas est,
amice genio indulge, & ita vive, ut sæpe
memineris, breve tibi vivendi spatium esse
concessum. Hac oratione permotus agrestis
mus, erumpit alacer domo, ambo dant se
in viam, urbemq; noctu clam subire me-
ditan-

ditantur. Jam nox dimidium cœli spatium
confecerat: cùm ineunt amplam & locu-
pletam domum; ubi lecti ex ebore purissi-
mo elaborati, coccineis nitebant stragulis,
& multæ dapes ex ingenti cœna reliquæ
servabantur, in corbes pridie congestæ. I-
gitur mus urbanus, postquam rusticum
murem in purpureo torali collocavit: huc
illuc ipse concursat instar servi ad mini-
strandum præcincti, & alios aliis aggerit
cibos; partes omnes, & numeros vernalium
ministrantium implet, atque ut nihil nisi
lautum apponat hospiti, singula prægustat,
delibatque. Agrestis mus tam optimæ ac-
cumbens mensæ triumphat gaudiò, condi-
tionem suam in melius mutatam sibi gra-
tulatur, ac felici fortunâ fruens, vultu ipsò
lætitiam & hilaritatem, quam boni con-
vivæ solent, præfert. At ecce aperti ibi
magno cum strepitu fores: exilit uterque
lectò, ac per totum cubiculum trepidus
discurrit: auctus majorem in modum est
pavor: ubi canes latratu multò amplam do-
mam implevere. Tum verò nus agrestis
urba-

urbanum ita compellare coepit: Valeas cum ista tua vita; nihil habet illa, quod me juvet: placet mihi mea sylva, meus cavus; ibi oleribus quidem parcere, ac duriter vivam: at facile me consolabitur animi tranquillitas, quam nullae insidiae, nulli metus perturbabunt.

Non est, quod chartam occupemus accervandis fabularum exemplis. Pulcherrima dabit Phædrus, cujus in versiculis lucet nativus quidam Latini sermonis lepos, aureo Augusti saeculo dignissimus. Dabit Ovidius in metamorphosis, quas brevi, & accurato commentario nuper illustratas, & repurgatas habes. Quid lepidius, & concinnius illa coenâ, quâ Jovem excipiunt Philemon, & Baucis, in arbores postea mutati? (*lib. 8. S. 15.*) Quis asininas Midæ aures non ridet? (*lib. 11. S. 5. 6. 7.*) aut ruficos in ranas versos non videtur audire coxantes? (*lib. 6. S. 8.*) aut picas garrientes? (*lib. 6. S. 9. 17.*)

Addam his narrationibus unam, si non fabulosam, at fabulosæ proximam: quam

tamen

tamer, sunt, qui veram esse defendant.

Opifex in Belgio quotidie à summo manè potabat usquè ad vesperam: vinò madius redibat domum, uxorem, liberosquè malè mulcabat pugnâ, & calcibûs. Illa diutiùs ferre non valens ebriosum conjugem, statuit vinò sepultum collocare in feretro, involutum linteò funebri. Id eùm fecisset, lugere coepit quasi mortuum: ejus lamentis excoiti vicini confluent ad ejus domum. Interim ebrius, planctû increbescente, excitatur à somno: miratur lacrymas uxoris, ac fascias sepulchrales: quærit causam: audit, se merò extinctum, nunc Dei beneficiò singulari redire postliminiò in vitam. Attonitus ille, pessimo liquori inimicitias denuntiat immortales, promittitquè, se nunquam vinum deinceps gustaturum, & fecit, quod in se receperat.

Eadem Narratio stylò paulò venustiore.

Fœvinæ cuidam Belgicæ maritus fuit, egregius in paucis potator, totò famosus oppidò: dies integros pergræcando, postquam in cauponis consumpserat: incli-

nanie

nante in vesperam die, solebat titubante
gressu reverti domū. Vix attigerat limen:
canere receptui uxor cum liberis, abdere
se in latebras, expectare, dum temulentus
crapulam edormiret; alioquin in ejus os
ille involare, pugnis, calcibûsq; miseram
contundere, quidquid veniret in manus,
impingere in obvios, deniquè perversere
mensas, abacos, omnia. Hoc diu cum tu-
lisset uxor patientissima, nihilquè non ex-
perta esset, quò virum vocaret à foedissima
pessandi consuetudine: statuit detrum, ad
ultimum descendere remedium, & hanc,
quod ajunt, quasi sacram anchoram jacere.
Venérat ille aliquando è popina domum,
crapulae plenior solito, & sui planè impos-
itū ubi advertit cauta mulier in occisionem
rei gerendae intenta, excubat eminus de
more latens, donec abdormiscat ebrius.
Ut videt prostratum, & ronchos jam eden-
tem audit: de repente advolat, fascias ex-
pedit manus ligat pedesque: tum sudario
caput implicat, & corpus linteò involvit
sepulchrali, componitq; in sandapila, quasi
mox

mox effereundum ad sepulturam. Dein compositio ad moestitiam vultu, conclamat mortuum: lamentis aedes personant, accurrunt vicini, fit gemitus, & comploratio: audit plorantes ebrius, attollitque caput cunctis obstupefcentibus: uxor laetitiam, pari stupore simulatio, conjunctam praeseficiens, inferetrum ruit exultans, dissolvit hnteam, sudarium detrahit, fascias exolvit: & quaerenti marito causam, respondet. ad exequias confluisse, quos videbat cives optimos: vinô ipsi ereptam fuisse cum mente viam, sed inauditô miraculô rediisse ab inferis. Credit vir scilicet mentienti foeminae, & vinum execratus, jurat, per quidquid factum est, abstemium se reliquo vitae tempore ad vitam usque mortem fore: & verô fuit, quoad vixit.

Stylo magis oratorio.

Matrona prudens, & honesta maritum habuit in Belgio, cum multis vitis insamem, tum verô temulentiam insignem. Quid non egit mulier cordata, vecordem ut virum ad sanitatem revocaret? Quas non inten-

Intendit machinas? quam industriam non
adhibuit? Sed nimirum corroborata erat
longo usû insana perpotandi cupiditas, al-
tioresque egerat in ejus animo radices tur-
pissima consuetudo, quam ut evelli ratione
ulla aut pudore posset. Convolabat quo-
tidie, simul ac evigilârat, in popinas, Quo-
ties, marsupio non sufficiente gulæ, cau-
porâ abiit expalliat, atque etiam penè
exossatus pugnis, probrisque? Quoties in-
ter redeundum (si hoc est redire, passû
labi, & relabi quolibet, offensantem atero
quoque passu, & in tabernas, ac parietes
impingentem) prosecuta est caterva pue-
rorum sibilis, conviciis, lutô? Sed enim
acceptas foris injurias intus ulcisci solitus,
ut primum attingebat limen ædium, hor-
rendum illicô vociferari: adessent famuli,
adesset conjux. Illi contra latebras aucu-
pari, delitescere, trepidare. Si quem occu-
pâset incautum: sternebat humi, & quâ
pugnô, quâ fuste, pulsabat miris modis
miserum. Quid ageret materfamilias? quô
se verteret? flebit? obsecrabit? irascetur?

mina-

W 211

minabitur? Horum nihil omisit; verum frustra fuere omnia. Quid ergo faciet? Accipite: audax comminiscitur factum. Jacebat ille aliquando vino obrutus oppressus sopore, quem nullus tonitruī fragor excuteret. Occasionem arripiens mulier, accedit, ac manum utramq; primum tum pedes stringit fune valido, sedariō postea obnū caput, totumq; circumvolvūt corpus sepulchrali linteō: tum deinde stertentem parato collocat in feretro, & hinc, & inde tædas accendit. Illicet mortuum conclamat conjugem; lacrymæ, ut solent feminis, jussa fluunt ubertim, & solum rigant; tum capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum: mi marite, inquit: heu! mi marite! sic me orbam, & afflētam æt rōm deseris? sicine repentina mortis raptus obiisti? Confluit interea omnis vicinia: ægram solantur; nec desunt, qui bonas preces pro defuncto fundant, proni in genua. At ecce: dum hi lugent, illi plangunt, miserantur alii: excitatus incondito clamore nebulo, rorichum ingentem imo

imò emittit pectore; tum mutat caput, tibiasque vinctas agit. Hic omnes stupere, exclamare; læd.isse in corpus animum, defunctum revixisse. Uxor, quæ vix tenebat risum inter lacrimas, vivū lugens, quem vellet mortuum, vero dolore verso in fictū gaudium, ad feretrum accedens: O mi vir! inclamat, quā maxima voce potest. Audit ille, recluditq; oculos, perquæ linteum lucem videns malignam, brachia, & pedes gravi nodō revinctos sentit. Quid cogitasse arbitramini vivum cadaver, plorantes, gementes, ululantes audiens, funebremq; apparatus intuens? Penè mortuum ē vivo fecit horror stupori mixtus: trepidat, se tantillum movere, tacitusque audit lugentem conjugem. Siccine, inquebat, versipellis, æternis ignibus addictus es, marite optime? O! si vel ante mortem expiāsses animum, tot, tamq; insanis computationibus inquirarum! Hæc immotus audit miser, tandemq; insurrō semimortuo succlama. Fingit uxor metum gaudio mixtum: & vivis exclamat, charum caput, vi is?

Vivo,

Vivo, inquit ille, redux è lethi, & Tartari
 faucibus. Reduxné ab Orco? Redux, o!
 chara conjux: expedi, ah quæso! vincula
 expedi. Vix fœcistis extricârat fasciis bra-
 chia, & sudario caput; tum ille ad astra
 tendens manus, vovet alta voce solemne
 votum, per omnem vitam vinum se nun-
 quam, ne primoribus quidem labris, libatu-
 rum: & stetit promissis: siccam in posterum
 vitam ad veram usquè mortem exigens.

Narrationum exempla luculenta submi-
 nistrabit Cicero in orationibus contra Ver-
 rem, pro Cluentio, pro Milone, &c. in
 libris de Officiis, de Oratore, de Divina-
 tione. Dabit non pauca Horatius, nec in-
 venusta *lib. 1. Sat. 5.* ubi suum iter Romæ
 Brundisium usquè describit: & *Sat. 19.*
 ubi narrat, quantam sibi molestiam garru-
 lus exhibuerit: & *lib. 2. Sat. 8.* ubi cer-
 nam insulam falsè pingit.

PROGYMNASMA II.

DE C H R I A

C A P U T I.

Quid sit Cbria, & quod duplex.

Quid

Quid est Chria?

Est utilis quædam explicatio, seu explicatio facti alicujus, vel dicti, vel utriusque simul, certis capitibus comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis Chria dicitur?

Quod vocabulum hoc: *Chria* usum, sive utilitatem significat: unde à nonnullis. *Uusus* appellatur.

Quotuplex est Chria?

Triplex. Alia est activa, alia verbalis, alia mixta.

Quid est Chria activa?

Illa est, quæ actionem, seu factum aliquod exponit, & exornat.

Da exemplum.

Lacedemonii suis ut liberis ebrietatis odium, horroremque ingenerarent: adducere illos soliti erant in conspectum servorum, qui vinò se obruissent; nimirum, ut foedo illò spectaculò detererentur ab hoc vitio.

Tarquinius superbus septimus Romanorum Rex, legato, quem ipsi filius miserat sciscitatum, quidnam se facere vellet in urbe

urbe Gabiis, ad eam redigendam in patris ditionem: nihil respondit; sed in hortum ædium transit, sequente Nuntio, & responsum expectante, ibique inambulans, tacitus summa papaverum capita baculo decussit: ex quo filius intellexit, primores urbis interinendos esse; quod brevi præstitit: sic urbs tota in Tarquinii ditionem concessit.

Quid est Chria verballis?

Illa est, quæ verba prudenter ab aliquo prolata explicat.

Da exemplum.

1. Difficilius est imperata facere, quam imperare facienda. 2. Pro focis interdum pugnatur acrius, quam pro Aris. 3. A summo declinantibus facilis est ad infima, & prærupta quæque casus. 4. Non est in ejusdem manu ignem injicere, & injecto spatium, modumque statuere. 5. Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria mixta?

Ea est, quæ factum quodpiam sermone conjunctum complectitur.

Da exemplum.

Diogenes, cum puerum vidisset petulanter, & immodeste se gerentem: ejus Pædagogum fuisse percussit, adjiciens verberibus verba hæc: Siccinè puerum hunc, tuæ curæ commissum, instituis?

Scytharum Rex Etoginta filios moriturus cum advocasset, jaculorum fascem singulis frangendū porrexit: sed frustra; quis enim tot jacula simul collecta frangeret? Ipse verò tela singula seorsim eximens, nullo labore fregit, factoque monitum præclarum addidit: Quamdiu, inquit, vos conjungat mutui amor: tamdiu incolumes, invictique eritis; at si qua dissensio vos segregabit, ac destrahet: vincemini facile.

C A P U T II.

Chriae Partes.

Quænam sunt illæ partes, seu capita, ex quibus *Chria* componitur?

Octo ista: Encomium, Paraphrasis, Causa, Contrarium, Simile, exemplum, Testimonium veterum, Epilogus.

Quid sibi vult illa vox, *Encomium*?

In-

Inchoandam esse Chriam ab illius Iude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid significat illa vox, *Paraphrasi*?

Idem, ac si diceres, expositio facti, seu dicti, quod per Chriam suscepimus amplificandum. Paraphrasis enim nihil aliud est Latine, quàm liberior interpretatio, & dilucidior explicatio dicti cuiuspiam.

Quid sibi vult illa vox, *Causa*.

Afferendam esse causam aliquam argumenti, quod pertractabimus: v. g. in hac sententia, *Pecuniæ obediunt omnia*: querendum esse, cur omnia obediant pecuniæ, tanquam dominæ. Et hæc præ cæteris occurrat causa: quòd pecuniæ usus ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illa vox, *Contrarium*?

Significat à contrariis rebus confirmandum esse; quod probandum nobis est: Exempli causâ, *Quemadmodum pecuniæ obediunt omnia*, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturquæ adepti licentiam omnium rerum; è contrario

rario egeni jacent, contemnuntur, alio-
rum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid sibi vult ista vox *Simile*?

Illustrandam esse docet propositam sen-
tentiam similitudine quapiam: ut, quem-
admodum Regi famulantur subditi, & ab
illius nutu cuncti pendent: ita pecuniæ
obediunt omnia.

Quid ista *Exemplum*?

Monet, exemplum adducendum esse ad
stabilendum, quod intendimus: ut si di-
cam ad confirmationem allatæ sententiæ:
Cæsarem pecuniarum largitionibus viam
sibi muniisse ad totum orbis imperium
occupandum,

Quid *Testimonium Veterum*:

Ostendit scriptoris cujusdam veteris au-
thoritate confirmandam esse propositam
Sententiā, v. g. dicam idem sensisse
Virgiliū: cum pecuniæ summam poten-
tiam admiratus, exclamavit in hæc verba:

*Quid non mortalia pectora cogis Au-
ri sacra fames?*

Quid deniq; sibi vult *brevis Epilogus*?

K

Indicat,

Indicat, quæcunq; dicta sunt, brevî, aptaq; verborû comprehensione concludenda esse.

C A P U T III.

De primo Chrijæ capite.

Quam ob causam Chrijam auspicemur à laude auctoris sententiæ, vel actionis amplificandæ?

Quia, quò major est loquentis, aut agentis auctoritas, eò majoris sunt ponderis ejus, seu dicta, seu facta. Ut ergò sententia, aut actio explicanda non fidem solùm apud auditores, sed quândâ sibi venerationē conciliet: præmittenda est laus auctoris.

Qua ratione laudandus est auctor?

Duplex hujus rei cautio est. Prima, ut laudes sint veræ; nam laudem, quâ quis caret, ipsi tribuere, non est laudare, sed illudere. Licebit tamen, quod ait Cicero, hoc genere, largiri nonnunquam plusculû etiam, quàm concedit veritas, & adhibere figuram, quam vocamus Hyperbolen, sive Auxesin, sed modestam. Secunda cautio, ut propriæ sint laudes, eiq; convenientes, cui adscribuntur. Sic Pœta non est laudandus

laudandus à robore virium, sed ab ingenio;
nec Imperator à suavitate vocis, sed à fortitudine, ac scientia militari.

Quasdam mihi hòc loco ideas exordien-
dæ Chriæ, quæso, trade.

Faciam, còquè libentiùs quòd me non
lateat, nullam ferme rem esse in hoc gene-
re, quæ tyronum animos molestiùs exer-
ceat, quàm ista Chriarum exordia. Cùm
enim in iis dicti, vel facti cujuspìam lau-
dandus sit auctor, ut nunc monebamus:
ubi tritum illud, ac puerile, *Merito lau-
dandus est Isocrates*, præcinuerint: con-
tinuò hæret illis aqua, nihilquè occurrit,
quod adjiciant. Cui ego incommodo ut
occurram, eorumq; hac in parte molesti-
am utcumq; levem: varia exordiorum e-
xempla subjicio, è variis petita Rhetoricæ
locis, ac figuris, ad quorum imitationem
similia ipsi condiscant, aut etiàm meliora
effingere.

In Ciceronis laudem.

A Definitionibus conglobatis.

Ciceronem, quem meritò appellare pos-
sumus,

sumus supremum Fori Regem, triumphatorem animorum invictissimum, Rhetoricæ decus ornamentum, alumnus aut pater potius Eloquentiæ, Latinæq; facundiaæ fontem, dicere solitum accepimus. *Præter culpam & peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendū* Quò quid præclarior quid ab homine sapientissimo verius dici potuit?

Expendamus, amabo, verba singula divinae sententiæ: Itanè verò, Marce Tulli, nihil pertimescendum esse ais præter culpam? Quid? non est pertimescenda ipsa bonorum jactura? ipsa mors, &c.

In Virgilii laudem.

A partiū enumeratione per concessionē.
LAudent alii, per me licet, in Pœtarum Latinorum Principe doctrinam non vulgarem, modestiam, & auræ popularis contemptum, castimoniam, & pudorem, quò sordes, & obscœnitatem Ethnicis Pœtis familiarem fugit; ego prudentiam in scribendo, & sapientiā demiror; quæ cū in multis ejus carminibus elucet: tum verò

ro, cum ait: *Una salus victis nullam
sperare salutem.*

Enucleemus hoc mysterium, cuius sensum prorsus dicas carere sensu: si parum tibi perspecta fuerit Poetae mens. Quid enim verò, inquires, ut saluti suae consulat, qui ab hoste devictus est, ei speranda nulla est salus? Ita planè, nulla speranda est: cum enim nullum sibi superesse viderit salutis consequendae locum: quid non ager? quas strages non edet, ut se expediat, &c.

In laudem Aristotelis.

A notatione nominis.

NON sine divino consilio factum putem, quod Principi Philosophorum Aristotelis fuerit impositum nomen. Quid enim sonat *Aristos*, nempe optimum? Quid *Telos*, nisi summum, nisi perfectum, absolutumq; significat? Fuit nimirum id nominis absolutissimae laudis quasi prænuntiū, quā vir ille summis sic excelluit: ut in ipsius mente sapientia videretur fixisse sedem, aut certe donò quōdam Providentiæ crederetur esse progenitus; in cuius animo artes

omnes optimæ ac liberales disciplinæ vires suas ostentarent adeò: ut statutam humanæ mentis metam ingenii celeritate longè multumquæ superâsse visus sit. Talis, ac tantus vir, audite, quid aliquando in commendationem litterarum responderit: rogatus enim, quò differrent docti ab indoctis, quò, inquit, *viventes à mortuis*.

O! dignum Aristotele responsum! o! mortaliū omnium sapientissimo digna vox! Hos tu vivere putas, qui omnis eruditionis expertes, in summa optimarum artium ignorance versantur? Hos, inquam, vivere tu putas, quia sentiunt, quia loquuntur, quia cæterorum more usurâ lucis fruantur? Erras: hæc vita non est, &c.

In Senecæ laudem.

A genere & forma.

Magnam quidem, meritamquæ laudem sibi sapientissimus Romanorū Seneca peperit cum plurimīs præclarè f. Etis, tum verò æquabili vitæ moderatione, quam non minus in adversis, ac in secundis rebus adhibuit: majori tamen lucæ gloriæ, nomen illu-

illustravit suum clarissimis ingenii monumentis, quæ transmisit ad posteros, tam gravibus ornata sententiis: ut, quâmvīs cæteræ animi laudes abfuissent, hæc tanti viri famam ad sempiternam temporis memoriâ propagatura faciliè fuisset. Illum adeò non loqui diceres, sed oracula fundere; non scribere, sed leges ferre. At quàm argutas, Superi! quàm exquisitas, quàm reconditas: Unam de omnibus, vultis, explanemus? Accipite, quàm scitè perversam hominum in carpendis aliorum factis consuetudinem carpat ipse, atq; reprehendat. *Aliena vitia, inquit, in oculis habemus: nostra à tergo sunt.*

Planè ita se res habet: gerimus, quod agebat alius ille, manticam humero impositam; in illius anticam partem aliena peccata, in posticam propria immittimus; ut nostra hæc nunquam inspiciamus; illa contra semper observentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A comparatione & contrario.

E T si non satis dictû proclivè, plerique putent,

putent, plusné lingvâ Cæsar valuerit, quâ
manû: stylone fuerit, quâ pilô, scriptis,
quâ factis, commentariis, quâ victoriis,
dicendi, quâ bellâci arte præstantior
in ea ego tamen opinione sum, ut existi-
mem, illum militare decus obscurâsse scri-
bendi gloriâ, victoriasq; vicisse suas dicendi
laude, ingeniq; pernicitate non modò asse-
cutû esse magnitudinem animi, bellicamq;
fortitudinem ac felicitatem, verûm etiam
longè multumquè superâsse? Quis neget,
ipsum egregia, quæ armatus gessit, faci-
nora dedecorâsse populorû infinita clade?
palmas, quas messuit, miserorum rigâsse
sanguine? captarum direptione urbium, ac
provinciarû suam amplificâsse dignitatem,
& per aliena damna, stragesquè publicas,
quasi per gradus, supremum conscendiss:
gloriæ fastigium? At verò ingenti victoriæ,
quas retulit, eloquentiæ triumpho, quos
egit, eruditionis trophæa, quæ consecra-
vit, non modò nemini perniciosum, sed etiâ
summam utilitatem posteris, ipsiq; Cæsari
immortalem nominis famam pepererunt.

Æti.

Estimate, quæ de illo dixi, diciquæ possunt, unius hujus consideratione sententiæ, & ex ungue, quod ajunt, leonem cognoscite. Nihil, inquit, Imperator faciat libentiùs, quàm supplicibus ignoscere.

Audite, Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem ac Regem, militaris officii jura describentem; ex eo dicite, quid vobis sit libentiùs in bello faciendum: si palmas, si victorias meritò celebrandas ambitis. Nihil inquit, &c.

In Q. Curtii laudem.

A simili.

TErrenti mihi, ac sæpenumero legenti Q. Curtii commentarios, deambulare videor in horto quodam ornatissimo inter pictas areolarum amœnitates, pervenuissis distinctas flosculis: quorum odore incitari me undecumquæ sentio, jucundissimèquæ compelli, ut illum legam potius, ut istum alium prius decerpam: Haud absimili ratione historiam dum lego Curtii, quasi laborat animus, mira sententiarum varietate

blandè plectus, ac veluti distractus, quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimèquè distinguitur. Una tamen præ cunctis arridet, quam modò paulò curiosius, ceu florem eximium, placet olfacere, attentiusq; contemplari, *Nihil*, inquit, *tam altum natura constituit, quò virtus non possit eniti.*

Quid enim tam sublime, arduumq; esse, aut fingi potest, quò virtute instructus homo aspirare non possit, atque perungere? Quæ difficultates obijciuntur, quas non perrumpat? qui opponentur obices, quos non disjiciat? quæ impedimentorum moles, quas non evertat?

In laudem Severini Boëtii.

Ab Effectis.

Qualis, quantusq; fuerit, quàm eximie cumulatus omni genere laudum Severinus Boëtius: quàm valuerit apud Reges gratiâ, quàm excellenti fuerit in DEUM fide, quanta publicam rem administrârit sapientiâ, quanta lingvarum omnium cognitione floruerit, quos in lucem libros edide-

ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quæ vincula, quos cruciatus, quam crudelem acerbamq; mortem pro Catholicæ Religionis defensione tolerarit, si oratione recensere mihi esset animus: haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac malè feriatus ille, qui solem ipsum illustrare maligna candelæ luce moliretur. Unum duntaxat admiremur ex illo laudum sole radium; ipsius facta taceamus, dicta volumus animò, hancq; præcipuè dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt inquit, qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam.*

Quis hoc credat? qui alios convitiò violent, injuriis afficiunt, iis ipsiis esse inferiores, quos vexant?

In laudem Sancti Hieronymi.

Per congeriem sententiarum.

EXimia quidem admirandi ingenii vis, ac Doctrina, quâ celeberrimum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum floruisse constat, laudem ac venerationem meretur

sum: m. Illius eruditionem, cumulatam-
 quē linguarum omnium notitiam, omnium
 ingenuarum artium cognitionem perf. elis-
 simam, quā excelluit, nemo dignē satis
 prædicet. Nulla mihi tamen ex innume-
 ris, quæ illum commendavēre, animi do-
 ctibus sublimior videtur, quā inusitata
 illa sapientiæ virtus, tum in omni ejus vi-
 ra eminens, tum præcipuē in sententiarum
 majestate, quibūs ea, quæ nobis tradidit,
 doctrinæ monumēta pereruditē illustravit.
 Quæ nē quis magnificentius à me dicta,
 quā verius, forsan existimet: placet ex iis
 unam proferre in medium, omnibusquē
 mirandam proponere. Sola, inquit, liber-
 tas est non servire peccatis.

Quid igitur Doctorum, maxime, qui
 sui juris est & pro arbitrio cuncta gerit,
 is non est liber? Non est liber. Qui nihil
 coactus, nihil necessitate compulsus, sed
 sponte agit omnia, cum tu non dices libe-
 rum? Non dicam liberum, &c.

In laudem S. Ambrosii.

Per interrogationem & auxesim.

Quæ

Quæ lingua usquè adeò soluta, & eloquens, quæ tam diferta, volubilisque dicendi facultas, quod orationis genus tam expolitum perfectumquè, vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenseat: quas Ambrosius illustri sanctimonie famâ, ingenique magnitudine sibi comparavit? Deficiunt me certe verba: quoties eximia ipsius, quæ transmisit ad posteros, eruditionis ornamenta pervolvens, sententiarum, quas, cum viveret, pleno profudit ore, consignavitq; deinde litteris, varietatem, atquè majestatem attenta cogitatione perpendo. Atque omnium illa mihi semper est visa longè præclarissima, & ad morum informationem imprimis utilis, ac pernecessaria, quam his verbis adumbravit? *Luxuria seminarium est origo est omnium vitiorum.*

Si quis ergo omnia profligare vitia cupit: indicet uni luxuriæ bellum: immortales capitali huic vitio inimicitias denundet, &c.

In laudem Diogenis.

Per congeriem *Conturbes.*

Potu-

Potuitné egentissimus, & simul locupletissimus ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus, & arrogantiae, ridiculus ille, admirabilisq; Philosophus, ac derisor Diogenes, potuitné, inquam, quidquam proférre veriùs, vel ingeniosius: quàm cum interroganti cuiquam, *quodnam sibi videretur sustinere terra gravius onus? indoctum hominem.* respondit.

Laus Senecæ.

Per Antonomasiam.

Quàm sapienter clarissimū Hispani Par-nasi lumen & ornamentum Seneca, ingenii subtilitate nulli secundus, sententiarum gravitate inferior nemini, verum, ac mirabile hoc effatum pronuntiavit? *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.*

Laus Salustii.

Per exclamationem.

Quoties Salustii, Historicorum omnium, meô quidem judiciô, facilè Principis, dignos æterna luce commentarios evolvo manibûs oculis perlustro, mente, animô-que considero: continere me non possum,

Quoties Salustij quoniam

quin admirabundus exclamem: O! virum omnium litterarum laude celebrandum! o! sempiterna dignum commendatione ingenium! quam prudenter digessit omnia! quam graviter, cum caetera, tum verò hanc sententiam protulit! Majorum gloria posteris quasi lumen est; neque bona eorum, neque mala in occulto esse patitur.

Laus Quintiliani.

Per Repetitionem.

Non sine causa magnus ille, sapientissimusque declamator, & Rhetorum Magister Quintilianus ob ingenium, eruditionemque celebratur. Quis enim illo in laudando comptior? quis in vituperando acrior? quis subtilior in edisserendo? Quis ornatior in verbis? quis argutior in sententiis? Mihi verò acutior nunquam visus est, ac pressior, quam cum dixit: Satis divitiarum esse, nihil velle amplius.

Laus Theophrasti.

Per Apostrophen.

Quem ad finem illud semper in ore habebas, divinâ vir facundiâ, Theophraste,

ste, magni Magistri Aristotelis discipule:
maxime, qui ad eam dicendi laudem efflo-
ruisti, ut meritò à Cicerone Philosophorū
eruditissimus & elegantissimus fueris ap-
pellatus? Quid erat, quòd crebrò usurpare
hoc illustre dictum solitus esses? *Sumptus
pretiosissimus tempus est:* Cū illud ta-
men in nugis, quodquē gravius est, in v-
tiis criminibusquē pleriquē consumant.

Laus Demosthenis.

Per sustentationem.

Doleo, inuiebat aliquando Demost-
nes. Quid doles, Eloquentiæ parens
& artifex, qui omnes, quotquot ante, vel
post te florere, dicendi gloriā, orationis
vī, sublimitate, impetū, cultū, composicio-
ne superasti? Quid doles, inquam? Quòd
votis fortuna tuīs parū obsecundet? Quòd
morbus te aliquis, aut ægrotatio mentis
invalerit? *Doleo, quòd antelucanā opificiū
industriā sapē victus sum.* O contentio-
nem admirabilem! Dolet Orator ille præ-
stantissimus, quòd major sit, quā sua
opificum diligentia, &c.

CA-

CAPUT IV.

De secundo Cbria capite Paraphrasi.

HÆc Paraphrasis aliud nihil est, quàm
superior expositio sententiæ ac dilata-
tio. Dilatari autem eò modò sententia quæ-
libet potest, quò periodum amplificandam
esse docuimus *Parte 2.* Sæpè sufficit sin-
gulas propositæ sententiæ voces explicare:
ut si dicas: *Omnia amicis communia sunt.*
Omnia: opes, honores, adversa, prospera.
Amicis: Nempe illis, qui non ore tenus
duntaxat, sed ipsâ re inter se amant, &c.
Hæc ita explicata involve aliquâ figurâ:
Paraphrasim habebis: exempli causâ; O!
vim amicitiae mirabilem! quæ, si quos in-
ter se non tecti solùm aut patriæ commu-
nionē, utilitatis aut commodi causâ, sed
animorum suavissima consensione junxit,
illis omnia facit esse communia. (Tum
per subjectionem ita perge,) Quid enim
amicus possidet, quod non communicet
sponte cum amico? Opes? at eas prolixè
largitur. Honores, &c.

Placet amplificare alteram hanc senten-
tiam?

Atque

Audaces fortuna juvat.

Ternæ illæ voces similiter exponendæ sunt haud absimili ratione.

Primam vocem explicabis per subjectionē crebrâ repetitione mistâ, per Isocolon, &c.

Audaces.

Qui sunt audaces? Sunt, qui periculis non terrentur, qui discrimini obijciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent; quos nullus timor dejicit, nullus adversæ fortunæ casus remoratur; qui stimulari præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cubecos immittunt: si vî expugnanda mœnia, scalas admovent, primi in hostica transfiliunt castra; qui vulnerati non recedunt locô, deserti non respiciunt fugam, prostrati non concidunt animô. Tales si pacta fuerit.

Fortuna.

DEa illa tamen cœca, inconstans, dubia semper, ac varia, quamvis perfida, &, ut ait Lyricorû vatum Princeps, ludum insolentem ludere pertinax: tamen illos.

Ju-

Juvat.

IN periculis tutos, armis invictos & malis nullis fractos tuetur, defendit, protegit, obices amovet, labores levat, eis iter ad victoriam sternit, coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat,

Unum adhuc sumamus exemplum.

*Donec eris felix, multos numerabis
amicos.*

Sententia hæc duobus tantum constat membris. I. Donec eris felix. II. Multos amicos numerabis. Sic autem utramque diffundam, quaerendo quidem, quid sit esse felicem, denique, quid sit numerare multos amicos.

Donec eris felix

Esse felicem, est 1. Fortunâ uti prosperâ. 2. Opes amplas possidere. 3. Honores ac dignitates obtinere. Hôc igitur modò illud expones per synonymorum congeriẽ.

Quamdiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur: quamdiu tibi fluent ad arbitrium omnia: dum opibus, honoribus, & reliquis vitæ commodis affues, dum superba domus, &c. *Mul-*

Multos numerabis amicos.

Innumeros invenies, qui se tibi addictos, obstrictosque profiteantur: qui singulare suum polliceantur studium in omni genere officii, quod gloriam, & ad rem tuam spectet: qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturus: qui, quaecumque tibi grata esse viderint, omni curâ ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes: cum descendes in publicum, deducunt te, stipabunt latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur.

C A P U T V.

Transitiones ad connectendas Christiæ partes.

Subjungo jam communes quasdam transitionum formulas, quibus singula Christiæ capita copulentur inter se. Monuimus transitiones hujusmodi vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter, non tamen sine dicentis, aut scribentis solertia. Ne quid autem hac etiam in re desideres: nonnullas

nullas attexam, quæ omni ferme argu-
mento convenire possint. Sumamus hanc
sententiam exempli gratiâ

Ardua est ad virtutem via,

Transiciones à Paraphrastico, ad causâ

Sl hujusce rei causam ex me quæras, di-
cam: arduam idcirco, ac difficilem esse
viam virtutis, quòd &c.

Rogas, undenam hæc difficultas oria-
tur? At nescis, non aliam assignari causam
posse, quàm quòd &c.

Sciscitis ex me causam hujus diffi-
cultatis; Accipe. Ideò mihi videtur via
illa difficilis, quòd, &c.

Nec mirum est, virtutis iter plenum
esse laboris, ac molestiæ; nam, &c.

Sed quid miramur, quòd via ad virtu-
tem ducens, tam incommoda, & adeò, im-
pedita sit? etenim, &c.

Atque hæc hujus difficultatis mihi vi-
detur esse ratio; quòd cum naturâ procli-
ves si nus ad vitia, &c.

à causa ad contrarium.

Facilis contra, lubricaq; ad vitium via
est.

est. At verò via, quâ ferimur ad vitia, ita commoda est, ut: duce nequaquam sit opus.

Contrà verò, quid facilius, quàm labi ad vitia? Quàm contra jucundum & amœnum est vitiorum iter:

Nullum è contrario expeditius, & facilis iter est, quàm quod ad vitia non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, ut abrupta, plenaque laboris ad virtutem via est: ita planissima, plenaque voluptatis est, quâ rapimur ad vitium.

At, o! miserrimam conditionem nostram! quantum miseriarum experimur, cum ad virtutem tendimus: tantum percipimus jucunditatis, ruentes ad vitia.

Atque utinam æquè saltem incommoda esset ad vitium, atq; ad virtutem est via! verum nihil simile: nihil habere commune possunt virtus & vitium; cum labore ad illam, voluptate ad hoc contendamus.

Age jam, oculos in virtutis viam conijce. Superi! quàm est salebrosa! &c.

A contrario ad simile.

Quemadmodum enim ascensus difficilis esse

esse solet, tantòquè difficilior: quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est: ita, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica usu venit, ut magnus sit in ædificando labor, in destruendo verò nullus: similiter &c.

Vide, quantâ cura, quanta contentione imago pingitur, quæ momentò lacerari, deleri que potest: Idem accidit, &c.

Sic non sinè ingenti labore, ac periculo adamantes è rupibus inaccessis, aurum è terræ visceribus, u. iones è fundo maris eruuntur.

Cogita, quanto cum labore artiũ omnium prima elementa discantur; intelliges, &c.

A simili ad exemplum.

Testes sunt Heròes illi omnes, qui vitam in ærumnis consumpsêre, ut virtutem adipiscerentur.

Testes appello illos omnes, qui sanguinis pretiò thesaurum illam sibi compararunt. Vos appello, illustres viri, fœminæquè. Te appello, Alexi, Carolomanne, qui, ut virtutem, &c.

Ex-

Experti sunt laborem virtutis, magnus
Athanasius, Chrysostomus, Basilus, alijque
innumeri, &c.

Sensistis hunc laborem, Doctores incl-
ti, invictissimi Martyres, celeberrimæ
Virgines: dum &c.

Quid exemplis opus est ad id stabilien-
dum, quod dicimus? Quis enim nescit,
intollerabiles ærumnas eos pertulisse, qui
virtutis iter secuti sunt?

Requiris exempla? Testes desideras? E-
volve annales omnium Gentium, &c.

Ab exemplo ad testimonium,

NEC verò aliud significare voluit ipse
Christus, cum diceret: angustam esse
vitæ portam.

Idem sentiebat ille, qui dicere solebat:
Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit,
virtutem affirmans cum labore semper esse
conjunctam?

Audite, quid in eandem sententiam
Horatius scripserit: Nihil sine magno vi-
tæ labore dedit mortalibus.

Hoc

Hoc ipsum declarare voluisti, Sophocles, cum affereres, sine labore nihil homini bene unquam succedere.

Sed quid plura disputo? Audiamus, quam praeclare Cicero eandem hanc sententiam suo testimonio comprobavit.

Epilogorum Formula.

Quae cum ita sint: quis non fateatur, arduam esse ad virtutem viam? rem esse plenam negotii? &c.

Quae cum ita se habeant: neminem esse puro tam a ratione alienum, qui virtutis studium, &c.

Itaque fateamur, necesse est, nihil a scriptore illo verius dici potuisse, quam, cum afferat, arduam esse, &c.

Et erit deinde, qui in dubium revocare audeat, quod tot rationibus stabilitum est? videlicet arduam, &c.

Imponamus orationi clausulam, assensumque praebemus manifesto huic oraculo: virtutis studio difficilior nihil esse, &c.

Sed tempus est, institutae orationis expediamus exitum, iisdemque verbis, quibus

būs initium dicendi sumpſimus, finem dicendi faciamus.

Hæ porrò Conclusionum seu Epilogorum formulæ vulgares sunt, & communes argumentis quibuslibet; at concinniores erunt, & aptiores, quæ ab ipsa Christiæ materia, seu ab ipsis, quod ajunt Christiæ visceribus ducentur: ut variis exemplis patebit paulò inferiùs.

C A P U T VI.

Exempla Chriarum.

TRia Chriarum genera esse diximus: alias in verbis, quæ Verbales; alias in actione aliqua, quæ Activæ; alias partim in verbis, partim in actione. quæ vulgò dicuntur mixtæ. Exemplum afferamus singularum, earumque (primi præsertim, ac secundi generis) ita singula prosequamur capita: ut quæ primùm ac rudi stylò delineata fuerint, eadem paulò ornatiorè perrexamus: sic nimirum faciliùs animadvertè inter utrumquè scribendi modum discrimine, advertes faciliùs, quid imitandum sit, & quid cavendum.

CHRIA

CHRIA VERBALIS.

In hæc Regis Salomonis verba:

Stultorum infinitus est numerus.

Multa quidem sapienter dixit Salomon;
sed nihil sapientiùs unquam protu-
lit, quàm cùm pronuntiavit, stultorum in-
finitum esse numerum.

Ita ferme Grammaticus: id ipsum au-
tem Rhetor sic eloquatur.

Sapienter quidem illustrissimus ille Rex,
qui ob æternam, ac divinam, quàm mortales
universos superavit, laudem sapientiæ,
clarissimum sapientis nomen adeptus est,
& quasi proprium sibi quòdam modo vindicavit:
sapienter, inquam, Salomon dixit,
scripsitq; plurima. At nihil magis consen-
taneum rationi, ac veritati congruum pro-
locutus est, quàm cùm stoliditatem ho-
minū secum ipse reputans, divinò incitatus
spiritū, afflatuq; cœlesti numine, stultorū
numerum infinitum esse pronuntiavit.

Ita est: omnes ferme homines desipiunt,
& nullus est locus, in quo stultos non in-
venire liceat: verè quippe insani sunt, ac

dementes, qui vitium virtuti præferant,
& terram cælo; Daquæ res creatas
anteponunt: atqui infiniti sunt, qui hõs
stultitiæ genere laborant; ergò stultorum
infinitus est numerus.

*Impolita hæc oratio, Et incompta sic
ornabitur.*

ITa est profectò: mortalium pleriq; (absit
verbo invidia,) eò graviori sæpè labor-
rant morbò dementiæ, quò sibi plus cæ-
teris videntur sapere. Quò enim ibis, oro
te, ubi non offendas insanos? Eorū partem
maximam, quos vides suis studere com-
modis, captare delicias vitæ, rerum suarū
diligentem gerere curam, susceptaq; negotia
callidīs consiliīs ad optatum finem perdu-
cere; illos, inquam, quos vulgus hominū,
ut prudentes laudat, extollit ut providos,
ut acres & ingeniosos prædicat: eosdem
Rex ille sapientum Salomon, longè impru-
dentissimos, stultissimosq; appellandos esse,
jure contendit. Quid? non appellabuntur
insani, qui honestati turpitudinem, libidi-
nem moderationi, virtuti vitium, cælo ter-
ram

ram, caduca bona veris ac sempiternis anteponunt? Non desipere dicam, qui, relictis cœlestibus beatæ vitæ gaudiis, obscœnas voluptates consecrantur? Non stultos vocem, qui momentanea delectatione æternos sibi parant cruciatus? qui proculcatâ ratione, vitam belluis ducunt simillimam? qui gloriosæ inanes fumos aucupantur? qui omnia ex opinione, nihil ex veritate judicant?

Videsne disorimē utriusq; Paraphrasis?

CAusa hujus stultitiæ tam latè patentis est; quia plerique non rationem sequuntur ducem, sed cupiditates, quibus abripiuntur ad insanam illam vivendi rationem. *Hanc causam sic expone per Allegoriā*

Nimirum: vitæ suæ ducem paucissimi sequuntur rationem: quæ, cum deberet clavum moderari, & vitæ cursum regere, exturbata per summum scelus & contumeliam, in sentina vitiorū demersa jacet; dum in ejus locum suffecta cupiditas, trahit gubernaculum, & furentibus animi perturbationibus, ut fluctibus insanis, hominem exponit.

Contrâ: sapientum numerus oppidò exiguus est.

Hanc sententiam ita dilatabis per inductionem allegoricam.

Apparent interea tot inter insanientes naufragos, rari sapientes, navigantes in vastissimo procellosæ hujus vitæ oceano. Unus Ulysses numeratur, & unus Orpheus, qui Sirenium ferali cantû non pelliciantur in fraudem, qui Circæis illecebris non deiciantur de statu mentis, qui Scyllas & Charybdes innoxii prætervehantur, & virtutis portum teneant.

Sicut inutiles lapilli, & plantæ nullius pretii, sunt innumerabiles: ita infiniti sunt stulti.

Ornatius hoc ita expones per incisa, repetitionem, &c.

Citiùs profectò fluitus, quos cedere tempestas solet, aut arborum folia, quæ frigus hyemale decutit, aut lapillos, quos in littoribus alluunt undæ, quàm exsortes rationis ac prudentiæ homines numerabis. Ita enim naturâ comparatum videmus, ut præ-

præclara quæq; rara sint: vilissima passim occurrant. Sic saxis ignobilibus, & filicibus loca omnia cernis obstra; sic inhorrescunt vepribus, infelicitibusq; plantis opprimuntur agri; sic, &c.

Exemplum dabit Nòémus, qui inter infinitos amentes solus sapiens inventus est. *Hoc exemplum sic explica, & sequens caput cum superiore ita conjunge.*

NON nunc primò infiniti esse ceperunt male sani. Ab orbis incunabulis eorū numerus crevit in immensum, & ita crevit: ut ex innumeris hominibus post mille sexcentos & quinquaginta sex annos unus duntaxat inventus fuerit Nòémus, qui divinò suffragiò sapientis laudem adeptus sit: quiquè extorrem terris sapientiam exceperit in fatalem illam navim, divinò jussu à te fabricatam; in qua solus cum suis à communi diluvio, rerumquè omnium naufragio servatus est.

David Rex & Propheta Salomonis filii sui sententiam suā confirmavit, cum dixit: nē unum quidem inventū esse, qui saperet.

Hoc testimonium sic adhibebis elegantius per Apostrophen.

ID videras, Vates sanctissime, Salomonis sapientissimi multò sapientior parens! Hauserat ille à te disciplinam hanc coelestem, divinamq; Philosophiam. Audierat te profectò, cum perspecta mira paucitate sapientium, exclamares attonitus ac stupens, ne unum quidem ex omnibus ab rerum omnium inspectore DEO esse deprehensum, qui saperet, qui rectam virtutis viam sequeretur, qui vitam ageret hominè dignam. *Omnes declinarunt, inquit, non est intelligens, non est usq; ad unum.*

Igitur sapienter dixit Salomon, Stultorum infinitum esse numerum.

Paulò concinnius ita perorabis per interrogationem periodicè fusam.

Quæ, si vera sunt, ut verissima esse nemo sanus dubitabit: an non sapientissimè Salomonem asseruisse, fatendum est: stultorum hominum tantam esse ubique gentium multitudinem, ut eos numerare nemo possit.

CHRIA

CHRIA ACTIV A.

S. Franciscus factis concionaturus, non verbis, urbem totam obit cum socio.

Singularū hujus Chria partiū proponam artificum, quō illud facilius imitēre. Exordiamur à laude S. Francisci.

Silete omnes: Franciscus se ad concionandum comparat. *Vis hāc lineā paginā implere: terna illius partes diffundenda sunt. Prima: Silte omnes; ab enumeratione partiū, eos compellando, quibus imperari potest silentium. Secunda: Franciscus; explicando, quis ille sit, per varias definitiones & affectus. Tertia: Se comparat ad concionandum; exponendo ab adjunctis, quid sit se comparare.*

Silete Oratores; favete lingvis Rhetores; sacri concionatores novum Concionatorem auscultate. Franciscus, ille religiosæ paupertatis assertor inclutus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille tam expers litterarū, & eruditæ facundiæ, quā virtutū dives; Franciscus, inquam, concionaturus prodit ex cellulis; adeste animis omnes, & attendite. *Se-*

Sequitur Paraphrasis, seu potius explicatio actionis illius, quæ hujus Christi argumentum est, quamq. his tribus verbis completor: Franciscus urbem modeste silens obit.

Porrò hæc actio ab Adjunctis, & consequentibus amplificanda est. Adjuncta sūt, Francisci per urbem incedentis silentiū ac modestia. Consequentia verò, civiū concursus ad illū videndū, ipsiusq. virtutis admiratio, variis testata signis.

Hanc Paraphrasim, siue expositionē adnectes per correctionē oratoria; subjicies crebrā antithesim, tum sustentationē.

IMò verò intendite potius oculos, & aspiciate. Usus aurium nullus in hac concione futurus est: quippe, quæ silentiō fieri debet, non voce; factis non verbis; exemplo, non sermone. Quid expectatis? Non ascendit Franciscus pulpitum, descendit in publicum; non sacram subit ædem, sed totam obit urbem; nequē manus movet ad gestum, sed immotas ante pectus, modestissime compositas tenet.

Nihilò

Nihilo tamen minùs, etſi divinus hic Orator verbum faciat nullum, neminemq; vel alloquatur, vel aſpiciat, ſuſceptamque inſiſtat viam ſilens: auditores innumeros nanciſcitur: effundunt ſe obviam viri & ſceminæ, turmatimq; ad audiendum, (iterum hic erro) ad videndū, inquam, Franciſcum, convolant. Modeſtiam ſuſpiciunt incedentis, ſquallorem habitûs obſervant, patientiam demirantur, vitæ ſanctimoniam prædicant. Nec verò votis ſolūm teſtantur conceptam animò reverentiam: at ſubmiſſo corpore, venerationis ergò, honorem habent tranſeunti, procumbunt alii ad ejus pedes, & impreſſa ſolo lambunt veſtigia. Illi contingunt manū trepidā veſtis detritæ ſimbriam, ac furtim fruſtula præcidunt. Sed quid hæc ſingillatim commemoro? Ad ſtudium virtutis accenduntur omnes: ad ſalutarem DEI metum, æternæque vitæ cogitationem excitantur aſpectū Franciſci. Interea vir ſanctus ſuam ſe refert in cellam: jamq; limen attigerat, cū ad illū converſus comes: Quò te, mi Pater, agis?

inquit: ubi illa concio, quam te in egressu
 habiturum esse dixeras? Cui ille: Concio-
 nem, inquit, peregrimus, atque ex animi
 quidem sententia, non voce peroravimus,
 sed exemplō.

*Causa iam subjienda utilissima hujus,
 ac prestantissima concionis; quod scilicet
 exempla efficaciora sint ad persuadendum
 quam verba. Hæc autem causa per expo-
 sitionem, & congeriē sententiarū idem
 ferme significantium dilatari sic potest.
 Initium duces ab exclamatione.*

O! concionem præclarissimam! o! tacti-
 tam, simulq; eloquentissimam orationem!
 Perorasti, Francisce, perorasti sanè felici-
 ter, uberrimumq; ex oratione tua collegisti
 fructum! Persvasisti, tantoq; facilius, quan-
 to ad persuadendam disertior manus, quam
 lingua est, & ad expugnandos animos ma-
 china multo validior exempla sunt, quam
 præcepta: his videlicet illustratur humana
 mens: illis incenditur; hæc vocant, illa tra-
 hunt; hæc deniq; svadent, illa persvadent.
 Vis, o! quicunq; oratoriam profiteris ar-
 tem,

tem, persuadere? Vis arduam virtutis complanare viam? Præi exemplis: sponte sequentur alii: factis hortare prius; quam præceptionibus; cœlestem virtutis formam ne verbis depinge tantum: vix enim auribus quisquam credit; sed eam moribus exprime, & velut oculis objice, statimq; spectantium animos ejus amore succendes.

A contrario nunc ostendendum verbis non aequè moveri homines, atq; exemplis: insectando illos Oratores, qui cum non faciant, quæ docent, delectant quidem aliquando, at nunquam movent.

At vos, Oratores vanissimi, qui eloquenti lenociniò, & illecebrosâ loquacitate titillatis aures imperitas, aliudq; nihil aucupamini, præter auram popularem, & famæ rumosculos, amabo, dicite, qui motus animorum, quæ immutationes voluntatum, quæ virtutum miracula, præclaras illes, quas habuistis, conciones fuerint consecuta? Meditatas orationes, ad amissim exactas, & ad unguem politas assertis domo: vocem intenditis, obrunditis clamoribus

hīs otiosas aures: at quō fructū operæ?
 Vobīs enim exardescentibūs: auditor frige-
 get; vobīs perstreptentibūs, oscitat; intonan-
 tibūs, obdormiscit. Quid ita? quia oratio-
 ni vestræ mores non consentiunt; quia,
 quod sermone statuitis, actione refellit;
 quia quod svadetis verbō, prævaricante
 vita refutat.

Nempe non sonanti grandine silientes
 rigantur agri, sed leniter stillante pluvia;
 non fulminum fragore segetes educantur,
 sed benigno solis aspectū: non &c.

Videte, quō milites ardore irruant in
 hostes, quō furore irrumpant in obsessam
 urbem per eversa mœnia. Quid illos vitæ,
 ac necis oblitos, per media rapit pericula?
 Dux egregius, qui sublimis in equo, &
 exertum vibrans gladium, prælvit.

Testis hujus sententiæ locuples, & ve-
 teris Francisci suffragator idoneus es Fran-
 cisce Borgla, Gandiæ Dux Sanctissime.
 Concionabatur aliquādo vir ille sanctus ex-
 tra urbem in planitie patentissimā, ob in-
 credibilem hominum turbam ē circumje-
 ctis

His oppidis confluentium; cùmq; nec posset audiri à remotioribus, imò nec intelligi quidem à proximis; quòd regionis linguam non ita calleret: fluebant tamen ab oculis omnium magno cum pietatis sensu lacrymæ: nonnulliquè interrogati, quid lacrymarentur; cùm ea, quæ dicebantur, non intelligerent? Fleamus, inquebant; quia sanctum Concionatorem intuemur.

Adeò verum est Leonis sanctissimi maximiq; Pontificis oraculum: validiora esse exempla, quàm verba, & plenius opere doceri, quàm voce. Adeò nihil à sancto Francisco fieri potuit sapientiùs: & ad persuadendum accommodatiùs, quàm, cùm exemplò modestiæ, reliquarumq; virtutum concionaturus, urbem tacitus peragravit.

CHRIA MIXTA

Diogenes accensâ laternâ, frequentissimò forò, hominem quærit.

Quid cum laterna illa tuâ quæris, Diogenes lepidissime bipedum? Quid investigas sapientissime nugator cum accensa illa laterna in meridie, medio in foro frequent-

quentissimæ civitatis? Responde, tenebrio clarissime, quid investigas? Audite, quid respondeat. Hominem quaero, inquit. Hominem quaeris? Tu tot inter homines inquiris hominem? Amplissimo in foro, in tanta hominum ultrò citroq; commeantium multitudinæ hominem quaeris? Quid, oculisne, an mente orbatus es? quos iotueris, umbrasne hominum putas esse, non homines? Qui te salutant, qui percontantur, quid quaeras, hos non homines esse putas? Non putat. Quaerit hominem scilicet, non quemlibet obvium, sed prudentem, sed cordatum, sed temperantem, addictumque virtutis studio, deniq; sapientem. Quid enim censes tu, qui Philosophi hujus consilium, & responsum rides? Quem, amabo, hominem esse judicas? Quem hoc illustri nomine dignum arbitraris? Eumne, qui felicitatem turpissimis in rebus sitam existimans, nihil sibi expetendum putat, nisi quod corporeis sensus inani, aut obscena delectatione permulcet? Qui nihil cogitans de honestæ vitæ, & rationis officio, cō-

fertur

fertur amens, quò voluptas allicit, quò cupiditas incitat? Egregiam verò speciem, dignitatemquè hominis, quem summus omnium opifex DEUS præposuit terrarum orbi: cujus imperio subjecit omnia, cujus causâ universam condidit mundi molem! Ille homo dicendus est, qui magnitudine animi; despiciantâ rerum humanarum, vir ut bûsque omibûs munitus, spernit voluptates, refrænat libidines, cõercet avaritiâ, improbißimis dominis, ambitioni, ac turpitudini non parer. Hic ille homo est, quem Diogenes olim quæritabar, quemquè, ut facilius inveniret, lucernam de medio gestabat die.

Hujus enim generis homo non est obviu: eo more qui vivat, perrarus est; accendenda tibi idcirco sagacioris judicii lampas, non corporis solùm aperienda lumina; ut cum discernas ab aliis. Externam quippe oris humani speciem, pleriq; præse ferunt: at cupiditatis immoderatæ plusquam Circeò poculò, in varias mutati belluas, vulpium induunt alii fraudulentam

tam indolem, luporum alii voracitatem imitantur, alii leonum rabiem, serpentum virus, asellorum stoliditatem ac desidiam, levitatem volucrum moribus adæquant, ac sæpè vincunt.

Tales si tu homines indagas lucernam haud opus erit accendere, nec obire fora, compitaq; necesse erit; ubiq; tibi occurrent; hujusmodi invenies infinitos, vel oclusis luminibus: at si verū inquiris hominem: si optas reperire sapientem: sume lucernam, tequē Diogeni comitem adjuuge.

C A P U T VII.

Chriarum argumenta varia.

FActurum me putavi rem æquē Præceptoribus gratam, ac discipulis, si quædam hîc argumenta Chriarum subnecterem, materiamque rudem, & impolitam subministrarem, in qua ipsi deinde Tyrones elaborarent per otium. Plerasquē hîc delineo: quarum Primæ Verbales, sequentes Mixtæ erunt, ultimæ activæ.

I. CHRIA VERBALIS.

Fiet in hanc sententiam.

In via

In via virtuti nulla est via.

Ovidius laudabitur ab ingenii magnitudine, & sapientia, cum hanc protulit vocem:

In via virtuti nulla est via.

Sententiæ hujus sensus est nihil esse adeo difficile: quod homo virtute præditus præstare non possit. Difficultates hic singulatim recensendæ sunt: labores, ærumnæ, jacturæ honorum ac nominis, morbi, mors denique; & ostendendum, eas omnes difficultates egregiè à virtute vinci, adeoque feliciter: ut, quò labores graviores sunt, eò majorem colligat gloriæ segetem, & uberiores laudum materiam.

Cur nulla est via tam difficilis, quæ sit virtuti invia? Cur nullus labor est tantus, quem superare virtus non possit? Quærenda erit idonea hujus rei ratio: v. g. quia virum virtute præditum nulli terrent labores, non ipse mortis aspectus conturbat, &c. Vide Horatium Ode. *Iustum & tenacem, &c.*

Contrà: vitium est debile, iners infirmumque, & vel minimo labore homo, virtute destitutus frangitur.

Quem-

Quemadmodum fulmini nihil occurrit; quod obstitat; ut Soli nullæ opponi nubes possunt, quas non dissipet; sicut torrens, ropagulis objectis intumescens, obvia quæq; proruit; sicut inclusus ignis erumpat, necesse est, nullæq; superimponi possunt tantæ moles, quas non evertat: ita virtus, &c.

Quâm difficile Davidi fuit adhuc puero & inermi, leones, ursos, cominus exceptos strangulare ac dilaniare in frustra? Dilaniavit. Gigantem armatum singulari certamine vincere ac prostrernere? Vicit, prostravit, interfecit. Quâm laboriosum Josepho fuit fratrum invidiam, & crudelitatem, servitutem, calumniam, vincula ferre, ac superare? tulit fortiter, feliciter superavit. Similis exemplorum inductio fieri hâc locô poterit in eundem modum.

Ovidio Q. Curtius iisdem ferè verbis concinit, cum ait: nihil esse tam arduum, quò virtus non possit eniti.

Concludetur brevî epil gô: quò nos ipsos excitabimus ad virtutis cultum; cum nihil eâ sit potentiùs.

II. CHRIA VERBALIS.

Etiā sine Magistro vitia discuntur.

L Audandus Seneca, quòd inter Scriptores Ethnicos magistri virtutum nomen merito vindicare sibi posse videatur, maxime dū dixit: etiam sine magistro addisci vitia.

Explicabitur illa sententia, ostendendo, opus non esse scholas frequentare vitiosorum hominū, libros legere pestilentes, praeceptores audire improbos, ut discamus vitia, &c.

Causa, cur sine labore, studioque vitia discantur, est naturæ nostræ pravitas, & ingenua nobis ad malum propensio, quam quotidianis vitiis augemus.

Vitio contraria virtus est: ut hanc addiscamus, quot magistrorum & librorum opera requiritur? Quot praeceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus?

Similitudo ab agricultura petetur: ut enim noxia gramina, inutilesque plantæ progerminant: nulla cultoris industriâ opus est, sponte sua profundit inculta tellus spinas & carduos &c. Sic vitia &c.

Exemplo esse possunt adolescentes illi
omnes,

omnes, qui, cum honesta in familia, probis patri educantur, sicut parentibus; vitam virtutis inquitam agunt.

Eandem sententiam expressit his verbis sanctus Hieronymus: Proclivis est, inquit, malorum imitatio.

Ex his inferemus, sapienter dixisse Senecam, sine magistro vitia addisci; recte nos facturos, si emendare studeamus ea, quae jam per nos ipsi didicimus, & quae forte etiam alios docuimus: doctiores, heu! quam deceret, ad malum magistri.

III. CHRIA VERBALIS

Principes nunquam soli peccant.

FAmianus Strada, qui hanc protulit sententiam, vir eloquentiae laude clarus, religiosae vitae laudibus clarior, historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Haec sententia: *Principes nunquam soli peccant*: per suas partes erit exponenda, explicando singulas voces periodo una, pluribusve. *Principes*, qui scilicet rerum gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate praesunt, Reges, Magistratus, Prae-

Præsules &c. *Si quando peccant*, si quid admittant contra jus, & virtutis leges: *Non sunt soli*, hoc est, multos sceleris socios habent, aut imitatores.

Causa, cur non soli peccant, est; quia, cum auctoritate summa polleant, maximaq; potentiâ: assentatores habent innumeros, qui, ut eorum gratiam sibi demerantur, obsequuntur nefariis illorum cupiditatibus, ipsorumq; vitia & imitantur, & adjuvant. Secundò; quia Principum facta leges videntur esse populorum.

Contrarium prorsus usuvenit: cum Principes e virtutis disciplina vitam traducunt: illorum enim exempla valent maxime ad virtutem persuadendam.

Principum exemplò, & auctoritate, tanquam fundamentò, innituntur Respublicæ: ruente fundamento, totum necesse est, ædificium corruat. Ducum in bello, & in mari navarchorum peccata, exitium non uni sed plurimis afferunt.

Exemplis si opus esset: dicerem Neronis temulentiam ad imitationem tantum valere.

valuisse, ut Roma in popinas mutata videretur: sævitiam, Commodo gladiatorum agente, in mores hominum ita manasse: ut ipsæ fœminæ gladiatoris cultu in arenam procederent.

Claudianum canentem audivimus:

Scilicet in vulgus manant exempla Regentum; (sequuntur.

Ut quæ ducum lituos, sic mores, castra

IV. CHRIA VERBALIS

Voluptas esca malorum est.

Plautus, auctor hujus sententiæ, laudabitur ob ingenium admirabile, præsertim in moribus hominum venustè describendis, vitisquæ scitè carpendis.

Explicabitur illa sententia similitudine ipsa, quàm continet: ut enim hamò pisces, sic voluptate inescantur, & capiuntur homines, & ad omne vitiorum genus trahuntur.

Quæris causam, cur voluptate ad vitia homines alliciantur? Quæro ego vicissim ex te causam, cur hamò pisces capiuntur? Quia, inquis, escam, non uncum ferreum vident pisces. Idem quoque respondeo; quia

quā homines voluptatis duntaxat, non doloris secuturi sensum reputant. Non considerant, cū peccant, innumera, æternaquē mala, quæ momentanea levissimaquē voluptas invehit.

Labor contrā si minus esca bonorum dici potest; quōd nihil delectationis objiciat sensibus: origo certē dici debet bonorum omnium; nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, felicitasquē sempiterna profluit.

Quāvis si similitudinem suam habeat ipsa sententia: poterit tamen si similitudinis subire videm, quod de Sirenibus fabulantur Pœtæ, quæ ad maris oram consistentes, suavitate cantūs pellectos, sopitosquē nautas ac vectores, quasi pisces, irretiebant, ac devorabant. Nonnē Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Samsōnem, omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum vinxit, totondit, prodidit, perdidit?

Plauti sensum totidem verbis affectus est Cicero, idemquē verbis aliis aliō loco

M

ele-

elegantissimè significat. *Imitatrix*, inquit, est boni voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ naturâ bona sunt.

I. Chria Mixta.

Omnia mea mecum porto.

L Audabitur Bias à sapientia, quâ sic excelluit: ut inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cùm patriam ejus cepisset hostis, cæteriq; ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent: admonitus à quodam, ut idem ipse faceret: *Ego verò*, inquit, *facio; nam omnia mea mecum porto.* Quid, obsecro, sapientius dici potuit?

Demonstrandū est, quàm sapienter Bias responderit, quàmquæ sit verum, nulla esse alia homini bona, præter sapientiam & virtutem; (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cùm diceret, omnia mea mecum porto.) Id autem fiet enumeratione omnium bonorum, quæ possidere homo potest: qualia sunt fortunæ bona, opes, honores, fama, nobilitas; & bona corporis, sanitas, robur,

robur, pulchritudo. Hujusmodi bona omnia dici non debent bona hominis, sed sola virtus. Quid ita? Quia sola virtus bonum hominem perfectumq; efficit. Secundò; quia virtutem qui possidet, thesaurum infinitum possidet, nullaq; re aliâ eget. Tertiò; quia virtus ita nostrum est bonum, ut, sicut ab homine dari non potuit: ita nec ullâ vi ab homine ullo eripi nobis queat. Quartò; quia sola virtus reddere nos beatos potest, æternumq; felices.

Contrà verò, naturæ ac fortunæ bona omnia adeò non bonos nos reddunt: ut sæpissimè pessimos, ac sceleratos efficiant. Secundò, boni nomen non merentur; quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. Tertiò; quia sinè laude, imò plerumq; maximo cum dedecore possidentur. Quartò, quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. Quintò; etsi fruamur iis bonis omnibûs, si unâ caruerimus virtute miserrimi in hac vita sumus, multoque inferiores in altera.

Qui hujusmodi bonis gloriatur, idem

M2

facit,

facit, atque cornix illa *Æsopica*, quæ pen-
nīs decora alienīs circumspiciebat sese: at
spoliata ornatū non suō, irrita fuit ab aliis
volucris.

Jobus, licet orhatus istīs omnibūs bonīs,
dives tamen ac beatus erat; quia virtutem
adhuc retinebat, quam dæmon eripere illi
unā cum cæteris bonis non potuerat.

Ideirco rectè Seneca dixit: *Unum ho-*
minis bonum virtus est. Rectè Plautus:
Omnia ei adsunt bona, penes quem est
virtus.

II. Chria Mixta.

Concordiā res parvæ crescunt: discor-
diā maximæ dilabuntur.

LAudandus Micipsa, Numidarum Rex
prudentia, cujus virtutis egregium
specimen, ac documentum dedit: cū fi-
lios suos moriens ad concordiam hīs verbis
hortatus est: Regnum vobis trado firmum,
inquit, si boni eritis: si mali, imbecillum:
nam concordia parvæ res crescunt, discor-
diā maximæ dilabuntur. *Hujus sententiæ*
quæ sunt partes, inter se contrariæ,
scor.

Jeorsum explicanda. Prima hæc est. Concordiâ voluntatum, & conjunctione virium nihil esse tam parvum: quod non evadat amplissimum; nihil tam humile, quod non assurgat: nihil tam debile, quod non corroboretur, ac vigeat.

Altera sententiæ pars, primæ illi opposita, hunc sensum habet. *Discordiâ, distractione voluntatû ac virium, familias magnas extinguere, Respublicas florētissimas interire, Imperia firmissima labefactari, penitusquē concidere.*

Causa in promptu est, quia virtus, quò magis unita, eò fortior est, & facilius resistit fortunæ, ac malevolorum injuriis. Cum autem disjuncta est, ac segregata: existit imbecillior, adeoque nullo ferè labore frangitur.

Quamdiu propugnaculi saxa firmiter inter se cohærent, tamdiu est inexpugnabile: at, simul ac parietes facere labem incipiunt, &c. Ut conjunctæ guttæ in rivos fluminaq; còeunt, separatæ modico tempore siccantur. Tertiò, ut congregati

pulvisculi assurgunt in excelsos montes, dispersi verò cedunt ventorum ludibriis: sic res discordiâ pessum eunt, concordia sustententur: & alias aliâ muniunt.

Exemplum dabit insigne Romanorum Imperium; quamdiu enim in Romana Republica concordia viguit: stetit illud, floruitq; at, ubi discordiâ Pompeji, & Cæsaris in factiones distractum est: brevè concidit.

Idem cùm timeret familiæ suæ *Scyllus* ille Scytha, octoginta filiorum Pater: omnes accersens paulò ante mortem, fasciculum jaculorum singulis frangendum porrexit: at illi, cùm id ne tentare quidem voluissent, quòd viderent frangi nequaquàm posse integrum fascem; tunc sapiens pater singula educens jacula, facilè fregit universa, hoc addens: idem ipsis eventurum, nisi concordēs, conjunctiquè viverent.

Epilogus hortabitur ad concordiam.

III. Chria Mixta.

Amici, diem perdidisti.

Titus Imperator, is, qui ob humanitatem, ac studium bene de omnibus merendi,

rendi, deliciae generis humani cognominatus est: si quem diem egisset non insignitum aliquô in homines beneficio, dicere solebat ad amicos conversus, & ingemiscens: *Amici, diem perdidi.* Quô laudum genere non est digna tam amabilis indoles?

Exponenda illa sententia, cujus hîc sensus est: amissum illum dici posse diem, quô nullû contulerimus in homines beneficiû.

Hujus rei causa est; quôd nihil sit homini convenientius, nihil dulcius, utiliusvê, quàm de aliis benè mereri.

Ea tibi haud dubiè tum obversabatur cogitatio, Cyre: cùm plus ex pecuniis in merentes effundendis, quàm ex coâcervandis caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne, faciebat, ut doctrinâ, & pietate claros homines augeretis honoribûs, beneficiis ornaretis.

Notat Socrates, quàm quæstuosa sit negotiatio hujusmodi; cui cùm *Æschines*, pauper Auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis locò daret, præter se ipsum: & rogaret, ut hoc qualecunq; munus di-

gnaretur accipere; Tu verò, inquit, ille me magno, nisi te fortè parvi æstimas, munere affecisti.

Itaque demus operam, nullum ut finamus abire diem, quem non ornemus illustri aliquò nostræ in alios benignitatis, & beneficentiæ monumentò.

IV. Chria Mixta.

Vox Augusti morientis: Plaudite.

LAudandus Cæsar Augustus Romanorū Imperator felicissimus, ac sapientissimus, qui moriens, circumstantibûs lectum amicis: Ecquid videor, inquit, satis bene personam egisse meam? Cùm illi, optimè, respondissent: Ergo, inquit Cæsar, Plaudite, Quò dictò statim loqui, & vivere desiit.

Sensus illius vocis est, nemini mortaliū plaudendum esse ante mortem.

Cur, nisi in morte, aut post mortem nemini plaudendum? Quia vita hæc fabula est, in qua suam quisq; personam sustinet, alii Regum, alii mancipiorum, &c. Quilibet ex artis legibus, hoc est, ex virtutis, & rationis præscripto personam egit suā:

plau-

plausum refert. Contrà, qui non pro dignitate munus suum obferit, talemquè se non exhibuerit actorem, qualem imposita sibi persona postulabat: æternum dedecus sustinebit. At neq; isti probrum & ignominiam, neq; illi laudem ac plausum ferre debent, nisi in morte; quia mors est vitæ absolutio: nihil autem, nisi absolutum, laudem ac probrum meretur.

Inconsultissimè agunt, qui plaudunt ante mortem, qui nondum debitam laudis mercedem exigunt, superstitè adhuc vitâ, plaudentes sibi ipsis, aut aliis etiâ adulantes.

Nec enim in fabula plauditur priùs, quàm ad exitum, & catastrophè peracta fuerit. Non imponitur corona victori, nisi post emensum stadium, confectumq; cursum. Non conceditur triumphus, nisi peractâ pugna, &c.

Quid agitis, Romani? Quid Tiberio, quid Neroni, ac Vitellio imperium capessentibus intempestivè plauditis?

Expectate: nondum est plaudendi tempus: expectate, dum vitæ claudant scenam.

M5

Fallor,

Fallor, tamdiu non est expectandum; aliam brevè personam induent: exuta omni humanitate, non agent Imperatorum, & patriæ parentum partes, sed immanium Tyrannorum, &c.

Quàm sapienter dictum ab egregio Pôeta! *Dici beatus ante obitum nemo, supremaque funera debet.*

Sic laudabiliter vivamus: ut morientes nobis tutò plaudere, imò potius Deo grates agere meritas, & ejus in nos beneficiis gratulari possimus.

I. Chria Activa.

Lingvâ nihil pejus.

ASopus, pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingenium, laudem meretur; quòd jussus optimos quosquè cibos apparare ad convivium: nulla, nisi linguarum fercula in mensam intulit; jussus iterum ex pessimis quibusquè cibis epulum adornare: linguas iterum in mensa multiplices ministravit.

Breviter exponetur, quid sapiens ille fabularum artifex significare voluerit illò ciborum

borū apparatū: nihil aliud certē, nisi quod,
ut lingvā nihil melius, cū rectē loquimur:
ita cū malē, nihil pejus, & perniciosius est.

Cur lingvā nihil pejus est? (*nam nihil
esse melius, probabitur in sequēti Cbria*)
Quia infinita damna parit: quod enume-
ratione facilē ostendi poterit.

Silentiō contra nihil melius est. Et stul-
tus quoq; si tacuerit sapiens reputabitur.

Lingva cōsis est: quot strages, quot cæ-
des edit? &c. Flamma est: quot incendia
miscet? Jaculum est, eminus ferit, &c. Est
serpens, virus ubiquē suum spargit, &c.

Serpentis tartarei, & primæ omnium
fœminæ lingua perniciem creavit humano
generi.

Quocirca dixit rectissimē vir sapientis-
simus, multos quidem interiūse gladiō, a
multo plures lingvæ intemperantiā periūse.
Et S. Jacobus, lingvam omni ferā sævio-
rem, nullā domari humanā industriā posse.

Lingvam igitur cōerceamus: si mala,
quæ affert, extimescimus.

II. Chria Activa

Lingvâ nihil melius:

Pittacus Mitylenæus, unus de septem Græciæ sapientibus, laudabitur; quod rogatus, ut partem victimæ proferret optimam, pessimamquæ: lingvam exsecuit, ac porrexit. Et Bias, alter ex eodem numero sapientium, rogatus ab Amasi Ægyptiorum Rege, exploraturo ejus sapientiam, sive, ut ex ove, quam ad illum consulto miserat, partem optimam, pessimamquæ remitteret: unam remisit lingvam.

Voluit uterquæ videlicet demonstrare, lingvam corporis humani partem esse utilissimam juxta, ac perniciosissimam: prout quisque illâ recte, aut secus utimur.

Cur lingvâ nihil in homine melius? (nam jam supra probatum est, nihil esse pejus.) Quia innumera bona nobis affert: quod eorum enumeratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit? docet, hortatur, laudat, vituperat, jubet, &c.

Silentium contra magna sæpissimè detrimenta parit, quæ recenseri hōc locō poterunt.

Prose-

Proferentur exempla tot Philosophorū,
ac Rhetorum, tot sanctorum Ecclesiæ Pa-
trum, quorum lingua, quorum scripta ex-
plicant naturæ arcana, mysteriis abditis-
simis lucem afferunt, &c.

Non ergò sine causa dixit Salomon:
*Vena vitæ os justī. Et: Lingua sapien-
tium est sanitas.*

Vel benè loquendum, vel omninò ta-
cendum esse docebit Epilogus, ex hac
communi sententia:

Aut dic aliquid melius silentiū: aut tace

PROGYMNASMA III.

DE SENTENTIA.

Non multum nobis facesset negotii hoc Progy-
mnasma, propterea; quod omnia prorsus quæ in
superiori dicta sunt, ad istud referenda sint.

Quid est Sententia?

Est oratio dictum quodpiam, quod
ad hortandum debortandumvè pertinet,
breviter explicans.

Quò modo differt Sententia à Chria?

Nihil omnino differt; nisi quod Chria
non dictū modò, sed etiam factum aliquan-
do commemorat: Sententia verò dictum
duntaxat explicat.

Exemplum Sententiæ, ab omnibus locis, quibûs ornatur Ubrja, tractatæ accipe.

Adolescens, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

Adeste animis, adolescentes, attentasq; præbere aures Regum sapientissimo, quem eorum nihil latuit, quæ sciri ab homine possunt: qui abditissimos naturæ recessus, artiumq; arcana omnium, & scientiarum ingenii pervasit acie, animoq; complexus est: cujus in augustissima mente, velut in sacrario, visa est posuisse sapientia domicilium; cujus ab ore sua ipse DEUS fudit oracula, leges edixit, consilia explicuit, mysteria promulgavit. Audite, quibûs vos ille verbis avocet à vitiis, & ad virtutem impellat: *Adolescens, inquit, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea:* Proverb: 22. Quasi vos ita commoneret, ac diceret:

Videte adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio agendi rationem teneatis: quæ puris, paratisquæ ad sationem mentibus semina mandetis: quibus veluti
primo-

primoribus lineamentis & coloribus recentes, ac puras animorum tabulas imbuatis. Quam enim quisque vestrum à teneris cepessiverit vitæ rationem: eam ad exactum usque senium retinebit. Si Vitiolorum lues semel infeceritis animos, sordibusq; fœdissimarum voluptatum inquinaveritis innocentiam mentis: manebit pestis ad ætatem usque postremam; contagione fusa est, semper malum exitiabile ad senectutem ultimam: nec ullam morbo pestilenti curationem dies afferet, sed ingravescentibus annis, magis ac magis ingravescet.

Si contra à puero indixeritis voluptati bellum: si cohibueritis rationis frenum libidinem, nihilque vobis expetendum putaveritis, nisi, quod sit cum laude, & cum dignitate conjunctum: crescet accessum annorum honestatis amor: confirmabitur mentis vigor etiam in langvido, & effero corpore: nec consenescet virtus, senescente vita; sed quò debilior ætas erit, cò generosior efflorescet animus, maturosque tum maxime, suavissimosque fructus feret.

Nempe

Nempe usûs, & consuetudinis maxima vis est in omnem partem: ut quædam quasi necessitas inducatur laudabiliter, aut turpiter conficiendi vitæ cursum, quem ab ipsis vitæ carceribus inchoavimus.

Flectitur nimirum eâdem facilitate puerilis animus, quâ cera molis, aut argilla: quæ, dum adhuc tenera est, qualvis figuras induit. At si progressu temporis molliem amittat illam, ac durescere coeperit: suam in perpetuû formam conservat.

Cernite, ut metalla igne soluta fluunt; ubi verò refrixerint, continuo lapidescunt. Aspicite, ut arbores in omnem partem ducuntur facilè, cum teneræ sunt; ut contra induratae annis, nullâ flecti industriâ queunt, sed enormes, ac tortuosæ perseverant. Videte, ut per declivitatem montis saxum è cacumine avulsum, & ruens quò longius à summo provolvitur, eò violentius rapitur: nec usquam, nisi ima valle conquiescit; sic, qui prolabi coeperit in præcipitia vitiorum, nulla ratione sistere impetum valebit: donec in imum nequitiae ba-

rathrum lamentabili casu devolvatur.

Testis est purpuratus ille carnifex, portentum illud naturae ex immanitate concretum, Herodes ille tyrannorum crudelissimus, qui assuetus à cunabulis innocentissimorum hominum fundere cruorem, non modò non discessit à ferino more confectus jam senio: sed in ipsa etiam morte; atque adeò, quantum in ipso fuit, eundem ultra tumulum retinuit,

Nec verò id mirum cuiquam videri debet: ut enim scriptum reliquit Eximius Ecclesiae Doctor Hieronymus: Difficulus eraditur, quod rudes anni perbiberunt. Et quod agebat ille alius: difficile reciduntur vitia, quae nobiscum creverunt. Illud Poetae tritum carmen praetero: *Quò semel est imbuta recens, servabit odore testa diu.*

Imbuite igitur, adolescentes, recentes animos suavissimo virtutum liquore, optimarumq; arduum pretiosis odoribus; ut illos diu aeternumque servetis: rectae rationis inite viam, dum vobis est integrum. Sic enim susceptum insistentes iter, nunquam
desce-

deflectetis ab honesti calle: & ad quam
concoctatō cursū vegeta contendet ætas,
senectus fortunatam contiget metam.

PROGYMNASMA IV.

DE ETHOPOEIA.

Non levis est labor Eloquentiæ in imi-
tandis oratione apposita, & effingen-
dis hominum moribus, & aff. etibus: vix-
quē aliud quidquam vehementius reperias
ad excitandos animorum motus. Porro, si
persona est nota, cujus mores effinguntur,
tunc propriē fit Ethopœia. Ut si fingatur
Niobe liberorū necem deplorans, & suam
calamitatem, qualis ab Ovidio describitur
libro 6. Metamorph. numer. seu §. 7.
novissima, ac repurgata editionis. Aut
Hercules in Oeta deflagrans, ut ab eodem
Ovidio pingitur *lib. 9. Metamorph. §. 6.*
Item Hecuba apud eundem *lib. 13. §. 14.*
Aut Andromache post Hectorē occisum.
Medea desertam se videns ab Jasone, ad
necem liberorum se accingens: qualem de-
p. ngit Seneca: Cornelia uxor Pompeji, cum
illum victum à Cæsare audivit: Cleopatra
ad

ad Antonii sepulchrū. Porro in his omnibus observare tria tempora licet: præsens, præteritum, & futurum, quibûs constare Ethopœia debet, auctore Athonio, exemplumq; ponit in Niobe. Pro tempore præsenti, videt se numerosa orbatam proles; pro præterito, florentem habebat familiam, virō, liberis, regnō felix, & ipsis propè superis invidenda erat: pro tempore futuro quid restat, nisi, ut ipsa quoque Dianæ telis conficiatur, aut luctū miserè contabescat? Nonnunquam oratio inchoabitur à tempore præterito; alias à futuro, & in præsens desinet; interdum ea tempora permiscentur; ut in subjectis exemplis cernere est.

Medea de mactandis, quos ex Jasone susceperat; liberis deliberans.

Dii terrarum præsides, vosq; præsertim genialis tori fidejussoris, atq; custodes, quosque Jason juravit olim mihi: vos, inquam, testor, vos appello. Adeste, quæso, & quas à perjure, & impio capite poenas petam, ostendite. Quid illi tandem irrogare

gare mali placet? Insigne aliquod mēditor
 scelus. Scelere pepigi datam illi fidem:
 scelere frangenda est. At quō? Gladii, ve-
 nena, vulnera? hæc usitata, & vulgaria,
 Vivat sanē, vivat, miser, exul, egens, in-
 visus superis, hominibusquē: suum sit ipse
 sibi supplicium, suus tortor; nullum sævi-
 orem inveniet. Præterea liberos videat
 sibi similes, miseros, & sceleratos, ac simi-
 les etiam Medæ. Quid autem ajo? Li-
 beros, ut superstites ac vivos habeat? Imò
 perdat. Quanto illos amore complectatur,
 scio. Benè est: habeo, quō se viam: parta
 jam, & digna nobis vitio est. Mactentur
 liberi patris in oculis; hæc victima furori
 nostro placet, hæc sufficit. *Ita ferè lo-
 quentem Medeam Seneca tragædus fa-
 cit; numeros tantum solvimus.*

*Beata Virgo puerum Jesum Hieroso-
 limis amissum requirit.*

NEquè puer est usquam, nequè quid eo
 sit factū, conjicere possum. Ubi quæ-
 ram, ubi investigem, quem perconter, aut
 quam insistam porrò viam, incerta sum!

Una

Una hæc spes est: ubi ubi tandem est, diu celari nequit. (*Hæc ut vides, ad tempus præsens pertinent; quæ verò sequuntur, ad præteritū.*) O! malè consultos affines, qui nos festinare còegerunt: mequæ adeò miseram, quæ præcesserim; tum autem, quæ illum unâ mecum non abduxerim. Siccine dulcissimò Filiò carere tamdiu sustinui? &c. (*Jam futuro tempore conveniunt extrema hæc.*) Tu verò, Fili amantissime, cur nos anxios tenes? Cur te occultas? quin mœrorem nostrum respicis? Pergamus, quæso, charissime Sponse: redeamus in civitatem, cognatos interrogemus, templum ipsum subeamus: ibi enim, nisi fallit animus, illum gravibus de causis remansisse suspicor.

Mater occisum in bello filium deplorat

O! Misera fors orbitatis meæ! o! spes fallaces, o! frustra susceptæ curæ! An idcirco te genueram, fili, ut tam citò perderem? Alueram tot annos, ut infaulta morte sublatum lugerem? Ego cùm te formâ & ætate florentem videbam: cùm te fami-

familiae spem fovebam in sinu: putabam
scilicet, hæc bona fore mihi, meisq; pro-
pria & diuturna: Erravi: dira mors malè
credulam fefellit. Quid restat, nisi ut te-
cum, Fili, moriar? Tua morte vitam parenti
abstulisti: nequè enim, te extincto, diu su-
perstes esse possum. Unica me, dum vivam,
interea tui recordatio, desideriumq; susten-
tabit. Dulces lacrymæ, jucundi fletus, qui-
bûs te absentem requiram. Noctes benè
collocatæ, quæ ducentur suspiriis, quæ tu-
os mihi vultus in somnis, si quis esse somno
locus poterit, objicient. O! bellum, ma-
tribus detestatum! monstrum immane! fa-
miliarum, & civitatum lues! Quis rem
tam tetram, tam barbaram invenire po-
tuit? Quis amare potest? Perhorrescite, ma-
tres, bella: filios ab ipso armorum conspe-
ctu arcete! Abdite domi, & ignavos licet,
fove te sinu, modò salvos, & incolumes
habeatis. Nimirum, ut inani gloriâ per-
fruantur, miseros æternûm lugeamus? Quæ
te, filii, tam funesta fortitudo immittebat
in medium armatorû globum? &c. Quo-
ties

ties illum, ut bellum fugeret, hortata sum!
Quoties ut saltem impio Marti cautiùs se
crederet! Quoties mihi metum, ac penè
mortē vel ipsa mentio belli, & mortis; heu!
filio paratæ, attulit! Tinebam, nec frustra,
& quod erat, eventurū, præfagiebam, &c.
Diocletianus nomen Christianum
delere statuit.

Imitatio Senecæ Ad: I. Hercules Fu-
rentis Sc: I.

Orbis utriusquē rector, & victor (hoc
enim mihi nomen hactenus jure vin-
dicavi) à Christianis vincor! Nequē solus,
sed ipsi Dii, quoque hactenus Roma, quot-
quot orbis coluit. Deserta jacent templa,
neglectæ sacrorum vetustissimorum religi-
onēs, inducta regnat nova religio.

Nec tantum imbelles foeminae, puerivē
ignota profitentur instituta, recentemquē
Deum colunt: sed ipsa etiam togæ lumi-
na, & militiæ, ipsa, ipsa Roma Christiana
est! idque spectante me, ac ferente! Fe-
rente autem? quid intentatum reliqui hac-
tenus, quid inexpertum, ut peregrina sacra
con-

convellerem? quoties me pietas vel in meos
côégit sævire, ac propè impium, propè
parricidam fecit? Sed hæc domestica mala
sunt, ac mea: leviter eo nomine ferenda,
imò etiam apponenda lucro: si vel hac
mercede ritus patrios sancire potuissém.
Non sic abibunt ista tamen: nondum fra-
cti sumus, ac victi. Nunc, nunc extrema
omnia tentanda sunt! Atrox bellum, im-
mane, internecinum cum hostibus Numi-
num gerendum est. Quid bella tamen
loquor demens, ac meditor? Quidquid ex-
cogitare justus potuit furor in christianos:
nonne victum ab illis, & domitum est?
Quidquid terribile, durum, asperum, vel
invenire cogitando, vel inferre torquendo
potuimus: tulerunt, ac læti quidem, &
ovantes tulerunt! Crescunt ipsis malis, tor-
mentisq; suis, ac dolore nostro fruuntur:
in suas, Christiquè laudes nostra vertunt
odia, & supplicia; dumquè nimis sæva
imperamus, & horrida imponimus: penè
Deum Christum probaverunt. Ipsa jam
desunt mihi tormenta, minorquè labor est
ipsis

ipſis torqueri, quàm mihi, ut torqueantur,
iubere: occupant læti ſupplicia, & ne non
morianſur, ſolent. Perge, Diocletiane,
tamen, perge, & inviſum genus totis vi-
ribus opprime; congregare novis armis;
muneribus, voluptate, præmiis expugna,
quos rotis, equuletis, igne, ferro ſuperare
non poteſ. Ipſos Chriſtianos Chriſtianis,
parentes filiis, liberos parentibus oppone;
bella ſecum ipſi gerant. Quæriſ pares il-
lis adverſarios? Nulli ſunt, niſi ipſi.

Nunc illis Diocletianū ostendam: hactenus prolusimus: nunc, nunc in arenā veniendum. Inveni, quō ipsos modō possim vincere, ac perdere; perdam certē, aut peribo. Roma, post victos ab Augusto Antonium
 & Cleopatram.

Nunc, nunc indulgendum lætitiæ: nunc
agendæ Superis grates ad omnia pul-
vinaria: nunc tempus est choreis operam
dare. (*Tempus præsens*) Nefas antea fu-
isset indulgere genio, & epulis: dum Re-
gina demens capitolium evertere, ac Ro-
manum delere Imperium meditabatur, tam
N vecors,

vecors & rebûs aliquot prosperè gestis
 velut inebriata: nihil ut sperare non aude-
 ret. (*Tempus præteritum*) Illius vespa-
 niam compressit amissa classis, conscios
 exercitus Antonii turpis fuga. Qualis ace-
 cipiter timidum columbarum gregem, aut
 venator lepores proturbat: talis Cæsar im-
 belles Ægyptios agitavit. Defuit hoc unū
 illius triumpho, Cleopatra triumphantis
 curruui alligata. Sed illa invidit hanc vic-
 tori gloriam, & regiae conditionis memor,
 ne ignominiam hanc ferret, mortem ad-
 motis corpori angvibûs pertulit. Jam de-
 ponere metus licet: ac Cæsari, fortissimis
 què militibus gratulari. (*Tempus futur-
 um.*) Ægypto subactâ, quæ gens armis
 Romanis non cedit?

Agnoscis, credo, in hac Æthopœia Ho-
 ratium, Ode 31. libri I. *Nunc est biben-
 dum*---Præibit ille tibi, & quod imiteris,
 dabit, siue preces, & vota facias in gratiâ
 amici discenditis: quod orationis genus
 Propempticon appellant. Ode 3. libri I. *Sic
 te di va potens Cypri, Sc. Impios Parce*
 ---Ode

2. Ode 21. libri 3. *Ibis liburnis* -- Epod.
 1. Sive gratias iisdem Superis agere me-
 diteris, aut iisdem supplicare. *Audi vère,*
Lyce, Dii mea vota, &c. Ode 12. libri
 4. *Faune Nympharum* -- Ode 13. libr. 3.
O! diva gratum -- Ode 29. libr. I. *Mer-*
curi, nam te -- Ode 8. libri 3. *Phœbe,*
sylvarumque -- Epod 14.

Liber alicui malum imprecari? diris
 sceleratum devovere? inimicum gravius in-
 sectari: habes Oden. 12. *Ille & nefasto.*
 -- Item Oden. 3. Epod. *Parentis olim* --
Et lupis, & agnis. -- Eodem libro Epod.
At o Deorum -- Ibidem Ode 5. & 6.
Quid immerentes -- Et Ode 7. *Quò, quò*
scelesti ruitis? -- Et Ode 9. *Mala soluta*
 -- Tum Ode 12. *Quid obseratis* -- Et
 Ode 11. *Altera jam teritur*

Lætiæ significantæ, & gratulationi
 servient Ode 3. libr. I. *Et thure, & fidi-*
bus -- Ode 5. libr. II. *O! sæpè mecum, &c.*
 Ode 21. libr. 3. *O! nata mecum* -- Ode 29
 libri 3. *Festo &c.* Ode 8. Epod. *Quand.*
repositum -- Ode 10. *Horrida tempe-*
ras, &c.

Consolationi, Ode 6. libri II. *Non semper imbres - - -* Ode 14. ejusdem libri. *Cur me querelis, &c.*

Et quoniam in Horatio sumus, quàm multa scribendi argumenta, & ornamenta ingeniolus vates dabit: si laudare, hortari, monere, docere quempiam velis? Ad laudem pertinet Ode. 5. libri 1. *Scriberis* -- Et sexta, nona, undecima ejusdem libri. (Sequor distributionem editionis novissimæ illustratæ brevî commentariô, & expurgatæ.) Ode, 4, libri 2. & 16. 17. Ode. 4. libri 3. & 5. 9. 10. 19. 24. Ode. 1. libri 4. & 2. 3. 5. 8. 13. Ep. 2. Hortanti faciem præferent Ode 4. libri 1. & 8. 10. Ode. 1. libri 2. & 2. 3. 7. 9. 11. 13. Ode 23. libri 3. Ode 4. libri 4.

Varias quoq; dicendi formas, & lineamenta pulcherrima deprehendes in Martiale. Consule indicem primum editionis repurgatæ, & annis 1703. 1704. vulgatæ. In eo indice notantur omnia epigrammata, quæ ad laudem spectant; omnia, quæ ad vituperationem, & insectationem; alia, quæ

quæ docent, excusant, monent, dedicant, queruntur, optant, petunt, &c.

Eisdem docendi formas reperies in egregio libro, cujus titulus est; *Conciones & orationes ex græcis, & Latinis Historicis excerptæ*. Descriptiones oratorias è probatissimis auctoribus collegit Pater Joannes Bapt. Gandutius S.J. Parmæ 1661.

Ad Ethopœiam ut è diverticulo redeamus: hanc nativis pictam coloribûs invenies in plerisque Senecæ tragœdiis. Vel illa Thyestis persona, & oratio, quàm est tragicè splendida! *Adsum profundû Tartari emissus specû, &c.* Act. 1. scenâ 1. Hoc obiter annotabo: Si non affingatur personæ sermo, index vehementioris aliqujus affectus: si v. g. describas pigrum adolescentem, mercatorem avarû, &c. non esse Ethopœiam proprie dictam, qualis ab Aphthonio proponitur, sed figuram Rhetoricæ, & descriptionem, sive hypotyposim, de qua suô locô diximus. Quòd si persona, cujus effinguntur mores & affectus, mortua sit: vocatur propriè *Idolopœia*; latine

tinè *Veteris simulacri effictio*, ut appellat Priscianus. Exemplum illustre dabit Cicero oratione pro Coelio, ubi Appium cœcum jam diu mortuum loquentem inducit num. 33. 34. Livius librò 6. *Si ab inferis existat Rex Hiero fidelissimus Imperii Romani cultor*, &c. Virgilius librò 2. ubi Hector occisus Æneam alloquitur: Polydorus eundem in 3. libro Æneid. objurgat.

Si denique rem animæ expertem inducimus loquentem, tanquam si persona esset, vocatur propriè *Prosopopœia*, id est, *Personæ fictio*. Sic Tullius patriam loquentem facit in Catilinam. Ovidius libro 2. *Metamorph.* Terræ sermonem, & querelas contra Jovem graves tribuit S. 7.

PROGYMNASMA V.

DE THESI, ET LOCO COMMUNI
CAPUT I.

De Thesi.

Quid est Thesis? Resp. Est quæstio nullis alligata circumstantiis personæ, loci, temporis, &c. quales vulgò ad deliberan-

berandum, & ad conſultandum proponuntur; unde à Græcis poſitio (id enim ſonat vox Græca *Theſis*) vocatur: à Cicerone dicitur propoſitum, & conſultatio. Ut an gerendum bellum? an ſtudendum Græcis literis? &c. Quotuplex verò ſit Theſis, diximus Parte 1. cap. 2.

Quid differt Theſis ab hypothefi? *Reſp.* Quòd Theſis ſit propoſitio generalis, ſeu infinita; hypothefis verò ſit particularis, & finita, id eſt, circumſcripta adjuncto quòdam, vel perſonæ, vel loci, vel temporis, &c. v. g. Quæſtio hæc, an bellum ſit gerendum: Theſis eſt; quia eſt univerſalis, & infinita quæſtio. At ſi quæeratur, an bellum ſit gerendum contra Turcas, tali annò, mari, an terrâ, &c. hujusmodi quæſtiones omnes finitæ ſunt, & proprio nomine dicuntur hypothefes.

Quis eſt uſus Theſeos, ſeu propoſitionis infinitæ? *Reſp.* Maximus: quia, quæ de univerſo genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de ſingulis; & quæ de toto probantur, de parte etiam probari

necesse est. Exempli causa: Si sermonem sim habiturus de diligentiae laudibus, excurram in laudem virtutis: si vituperaturus inertiam, vitii generatim sumpti turpitudinem describam: quod enim de virtute dixerò, id de diligentia; & quod de vitio, id de inertia dici quoque poterit; quia inertia est pars vitii, & diligentia pars, seu species virtutis.

Itaque quoties tibi erit de re quapiam instituenda oratio: optimum erit, quaestionem illam particularem, & finitam, quae dicitur hypothesis, traducere ad generalem, & infinitam, quae Thesis appellatur. Id autem prudenter, & in loco faciendum, ut monuimus cap. 9. Partis primae

Quo modo tractanda est Thesis? *Resp.* Praeponendum est aliquod exordium, ductum à loco, tempore, & aliis adjunctis: ut si deliberatio instituatur in Senatu, si coram Principe, &c. Secundò confirmanda est, vel infirmanda Thesis ab iis locis, & argumentis, quae vulgò adhibentur ad suadendum, aut dissuadendum, ut sunt:

Ho-

Honestum, legitimum, utile, facile, necessarium; & iis contraria: turpe, injustum, inutile, difficile, impossibile. Non est gerendum bellum; quia res est per se foeda, & homine indigna, inutilis ad Reip. felicitatem: difficilis demum; quia vix fieri potest, vixquè accidit, ut bene succedat. Contrà gerendum est, quia honestum, utile, &c. Tertiò solvenda sunt, quæ possunt obijci contra illam Theseos partem, quam suscipis propugnandam. Si v.g. affirmas, bellum gerendum esse: respondendum iis erit, qui contrariam tuentur opinionem, qui contendunt, illud esse multorum scelerum fontem, vastitatem provinciarum, &c. Item ex adverso, si gerendum, solvenda erunt argumenta opposita.

CAPUT II.

De loco communi.

IN quo differunt Thesis & Locus Communis? *Resp.* Magnam illis inter se affinitatem esse: hoc tamen differre, quòd locus communis adhibeatur ad amplificandum, & probandum; Thesis ad ornandā,

N

&

& illustrandam orationem. Rursum Thesis quasi dubia proponitur, & concertatur; Locus Communis, quasi certus, & confusus assumitur: hæc menti, & intelligentiæ datur consideranda; ille voluntati, ad eam excitandam, & movendam objicitur.

Quo modo Locus Communis definitur?

Resp. Est oratio, facinus al quod multis commune laudans, aut vituperans: ut, si avarum, seditiosum, parricidam accuses; justitiam, pietatem, pudicitiam commendes. Hæc enim omnia multis communia sunt.

Quis est ejus locus in oratione? *Resp.*

Duplex. Primus in majori propositione argumentationis; ut, si dicas: Omnis proditio est scelerata, maxime, cum amicus, aut dominus proditur. Hæc argumentationis propositio major est; cui minor subditur. Atqui Judas Dominum, amicum, Deum suum prodidit. Alter locus est in amplificatione, quando post rem narratam, & expositam orator invehitur in crimen, illudque nativis depingit coloribus; aut virtutem meritis effert laudibus.

Quo-

Quo modô tractatur Locus Communis?

Resp. Ab iisdem ferè capitibus, quæ in Thesi adhibentur: nempe à *legitimo, iusto, utili, possibili, honesto, necessario*. Addit Aphthonius ista capita, à *contrario, comparatione, sententia, à conjectura, sive ab antecedentibus, & consequentibus*: ex quibus nimirum, quid impendeat boni, malivè conjicitur. Denique in Epilogò Judices ad severitatem excitantur, exclusâ misericordiâ; vel auditores ad seriam virtutis imitationem accenduntur. Fingete seditiosum hominem accusare, & exagitare apud Judices. Præmissô exordîo, seditionis crimen sic exaggerabis.

A contrario. Ostendendo, quale, quantumq; sit bonum pax, & concordia, quæ antea vigeat, & vigeret etiam nunc magnô omnium bonô: nisi nefarius hic suis seditiônibus illam perturbâisset, &c.

Ab expositione. Expones, non ad docendum, (rem enim jam notam esse ponimus) sed ad conflandam reo majorem invidiam: quô pacto rebus novis studens sce-

leratus, seditionum procellas excitavit in Republica, multos cives pellexerit in fraudem, & ad suas partes pertraxerit, &c.

A comparatione. Comparabis hoc ejus crimen cum aliis; v.g. cum otio, maledicentia, temulentia: ostendesquē gravio-rem ab illo, quā ab aliis omnibus perniciem inferri Reipubl. cæ.

A sententia. Hoc est à consilio, & mente; quō scilicet consiliō, quā mente turbas moverit, quid sperarit, &c. Voluit videlicet leges rescindere, jura pervertere, occupare summum locum, &c.

A digressionē conjecturali. Digredien- dum erit, & excurrendum in antea factam ejus vitam: ex ejus præteritis criminibus conjectura capienda de cæteris. Non nunc primum, inquit, cœpit moliri exitium patriæ; ab ipsa infantia sese exercuit in omni flagitiorum genere, &c.

Ab exclusionē misericordiæ. Tantum illud dices esse crimen: ut finē majori crimine condonari nequeat: nullum veniæ relictum esse locum. Quæ postquā dixeris, impel.

impellendi erunt Judices ad sententiam
adversus illum ferendam; ostendendo *A*
legitimo. Nihil esse legibus magis con-
gruum, quàm, ut seditiosus ille puniatur.
Ab justo. Justum id esse, ut poenam ipse
ferat, quam omnib9 impositurus fuisset, &c.
Ab utili. Id saluti Reip. conducere, &c.
A facili. Nullò negotio ejus furorem pos-
se comprimì. *Ab honesto*. Nihil rationi
convenientius esse, quàm debitas exigere
ab illo poenas, qui, &c. *Ab eventuro*. Ex
ejus supplicio eventura civibus bona o-
mnia; Rempublicam revocatum iri in sta-
tum felicitatis pristinae, &c. Quod de se-
ditioso diximus: idem de quovis alio faci-
noroso homine intelligendum est: & quæ
capita contra vitium valent, eadem illa
valent omnia, si qua virtus est ornanda:
singula in contrarium sensum accipiendo.

PROGYMNASMA VI.

De Destructi-*ne*, Confirmatione, Laude;
& Vituperatione.

CAPUT I.

De

De Destructione, siue Refutatione,
& Confirmatione.

Quid est Destructione siue Refutatio? R. sp.
Est oratio, quâ refutamus quidpiam,
& falsum docemus esse.

Quænam destruenda, seu subvertenda
sunt? Ea, quæ nequē prorsus manifesta,
nequē incredibilia sunt, sed quæ dubia,
& obscura.

Quænam arte fit ista Destructione?

Primò, reprehendendi sunt, qui illius
rei, quam infirmare, ac labefactare volu-
mus, sunt auctores, dicendo, illos nullius
esse nominis, vel fidei parùm probatæ vel
in illa re, qua de agitur, non bene versa-
tos, &c. Deinde ipsamet res subruenda
hîs capit bûs, quasi totidem arietibûs: Ob-
scuro, difficili, indecorò, incredibili, re-
pugnante, inutili: Hoc est: probandû erit,
rem illam, primò obscuro, & incerto ca-
pite manasse in vulgus. Secundò, incre-
dibilem esse, fidemquē superare omnem.
Tertiò, difficile admodum potuisse fieri.
Quartò, repugnare illam naturæ. Quin-

tò, decoro pariter, ac rationi. Sextò, inutilem denique esse, aut fuisse.

Confirmatio, seu assertio ratio quid est?

Est præpositæ rei comprobatio: sed illa res, uti de destructione modò diximus, nec prorsus incredibilis, nec penitus perspecta esse debet.

Quâ ratione, & quibûs capitibûs confirmanda res est?

Eadem ratione, totidemque capitibûs, quibûs destruenda, sed contrariis, omninoque oppositis: Videlicet à manifesto, facili, decente, probabili, convenienti, utili. Habes exemplum insigne in T. Livio: M. Porcii Catonis orationem ad populum, quâ foedum Bacchanalium morem subvertere nititur. *Nulli unquam concioni* &c. Libro 49. paulò ante medium. Item alteram, quâ conatur ostendere, mundum, & ornatum muliebre esse foeminiis interdicendum. Exempli ejusdem loci habes egregia in Paradoxis Ciceronis, ubi Stoicorum placita confirmat. Loci confirmationis per idoneam argumentationem

tractan-

tractandi, & appositis illustrandi figuris. Porro hic ordo in proponendis ejusmodi argumentis servabitur, ut priore loco firmiora collocentur: & in fine; infirmiora in medio: juvabit etiam validiora sæpius inculcare, ut altius infideant animis audientium.

Exempla non congero, quæ in orationibus Tullianis observare potuisti. Perfectam confutationis ideam subministrat oratio pro Roscio Amerino, ubi singulis adversariorum argumentis splendide respondet *num. 37.* Confirmationis verò in oratione pro Milone. Idem Tullius in partit onibus orationis *num. 44.* præcepta quædam tradidit utilissima: & quædam apertè neganda, vel affirmanda; nonnulla eludenda joco & contemptu; alia, tanquam tela, in adversarium retorquenda docet, &c. Erunt etiam usui ad hunc utrumquè locum, quæ superius dicta sunt de Chria, Sententia, & Loco Communi.

C A P U T II.

De Laude & Vituperatione.

Quid

Quid est Laus?

Est oratio, bona alicujus enumerans.

Quibus rebus Laus tribui potest?

Excepto peccato, nihil est in hac rerum universitate, cui non possit aliqua laus concedi. Virtus autem præcipuò quòdam jure laudem tanquam sibi debitam, vindicat. Præter autem virtutem res omnes creatæ laudari possunt, etiam inanitæ; sed præ cæteris homines laudare solemus.

Propter quæ homines laudantur?

Propter bona, quibûs ornantur.

Quænam bona illa sunt?

Alia sunt bona fortunæ, ut: opes, potentia, dignitas patria. Alia bona corporis: scilicet, robur, sanitas, &c. Alia sunt animi bona: ut scientia, & virtus. Ex his omnibus bonis unicum est, quod semper laude dignum est, nimirum virtus. Reliqua verò eatenus merentur laudem: quatenus iis ad rectè laudabiliterquè vivendum utimur; alioqui vituperationi sunt obnoxia.

Quid igitur est faciendum ei, qui laudare quæpiam velit?

I.

I. Bona illa omnia, quæ possidet, enumeranda, & verbis exornanda sunt. II. Contrariorum oppositione augebitur laudatio; si ostendas, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorant. III. Comparatione quoque laus crescet: si cum clarissimis quibusque viris compares, atque etiam, si meretur, anteponas. Vituperatio ducetur à contrariis capitibus.

C A P U T III.

De variis oratiuncularum formis, & propria singularum tractatione.

Omissimus tria ultima Aph. honii Progymnasmata; de comparatione Descriptione, & Legislatione: tum, quia de duabus primis facta jam est mentio pluribus in locis; tum quia hæc tria non aliò tractanda sunt modò, quàm Chria, Sententia, Communis Locus, & alia superius explicata: è quibus pariter intelliges, quæ ratio sit adhibenda in tractandis quibusdam dicendi formis, quæ ad unum aliquod è tribus generibus revocantur, nempe ad
genus

genus Judiciale, Demonstrativum, aut Deliberativum.

Talis est oratio *Genethlica*, five, quæ orium pueri, & natalem diem celebrat. Exordium ab adjunctis ferè sumitur. In confirmatione laudantur parentes, patria, majores. Peroratio spem facit, fore, ut puer à parentum, & avorum virtute non degeneret: adduntur vota, & omina futuræ laudis &c. Martialem consule, Statum, Claudianum, in quibus multa reperies huc spectantia. Iisdem ferè coloribûs adumbratur *Epithalamium*, celebrandis nuptiis dedicatum. Laudantur sponsi. Epilogus vota continet de suscipienda prole, &c.

Epinicion oratio est celebrandæ dicata victoriæ, cujus laudes prosequitur Orator, nec non ipsius victoris; exponit varios fructus, & præmia victoriæ, difficultatem ejus consequendæ, modum, &c. Opponitur *Gratulatoria* orationi *Nenia*, seu *Trenus*, & *Lessus*, id est, lamentatio, quæ malum deplorat, ejus gravitatem ostendit, maxime, si contigerit immerenti, & innocenti: spem

emer-

emergendi ostendit, &c. Vide Ovidium in Tristibus, & de Ponto.

Eucharistica orationis, quæ gratiarum ædulo Latine dicitur, artificium ostendet tibi Tullius in duplici oratione *Post reditum*. Commendari debet beneficium ab adjunctis. In peroratione memorem animum promittimus.

Paranymphæam orationem appellant recentiores Rhetores eam, quæ habetur, cum creantur doctores, aut Magistratus, &c. Tres vulgò partes continet. Prima rationes explicat, ob quas honore delato dignus videtur Doctor, aut Magistratus. Secunda spem facit honoris & nominis implendi. Tertia continet Parænesim, cohortationem, sive etiam gratiarum actionem illis habendam, qui honorem detulêre.

Dedicatio libri, quem ad modum instituenda sit, docebit te Martialis multis in locis, quos in indice addito ad calcem postremæ ac purgatæ editionis reperies. Exordium ab ejus persona ferè petendum, cui opus dedicabitur; a. t. à temporis aliqua
 oppor-

opportunitate, &c. Tum explicatur dedicandi causa: postremò patrociniom petitur. Cavenda prolixitas; nihil enim molestius, quàm epistola dedicatoria jussu longior: in quo multi peccant, non tamen impunè; quis enim hæc legit?

Oratio *Monitoria* revocatur ad suasionem, & genus deliberativum. Opus est in exordio singularem prudentiã & arte, ad conciliandam ejus, qui monetur, benevolentiam; vix enim quemquam reperias, qui animò æquò reprehendi se, ac moneri ferat. Locò narrationis exponetur ipsa res, quæ reprehenditur, & ob quam fit communitio: dabitur opera, ut is, qui monetur, agnoscat erratum, cujus gravitas in confirmatione ostendetur à turpi, inutili, damnis, & periculis consequentibus, &c. In epilogo adhibebitur vel objurgatio gravior, vel mitior adhortatio. Minis vulgò temperandum, nisi certò pacto condiantur.

Commendatio partim est generis demonstrativi: quippe laudamus eum, quem aliqui commendatum volumus: partim deliberativa.

berativi; quia svademus. v. g. ut illi beneficium aliquod conferatur. Tam multæ occurrunt in Tullio commendatitiæ litteræ: ut opus non sit plura de hoc orationis genere præcepta congerere.

Non pauciora sunt in iisdem Tullii epistolis exempla orationis *Consolatorie*, necnon in Senecæ libris, & litteris. Post exordium ab adjunctis ductum, elevare, ac lenire oportet calamitatem, ejus commoda, si quæ sunt, ostendere, afferre causas, cur toleranda fortiter sit, remedia subministrare, opem polliceri, &c.

Apologia nihil peculiar, præter explicata jam variis in locis præcepta defensionis postulat.

Invectiva est gravior infectatio, qualis extat in Pisonem, Catilinam, &c.

Objurgatio est lenior infectatio, seu commonitio gravior. Vide præcepta de accusatione tradita.

Expostulatio est gravis querimonia de accepta injuria.

Exprobratio fit, cum aliquem ingrati animi

animi nomine accusamus. Ea omnia communibus præceptis, paulum accommodatis ad rem præsentem, instruuntur.

Paulò plus artificii requirit oratio, quæ Princeps, aut Magistratus excipitur in urbis, aut loci alicujus ingressu. *Isitirion* voce græca vulgò vocant. Ducetur exordium ab expectatione, & votis totius civitatis; ab aliqua occasione, v. g. victoriæ, muneris, &c. Confirmatio explicabit causas publicæ lætitiæ. Epilogus spem ostendet, quam Principis, aut Magistratûs clementia, prudentia, probitasque præbent, fore, ut rectè, sapienterq; rem gerat, &c. Lege Martialem Epig. 11. lib. 8. *Pervenisse*... & Epig. 21. *Phosphore*, &c.

Si quem discedentem prosequaris, quod *Apobatirion* appellant, significabis dolorem de hominis discessu. In confirmatione laudabis spectatas in eo, quem relinquit, loco ejus virtutes. In Epilogo memorem te fore tam dulcis amici, viri tam probi, &c. profiteberis.

De Oratione funebri nihil est, quod
plura

plura præcipiamus; cùm extent passim e-
gregiæ lucubrationes ejus generis, quod
ad genus demonstrativum revocatur.

Exempla tam laudis, quàm vitupera-
tionis plurima in hoc toto libello sparsa
reperies. Si plura cupis, habes unum in
volumen collectos panegyricos veterum
oratorum: quos inter primis ferunt Pli-
nius, & Pacatus; hic Theodosii laudator,
ille Trajani: hujus stylus splendide ambi-
tiosus, illius mirè ingeniosus, & subtilis:
uterque nitidus, ornatus, Trajanô deniquè
ac Theodosiô dignus. Nec desunt in Ci-
cerone præstantes hujus laudativi generis
loci, præsertim in oratione pro lege Ma-
nilia, cujus Orationis secunda pars versa-
tur in laude Pompeji. Hanc ut faciliùs
intelligas totam orationem: & alias quas-
dam Tullianas insigniores exponam, ac
suas in partes singillatim digeram.

PARS SEXTA.

*Synopsis & Partitio selectarum Cicero-
nis Orationum.*

CAPUT I.

*Conspectus aliquot Orationum Ciceronis,
quæ maxime pertinent ad genus
Demonstrativum.*

ARTICULUS I.

Analysis Orationis pro lege Manilia.

HUjus Orationis argumentum & causa
hæc est. Grave bellum gerbat Po-
pulus Romanus in Asia cum duobus po-
tentissimis Regibus Mithridate, & Tigra-
ne. Lucius Manilius Tribunus plebis le-
gem tulerat, ut ejus belli cura mandaretur
Pompejo. Dissentiebant Q Hortensius, &
Q. Catulus. Cicero legem probandam su-
scipit, ostenditq; bellum Asiaticum Pom-
pejo committendum esse.

Sumit exordium ab adjunctis. I. A sua
persona; quippe, qui primum è Reſtris ple-
bem alloquatur. II. A loco ipſo. III. A
Pompejo, pro quo dicturus eſt, &c. Sub-

jioit exordio brevem narrationem: quia res est nota (*num. 4. Atque, ut inde.*) Confirmationis duas partes facit: in priori docet gerendum strenuè bellum istud Asiaticum: quia est grave, necessarium, periculosum (*a num. 5. ad 26.*) In posteriori ostendit, præficiendum huic bello Pompejum; quia in eo uno reperiuntur omnes dotes optimi ducis: nempe primò, scientia rei militaris, (*num. 27. 28.*) quam probat enumeratis bellis plurimis, quæ gessit magna cum laude Pompejus. Secundò, virtus militaris, seu fortitudo. Probat expofitis Pompeji rebûs gestis, & Provinciis testibûs ejus triumphorum (*num. 24.*) Explicat causas hujus bellicæ virtutis, nempe varias virtutes, illius primariæ velut administras, innocentiam vitæ, temperantiam, humanitatem, quas extollit comparatione cum aliis quibusdam Imperatoribus Pompeji dissimilibus (*num. 37. 38. usq. ad 43.*) ubi tertiam Imperatoris dotem ait esse auctoritatem, quâ plurimum valet Pompejus propter eximiam de illo
apud

apud omnes opinionem (*usq; ad num. 47.*) De felicitate, quæ dos ultima boni Imperatoris, modestè, prudenterq; differit per præteritionem (*num. 47. 48.*) Confirmationem claudit (*49. 50.*) Ergò Pompejo deferendum est hoc bellum. Sequitur confutatio (*à num. 51. ad 69.*) in qua refellit illorum rationes, qui negabant, Pompejum huic bello præficiendum. E-lucet in hac Oratione singularis nitor, & ordo; tum splendor quidam figurarum, quibûs maximè movetur populus, ad quem verba Cicero faciebat. Eundem Pompe-jum laudat orat: pro Cornelio Balbo, qui ab eo donatus civitate fuerat: id, quod à Pompejo ritè factum fuisse, Orator con-tendit egregio dilemmate: Aut Pompejus sciebat, licitum non esse donare Balbum civitate, aut nesciebat. Si scientem fecisse dicis: non est credibile, virum tanta vir-tute, ac probitate præditum, foedera & leges scientem, neglexisse. (*O nomen no-stri imperii, &c.* Illustris Apostrophe, & exclamatio *numer. 13.*) Si nescientem;

multò minùs credibile est, Pompejum id ignorasse, quod è vulgo nullus ignorat. (*Quasi verò levius sit. Sc. num. 14.* Quid enim abest huic homini, *Sc. n. 9.*

ARTICULUS II.

Synopsis Orationis pro Archia Pòëta.

Maxima pars orationis pro Archia Pòëta complectitur illius, & Pòëseos laudes, quamvis oratio sit in genere judiciali. Quærebatur enim, an Archias Civis Romanus esset? Ostendit Cicero. I. Romanū Civem esse; deinde, quamvis non esset civis Romanus, dignum tamen esse, qui civitate donetur, propter eximiam eruditionem, & Pòëseos facultatem.

Incipit à suo erga præceptorem Archiā officio; cui cū multa debeat, defensionem in causa justa, & vera negare non potuit. (Periodus membrorum quatuor: *Si quid est, Sc.*) Objicere poterat aliquis nihil intercedere commercii inter Eloquentiam, quam Cicero profitebatur, & Pòësim cui Archias deditus erat. Hoc negat (*num. 1.*) Deniq; cū videret, se magnam orationis partem

partem in laudibus Pœseos consumpturū, ac timeret, ne cui videretur hoc insolens in causa forensi: occurrit huic opinioni (*num. 3.*) Propositionem ac distributionem orationis dilucidè subiecit exordio (*num. 4.*)

Primam partem probat, nempe Archiam Romanum esse civem, hoc syll g sic: Fuit adscriptus in civitatem Heraclensium, fœdere cum populo Romano conjunctam. Porro Silani, & Carbonis lege, Cives Romani æquissimò jure dicebantur, quicunque in fœderatam civitatem erant adscripti: si domicilium habuissent Romæ, si apud Prætores essent professi. (*Quid horum infirmari potest? num. 6. 7. 8.*) Confirmat minorem propositionem testimoniò Luculli, & ejus singulas partes; nempe, quod Archias Romæ domicilium habuerit, quòd apud Prætores sit professus, &c. Complexionem addit *num. 10.* (*Quæ cum ita sint, &c.*) illustrat eandem comparatione à minori ad majus: deniq; nonnulla, quæ obiciebat adversarius, diluit.

Secunda pars orationis conficitur pariter unô syllogismô. Pôetæ docti, & ingeniosi digni sunt, qui adscribantur in Civitatem: Archias Pôeta doctus, & ingeniosus est; Ergò est dignus, qui donetur civitate, quamvis non esset revera civis,

Ratiocinatio proponitur per prolepsim, sive occupationem. *Quares à nobis, Græce, (is accusator erat) cur tantopere hoc homine delectemur.* Respondit: *Quia suspeditat nobis, &c. (num. 12.)* Laudat Pôesim. I. à delectatione, quâ molestias gravissimorum negotiorum levat: id, quod (num. 13.) suô testimoniô confirmat. II. Ab utilitate; quia mores utilissimis præceptis instituit. (num. 24.) Tertiò ab honore, quem illi habuerunt summi viri. (num. 15. & 16.) Minorem propositionem exequitur (num. 18.) (*Quoties ego hunc Archiam vidi?---*) Complexionem amplificat (num. 19.) à Pôetarum dignitate, quos omnis ætas tanquam divinos homines suspexit, coluitque: id Homeri exemplô docet, testimoniô multorum Impera,

peratorum confirmat, assertque rationem; quia Poëtae res gestas clarorum virorum aeterna laude donant: cujus laudis desiderio flagrare se profitetur, eamque cupiditatem insitam esse praestantibus animis, pulchrè docet (num. 28. 29. 30.) Peroratione brevi, & appositâ concludit orationem (num. 37.) per anacephalæosim, ac deprecationem,

A R T I C U L U S III.

Oratio pro M. Marcello.

ORatio pro M Marcello tota ferè versatur in laudibus Cæsaris, cui gratias agit Orator ob Marcellum, qui arma contra Cæsarem tulerat, veniâ donatum, & Romam è Græcia, ubi delitescibat, revocatum.

Exordium. Statuerat Cicero nunquam deinceps verba publicè facere; partim dolore, in tanta temporum acerbitate: partim verecundiâ, quia videbat Cæsarem rerum potiri, contra quem steterat, Pompeji partem secutus: nunc verò negat, posse se tacere: negat, Cæsaris beneficium, & cle-

mentiam silentiō præteriri posse.

Confirmatio propositione unica continetur. *Laudanda est maxime Cæsaris clementia ob restitutum Marcellum.* Argumentum à comparatione ducitur: Majorem ex hac clementia gloriam Cæsar est assecutus, quàm ex omnibus suis victoriis: Nam primò illæ sunt ita propriæ Cæsaris: ut earum quoque pars ad alios pertineant, nempe ad centuriones, milites, fortunam, &c. (num. 5. *At verò hujus gloria--* Socium habes neminem--num. 7.) Secundò, difficilius est vincere iracundiam, quàm gentes, etiam immanes, & barbaras. (*Demuisti--* num. 8.) Concludit hunc locum præclara expolitione, & sententiarum varietate. (num. 9. 10.) Laudat obiter Marcellum, ejusque familiam. (num. 10.) Tertio, hactenus victores alios vicerat Cæsar, nunc seipsum: imò victoriam vicit. (num. 11. 12.) Quarto, comparat Cæsarem victorem cum Pompejo & Pompejanis, si victores extitissent: quos ait futuros fuisse crudeles, feros, &c. Nonnulla miscet

miscet de bello civili, & eos, qui Pompejum secuti sunt, excusat, errore scilicet lapsos non odiô, &c. (*â num. 13. ad 16.*)

Sequitur Confutatio. Rogatus à Senatu Cæsar, ut ignosceret Marcello, dixerat se insidias ab aliquibus vereri, & addiderat: se parùm esse de vita sollicitum; quippe, qui satis diu vixisset. Primò igitur Cicero metum insidiarum (*num. 21.*) conatur demere, & locum lubricum mirò artificiô tractat. Mox utitur dilemmate: aut insidias molirentur Cæsariani, aut Pompejani: In neutros cadere potest hoc scelus: ergo: ---Significat deniq; ingens studiũ tuendæ Cæsaris vitæ, &c. Secundò (*num. 26.*) refellit, explicat, & laudat illam Cæsaris vocem, quâ dicebat ille, se satis vixisse. Satis vixisti, vel naturæ, vel gloriæ, non satis patriæ; restant curanda illius vulnera, &c. Hic tuæ gloriæ cumulus addendus. (*num. 28. 29.*) Peroratio est (*num. 34.*)

Non pauciora sunt in Tullio exempla vituperationis, quàm laudationis. Acriter Pisonem insectatur oratione propria, nec

non oratione de Provinciis Consularibus, & aliis pro re nata locis. Invehitur in Clodium, ut in capitalem inimicum, extrema parte orationis pro Milone: vehementius in orationibus pro Domo sua, & de Haruspicum responsis. Antonium totis 14. orationibus exagitat: Catilinam quatuor: Verrem actionibus septem: Vatinius unicâ, sed vehementi.

A R T I C U L U S IV.

Synopsis Philippicæ II. & orationis pro Domo sua.

INter Ciceronis orationes, quibus improbos insectatur, & vituperat, excelsit omnium judiciô Philippicæ II. in qua probat, Antonium esse sceleratum, & hostem Reipublicæ: idquæ statim in ipso exordio proponit, in quo benevolentiam sibi conciliat, affirmando, neminem sibi ab annis 20. fuisse inimicum, quin idem hostis Reipublicæ fuerit.

Oratio duas partes habet. Prima est refutatio (num. 3. cui prius, &c.) Diluit quædam objecta sibi ab Antonio, qui paucis

cis antè diebùs contra Ciceronem in Senatu declamaverat. Sunt autem hæc: I. de amicitia violata (num. 3. usq. ad 11.) II. de consulatu crudeliter gesto (num. 11. *Objecit mihi Consulatum meum---*) III. de nece P. Clodii (num. 21. *P. Clodium meò consiliò interfectum---*) IV. de Pompejo per Ciceronem à Cæsare alienato (n. 23. *Quod verò dicere ausus es---*) V. de nece Cæsaris (num. 25. *Sed hæc vetera, illud verò recens---*) VI. de castris Pompeji, & Civili bello (n. 37. *Castra mihi---*)

Transit (num. 43.) ad secundam partem orationis, nempe Confirmationem. (jam enim, quoniam---) Ejus duas partes facit: in priore breviter describit vitam Antonii privatam; quòd à pueritia flagitiosus, decoctor, & libidinosus fuerit (à num. 44. *Visne igitur, te inspiciamus à puero---*) In posteriore vitam ejus, quasi publicam, sive gestos improbè Magistratus insectatur. Quæsturam (*Quæstor es factus---*) Tribunatum (num. 15. usque ad 62. *Nam cum L. Lentulo---*) Magistrum equitum.

(num. 62. *Accessit---*) Consulatam (num. 79. *His igitur---* usque ad numer. 111. *Quid ad hæc tandem---respondebis?*) Ibi incipit Peroratio, & numeris octo absolvitur. Tota oratio mirè est eloquens, acris, faceta, omnibûs dicendi luminibûs ornata.

Æquè copiosa, vehemens, & concitata est oratio, quam habuit pro Domo sua. Si unquam in dicendo fuit aliquid, ait ipse Tullius (*Epist. 2. lib. 4. ad Atticum.*) tum profectò doloris magnitudo vim quãdam nobis dicendi dedit. Quamvis oratio tota pertineat ad genus judiciale: plurimæ tamen illius partes ad genus demonstrativum referuntur, quibûs nimirum, & infestatur Clodium, & suas res ipse laudat. Argumentum orationis est ejusmodi.

Clodius, pulso in exilium Cicerone, illius domum quasi perduellis civis everterat, areamque Libertati dedicaverat; Cicero postea restitutus, & ab exilio revocatus, domum suam restitui sibi petit. Restituta est.

Ordi-

Oreditur à laude Pontificum, apud quos
 verba faciebat. Clodio conflat invidiam,
 & quædam ejus convicia refellit. (*Can.*
1. ad 2. num. 32.) Confirmatio Clodius
 nullo jure domum Ciceronis diruit. Se-
 cundò, nulla religione dedicavit. Probat
 primam partem: Clodii Tribunatus fuit
 nullus; ergò irritæ sunt omnes ejus actio-
 nes, & leges; atque adeò illa, quam tulit
 de Ciceronis exilio, de domo evertenda.
 (*à num. 34. ad 42.*) Sed estò: fuerit opti-
 mo jure Tribunus plebis: legem tamen de
 meo exilio, & mea domo nullo jure, imò
 contra jura omnia tulit; quia contra judi-
 ciorum formam, per vim, &c. (*à num.*
43. usq. ad 100.) Multa de suo disces-
 su, redituquè interserit, non minùs ad su-
 am laudem, quam ad Clodii ignominiam
 apposita. II. Nulla religione, imò contra
 religionem omnem domum suam à Clo-
 dio dedicatam fuisse ostendit (*à num. 100.*
usq. ad 142.) quò rem totam splendide
 concludit.

ARTICULUS V.

Ordo,

Ordo, & structura Orationis in Pisonem;
nonnullarum in Verrem: duarum post
reditum, & triplicis Agraria.

O Ratio in Pisonem. Revocatus è Pro-
vincia Piso fuerat suadente Cicerone.
(Vide Orationē de Provinciis Consula-
ribus:) Romam reversus graviter in Tul-
lium invehit. Illi respondit Orator eā,
quæ extat, Oratione; cujus pars triplex.
I. Piso improbè Consulatum gessit, (à n.
2. ad 21.) II. Turpiter ac nefariè Pro-
vinciam Consulare administravit. III. In
domestica, & privata vita multa egit ne-
quiter, luxuriosè, crudeliter, & avarè.
(Nunc etiam--num. 64. usque ad 94.)
In peroratione supplicii metum incutit Pi-
soni longè gravissimi, à conscientia scele-
rum, & mortalium omnium odio.

Inter Verrinas eminent prima, quarta,
& septima. Prima inscribitur Divinatio,
seu deliberatio de Verris accusatore con-
stituendo. Verres enim, eloquentiam Tul-
lii reformidans, Cæcilium quemdam dari
sibi accusatorem postulabat. Siculi causam
à Ci-

à Cicerone suscipi vehementer optabant: ostendit Cicero, se Cœcilio anteponendum, hœc syllogismo. Ille debet constitui accusator, quem maximè volunt ii, quibus facta est injurià, & quem minimè vult is, qui injuriam fecit. Atqui Siculi volunt Ciceronem, nolunt Cœciliùm; hunc optat Verres, illum respuit. Ergò &c. Stylus est subtilis, ac temperatus insequenti oratione, quæ à nonnullis appellatur prima, ab aliis dicitur secunda; nihil est aliud, quàm præparatio, & quasi vestibulum aliarum, pertinetquè ad genus deliberativum: In ea quippe quæritur, an nova ratione utendum sit in accusando Verre? Probat Cicero, novam esse adhibendam; nempe non utendum oratione perpetuâ, sed producendos testes, & illorum perscripta testimonia proferenda; sequè ita facturum denuntiat, ob eam maximè causam; quòd Verres duo moliatur: primò extrahere tempus usquè in sequentem annum, quo futuri erant Consules Metellus & Hortensius, amici Verris. Secundò cor-

rumpe-

urbis conditæ 695. eo nomine: quòd in conjuratione Catilinaria multos Proceres, indictâ causâ, necandos curavisset. Profectus est in exilium Cicero: Sed per amicos vicissim revocatus Romam est decimo post mense. Illis gratias agit primùm quasi publicè, ac toti populo; deinde privatim in Senatu. Quæstio est in genere demonstrativo: laudat beneficium, quò affectus est: dum singulari benevolentia populi, & Senatûs ab exilio revocatus fuit, abrogata Clodii lege.

Ut intelligatur exordium orationis ad Quirites, observandum est, amicos Ciceronis, priusquam in exilium proficisceretur, obtulisse illi sese paratos ad dimicandum, ut in civitate retineretur: Tullium verò metuentem, ne civile bellum excitaretur, non sinè populi strage, maluisse in exilium proficisci. Hanc suam erga populum charitatem in exordio commendat: cujus incolumitati caput suum se devovisse, prædicat. (*Quod precatus.*)

Incipit amplificare beneficium (num. 2.

Et si

Et si homini--) eum affirmat eleganti inductione, jucundiora esse sibi omnia illa bona, quæ recepit à populo revocatus: quàm olim erant, cum iis ante calamitatem frueretur, nempe fortunas, amicos, liberos, honorem, & patriam.

In confirmatione duo capita, duas dotes beneficii explicat. I. Quòd populus calamitatem Ciceroni detraxit. II. Quòd dignitatem auxit (*num. 5. Quorsum--- & num. 6. Nam in ipso---*) Utramquè partem probat, primò, comparando reditum suum, & studia, consensumquè populi in se revocando cum reditu aliorum quorundam illustrium civium, qui pariter ab exilio fuerant olim revocati. P. Popillii. Q. Metelli, & C. Marii, quos minore gloria fuisse restitutos docet--- (*Non enim*) Secundò, narrando ea, quæ amici, præsertim Lentulus, Milo, Sextius. &c. fecerunt, ut restitueretur. (*num. 11.*)

Peroratio. Pollicetur gratum, & memorem animum (*num. 18. En ego---*) Deinde fortitudinem in còercendis improbis,

bis, & hostibus Reipublicæ (num. 19. *Quod si quis---*) Eadem repetit (num. 21. *quam mihi---*) ubi eleganter explicat difficultatem referendæ pro tanto beneficio gratiæ, & (num. 24. *Quapropter---*) quò totam orationem concludit.

§. II.

Oratio post reditum in Senatu.

IN exordio negat, se parem esse, referendis pro accepto beneficio restitutionis suæ gratiis: in quo uno contineri dicit omnia beneficia, quæ Superis, patriæ, parentibus debentur.

In confirmatione profitetur, se immortalitatem quandam à Senatu consecutum esse. Hoc probat inductione. Consules, Tribuni, Prætores, Consulares viri, & Senatus Principes reditum Ciceronis postulârunt, decreverunt, ornaverunt, & quodam quasi triumpho illum revexerunt; ergo &c. (num. 3. *Itaque---*)

Invehitur (num. 9.) in duos Consules ejus anni, quò pulsus erat in exilium, Gabinium, & Pisonem, quorum invidiâ, & scelere

scelere calamitatem hanc pertulerat. (*Sed fuerunt ---*)

Redit ad laudandos amicos, maximè Tribunos, Milonem, & Sextium (*num. 18. Quid ego--*) tum Prætores (*num. 21. Jam verò Prætores --*) deniq; Lentulū, Metellum, & Pompejum (*num. 31.*) Causas affert, cur maluerit in exilium ire, quàm se vi defendere (*Quibus ego rebus.*)

Pollicetur in peroratione majus, quàm unquam antea, studium in defendenda Republica (*num. 35. Quapropter ---*) & suæ restitutionis gloriam immortalem refricat. (*num. 36. Pro me--*)

Inter selectas Tullii Orationes, quæ unum in libellum congestæ fuerunt, reperitur oratio tertia ex illis, quæ Agrariæ vocantur. Ea, cum sit valdè salebrosa, & parùm digna, quæ in selectas orationes referretur: intelligi commodè nequit, nisi priores duæ exponantur: licèt illæ sint in genere deliberativo, hæc in demonstrativo.

S. III.

Oratio agraria in Senatu.

Confu-

Consule Cicerone, P. Servilius Rullus Tribunus plebis legem Agrariam tulit de agris à Populo Romano ex hoste captis in cives distribuendis. Hanc distributionem penes Decemviros, ob eam rem creandos, volebat esse, iisque faciebat potestatem vendendi vectigalia, colonias deducendi, &c. Rulli mens, & consilium duplex erat: primò populum demulcere agrorum largitione; secundò, se, suosq; Decemviros locupletare.

Refutat hanc legem Cicero, & iniquam, inutilemque esse docet. Exordium desideratur. Confirmatio docet, hanc legem damnosam esse populo Romano, & solis Decemviris utilem. Ingreditur Cicero per egregiam exclamationem, sustentationem, & prosopopœiam (*num. v. Hæc per Deos immortales--*) Ostendit I. venditionem vectigalium non posse fieri sine detrimento populi. II. Item emptionem agrorum, (*num. 14. Videtis jam--*) III. Denique coloniarum deductionem.

Concludit, non tantum agros, & vectigalia,

galia, sed Rempublicam ista lege Agraria periclitari, (*numer. 21. Non quevor--- Quamobrem per Deos---*)

S. IV.

Oratio Agraria ad populum prima.

E Andem legem Cicero dissuadet. In exordio benevolentiam populi sibi maximè conciliat, à quo se Consulatum accepisse profitetur; cum nulla majorum nobilitate commendaretur. Eam ob rem prædicat, se popularem, hoc est, populi utilitatibus unicè deditum semper fore; quam laudem arrogare sibi Rullus auctor legis Agrariæ non potest, qui ostentatione quadam insidiosæ largitionis Rempublicam perturbat, & perniciem populi molitur. (*à num 1. Est hoc - - - ad 10. Nequè enim - - -*) Adversarios deinde in odium adducit, qui sua consilia Ciceronem Consulem celaverint; qui clam, & nocte convenerint, &c. quibus è signis conjicit, illos contra Rempublicam moliri (*num. 11. Itaque ut initio--*) Tertiò, removet finistram præjudicium: suspicari enim aliquis

quis poterat, Ciceronem odiō Rullī ejus legem dissuadere; cū n̄ sæpe accideret, ut Consules à Tribunis plebis dissiderent. (num. 14. *Omni hoc nobis ---*)

Propositio: Lex agraria est iniqua, & inutilis. num. 15. *Atque ego ---*) Confirmatio. Probat, legem hanc esse iniquam; libertatem quippe populi imminuit creando s Decemviris, quibus potentiam immanem, ac tyrannicam tribuit, privat magnam populi partem suffragiorū jure, &c. Expendit singula legis capita, colligitque inde illius iniquitatem. Jam ejus inutilitatem demonstrat ex eo: quòd opes populi non augeat illa lex, sed opes tantam Rullī, & Decem virorum. Expendit pariter, & infestatur varia legis capita, ut venditionem agrorum (num. 35. *Datur igitur eis ---*) Venditionem locorum etiam extra Italiam, quæ publica sint f. et a, (n. 38. *habetis unum ---*) Quo prætextu, dicit Cicero, dari Decemviris jus, & potestatem regna integra, & provincias vendendi. (*Quid Alexandria num. 41.*)

Vesti-

vestigalium (num. 46. Non est sitis.)
 venditionem prædaram, & manubiarum,
 exceptis tamen manubiis Imperatoris Pom-
 peji; quam exceptionem ridet (num. 58.
Vix jam videtur---) Deductionem co-
 loniarum, præsertim in agrum Campanū,
 (num. 71. Deinde--- num. 75. Et enim
 ager --) Multis probat agrum dividi non
 debere, aut alienari (num. 80. Majores
 nostri---usque ad num. 95.)

Peroratio incipit num. 97. (*Hæc tu P.
 Rulle---*) Profitetur, se contra iniquas le-
 ges forem semper in tuenda Republica,
 & popularem in defendenda pace, concor-
 dia commodisque populi futurum.

S. V.

Oratio Agraria, ad Populum secunda.

Sylla Dictator, oppressâ Republicâ, re-
 rum potitus, multos agros privatos, pu-
 blicosque diviserat partium suarum stu-
 diosis, eamq; ob rem istæ possessiones, quæ
 Syllanæ vocabantur, magnâ flagrabant in-
 vidiâ. Rullus accusavit Ciceronem, quasi
 faveret istis Syllanis possessoribus, eorumq;

P

posses-

possessiones confirmare, ac sancire vellet. Non modò id negat Cicero, verùm etiam culpam in Rullum transfert, eumq; Syllanarum possessionum potiori jure esse defenforem, docet.

In exordio queritur, quòd accusatus sit ab adversariis, cùm abesset, eosq; in præsens certamen vocat. II. Postulat populi benevolentiam, quem subinfectum animadverterat.

Duplici argumentò probat Rullum tueri Syllanas possessiones. Primò, quia legis ab eo latae quadragesimo capite cavetur: ut quæ Syllanis temporibus, hoc est, post Marium. & Carbonem Consules, factæ sunt assignationes agrorum, maneant, & eo jure sint, quo privata quæque optimo possunt esse. Secundò, quia Rullus plures, quàm Sylla, & novas possessiones donat, ac dividit, quibus ipsi placet. Sunt enim agri quidem publicati, nemini tamen assignati, quos Rullus lege sua, cui volet, assignabit.

C A P U T II.

Synopsis Orationum aliquot Ciceronis,
in

in genere præsertim deliberativo.

ARTICULUS I.

Synopsis Philippicæ III. IV. V.

Nonnullas ex orationibus Philippicis legendas præ cæteris hic propono; quia breves, & perspicuæ sunt. Porro illarum argumentum hoc est. Interfecto Julio Cæsare, M. Antonius Collega ejus in Consulatu perturbabat Rempublicam, & conscripto exercitu tyrannidem affectabat, per causam & nomen ulciscendæ necis Cæsaris. Ejus nefarios conatus reprimere Cicero studuit, imitatus Demostenem, qui Philippum Macedoniæ Regem, à quo Græciæ libertas opprimebatur, multis orationibus acriter exagitaverat. Eius orationes Demosthenes Philippicas appellavit: idque nomen suis orationibus imposuit Cicero; quia, ut olim Philippum Orator Græcus, sic ipse Antonium, in simili defendendæ libertatis causa, insectabatur. Tertiæ Philippicæ occasio & peculiare argumentum est ejusmodi.

M. Antonius, post secundam Philippi-

cam, irâ & pudore incensus, bellum Ciceroni, atque adeò Reipublicæ palàm inferre meditans, copias collegit. C. Octavius Cæsar, qui postea rerum potitus, & Augustus est appellatus, scripto vicissim exercitu veteranorum militum, illi se objecit, eumquè fugere in Galliam Cisalpinam compulit, quam provinciam obtinebat Decimus Brutus. Is acriter etiam obstitit Antonio, & ab eo Mutinæ obsessus est. Quibûs cognitis, habitus est Senatus, ut de publica re deliberaretur. Cicero sententiam hac oratione dixit, svasitquè. I. Ut, quæ privatò consilio fecerat Octavius, comprobarentur auctoritate publicâ. II. Ut præmia decernerentur legionibus, quæ illum secutæ fuerant. III. Ut Octavius Imperatoris nomine ornaretur. IV. Ut Brutus Provinciam Galliam retineret in Senatûs, populiquè potestate. V. Ut Antonius hostis Reipublicæ judicaretur.

Exordium sumit à circumstantia temporis, queriturq; Senatum tardiùs convocatum fuisse in tanto Reipublicæ periculo: gaudet tamen &c.

In

In Confirmatione, singulas partes in argumento expositas persequitur, & variis figuris illustrat. Sub finem invehitur in Antonium, qui Octavio ignobilitatem obiciebat; Antonii edicta quædam, & modum convocandi Senatûs carpit. In peroratione graviter Senatum hortatur ad tuendam libertatem: à persona Antonii, & ejus fratris, à consequentibus, à facilitate victoriæ &c.

Non deerat & in senatu, & in populo, qui Antonio faverent, neq; armis cum eo dimicandum, sed mittendis legationibus pacem componendam svaderent. Contra illos disputat Orator, ac Philippicâ IV. probat, agendum esse cum Antonio, tanquam cum aperto Reipublicæ hoste; quia omnium judiciô est hostis declaratus: nempe judiciô populi, Octavii Cæsaris. Senatûs, militum, Decimi Bruti, Galliæ, & ipsorum Deorum.

Exordii sententia hæc est: Frequens concio & vestrum, Quirites, studium magnam mihi spem affert recuperandæ libertatis.

tatis. Propositio continet antecedens enthymematis, nempe hostem Reipublicæ Antonium esse judicatum. (*Eodem n. 1.*) Confirmatio orationis complectitur probationem antecedentis per distributionem, & eorum enumerationem, qui Antonium hostem Reipublicæ judicârunt: Populi, (*n. 2.*) Octavii, (*num. 3.*) Senatûs, (*num. 5.*) Militum (*num. 4. & 5.*) D. Bruti, (*num. 7.*) Ibi fingit, populum sibi assentiri fausta acclamatione, ac subdit: *Re Et e, ac verè negatis, Quirites, &c.* Illustrat dilemmate (*num. 8. Si Consul Antonius, Brutus est hostis, &c.*) Addit iudicium Galliae (*num. 9.*) Ac deniquè Deorum ipsorum, (*num. 10.*) Illustrat hæc omnia repetitione crebrâ, subjectione, imprecatione & aliis figuris.

Peroratio continet complexionem antecedentis: ergò agendum armis cum Antonio, ut cum hoste, non legationibus mittendis (*a num. 11.*) Estquè vehemens cohortatio, & amplificatio ducta à consequentibus, à minori ad majus, ab utili, decore, necessario, &c. Phi-

Philippica V. Provinciam Galliae Cisalpinæ Senatus dederat Decimo Bruto: illū, invito Senatu, ex ea depellere tentabat Antonius Bruto infensus, utpote affini illius Bruti, à quo Cæsar fuerat cæsus, ac Mutinam, Galliae citerioris urbem eximiam, obsidebat. Multi censebant, mittendos ad eum Legatos, qui de pace, concordia agerent. Dissuadet Cicero; quia hujusmodi legatio turpis est Senatui, & pernicioſa Reipublicæ.

Exordium ducit à circumſtantia temporis. Senatus habebatur Kalendis Januarii. Diem hunc diu expetitum ſerò advenisse, dicit, eundem tamen fortunatum, & optatissimum illuxisse, ait, propter novorū Consulū orationem, & constantiam. Ita captat benevolentiam, & in causam ingreditur.

Propositio habetur (*num. 3.*) Confirmatio primæ partis, nempe (turpis est legatio) petitur à repugnantibus: Repugnat enim, ac turpe est, pacem illi offerre, qui hostis est à Senatu judicatus; Id enim inconstantiae, ac levitatis est signum, nequē

cadit in dignitatem Populi Romani. Probat deinde pluribus verbis, jure hostem esse judicatum Antonium, nec modò Consulis, sed ne civis quidem nomine dignum esse (à num. 6. ad 25.) enumeratis Antonii flagitiis, legibus per vim, & contra auspicia perlatiis, &c. Concludit hanc partem (num. 25) gravi comparatione ironica (*Ergo Annibal hostis: civis Antonius? Quid ille fecit hostiliter, quod hic non fecerit, aut non moliatur, & cogitet?*)

Secundam partem confirmationis proponit per occupationem (num. 26. *Quosdam audio dicturos, &c.*) Ostendit perniciosam legationem fore; quia debilitabit militum animos, & impetum belli retardabit. Dissimilem deinde causam esse docet Legatorum olim à Senatu missorū ad Annibalem, & eorum, quos idem Senatus mitteret ad Antonium (num. 27.) Tertio urget dilemmate: Aut legatis parebit Antonius, aut non parebit: Si pacem volet, si parebit, si Romam redibit; quis illum ann. ò æquò videre poterit? quis vacabit metu?

Si

Si non parebit, ut certò ſcio; quid opus eſt Legatos mittere? Oſtendit, Legatos ab Antonio contemptum iri, & reſectum (n. 28. 29.) Subjicit concluſionem. (num. 30.) Numer. 35. & ſequentibus agit de honoribus decernendis Octavio Cæſari, & aliis benè de Republica meritis. Idem argumentum tractat Philippicâ IV. ſed in ea populum alloquitur; cùm priorem orationem habuſſet in ſenatu.

ARTICULUS II.

Ordo, & partitio Philip. VII. & VIII.

PHilippicâ VII. pacem cum Antonio faciendam eſſe negat; quia turpis, quia periculofa, quia impoſſibilis.

In exordio conciliat attentionem: cùm ait, ſe, omiſſis levioribus negotiis, de quibus Senatus conſulebatur rem graviffimâ proponere. Conciliat benevolentiam, cùm profitetur ſe publicæ tranquillitati ſtudere, ac dignitati Pop. Rom. in eoquẽ fungi officio viri conſularis, & Cajum Paſſum Conſulem imitari, adducit in odium amicos Antonii, qui pacem cum eo faciendam

esse, putabant. Effugere conatur invidiam, quâ vulgò laborant oſores pacis: affirmat, se auctorem ſemper fuiſſe pacis, nunc autem ſe invitum facere, ut illam diſſuadeat. Hæc munera boni exordii exequitur (*anum 1. ad 9.*) Partitio orationis per interrogationem (*num. 9. Cur igitur pacem nolu?* *Quia turpis eſt, quia periculosa, quia eſſe non poteſt.*)

Primam partem tractat per ratiocinationem, ſive ſyllogiſmum oratorium. Inconſtantia turpis eſt Senatui: atqui ſummæ levitatis eſt agere cum illo de pace, quem Senatus hoſtem Reipublicæ declaravit. Probat hanc minorem propoſitionem, ſive aſſumptionem, ut Rhetores loquuntur, enumerandis decretis à Senatu factis contra Antonium. (*Locus ab antecedentibus, figura, crebra interrogatio, & vehemens item repetitio, &c.*) Solvit egregiè id, quod objici poterat: Miſſi ſunt ad Antonium Legati: ergò turpe non eſt agere de pace (*n. 14. At Legatos miſimus? Hec me miſerum! cur Senatum cogor, quem lauda-*

laudavi, reprehendere? Sc.) Vide, ut blandé arguit, & offendere Senatum cavet. Nihil esse turpius hac ipsa legatione contendit, & ad pristinam severitatem repetendam hortatur. Addit (a consequentibus) summam fore turpitudinem, si admittatur in Senatum Antonius, cujus scelera per elegantissimam congeriem oculis subjicit.

Secundam partem aggreditur (n. 10.) & tractat Enthymemate. Orietur ex pace, quæ fiet cum Antonio, bellum gravissimum: ergo pax est periculosa. Probat antecedens ab Antonii, & ejus gregalium potentia, superbia, & libidine. Inseclatur præ cæteris L. Antonium, Marci Antonii affinem. (O Di, quis ejus potentiam poterit sustinere? num. 17.) Adhibet comparationem cum Græcchis. Tr stat consequens aut cedentis per communicationem & cohortationem. Operam suam pollicetur. (num. 19. 20.)

Tertio: Pax esse nulla cum Antonio potest; quia, inquit, omnes illum averſantur, & odant, & ille omnes. In hac discon-

dia, & alienatione voluntatū pax esse nulla potest. (a num. 21. ad 26. Omnia videbitis plena odiorū; dolete igitur id velle, quod fieri non potest, & cavete, &c.)

Peroratio incipit (num. 26. Quorsum hæc omnis spectat oratio, &c. Libertas agitur Populi Romani. -- Auctoritas vestra, &c.) Idem argumentum de repudianda cum Antonio pace tractat priori parte orationis XIII.

Philippica VIII. post exordium, in quo Pansam Consulem nimiae lenitatis accusat, illos reprehendit, qui bellum cum Antonio susceptum vocari tumultū malebant, quā bellum ostendit, tumultum finē bello. & quidem gravi esse non posse, & docet, verū bellum: geri cum Antonio, ab effectu, & signis belli. (Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem est bellum? &c. Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior? Vides ironiam, conversionem, &c. (n. 7.) Comparat hoc bellum Antonianum cum aliis (num. 8.)

In secunda orationis parte invehitur in

Calc-

Calenum Antonii patronum; quod pacem
suadet. Pugnat maximè exemplis clarissi-
morum virorum, & ejus rationes acutè,
graviterq; confutat (à num. 12. ad 20.)

In tertia orationis parte illos reprehen-
dit, qui de mittendis iterum legatis agi-
tabant. (*Dolenter hoc potius dicam, quam*
contumeliosè: deserti, deserti, inquam,
sumus. . . Proh Dii immortales! ubi est
ille mos, virtusquè majorum?)

A R T I C U L U S III.

Synopsis & argumentum Philippicæ
IX. & XII.

Philippica IX. Argumentum bellissimæ
hujus Orationis hoc est: Serviô Sulpi-
tiô, in legatione ad Antonium mortuô,
honor statuæ tribuendus est. *Vellem,* (in-
quit elegant r in exordio) *Dii immorta-*
les fecissent, ut vivo potius Serv. Sul-
petio gratias ageremus, quam mortuo
honores quæreremus. . .

Confirmatio tota unio ntitur argumē-
tô. Illi honor statuæ tribuendus est, cui
legatio ipsa, quam Reipublicæ causâ su-
scepe-

ſceperat, mortem attulit; Atqui S. Sulpitio legatio mortem attulit; ergo illi erigenda ſtatua.

Initium ſtatim ducit ab ipſa ratiocinationis aſſumptione, & probat, legationem mortis cauſam attuliſſe Sulpitio (num. 2. *Non illum vis hyemis, non niſeritas non longitudo itinervis retardavit, &c.*) Subdit maiorem propoſitionem (n. 3.) eamq; probat interpretando majorum mentem, & exemplis ab hiſtoria petitis illuſtrando. Redit (n. 5.) ad minorem propoſitionem, & egregiâ hypotypoſi exponit, quemadmodum Sulpitius morbo, & amico ū precibus deterri a ſuſcipienda legatione non potuerit. *Vos, Patres conſcripti, (grave dictu eſt, ſed dicendum tamen) vos, inquam, Serv. Sulpitium vitâ pr. vatiſ;* quæ cum videretis, ſe morbo magis, quàm oratione excuſantē, &c. *Redde te igitur ei vitâ, cui vitam ademisti: vita enim mortuorū in memoria vivorum eſt poſita, &c.* (num. 8. 9. 10.) non indigere Sulpitiū ejuſmodi ſtatua, & honore; quip-

pe cujus vita multis fuerit, præclarisque monumentis ad omnem memoriam commendata (*digreditur hic paulisper in ejus laudes*) tamen hæc erit statua monumentum honestæ mortis, & grati Senatûs, ac demum sol. tium afflicti filii. Sub orationis finem, quænam esse statua debeat, quod Senatûs de illa ponenda decretû, singillatim exponit.

Philippica XII. Pansa consul retulerat de Legatis iterum mittendis ad Antonium. Legati decreti erant P. Servilius & M. Tullius Cicero. Confirmatio duas partes habet. Prima, Legati de pace ad Antoniam mittendi non sunt. Secunda, minime verò omnium Cicero.

Post exordium, in quo suum, ac Senatûs errorem excusat, qui Legatis spem pacis afferentibus crediderit, deponendum affirmat. Ac primò quidem negat, mittendam legationem; quippe, quæ non modo inutilis erit, verùm etiam perniciosa; quia spem, & conatû recuperandæ libertatis infringet (*num. 7. Quid enim potest*
Rei.

Reipublicæ prodesse nostra legatio? Prodesse dico? Quid si etiam obfutura est? Quid si jam obfuit? An putatis, &c. Probat hoc antecedens per dubitationem; enumerando illos, qui, auditâ legationis, & pacis mentione, curam, & spem tuendæ Reipublicæ, ac libertatis abjicient. (n. 9. Quid autem hoc --) Concludit (num. 11. His igitur omnibus --)

Eandem primam partem confirmationis probat; quia dignitas agitur Populi Romani. Repudiavit Antonius propositas pacis conditiones; facta sunt contra illum plurima Senatû-Consulte, & decreta; imminet bell, & servitutis periculum; ergo &c. (num. 11. 12. 13. 15. *Quid si ne potest quidē ulla esse honesta legatio? Quid censeatis? Ponite ante oculos; -- Ubi sunt. --*)

Secundum caput confirmationis. Cicero mittendus ad Antonium Legatus non est; agitur ejus dignitas, & fama. Quia prævaricator, & inconstans existimabitur, si pacem Antonio svasurus mittatur, qui legationem, & pacem semper dissuaserit.

(Quo

(*Quo aspectu videre poterò?—num. 19.*) Alterò argumento probat, se nequaquam mittendū: nempe, quia salus ipsius agitur & vita; dubitari enim non potest, quin illi struantur ab Antonio insidiæ. Auget à minori ad majus. In ipsa urbe vix tutus est ab Antonii satellitibus: quantò minùs in ipso itinere? Amplificat dilemmate: vel concreditur cum Antonio in ipsis ejus castris, vel extra castra; utrobique periculum, nulla utilitas, &c. (*à num. 21. ad 29. 30.*) In peroratione tamen denuntiat, se paratum ad omnia pericula, & ad necem ipsam subeundam: si Reipublicæ intersit. Eò pacto mirè conciliat animos, & eò, quò vult, perducit.

ARTICULUS IV.

Oratio in Catilinam prima.

Catilina, vitiiis, & egestate oppressus, Romanam diripere, imò Romanum Imperiū exscindere conjuravit, ascitis in conjurationis consilium Romanis aliquot Proceribus. (*Legge Florum lib. 4. cap. 1. Sallustium de conjuratione Catilinæ.*) Cicero
nefaria

nefaria consilia detexit, & ad Senatum detulit. Senatores in duas abiêre sententias: alii necandû continuò Catilinam cum focis censabant: Cicero, & alii ducebant, lenitate utendum tantisper, dum se ipse proderet; nondum enim planè convictus habebatur: imò aderat in Senatu, eum hanc orationem Tullius Consul, tanquam eloquentiæ maturæ fulmen, in eum vibraret.

Suadet igitur Catilinæ Cicero, ut ex urbe discedat in voluntarium exilium, & paratam pœnam fugiat; aut in castra Manlii unus è conjuratis proficiiscatur, & bellum indicat Reipublicæ palàm, & sinè detrimento civitatis opprimendus. Timebat Cicero, ne, si conjurati vastarent incenderentq; Romam, ipse primus omnium necaretur; itaq; per causam publicæ utilitatis sibi consulit. Duæ sunt partes orationis. In prima docet, esse utile ac jucundû Catilinæ, ut ex urbe discedat: in secunda probat, non esse utile Reipublicæ, ut interficiatur.

In exordium, quod abruptum, ac plenû iracundiæ & indignationis est, ipsum Catilinam

tilinam præsentem acriter compellat, statimquæ propofitionem Orationis fubjicit, hortaturquæ, ut ex urbe difcedat. Primò, quia patet ejus conjuratio, propter quam, & propter anteaictæ vitæ flagitia omnibus odio eft. (*Etenim quid eft? num. 6. Recognofce tandem num. 8.*) Omnia conjuratorũ confilia, deliberationes, conventicula enumerat (*Quæ cum ita fint---num. 10.*) Negat, fe fugam illi fadere, privato periculò teritum, fed publicò (*num. 11.*) Infectatur deinde vitam ejus, & flagitia tum privata (*Quid enim eft? num. 13.*) Tum publica. (*Poteftne tibi---*) Addit comparationem triplicem à minoribus, & profopopœiam patriæ hortantis Catilinam, ut difcedat (*num. 17. 18.*) Hanc effe mentem Senatûs, Equitũ, civium reliquorum affirmat. (*num. 20. 21. Nequæ hi folùm ---*) Et fuam. (*Quanquam quid --- num. 22.*) Ut injucunda debeat effe Catilinæ omnis in urbe morâ: (quod erat primum argumentum) fic jucundus debet effe illi difceffus ad Manlii castra, ubi bello,

lo, & cædibus indulgebit. Hæc est secunda ratio, cur discedere debeat. (*Quam obrem, ut sæpè num. 23.*)

Secunda pars orationis. Non est è Republica, ut Catilina interficiatur. Id enim si fiat: conjurati remanebunt in urbe, neque, nisi eâ vastatâ, eversâquè, conquiescent (*Nunc ita me --- num. 27.*) Id confirmat exemplô summorû virorû. (*n. 29. His ergô.*) Illustrat egregia similitudine à morbis sumpta. (*num. 31. Ut sæpè.*)

Peroratio triplicem complectitur Apostrophen. I. ad Senatores, quibus omne suum studium pollicetur ad extinguendam conjurationem. II. Ad Catilinam. III. Ad Jovem, ut patriam tueatur contra cives nefarios. (*Polliceor vobis &c.*)

Motus hac oratione Catilina, discessit ex urbe. Cæcero suum populo gaudium significat secunda oratione, præbatquè, optandum Republicæ, & utilem conjuratorum discessum fuisse.

Primò; quia magis in urbe timendi erant, quàm extra urbem. Quod confirmat

enumerando illorum scelera per exclamationem, ethopœiam, congeriem, & alias triumphantis eloquentiæ si uas Quo in loco digreditur ad eos refellendos qui Tullii severitatem in ejiciendo Catilina incubabant. (num. 12. *At etiam sunt...*)

Secundò. Quia facile impiorum conatus, & arma opprimuntur ab exercitu Republicæ. Id ostendit eleganti comparatione copiarum, & milium Catilinæ, qui omnes obæcati, parricidæ, sicarii, &c. cum copiis populi Romani. (*Exponam vobis...* num. 17.) tum (n. 18. *Primum genus est...*) (num. 24. *Instruite nunc.*)

In peroratione hortatur cives ad patriæ custodiam. II. Decorum auxilium promittit. (*Quæ cum ita sint;* num. 26.)

ARTICULUS V.

Tertia Catilinaria.

Cicero laudat suam in detegenda, & extinguenda conjuratione diligentiam, & conservatam à se Rempublicam prædicat: quod beneficium tamen cum referat acceptum superis: gratias illis agendas, & hunc

hunc diem solemnī supplicatione celebrandum suadet. Primam partem, & suam diligentiam, prudentiamquē declarat, enumeratis splendidè variis circumstantiis detectæ conjurationis. Secundam ostendit, enumerando manifesta divinæ tutelæ in hoc negotio documenta.

ARTICULUS VI.

Quarta Catilinaria.

Comprehensi fuerant in urbe præcipui quidam conjurati, & in carcerem conjecti. Cæsar censebat, illos mitiore afficiendos poenâ; Syllanus, morte mulcendos. Hujus sententiam Cicero amplectitur, & persvadet hoc argumento. Æquum est, cives convictos infandi sceleris, & cum Reipublicæ periculo summo conjunctos, morte mulcari. Duo poterant objici. Unum, esse crudelitatis, primarios cives necare. Alterum, difficile esse viros nobilissimos extremô afficere suppliciô. Primum refellit ac docet, improbos cives è medio tollere non esse crudelitatis, sed lenitatis potiùs. Quod alterû caput spectat, ostendit,

dit, rem sibi facillimam fore. Tota oratio insigni artificiō traditur, ne offendatur Cæsar, & Orator suas laudes cum patriæ charitatē subtiliter miscet. Vicit ejus sententia: necati sunt in carcere conjurati.

C A P U T III.

Synopsis aliquot aliarum Ciceronis Orationum, præsertim in genere judiciali.

ARTICULUS I.

Oratio pro Rege Dejotaro.

DEjotarus, Rex Gallo-Græciæ, partes Pompeji secutus fuerat belio civili. Victo Pompejo, rediit in gratiam cum Cæsare, quem tamen voluisse per insidias interficere, accusatur à Castore suo nepote, & Philippo Medico, Dejotari servo. Defenditur à Cicerone.

Callidè incipit à timore suo, & perturbatione, cujus causas affert: novitatem judicii de capite Regis, accusatorum indignitatem, quorū unus est Dejotari nepos, alter servus; Cæsaris personam, qui judex in suo periculo: deniq; ipsum locum; non enim agitur hæc in foro causa, ubi ma-

gnam

gnam Oratori fiduciam, & alacritatem præbet concursus populi, sed intra domesticos parietes, & in ædibus Cæsaris. (*anum. 1. ad 7.*) Admisceet singulis penè verbis aliquam Cæsaris laudem. Ita benevolentiam, & attentionem capit. Tertiū exordii munus est, ut odium struatur in adversarios; id præstat (*anum. 7. ad 15.*) allatis causis, quibûs illos impulsos ad accusandum fuisse docet. Cæsaris deniquè fidem & clementiam implorat, & inimicitias ejus priores, atquè iram in Dejotarum sapienter mitigat.

Exordio subjicit narrationem, seu refutationem præjudicii gravis; nempe: quòd in bello civili tulisset arma Dejotarus contra Cæsarem. Id quo modò gestum sit, narrat singulari artificiò, & excusat Regem. Primò, quia Senatui Pompejanas partes amplexo parendum putavit. (*numer. 11. Cum audisset*) Secundò, deceptus est rumoribûs. Tertiò cessit auctoritati Pompeji, qui cæteros omnes ante Cæsarem rerum gestarum gloriâ superavit. (*n. 12.*)

Quartò

Quartò discessit à Pompejo post Pharsalicum praeliū, opem Cæsari multis in rebus tulit pro eo dimicavit, &c. (num. 13. 14.)

Confirmatio quatuor partes habet. (*Igitur, &c. num. 15.*) In prima ostendit Orator Dejotarum non struxisse infidias Cæsari. Primò, à persona Dejotari, qui nec tam sceleratus est, nec tam ingratus, nec tam demens, ut id consilii caperet. (*At credo à num. 16.*) II. Ab ipso crimine, quod neq: aptè ad suspicionem movendam, neq; probabiliter confictum est. (*At quàm non modò, non credibiliter. Quàm festivè crimen contexitur! num. 19.*) III. Ab ipsa Dejotari, & fervorum modestia, quiete - - - (*num. 20. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam--*)

Secunda pars confirmationis. Dejotarus contra Cæsarem exercitū non comparavit. (*num. 22. Reliqua pars accusationis.*)

Tertia. Non fuit alienò animò à Cæsare. (*num. 24.*) Probat à repugnantibus: pecuniam dedit Cæsari, ejus exercitum

Q

aluit,

alant, excepit hospitio, &c, In triplici demum bello, Alexandrino, Pontico, & Africano nulla re illi defuit. Refellit, (n. 25.) quod adversarii jactabant, Dejotarum versum quemdam protulisse in odium Cæsaribus, imò adversis de eo rumoribus gestientem in convivio saltavisse: (*Quid deinde furcifer? quò progreditur? num. 16.*)

Quarta pars. Insectatio est adversariorum, quorum describit impudentiam, impietatem, crudelitatem, avaritiam; quorū calumnias refellit. (*num. 27. 28. usq; ad num. 35.*) Illud præcipuè deplorat, quod servi testimonium audiat, & à comparatione amplificat. (*num. 30. 31. 32.*) Peroratio (*num. 35. ad 43.*) tota in eo est, ut Cæsar Dejotaro concilietur.

ARTICULUS II.

Oratio pro Milone.

Gerebant inimicitias Milo & Clodius; Obviam facti non procul Româ, pugnam iniêrunt, in qua cæsus Clodius. Milo accusatus fuit: quasi per insidias, & ex composito Clodium adortus, illum interfecisset.

fecisset; Cicero contra ostendit, Clodium insidiatum esse Miloni, non Milonem Clodio. Cùm timeretur, ne quis tumultus existeret propter Clodii & Milonis amicos ad vim, & pugnam paratos: Pompejus Reipublicæ curam gerere à Senatu jussus, armatos milites in foro collocavit, quorum aspectu Cicero vehementer est perturbatus. Hinc sumit exordium, & eos milites favere causæ suæ profitetur, hortaturquè Judices, ut magno animo fiat. Mox præjudicia quædam refellit, quibus Milo videbatur jam condemnatus à Senatu, & à Pompejo, imò populi voce, qui negabat, absolvi posse illum, qui hominem à se occisum fateretur. (*à num. 7. ad 24.*) Sequitur narratio. (*à num. 24. ad 32.*)

Confirmatio duas partes habet. Prima: jure interfecit Clodium Milo, à quo sibi videbat insidias, & necem strui. Secunda: Cum laude interfecit; ergò est absolvendus, imò donandus præmiò.

Jure interfectus est Clodius: quia insidias Miloni struxit, non Milo ipsi; qui

nequē insidiandi voluntatem habuit, nequē facultatem: quippe nulla utilitate, nequē odiō, nequē indole ad vim comparata, fuit impulsus ad cædem Clodii; cū Clodius istas omnes causas habuerit, ac præterea spem impunitatis. Deniquē ipse palàm jactavit, Milonem brevī periturum. Deinde Clodius magnam habuit facultatem struendi insidias. Milo nullam. Respondet tribus capitibus, quæ objici poterant: *Cur ergo victus est?* Sc. ac demum concludit (num. 68.)

Secunda pars confirmationis Milo dignus est laude, qui Clodium interfecit, hominem videlicet sceleratissimum, pestem Reipublicæ. Ejus scelera enumerat: amplificat odium, quō illum populus prosequabatur adeo, ut excitare Clodium, nec ab inferis, si fas, velit. Exemplis Græcorum complexionem ornat; ac demum divinæ providentiæ casum illum salutarem Reipublicæ assignat. Peroratio tota est ad misericordiam composita; videtur in ea Tullius triumphare. Neque Milo mul-

Etatus

Status fuisset exiliô: si, quemadmodum est hæc oratio scripta, sic recitata fuisset. Verum Orator, metu militum percussus, titubanter, ac timidè dixit.

ARTICULUS III.

Oratio pro P. Quintio. Et pro Sexto Roscio Amerino.

S. I.

Oratio pro P. Quintio.

Sextus Nævius, homo fraudulentus & avarus, cum pecuniæ summam non levem deberi sibi à Publio Quintio contenderet: eum vadatus est apud Prætozem. Diu vadimoniū distulit Prætor, & Quintius interim itineris necessarii causâ Romam discessit, relicto procuratore, qui vadimonium obiret. Nævius, absente Quintio, vadimonium præstat, postulatquæ à Prætoze, ut condemnetur, tanquam vadimonii deserti reus, & ejus prædium ac fortunas invadit ex edicto Prætoris, ut agebat.

Cicero tria ostendit. Primum, non debuisse Nævium postulare à Prætoze, ut

Q3

bona

bona Quintii possideret; quia falsum est, debitam Nævio esse pecuniam, quam à Quintio repetit: Deinde; quia falsum est desertum fuisse à Quintio vadimonium. Secundum docet, bona Quintii ex edicto Prætoris non potuisse possideri; quia non fuit Quintius edicto Prætoris comprehensus. Tertiò probat, Nævium bona Quintii ex edicto Prætoris revera non possedisse; quia in ejus prædiū involavit prius, quàm edictum à Prætore pronuntiatum fuisset. Causa est in genere judiciali: quæritur enim, an Nævius Quintii bona ex edicto Prætoris possederit?

In Exordio, quod numeris decem absolvitur, deplorat Orator Quintii calamitatem, qui gratiâ Nævii, & Hortensii eloquentiâ opprimatur; implorat opem Judicum, queritur, quòd ipse priori loco, ac brevissimò temporis spatio cogatur perorare, &c. Exordio subjungit Narrationem (num. 11. *Id, quòd facilius*) Narrationi propositionem, & distributionem orationis (num. 36. *Negamus. Ostendam primum, causam non fuisse, cur, &c.*) Co. u

Confirmationis prima pars. Nulla fuit causa, cur Nævius postularet à Præatore, ut liceret possidere bona Quintii; quia nihil debuit Nævio Quintius; ab eo enim annò toto, & ampliùs nihil postulavit. An credibile est hominem avarum, cui deberetur magna pecuniæ summa, tam diu fuisse tam quietum, tam modestum tam sui juris immemorem, non ausum esse appellare Quintium, cujus nunc jugulum, & caput petit? Hoc miris modis facere amplificat. (*Quis tam dissolutus... num. 37. Appellandi tempus non erat, &c.*) Urget dilemmate. (*num 41. Restat, ut...*) Probat secundò eandē partem; quia Quintius vadimonium non deseruit, quippe, qui ob iter necessarium Romā tunc abesset ut multi testantur. (*Ait esse num. 57.*) Infestat pluribùs verbis Nævii crudelitatem, qui socium, &c. exuere bonis voluerit. (*Quid si debuisset, num. 48.*) Amplificat graviter hunc locum à consuetudine proborum civium, &c. ab innocentia & simplicitate Quintii.

Secunda pars confirmationis. Nævius non potuit bona Quintii possidere ex edicto Prætoris. Expendit Cicero post idoneam transitionem edicti verba singula, negatquæ, iis Quintium contineri; quippe, qui non latuerit, non solum verterit, &c. qui deniquè à suo Procuratore defensus fuerit, (*Docui, quod primum pollicitus sum* --- *num. 60.*) Solitudinem, & inopiam Quintii dolenter exponit. (*num. 17. Quod si tum* ---)

Tertia pars confirmationis per dialogismum exponitur. Nævius bona Quintii non possedit ex edicto. (*Diffidebam* --- *num. 77.*) Probatur dilemmate. Si ex edicto possedit necesse est, ut nuntius, qui lictores admonuit, ut dejiceretur de prædio Quintius, confecerit triduò sexcenta passuū millia; hoc enim intervallo Quintii prædium Româ distat; aut nuntius à Nævio missus fuerit ante edictum. Primum est impossibile, alterum improbum. Urget acriter adversarium: atquæ ut in re manifesta triumphat.

Pero-

Peroratio duas partes habet: enumerationem, five anacephalæosim, in qua repetit argumenta, & probationes allatas (n. 86. *Ostendi quàm multa.*) II. Affectum misericordiæ erga P. Quintium, odii erga adversarios. Concludit obtestando Judicem (num. 99. *Itaque Ec.*) Insignis est hac in oratione varietas, & copia figurarum, quarum nomina, usum, exempla protulimus in tertia hujus libri parte, cap. 2. & quas peritus Magister Candidatis Eloquentiæ singillatim edisseret

§. II.

Oratio pro Sexto Roscio Amerino.

Occisus fuit Romæ Sextus Roscius Sexti hujus Roscii pater. Ejus bona proscripta, & emptæ sunt à Chrysogono nobili potente, & avaro cive. Erucius Causidicus Sextum Roscium accusavit parricidii; defendit Cicero, nec modò innocentem probavit esse, verùm etiam reos accusatores. Quæstio judicialis est, an Sextus Roscius patrem occiderit?

Ex ordium. Excusat audaciam suam

Qs

Cicero,

Cicero, qui contra opes, & potentiam Chryfogoni Roscium defendendum suscipiat, dum tot alii Oratores egregii tacent: cum ipse nequē aetate proventus, neq; in foro, causisque sit versatus. Vocat in invidiam adversarios: Judices reo conciliat: quæ munera sunt exordii.

Narratio ducitur (*a num. 14. Atque ut.*) Exponit (*num. 27.*) Consilium adversariorum de accusando S. Roscio patricidii, (*Quod is simul---*) Et eorum crudelitatem graviter infestatur (*num. 29. Quid primum---*) Auget comparatione cum facto Caji Fimbriae.

Confirmationis prima pars. Sextus Roscius non occidit patrem: tractatur per argumentationem. Ille non occidit patrem, qui nullam habuit causam occidendi patris. Probatio propositionis. Quia tantum scelus sine gravi causa suscipi non potest. Atqui nullam habuit causam patricidii Sextus Roscius, neq; ex parte sua qui non est sceleratus, audax, libidinosus, &c. neque ex parte patris, cui non erat invisus.

Solvit

Solvit nonnulla, quæ objiciebat accusator, qui Roscium patri invisum ideo probabat esse: quia illum ruri distinebat, & removebat ab urbe; quia illum exhæredare cogitabat. (*Occidisse patrem* n. 37.) Ridet ineptiam accusatoris, qui tam futilibus utatur argumentis (*Nemo nostrum est*... num. 55.) Complexionem rationationis affert (num. 61. *de parricidio*...) & multa de parricidii gravitate differit. Exornat hunc locum communem exclamatione, distributione, &c. (*Quantò majores nostri*, num. 70.)

Eandem primam confirmationis partem alterò probat argumento, quod explicat per dilemma oratorium. Non occidit patrem S. Roscius; quia nullam ejus occidendi facultatem habuit. Transito per concessionem (num. 73. *Esto causam*...) Dilemma est ejusmodi. Vel per se occidit, vel per servos, aut sicarios: neutrum dici potest. Per se non occidit; quia Romæ non erat. Non per sicarios, quos non novit homo ruri assiduus, & frugi: non per

Q6

servos,

servos, quos in quæstionem dari ultro postulat, & obtineri per adversarios non potest. (*Reliquum est---num. 77.*)

Confirmationis altera pars. Adversarii Sextum Roscium occiderunt; quia occidendi magnam causam habuerunt, nempe utilitatem. Ratlocinationem Cicero sic informat. Illi dicendi sunt potius occidisse Roscium, qui magnas ex ejus nece utilitates adepti sunt. Propositionem probat celebris dictio Cassii. (*num. 84. L. Cassius---*) Assumptionem ostendit enumerando tum opes S. Roscii, quibus inhiabant; tum eorum avaritiam & audaciam. (*In hac enim, num. 86:*) Complexionem ornat antithesi (*Restat Judices---num. 88.*)

Eandem secundam confirmationis partem probat eleganti inductione rerum, quæ eadem Roscii consecutæ sunt; ex quibus concludit, majorem occidendi facultatem adversariis fuisse, quam ipsi Sexto Roscio. (*Videamus nunc---num. 92.*) Sunt autem illæ res; prima audacia T. Roscii, unius ex adversariis, qui palam cum accusatore sedebat.

sedebat. Secunda nuntius cædis magna celeritate factus Roscio Capitone (num. 96. *Quis primus---*) Terriò Capitonis perfidia in fallendis legatis ad Syllam missis. (num. 109. *Venit in decem.*) Quartiò, quæstio de servis? (num. 119. *Dixi jam antea*) Quintò, Chrysogoni potentia & avaritia, quem ita infestatur, & Syllam: ut utrumquè graviùs lædere caveat.

Peroratio incipit (num. 142. *Verùm hæc*) In ea & odium in adversarios, & commiserationē in Roscium egregiè fruit.

ARTICULUS IV.

Oratio Pro Q. Ligario.

Oratio pro Q. Ligario tota subtiliter & acutè tractatur. Causa quippe lubrica, & difficilis, in qua Cæsar ipse de injuria, quæ dicitur illi facta, Judex est. Q. Ligarius præerat Africæ: cùm ortum est civile bellum inter Pompejum, & Cæsarem. Pompeji partes amplexus, repulit ex Africa Q. Tiberonem, qui profitebatur, in eam se venire, ut eandem Cæsar traderet. Accusatur à Tiberone primò, quòd

quod repulsus injustè fuerit ab Africa per Ligarium. Secundò, quod Ligarius Pompeji partes fuerit secutus. Tertiò, quod infensus fuerit Cæsari.

Concedit Cicero, Ligarium in Africa fuisse, idq; in exordio statim profitetur; at nihil ab eo factum iniquè in Africa, ostendit in narratione (*n. 2 Q. igitur Ligarius.*)

Confirmatio. Nihil contra Cæsarem molitus est Q. Ligarius, siue cum in Africam Legatus profectus est, siue cum eam administravit, siue postquam civile bellum exarsit, & Varus contra Cæsarem Africam occupavit. Retorquet crimen in ipsum Tiberonem; qui potiore jure dicendus est infensus fuisse Cæsari, quam Ligarius; quippe, qui & in acie Pharsalica contra Cæsarem pugnavit, & exclusus Africâ, suas querelas ad Pompejum detulerit.

Ejus crudelitatem multis verbis exagitat, & à Cæsaris clementia amplificat. Hæc potior, & præcipua pars confirmationis est: Tertiam, nempe quod Pompeji partes

partes ſecutus fuerit Ligarius, inſigni artificio tractat (*num. 17. Ac primus adiutus---*) Pompejum, & Pompejanos excuſando, Cæſaris clementiam, & moderationem victoriæ commendando; id quòd in peroratione illuſtriùs, acriùq; facit (*num. 29. Itaque num tibi---*) Proferit illuſtiſſimos viros, qui pro Ligario deprecantur (*num. 34. Videſne*) Vicit Cicero, & cauſam obtinuit.

ARTICULUS V.

Oratio pro Cnejo Plancio.

CUM Ædilitatem ſimul peterent Plancius, & Laterenſis: Plancius eam adeptus eſt, reſectus Laterenſis: qui ratus, injuriam ſibi factam, accusavit Plancium, quòd largitione populum corrupſet Quæſtio igitur eſt in genere judiciali: an Plancius reus ſit ambitùs, an populi ſuffragia malis artibùs venatus fuerit.

In exordio conciliat benevolentiam Judicum Plancio, Laudatquè ejus in ſciſſo Cicerone tutando, cùm exularet, fidem, tum integritatem viſæ, &c. Adulatur ob-

ter Laterensi, cujus amicitiam retinere se velle profitetur (n. 2. *Sed mihi in causa--*)

Confirmationis duæ sunt partes. Prima: Rectè, ac jure obtinuit Plancius Ædilitatem, quàmvis nobilitate sit inferior Laterensi. Primò, quia in comitiis non semper dignitas candidatorum spectatur; sed populus, quibùs collibitū est, favet, ac sæpè gratiā, precibùs, temeritatè, non judiciò, & veritate ducitur (*Non enim comitiis --- num. 9.*) breviterq; carpit Laterensis negligentiam, & superbiam in hoc Magistratu petendo. Secundò, quia Plancius est Equestris Ordinis, cui Ordini semper Ædilitas patuit (n. 17. *Quid si populi ---*) & certis de causis, quas enumerat, (num. 19.) plura tulit meritiò, ac facilè suffragia Plancius, quàm Laterensis. Addit varias virtutes Plancii, & egregias dotes, quibùs populum jure sibi devinxit, modestiam in licentia militari (num. 17. *Vitia, me hercule---*) Prudentiam, & æquitatem in tribunatu & Quæstura (num. 28. *In Macedonia---*) Item in urbe. (*Tribunus ple:*

plebis---) Item domi (*Omitto illa---*) Deniq; leviam quædam refellit, quibus Plancium Ædilitate indignum probare Latens contendebat. (*Hunc tu vitæ--num. 30. Pater verò --- num. 31. Asperius, inquit --- num. 33.*)

Secunda pars confirmationis. Adversarius crimen ambitus probare non potest. Accusat enim Plancium lege Liciniâ, quæ in eos candidatos lata est, qui sodalitia conflaverint, & coitiones ac cœtus tribulium, quorum suffragiis niterentur ad honorem obtinendum; at nihil eorum probat à Plancio factum esse. Abutitur autem eâ lege; quia dat illa potestatem accusatori eligendi, ex quacunque libuerit tribu; Judices, quod est acerbissimum. Debebant, inquit Cicero, sumi Judices ex tribu Terentina, cui probè notus est Plancius, non ex aliis tribubus, quibus est ignotus. (*Ego Plancium. num. 46.*) Confirmat hoc ipsum, docetque bonis artibus, & civilibus officiis devinctas à Plancio tribus; quia binis comitiis Ædilis est factus, &c. (*num.*

50. *Venio jam--*) Refellit varia crimina, quæ Cassius accusatorum alter objiciebat Ciceroni, & Plancio (*usque ad num. 72.*) quô refutat quædam sibi objecta privatim à Laterensi, & suas laudes libenter, ac liberaliter admiscet. (*Respondebo tibi---*) Ad extremum operam sibi à Plancio narratam prædicat: cum Româ pulsus fugit in Macedoniam, ubi eum Plancius omnî officio profecutus est. Inde arripit occasionem obtestandi Judices in peroratione, quæ plena est affectûs suavissimi, & sine lacrymis audiri non potuit, ac ne legi etiam potest. (*O excubias tuas! --- n. 107.*)

ARTICULUS VI.

Oratio pro L. Muræna.

CUM L. Muræna designatus fuisset Consul in sequentem annum: accusatus est de ambitu à Servio Sulpitio Murænae competitore, & repulsam passio: item à Marco Porcio Catone; demum à Cnejo Posthumio: defensio est ab Hortensio, & Cicerone.

Exordium. Consul Cicero Murænam,
amicum

amicum suum & Consulem designatum, quem Superis commendavit, nunc accusatum commendat Judicibus. (*Quod præcatus sum---num. 1.*) ubi captat præclarè Judicum benevolentiam, eorum potestatem comparando cum Deorū potestate. Altera pars Exordii versatur in refutandis adversariis, qui negabant, Murænam à Cicerone defendendum esse. Non est re-ctum, inquiebat Cato, defendi Consulem reum ambitūs à Cicerone Consule, qui legem de ambitu prudentissimam tulit, qui tam severè Consulatum gessit. Huic respondet (*num. 3. Et primum---usque ad num. 7.*) quò lenire conatur Sulpitium graviter conquerentem, quò oblitus amicitiae Cicero, Murænam contra se defendat. Ubi observa Oratoris artem; cujus est amoliri statim omnia, quæ minus attentos, aut benevolos facere possunt auditores.

Tria in Muræna reprehendebant accusatores; vitam Murænae, dignitatem, & ambitum. Iisdem vestigiis insiliens Tullius,

lius, docet L. Murænam in vita reprehendendum non esse, cujus probitatem maximè in Asia, pietatem erga parentes, labores, triumphū commemorat; ac præcipuè diluit conviciū eidem objectum à Catone, qui saltatorem illum appellaverat. (*num. 13.*)

II. Docet, non esse contemnendam Murænae dignitatem, parem illam esse nobilitati Sulpitii. (*num. 14. Nihil igitur.*) Parem ambo Quæsturā sortiti sunt. (*Quæsturam unā---*) Imò superior est Muræna, & vincit Sulpitium arte, & professione. Sulpitius est Jurisconsultus: Muræna in bellis versatus; ars verò militaris longè præstat juri civili, & ad consulatum obtinendum multò est utilior. (*num. 19. Reliqui temporis---* Et *num. 30. Duæ sunt---*) Artem utramquè, & scientiam bellī ac juris lepide comparat. Addit (*n. 37.*) nonnulla, quæ Murænae profuerunt in petitione Consulatus: ut suffragia militum. (*Sed tamen---*) Ludææ magnificentia. (*num 39.*) Administratio Provinciae

vinctiæ (num. 41. *Sed hæc sanè*) Deniq;
ratio ipsa petendi Consulatus (num. 43.
Et quoniam.)

Tertia pars Confirmationis. Nihil com-
misit Muræna contra legem ambitûs. (n.
54. *Nunc mihi totius - - -*) In ea parte
festivè Catonem exagitat, præmissâ ejus
laude, (num. 58.) & peritâ quasi à Ju-
dicibus veniâ liberius dicendi. Hæc præ-
fatus, jocatur bellè in Catonis austerita-
tem, ac totam Stoicorum disciplinam, ne-
gatquè, idcirco reum esse ambitûs Muræ-
nam, quòd habuerit sectatores, ediderit
spectacula, prandia populo præbuerit &c.
(à num. 58. ad 78.) ibi velut amotò
jocò, Judices monet de nefario Catilinæ
consilio, cui ut fortem, & strenuum Con-
sulem opponant, hortatur. (num. 85.
Quid tandem fiet---)

Talem futurum Murænam pollicetur
in peroratione, in qua etiam excitat Judi-
ces ad commiserationem ab adjunctis. &c.
(à num. 86. ad 90.)

ARTICULUS VII.

Oratio pro P. Sylla.

A Censabat Syllam L. Torquatus, quòd in patriam cum Catilina conjurasset: defendit illum Cicero, redditiq; in exordio rationem, cur, cum alios conjuratos accusaverit, Syllam defendat, quem scilicet non esse conjurationis reum comperit.

Confirmatio duas partes habet. Primā; non conjuravit Sylla; quia id nullò idoneo probatur argumentò. Tractatur per inductionem, sive enumerationem argumentorum, quibus probare conbantur adversarii, Syllam conjurasse. Primum est Testimonium Allobrogum: refellitur subjectione, & dialogismo. (*numer. 36. Ab Allobrogibus nominatum.*) II. De tabulis publicis corruptis. (*num. 40. Exclusus--*) Paulisper digreditur (*num. 47.*) objurgatq; acrius Torquatum; (*Fero ego &c.--*) ac statim oratione mitiori placat. (*num. 34. Neque verò.*) III. Judicium Corneli. IV. De Cincio in Hispaniam misso, ut eam perturbaret. (*At enim Cincius,*

eius. numer. 55.) V. De Pompejanis ad
conjuratorem impulsis à Sylla. (n. 66.
Jam verò.) VI. De Cæcilio, fratre Syllæ,
qui cum vid. ret captum fratri à Torqua-
to consul. tum, rogationem tulerit de eo
in consulatum restituendo. (*At enim n.*
67.) VII. Argumentum, quod in sua qua-
dam epistola Cicero num. raverit Syllam
inter conjuratos, ironicâ responsione elu-
ditur. (*Hic tu epistolam --- num. 67.*)

Secunda pars confirmationis. Non con-
juravit Sylla: quia ejus mores, & ante-
acta vita repugnant tanto sceleri. Tracta-
tur per ratiocinationem. Qui conjurat in
patriam, consentaneos tanto crimini mo-
res hab. t. (*Nequē --- enim num. 69.*)
probat propositionem exemplis. (*num. 70.*
Circumspicite.) Atqui Syllæ mores &
vita repugnant huic sceleri. Probatur as-
sumptio enumeratione illius virtutum.
(*Agedum conferte. num. 62.*) Comple-
xio habetur (*num. 75. Non, inquam ca-
dis---*) Subjungit Confirmationi Refuta-
tionem geminam: unam de quæstionibus,

ac tormentis servorum, quæ minitatur adversarius; alteram, de accusatis Consularibus, &c.

Peroratio egregia est, in eaque calamitatem Syllæ, crudelitatem adversariorum amplificat. (*Quamobrem vos, num. 86.*)

PARS SEPTIMA.

De modo scribenda Epistolæ.

C A P U T I.

Dotes & Partes Epistolæ.

INter Epistolæ dotes non immeritò recensetur brevitās prudens, & argumento consentanea. Deinde forma dicendi pressior, & magis concisa, sinè periodorū ambitu numeroso. Deniquè sermo familiaris, & quotidiano propior, nativo quodam lepore conditus, absque pigmentis, & oratorio fūco.

Partes Epistolæ sunt eadem, quæ Orationis cujuslibet; verū breviores, & quasi occultæ: Exordium, Confirmatio, Refutatio, & Epilogus. Interdum adhibetur narratio: si res postulat, ipsiq; exordio inseritur, aut subjicitur. Exor-

Exordium ferme ducendum ab aliqua circumstantia temporis, loci, personæ, ac potissimum rei & causæ, propter quam scribitur. Nonnunquam est abruptum, nempe in vehementiore aliquo affectu doloris, gaudii, admirationis. &c.

Cum Epistolæ omnes revocentur ad unum aliquod e tribus dicendi generibus: Confirmatio peti debet ab iis locis, qui proprii sunt generis demonstrativi, judicii-
alis, aut deliberativi, de quibus totò istò libellò fusè dictum est. Recensuimus Parte VI. Progymnasmate VI. varias Orationum formas, & classes, ad quas vulgò revocari possunt Epistolæ: quæ ferè sunt gratulatoriæ, consolatoriæ, monitoriæ, ob-
jurgatoriæ, commendatitiæ apologeticæ, &c. singulis ejusmodi generibus quænam convenient argumenta, quæ structura sit adhibenda, diximus eodem locò. Restat, ut exempla quædam e Tullio, Plinio, Seneca proferamus.

C A P U T II.

Exempla Epistolarum e Tullio sumpta.

R

Ne

NE mole nimia laboret hic libellus, cujus pretium non leve brevitatis est: in tanta rerum copia, satis habebimus exempla quædam Epistolarum decerpere ex primis Libris Epistolarum Ciceronis ad familiares, & earum structuram paucis indicare.

Primus Liber Epistolas ad P. Lentulum continet, easque ferè omnes unius generis & modi, nempe *narratorias*, siue *nuntiatorias*. Rex Ægypti fuerat pulsus regnò à sorore: Roma restituendum censuit. Lentulus & Pompejus ambiebant hanc Regis restituendi provinciam. Cicero favebat Lentulo, cui multum debere se profitetur in it ò primæ Epistolæ. (*Ego omni officio, &c.*) Tertia Epistola est commendatitia. (*Aulo Trebonio*) Exorditur à causis, quibûs adductus fuit ad commendandum Trebonium. In clausula patrocinitum Lentuli amico petit. Quinta excusationem habet, quòd Lentuli negotia parùm promoveat: deinde consolationem, & cohortationem, ut fortî animò sit; pollicetur,

licetur, se nullô locô ipsi defuturum (*Tametsi---*) Sexta idem argumentum, sed majori brevitâ, prosequitur. (*Quæ gerantur,*) Initiô septimæ excusat se Lentulo, quòd rariùs ad eum scribat: mox variis Lentuli literis respondet. (*Legi tuas literas.*)

Secundi Libri. Epistola prima duas partes habet: prior excusationem continet, quòd rariùs ad Curionem scribat: posterior cohortationem ad studium virtutis & gloriæ. (*Quamquam me--*) Epistola secunda tribùs continetur partibùs: in prima consolatur Curionem de morte patris, significando suum de illa dolorem: (*Gravi teste--*) In secunda (quam partem nonnulli dividunt à prima, & peculiarem, tertiamquæ esse volunt Epistolam) eidem suadet, ne munera gladiatoria edat in patris funere. In tertia cohortatur illum ad virtutem. Sexta Epistola, (*Nondum erat auditum---*) est peritoria, sive commendatitia, sed paulò accuratior, & in qua partes omnes bonæ epistolæ rebùs ordine

dispositis observare licet. Petit à Curione, ut Milonem creandum Consulem eurer. In exordio causam affert, cur citò miserit epistolam: (*Magnitudo rei fecit, &c.*) Sic attentionem excitat, & animum Curionis præparat. Deinde benevolentiam ejusdem aucupatur eleganter modestiâ petendi & verecundiâ, (*Grave est --*) & à suo remunerandi studio, (*Neque enim.*) Subjicit propositionem & argumentum epistolæ (*Ego omnia--*) Petitionis causas affert. Primò rei, quam petit, honestatem. (*Neq; verò cuiquam--*) Secundò facilitatem rei conficiendæ. (*Hunc te unum--*) Tertiò, æquitatem petitionis. (*Si me memorem--*) Quartò, gratum animum, & suum, & Milonis. Concludit his verbis (*Unum sic habeto.*)

Præclara quoq; est ejusdem Libri epistola decima sexta (*Magno dolore --*) Quâ respondet M. Cælio, cujus Epistola ultimam libri octavi proximè antecedit, ab his ducta verbis: (*Exanimatus sum.*) Victus fuerat à Cæsare Pompejus acie
Phar-

Pharfalicâ. Cicero dicebatur velle Pompejum, licet victum, sequi, relicto Cæsare, ac bellum urgere. Idem cum Cælius audivisset: illum hortatus orat, gravissimis literis, ne faceret, utquæ ab armis discederet, svaserat in ea, quam diximus, epistola octavi libri. Respondet Cicero, sibi planè ita deliberatum esse, ac rumores de se dissipatos acriter confutat, & cur pacem amplecti statuerit, explicat.

In decima octava svaset Thermo, ne decedens provinciâ, eam relinquat gubernandâ legatis suis potius, quàm suo Quæstorî. Rationes duas potissimum affert. Primò, quia erit ea gravis ignominia Quæstoris, si videat sibi præferri legatos. Secundò, quia nocere multum Thermo nobilis Quæstor, licet adolescens, potest. Exordium ad captandam benevolentiam bellè comparatum est. (*Officium meum.*) Concludit, amicitiam significando, quâ impulsus scripsit. (*Quæ mihi---*)

Terti libri epistola prima continet maximè laudes Pharise cujusdam, quem Ap-

pio commendat: ipsumque Appium non parcè laudat. Est commendatitia: (*Si ipsa Resp.*) Epistola secunda, quæ incipit. (*Cum & contra---*) in magna brevitæ multum elegantia, ac perspicuitatis habet. Successurus erat Appio in regenda provincia; petit ab eo, ut eam sibi tradat quàm maximè aptam, & explicatam. Post exordium, in quo suam erga Appium amicitiam proficitur, propositionem epistolæ, & petitionem suam exponit. (*A te maximo-pere---*) Rationes ducit ab honesto, utili, necessario. Gratum in epilogo animum, & sua vicissim officia promittit.

Scripserat Appius ad Ciceronem durioribus verbis, & quædam illi objecerat. Ea refellit Cicero epistolâ ejusdem tertii libri septimâ, cujus initium est: (*Pluribus verbis ad te---*) Quædam excusat mollior, alia graviter, & liberè arguit: nonnulla eruditè, sapienterque diluit. Idem argumentum, idem stylus est ceterarum: at in nona (*Vix tandem legi, &c.*) superiorum literarum acerbicatem quandam exculat, & ma-

& magnam reconciliatæ gratiæ significat-
tionem habet. Quædam sub finem ab Ap-
pio humaniter petit. In decima consola-
tur Appium permanentem de triumpho
ipsi negato. (*Cum est ad nos allatum---*)
usquè ad hæc verba (*Illud pugna--*) Ac
primò quidem suum dolorem de Appii
molestia significat. Subjicit spem ulciscen-
dæ injuriæ: deniquè promittit singulare
studium in Appii dignitate defendenda.

In altera ejusdem epistolæ parte pur-
gat se de suspitione quadam Appii, cui
persvasum fuerat, impeditam à Cicerone
fuisse legationem, quæ Romam ad laudem
Appii mittebatur. (*Significatur in tuis
litteris ---*) Refellit accuratè hanc suspi-
cionem à præteritis suis erga Appium of-
ficiis, ab ejus persona, ab absurdo, & re-
pugnante, ab inutili, & pernicioso, à ne-
cessaria, quam habere debet cum Appio,
conjunctione, à Pompeji persona, cujus
filius habebat uxorem filiam Appii. Uri-
tur maximè duplici dilemmate: aut clam
impedivi rogationem, & inimicum tibi

me sum professus, aut palam: atqui, &c.
 Tum: vel me virum probum esse censes,
 vel nequam, & astutum? Si probum: nihil
 in me perfidiosum, & fallax in amicitia
 debes agnoscere: sin autem me astutum:
 & callidum libet fingere &c.

Initium epistolæ undecimæ (*Cùm es-
 sem in castris.*) est plenum suavissimæ
 gratulationis. Lætatur Appiô absolutô,
 quem inimici crimine Majestatis, & am-
 bitûs accusaverant. Idem argumentum
 tractat Epistolâ 12. (*Gratulabor.*) Sub
 finem excusat sese, quòd passus sit filiam
 suam Tulliolam collocatam esse Dolabel-
 læ, inimico Appii. Id verò affirmat ab-
 sente se, & insciente factum & arte mul-
 ta delinire, ac placare amicum studet.
 Liber quartus insigniores epistolas sex ha-
 bet, duas consolatorias: tertiam nempe,
 (*Vehementer te esse, &c.*) & quintam
 (*Posteaquam.*) illam Ciceronis, hanc Ser-
 vii Sulpitii, elaboratam per quàm affabrè,
 ac per omnes consolandi locos accuratè
 ductam, adeò, ut vix de Latinitatis ele-
 gantia concedat ipsi Tullianæ. Ter-

Tertia ejusdem generis est, ordine decima tertia, ad P. Nigidium Figulum, quæ consolatur, quod patriam careat. (*Quarenti mihi, quid---*) Sequentes epistolæ svasoriæ sunt magnam partem, & hortatoriæ ad M. Marcellum scriptæ: cui persuadere conatur, ut Romam redeat, ac victoris Cæsaris clementiâ fruatur. Præcipuæ sunt: septima, (*Etsi eo te, &c.*) Item nona, in qua eundem urget, ut Romam veniat quamprimum: Secutus Ciceronis consilium Marcellus, Romam properabat; cum in urbe Græciæ interfectus est ab amico proditore: ut Ciceroni Sulpitius narrat epistolâ 12. (*Etsi scio non---*)

Libri quinti prima epistola Metelli est ad Ciceronem atrox, & eo acerbior, quò brevior: cui Tullius respondet pluribus verbis humanioribus in epistola secunda, quâ planè se purgat, ac vacare culpâ docet. (*Si tu, &c scribis ad me---*) Haud minus impigrè, ac sedulò commendat se ac sua officia Crasso in epistola octava, (*Quantum meum---*) ejusque varias su-

spiciones, & criminationes diluit, ac suam in amicitia tuenda constantiam pollicetur.

Commendaverat ei, nescio, quid Varinius, cujus est epistola ordine decima: respondet sequentibus literis breviter, amice, candidè. (*Grata tibi---*) Epistolam 12. ipse Cicero laudat, ac sanè digna est, quæ laudetur, & legatur tota; nam longior est quàm ut exhiberetur. Misit illam ad L. Lucejum, celebrem id temporis historicum, quem rogat, ut res à se in Consulatu gestas, memoriæ ac posteritatì prodar. (*Coram me tecum---*)

Epistola 13. pulcherrimis verbis, & sententiis abundat. Respondet Lucejo Tullius, cujus Literas consolatorias acceperat. (*Quamquam ipse---*) Pulcherrima quoque, & omnibus Eloquentiæ pigmentis culta est, quæ sequitur, (*Et si unus---*) in qua Titium consolatur de filii morte. In decima quinta consolatur Sestium de irrogato ipsi exilio, utq; eum hunc fortiter ferat, hortatur. Eandem constantiam in exilio fortiter tolerando svadet Fabio

Epi-

Epistolâ 16. (*Et si egomet--*) Hortatur in decima septima Rufum, ut partes Pompeji sequatur: & in ultima Mescinium, ut literarum studiô tædium malorum præsentium leniat. (*Gratæ mihi--*) Sunt illæ omnes literæ plenæ rerum, & sententiarum, quales è Stoicorum disciplina Tullius hauserat, à Christianis moribus & præceptis longè disjunctas.

Operæ pretium foret proferre nonnullas Plinii, nec non Senecæ epistolas, in quibus Romana spirat amœnitas, & elegantia pari eruditione conjuncta: si operam hanc Typographi festinatio, & istius libelli brevitās ferre posset. Satis nobis in præsentia fuerit, digitum quasi ad fontes intendisse. Intelliget Rhetoricæ Candidatus impiger ex hoc veluti specimine, de Tullianis litteris sumpto, quæ sit ars, & ratio Epistolæ conscribendæ; sin verò inducat animum è reliquis Tullii libris aliquot selectas id genus epistolas in patriam sermonem vertere, deinde, spatiô interpositô, easdem latinè reddere: næ ille Tul-

lianam elegantiam, ac nitorem brevissimo tempore assequetur. Quod si earundem literarum conficiat analysim, & summa capita, sententiasque exordii confirmationis, & perorationis, ordine digerat, deinde materiam hanc informem, & ossam veluti compagem verbis idoneis, tanquam carne, vestiatur: demum, quod ipse scripserit, cum Epistola Tulliana, & exemplari suo comparet: Ciceronianum paulatim combibet stylum, & aliis, à quibus doceatur, magistris ac libris facile carebit.

C A P U T III.

Formulae varii generis Epistolarum

Suadendi formula,

Quoniam te pro animi tui altitudine non arbitror monitis & praeceptis egere: ut tamen me quoque de dignitate tua cogitare intelligeres, putavi haec pauca ad te scribi oportere. Quod certe amoris impulsus fecit: non quo prudentiam tibi ostentarem meam, quod esse arrogantis videri

deri possit: sed potius ut meæ erga te observantiæ, ac voluntatis significationem aliquam facerem. Nam & dignitati tuæ, quam honestissimis optimarum artium studiis parâsti, mirabiliter faveo: & nullum meum inter officium præteriri sine gravi culpæ reprehensione posse mihi persvadeo, &c.

Quod Alexander Rex *invidiosissimus* sibi permisit, qui cum munera sua sperni à Zenocrate Philosopho intelligeret, respondisse fertur: Zenocrati quidem Regis Alexandri munificentia opus non esse: sibi tamen propè esse necessarium, ut liberalis in Zenocratem videatur. Idem mihi vel ad gratiam, vel ad hujus temeritatis veniam profuturum puto: ut quanquam nullis meis consiliis egeatis, ego tamen officii mei putem, quæ ad dignitatem rei-publ. cæ pertinebunt, vos commonefacere.

Etsi consilium facilius capere, quàm aliis dare possum, vereorq; tibi homini summa prudentiâ, summò ingenio præditò quidquam aut svadere, aut dissuadere: nè,

cum

cum amor in te meo sim obsecutus, tuo videar iudicio diffidere: malo tamen pueriliter curiosus videri, quàm ulla in officiorum parte negligens; quò facilius qui cursus rerum, qui exitus futurus sit, ex me quoq; scire possis.

Si ad aliorum consilia rationes tuas conformare velis: hoc tibi agendum censeo, ut omnia, quæ dignitatis, quæ laudis, quæ gloriæ plenissima sunt, tibi in hoc vitæ curriculo non solum imitanda, sed & percipienda proponas.

Non dubito, quin ipse ad omnem animi prudentiam cum natura, tum studio satis sis informatus: tibi tamen svadeo, vel etiã moneo, &c.

Ego quanquam non modò nihil mihi assumam, in quo dissentire tu à me possis, sed etiam, si à te quidquam mihi concedatur, planè remittam: hoc tamen tibi svadere audeo, &c.

Dissuadendi Formula.

Cum omnes benevolentiae comparandæ causa benefici esse debeamus: facis in-
civi-

civiliter, qui nullâ operâ, nullis commoditatibus laboranti amico opitulari velis.

Si prudentis est hominis, in loco & tempore ad aliorum se voluntates conformare: vide an liberaliter agas, qui ab optimi & fidelissimi hominis gratia, nulla iusta odii causâ impulsus, defleas.

Imprudenter tu quidem & inciviliter agis: si in amicitia colenda eam habes rationem; ut utilitatem potius, quàm officia spectare videaris; & proinde in retinenda amicitia semel constituta sis negligentior.

Sejunge te, quæso, aliquando ab iis, quibus te non tuum iudicium, sed temporum vincula conjunxerunt.

Horzandi formula.

TE hortor, ut omnia gubernes, & moderare prudentiâ tuâ; nè te auferant aliorum consilia; Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit, te ipso: nunquam labere, si te audies. Non scribo hæc temerè: cui scribam, video.

Quamobrem omnibus officiis amicitiae diligenter à me, sancteq; servatis, nè hoc
quidem

quidem prætermittendum esse duxi, te ut adhortarer, rogaremq; &c.

Illud te extremum & oro & exhortor, ut tanquam Poëtæ boni, & actores industrii solet: sic tu in extrema parte & conclusione muneris ac negotii tui diligentissimus sis.

Oro, obtestorq; te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proq; summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter: ut &c.

Tu velim animo sapienti, fortiq; sis; ut tua moderatio, & gravitas aliorum infamet injuriam.

Te ipsum moneo, (quanq; am non eges consilio, quô vales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus admoneri solent,) hunc tuum apparatus, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiâre.

Quid sit forti atq; sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid ante acta vita tua, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.

Hor-

*Hortandi ad mittendum literas
Formula.*

TU tamen velim, nè intermittas, quò ad ejus facere poteris, scribere ad me: etiamsi rem, de qua scribas, non habebis; semper enim aliquid afferunt tuæ literæ.

Tu ad me velim, quàm sæpissimè scribas, atquè magis, quòd præterea nemo scribit, ac si omnes, tuas tamen maximè expectarem. Tu mihi etiamsi nihil erit, quòd scribas, tamen, id ipsum scribas velim, dummodò nè his verbis.

Velim, quàm sæpissimè mecum per literas colloquâre: etiamsi rem, de qua scribas, non habebis.

Quoties habebis, cui ad me des literas, nolim prætermittas.

Cùm imprimis tuas literas desiderem: noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum.

Dehortandi Formula.

PER fortunas tuas, per liberos te oro, atq; obsecro, nè quid gravius de salute & incolumitate tua consulas.

Rogo

Rogo ad extremum, ne usq; eo auctoritatem meam despicias, gratiamq; nostram contempnas, neve injuriis afficias.

Nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutatæ vestræ voluntatis erga me.

Hanc, quæso, pro singulari animi tui sapientia reprime famam, atque effice, ne, quod non curas, curare videaris.

Consolandi Formula.

Est omnino difficile, non graviter id ferre; Sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos frangi, & debilitari molestiâ non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpâ contracta sunt.

Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quàm quævis aut illorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, quâ te uti spero: ego certè utor. Nec enim dum ero, angar ulla re,
cum

cūm omni vacem culpā: & si non ero,
sensu omni carebo.

Tu fac, habēas fortem animum, quem
semper habuisti. Primum ob eas causas,
quas scripsi: Deinde quod ea de Republica
semper voluisti, atq; sensisti: ut non modō
secunda sperare debeas, sed etiam si omnia
adversa essent, tamen conscientia & fa-
ctorum, & consiliorum tuorum, quaecunq;
acciderint, fortissimō & maximō animō
ferre deberes.

Et si unus ex omnibus minimē sum ad
te consolandum accommodatus; quōd tan-
tum ex tuis molestiis cepi doloris, ut con-
solatione ipse egerem: tamen cūm longiūs
à summi luctūs acerbitate meus abesset
dolor, quā tuus: statui nostræ necessitu-
dinis esse, meaq; in te benevolentiae, non
tacere tanto in tuo mœrore tamdiū, sed
adhibere aliquam modicam consolationem,
quæ levare dolorem tuum posset, si minus
sanare potuisset.

Est consolatio per vulgata illa quidem
maximē, quam semper in ore, atq; in animo
habere

habere debemus: homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis proposita sit vita nostra, neq; esse recusandum, quò minus eà, qua nati sumus, conditione vivamus, neq; tam graviter eos casus feramus, quos nullò consilio vitare possumus, eventûq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos lucûs vetustate tollit: id nos præcipere consiliò, prudentiâq; debemus.

Videor augere dolorem tuum, quem consolando minuire debebam; fateor me communium malorum consolationem invenire nullam, præter illam, quæ tamen si posses eam suscipere, maxima est, quâq; ego quotidie magis utar: conscientiam rectæ voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum: nec esse ullum magnum malum, præter culpam.

Nihil est, quod uxoris tuæ l. Etissimæ foeminæ mortem tam impotenter feras: nisi tu quidem partam felicitatem illi invideas,

videas, & ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ab exilio hoc misero ad beatissimam patriam eam præcessisse, ægrè ac moleste feras.

Hunc mœrorem, qui tibi jucunditatis sensum nunc omnem adimit, ex animo depone, atq; absterge: cogita q; cum multa & varia mortis pericula quotidie homini impendeant, iis tamen omnibus filium exemptum perpetua felicitate perfrui.

Istum ego tuum, quò mihi confectus propè modum videris, mœrorem levarem, teq; à nimio isto luctu deterrerem: nisi illiberale esse mihi persvaderem, quòd tu in communium temporum casibus, & miseriis humanæ vitæ conditionibus tam prudenter aliis præcipere soles, hoc ipsum me in te viro gravissimo, & longo humanitatis exercendæ usu instructissimo desiderare: & qui mœrore debilitatos jacentesq; aliorum animos consolatione excitare soleas, meis te literis consolari.

*Ad Consolatoriam Respondendi
Formula.*

Quod

Quòd me sæpè accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram: debes ignoscere; cùm ita me afflictum videas, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. &c.

Nolo commemorare, quibûs rebus sum spoliatus; non solum quia non ignoras, sed etiam nè scindam dolorem meum: hæc confirmo: neq; tantis bonis privatum esse quenquam, neq; in tantas miseras incidisse; dies autem non modò non levat luctum hunc, sed etiam auget: nam cæteri dolores mitigantur vetustate: hic non potest non & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ quotidie augeri; desidero enim non mea solum, neq; meos, sed me ipsum, &c.

Ego verò acceptò nuntio de obitu filii mei, ita sum perturbatus: ut me tamen hominem esse memiserim, & illum hanc vitam tanquam hospitium ita esse ingressum: ut accita summi DEI æternum illud cæleste domicilium petiturus, aliquando discederet. Quod si me casus iste non opina-

eus ita perculsisset, ut omnino jacerem: excitaret tamen prudentiâ literarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me benevolentiam singularem. Verùm ego multis jam infortuniis hoc sum affecutus: ut fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi ut eripiat reliqua, nunquam adimit ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentem, optima studia, pietatem in D E U M. Præclarè actum opinor cum filio meo; fruitur conspectu & consuetudine cœlestium animorum: non angitur curis; non spe ducitur, nihil timet adversum; at nos, qui dicimur vivere, quibus hac falsæ lucis usurâ nihil est carius, quàm multa exercent, &c.&c.

Petendi Formula.

A Te etiam atq; etiam pro summa nostra conjunctione, proq; tua in me perpetua & magna benevolentia, majorem in modum peto, itq; contendo.

A te magnoperè pro nostra summa conjunctione-

junctione, tuaquè singulari humanitate, etiam atq; etiam peto, & quaeso: ut quibuscunq; rebus potes, (potes autem plurimè) provideas, & consulas rationibus meis.

Amicitiae nostrae fiducia à te peto, ut absentem me quibuscunq; in rebus opus fuerit, tueare: si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas.

Non dubitavi à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximèq; necessarium &c.

Si de tua in me voluntate dubitarem: multis à te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere; sed profecto est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curae, &c.

Grave est homini pudenti petere aliquid ab eo, de quo se bene meritum putet, nè id, quod petit, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur: sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate temporum meorum clarissima, & maxima beneficia exstiterunt, estq; animi ingenui cui multum debeas, ei plurimum velle debere:

non

non dubitavi id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum maximeq; necessarium. Neq; enim sum veritus, ne sustinere tua in me, vel innumerabilia beneficia non possem; cum praesertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non animus vel in accipiendo cap re, vel in remunerando, cumulandoquè illustrare possit.

*Ad Petitionem Respondendi
Formula.*

NEquè negare audeo tibi homini eruditissimo, cujus ego plurimi semper amicitiam feci; neq; si pollicear, praestare possum id, quod à me petis. Premor enim domesticis oneribùs, ut vix sustineam. Peto igitur abs te, ut meis occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licèt absit re, tamen ames.

Quod mecum per literas agis, unam ob causam mallet coram egisses. Non enim solàm ex oratione, sed etiam ex vultu & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam

S

cum

cum te semper amavi, primum tuò studio, post etiam beneficiò provocatus: tum his temporibus Reipublicæ te mihi ita commendasti, ut chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ tum amantissimè, tum honorificentissimè scripæ, sic me affecturunt: ut non dare tibi beneficium, sed accipere viderer, &c.

Excusarem me profecto vel fratri hoc sanè tempore: sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam, patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur. Amo te, quòd verecundè petis: sed istam tuam verecundiam posthàc abjice, obsecro, si quid aliquando mecum ages. Nescis, apud me quò loco sis, & quo ego apud te esse cupiam. Quod si nescis, aut etiam si dubitas: injuriam facis utriq; nostrum.

Commendandi alios formulae.

Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si hunc nostrum ita tractaris: ut sciat, ut sentiat, ut intelligat & se à me, & me à te amari.

Te

Te etiam atque etiam rogo, ut omnia illius negotia mea putes esse, curesque, ut intelligat, hanc meam commendationem maximo sibi usui fuisse; hoc mihi gratius nihil facere poteris.

Gratissimum mihi feceris, si Manlium quam maximè, quibuscunque honestè ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipsius præterea gratissimis & humanissimis meritis confirmo tibi, eum te, quem soles fructum à bonorum virorum officiis expectare, esse capturum,

Hoc hominem multos annos familiariter utor. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra cæterorumque commendatione gratissimus fuit: tum hoc tempore propter tuum in nos amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore. Quæ ne spes cum fallat, vehementer rogo, omnibusque rebus eum ita tractes: ut intelligat hanc nostram commendationem non vulgarem fuisse.

Quanquam quidem à te cumulativè

fatis fit & mihi, & meis omnibus; tamen velim existimes, hanc familiam & hos, quos tibi commendo, maximè nobis conjunctos vetustate, officiis, & benevolentia. Quamobrem abs te majorem in modum peto, ut his omnibus in rebus, quod finè molestia tua facere possis, quantumq; tua dignitas fidesq; patietur, commodas. Id si feceris, erit mihi vehementissimè gratum.

Commendo tibi majorem in modum adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tuâ amicitia dignissimos. Si ulla apud te mea commendatio valuit, quod scio multas plurimum valuisse: hæc ut valeat rogo: quod si eos honorificè liberaliterq; tractaris: & tibi gratissimos optimosq; adolescentes adjunxeris, & mihi gratissimum feceris.

Hic cum intelligeret in aliqua me gratia atq; auctoritatè apud te esse, voluit meis quoq; literis tibi fieri commendatio; quare ut cum tuis opibus, studiis, atq; auctoritate, quâ apud omnes plurimum vales, augeas, atq; gratia, contendo. Hoc tuum-
 officium

officium ita mihi gratum erit: ut majus mihi à te beneficium dari posse non sperem. Hunc tibi sic commendo, ut quidquid in te amoris erga me tui refidet, ac benevolentiae, id totum in illum, cujus gloriae ac fortunis mirabiliter faveo, conferas: quod te facturum & meâ & illius causâ confido.

Commendandi seipsum formulæ.

Tibi velim persuadeas nihil mihi diligentiore cura, studio majore, animo cupidiorè à te petere, nihil te mihi vel gratius vel honorificentius facere posse: quàm si opibus tuis, atq; suffragationibus in Consulatus petitione me juveris: quod ut studio tibi esse velis, pro mea perpetua in te benevolentia rogo.

Quæ in provincia habeo negotia, summô studio commendo, tibiq; persuadeas velim: omne meum perfugium in his afflictæ fortunæ reliquis, in tuo positum esse præsidio.

Magnoperè à te peto, ut ad illam voluntatem, quam in meamicam & benevolam

conferre consuevisti, quā maximus nunc in hoc negotio suscipiendo cumulus accedat.

*Ad Commendationem Respondendi
Formula.*

Numerum libenter accepi in amicitiam, & hominem gravem & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

Cratoni re & verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Itaque in intimis est meis, cū antea notus non fuisset.

Qui mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem, si qua in re vellet uti, atque omnino quidquid valeo, tuā causā detuli. Meam amicitiam visus est plurimi facere, & à me præter eam nihil expetere: quod illi facillimum fuit impetrare. Nam cū omnibus naturā pareo: tum verò qui à te diliguntur, amore meo nunquā excluduntur.

*Communicatoriis Epistolis servientes
Formula.*

Magna de te consultatio mihi suscipienda est, quam tibi literis bis exponere volui; cū coram tecum agendi facultas non concedatur.

Nemo

Nemo est omnium, qui cum mihi potius quam tecum communicandum putet. Neq; enim clarissimorum Virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neq; doctissimorum, quos semper coluisti, præcepta te fugiunt.

Ego tuum consilium propter singulare animi tui de virtute judiciū audire desidero.

Freti tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod, si non fuerit prudens, at certè ab optimo animo proficiſcetur.

Tibi autem id consilii do, quod mihi met ipsi; ut vitemus oculos hominum, si lingvas minùs facilè possumus.

Mandandi Formulæ.

Non minimā quidem moram interpones, quin quamprimum jussa mea exequaris.

Tu fac, ut quemadmodum soles, & æquum est, officiō tuo fungāre, erit apud me diligentiae tuæ præmium.

Si qua in re sedulò tuō functus es officio, fac hoc in negotio omnem fidem, in-

dusiriam, diligentiam, ingenium expedias.

Et si ante dies nōn ita pluribūs, ad te, quid fieri velim, scripserim; tamen in præsentiā, oblatō hoc tabellariō, eadem mihi paucis repetenda putavi: non quod tua apud me diligentia in dubium venerit: sed quia rei magnitudo me ita anxium sollicitumq; reddidit: ut nisi eā expeditā, tranquillō sedatōq; animō esse nequeam.

Accusandi & expostulandi formulae.

EXistimaveram pro mutuo inter nos animo & pro conciliata gratia, nec absentem ludibriō laesum iri me, nec Metellum Fratrem ob dictum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. Nunc video illum circumventum, me desertum, à quibus minimè conveniebat. Te tam mobili in me meosq; animo esse, non sperabam.

Vix adduci possum, ut credam, quod mihi de te ab auctoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis moribus pristinis longè alienum.

Ego verò tibi vehementer irascerer, qui
toties

toties tam accuratè monitus à nobis non auscultâris: nisi &c.

Arcanum, quod nuper tibi commisi, utpoté ei, quem nihil unquam celare solebam: id audio jam prolatum in lucem quotidie ad plures serpere. Te rumoris hujus auctorem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, cum nemine illud, præter te unum, mortalium communicâsse, quod si falsò est mihi obnunciatum: est quod vehementer gaudeam. Malim enim in illis vanitatem accusare, quàm in te amici fidem desiderare: fin verè: haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hòc scrupulo me quamprimum leves.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci; sed tamen vehementer & miror, & doleo, quòd contemptò meò consiliò & fideli & salutari, in tantum periculum te conjeteris. Tantus in te meus amor, ut

nullâ exhaustiri possit injuriâ: sed tamen non commoveri non possum.

Accusationi Respondendi formulæ.

Nihil equidem feci, cur me tam graviter accuses. Quare velim, nihil finistri de me suspiceris. Non te decet calumniæ fidem habere mendacia famæ: Belli enim mater est calumnia.

Quod me scribis rationibus tuis obflare: sic velim existimes, nihil me unquam aut contra rem tuam, aut existimationem fecisse, voluntatemq; tuam commodis meis omnibus anteposuisse; sed tamen in communibus nostris negotiis conficiendis, magis secutum esse, quod fides me & dignitas, ut facerem, cœgit, quàm tua, quæ mihi non mala nimis visa est, cupiditas.

Suspicio quædam significatur in tuis literis & dubitatio tua, de qua alienum est mihi tempus expostulandi: purgandi autem mei necessarium; ubi enim ego cuiquâ legationi fui impedimento, quo minus Romam ad tuam laudem mitteretur, &c.

Nec in te, ut scribis, animo fui mobili,
sed

sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis permanerem.

Quod si toties sum tibi literis purgandus, quoties illi falso insimulabunt: & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

A s te facisse amicô animô; sed meâ quid refert, utrû amicê jugules, an inimicê?

Quod mandata tua ita, ut jussuras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hactenus defuit, non voluntas.

*Literarum silentium excusandi
Formula.*

DE literarum intermissione sinê causa abs te accusor; nunquam enim ab ullo certior factus sum, esse cui literas dare possem; porro autem neq; mihi accidit, ut haberem, qui ad te proficisceretur.

Quod tam temporis longô intervallô nihil ad te literarum dederim, excusationem accipe non peccati, sed silentii. Pudet quidem me tamdiu nihil scripsisse: sed profectô, si scias, quantis hio distinear occupationibus, facîle habeas silentio veniam.

Diu est, quod nihil ad te dedi literarum,

non oblivione amicitiae nostrae, sed quòd
cum nihil haberem, quod scriberem, tuâ
lectione dignum: nullas volui potius, quàm
inanes esse meas literas. Nunc verò cum
se mihi occasio & propè necessitas quæ-
dam obtulerit scribendi ad te, libenter hac
opportunitate usus sum.

Quod Epistolæ tuæ non responderim,
mi Celse, non voluntas in causa fuit, quæ
est erga te, ut potuisti cognoscere, profectò
summa, sed valetudo adversa mea, quæ per
ingentes dolores tum corporis, tum animi,
vires valde afflixit.

Deprecationis Formula.

ABS te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me
existimes humanitate esse prohibitum,
nè contra amici summam estimationem
miserrimo hoc tempore venirem; cum is
omnia sua studia & officia in me contulisset.

Nunquam putavi fore, ut ad te supplex
venirem, sed herculè patior datum tempus,
in quo amorem experirer tuum. Anticum
quantum faciam, scis. Amabo te, da mihi hoc:
obliviscere meâ causâ, illum aliquando suo
fami

familiari, adversario, tuo voluisse consultum, cum illius existimatio ageretur; hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ. Deinde, si me amas: omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totum hoc, ut quod semper existimavi, nunc planè intelligam, me à te amari.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ: ut non solum animus, à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant.

Excusationem accipiendi formulæ.

Accipio tuam de intermissione literarum excusationem, sed ea demùm lege: ut me tibi eodè nomine purgatū esse velis: &c.

Excusationem angustiarum tui temporis accipio; scio enim quā soleas esse occupatus.

Et si literarum tuarū semper incredibili desiderio teneor, propterea; quod mihi ex eruditione fructus, ex elegantia voluptas, ex authoritate summus honor conciliatur; facilè tamen id ego differri nonnunquam patior; vel nè te à studiis avocem potioribus: vel certè ut exemplum mihi tuum
sexcen.

sexcentas jam debenti Epistolas patrocine-
tur. Tu verò ad eò nihil mihi debes aut
silentii, aut officii alicujus erga me tui no-
mine: ut mihi literæ tuæ magno etiam
rubori fuerint, qui negligentiam meam
pro tua deprecaris apud me; cum utrumq;
apud te quacunquē mercede prius à me
redim debuerit.

Excusationis non necessaria Formula.

A Ntè tibi nonnihil irascibar, nunc sum
vehementer iratus; nec injuriâ: hæc
tua tam diligens purgatio effecit, ut vide-
aris, aut parum nosse meum ingenium, aut
certè de amicissimo homine non amicissi-
mè sentire.

Quod cessationem tuam tam religiosè
excusas, facis tu quidem humaniter: sed
nihil sanè ut te mihi purgatum velles, o-
pus erat; qui mihi negligentiae nomine
suspectus nunquam fueris.

Excusationem rejiciendi Formula.

E T si justa & idonea usus es excusatione
intermissionis literarum tuarum: tamen
id nè sæpius facias, rogo. Nam et si de Re-
publi-

publica rumoribus & punitis certior fio,
& de tua in me voluntate semper ad me
perferbit pater: tamen de quavis minima
re scripta à te ad me Epistola semper fuit
gravissima. Quare cum imprimis tuas li-
ras desiderem; noli committere, ut excu-
satione potius explas officium scribendi,
quàm assiduitate literarum. Illam partem
excusationis nec agnosco, nec probo, &c.

Querendæ Formula.

NON possum tibi, quales uterq; volumus,
Epistolas mittere; cum nihil rerum
omniū ex sententia procedat. Sed quid ego
te meis querelis xanimo: nisi quod juvat
apud familiarissimum amicū graves animi
mei curas deponere. Credo, & superos in
meā perniciem conjurasse; ita ubi hoc malū
vix effugi, succedit aliud multò acerbius.

Quid vel maximis vel minimis in rebus
à me tentatum est, quid tam dextero con-
siliō institutum, quod non infelicissimè e-
venerit? O me omnium, qui sunt, quique
fuerunt, infortunatissimum! &c.

Qui sit omnium rerum status noster, vi-
des,

des: nihil est mali, quod non & sustineam,
& expectem. Quorum rerū eò gravior est
dolor, quò culpa major. Plura scribere non
possum; ita sum animò perculsò & dejectò.

Ego & sæpiùs ad te, & plura scriberem:
nisi mihi dolor meus, cùm omnes partes
mentis, tum maximè hujus generis facul-
tatem ademerisset.

Comminandi Formula.

SI pergas maledictis me provocare, con-
tumeliarumq; in me aculeos excutere:
ita vicissim mea in te tela conjicientur: in-
tuis ut pulmonibus & visceribus adhæreāt.

Invitus facio, ut ad tuam impudentiam,
nequitiam, furorem, animi mei abjiciam
moderationem: sed nisi humanitate potius
mecum, quàm injuriis certare velis: cogar.
& ipse in te violentior esse, quàm vel usus
meus, vel natura postulat.

Non fugit nos tuum facinus, quod per-
petrasti; multa enim certa signa habemus,
etiamsi abnegas, maximè autem eos, qui
tibi conscii fuerunt atq; ipsius facti socii.
Nunquam hujus culpæ poenam effugies.

Permit-

Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amicitia: sed nisi tibi aliquem modum vitæ constitueris: coges, oblitum me nostræ amicitia habere rationem dignitatis meæ.

Nuntiandi Formulæ.

Mitto librum, quem desideras: seriùs tamen, quàm & tu voluisti, & ego debebam. Ita distingor occupationibûs, ut ne respirandi quidem sit locus.

Coram me tecum eadem hæc agere sæpè conantem, deterruit pudor quidam subrusticus: nunc exponam absens aut tacitus: Epistola enim non erubescit.

De omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompejus susceperit, optimè ex Eupatorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neq; ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit.

Hæc res quòmodo ceciderit, & tota res, quò loco sit, velim ad me scribas, & ita, ut instituisti; nam ista veritas etiam si jucunda non est, mihi tamen grata est. *Ad*

Ad nuntiatorias respondendi Formulæ

Gratum mihi est, quod me de his, quæ in Gallis publicè privatimq; geruntur, accuratè facis certior. Literas tuas, mi Fabrice, dici non potest, quàm acceperim cupide, quibus ad me scribis, &c.

Accepi perbreves literas tuas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium minimè fuit. Pergratum mihi est, quod crebrò per te certior fio de rebus, quæ isthïc geruntur, & tuam erga me benevolentiam facilè perspicio.

Et si antea certior factus eram nuntiis, literis, famâ deniq; ipsâ: tamen eadem lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non solum quia plenius loquebantur & uberius, quàm vulgi sermo: sed etiam, &c.

Quod ad me quasi formam communium temporũ, & totius Reipublicæ misisti expressam, prudentia literarũ tuarũ valdè est mihi grata: video enim & pericula leviora, quàm metuebam, & majora præsidia:

Gratias agendi Formula.

Gra-

Gratum mihi fuit tuum munusculum:
gratior Epistola, gratissimus animus.

Immortales ago tibi gratias, agamq; dum
vivam; nam relaturum me affirmare non
possum. Tantis enim tuis officiis non vi-
deor mihi respondere posse: nisi fortè ita
sensus es, ut me referre gratiam putes,
cum memoriâ tenebo.

Et si nulla oratione par tuis meritis gra-
tia haberi potest: malo tamen tuis me be-
neficiis victum confiteri, quàm eorum, quæ
acceperim, dissimulatione haberi ingratus.

Si Parentes charissimos habere debemus,
quod ab iis nobis vita tradita sit: debeo tibi
quoq; plurimùm, cujus beneficiô in am-
plissimum honoris gradum sum adductus.
Nam neq; gratior cuiquam vita, quàm ho-
nor esse debet, sinè quo omnis ignobilis,
obscura, & ingrata est vivendi ratio.

In referenda gratia hoc tibi repromitto,
semperq; præstabo, mihi neq; in rebus tuis
agendis diligentiam, neq; in periculis pro-
pulsandis animùm neq; in negotiis industriâ,
neq; in amicitia constantiam, fidemq; tibi
defuturam meam.

Sulpe-

Suspecta quædam res est, verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim, oneris impone; nullam sarcinam tam gravem, tam molestam injeceris, quæ mihi tua causa non levissima, non etiam jucunda videatur.

Ad gratiarum actionem Respondendi Formula.

MAjor est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere.

Quod grata tibi mea erga te studia scribis esse: facis tu quidem abundantiam quædam amoris: ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt.

Non est, cur mihi gratias agas, si pro tuis in me beneficiis hoc officii rependi.

Gratulandi Formula.

Nuntius neq; optatior, neq; jucundior afferri potuit, quam qui nuper est de nova dignitate tua allatus.

Literæ tuæ suavissimæ, quibus te novis honoribus ornatum nuntias, tantam me lætitiā impleverunt: ut prorsus dubitem, cui potissimum

potissimum gratulari debeam: tibi nē, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti obtigerit: an patriæ, quæ talem sit Præsulē habitura: an Principi qui talem Consiliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector?

Ego abfuisse te jam diu à nobis, & doleo, quòd carui fructu jucundissimæ consuetudinis tuæ: Et lætor; quòd absens omnia cum maxima dignitate es affectus; quodq; in omnibus rebus tuis, meis optatis fortuna respondet.

Quòd ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolomis: tuo nomine ex animo gaudeo.

Lucium tibi generum obrigisse, majorem in modum gaudeo: speroq; & opto istam conjunctionem tibi & voluptati, & ornamento fore.

Ad Gratulationem Respondendi.

Formula.

Gratulatio tua etsi mihi probatissima, quòd ab optimo animo: tamen hoc mihi multò jucundius est & gratius, quòd
in

In summa propinquorum ac necessariorum, qui meritò meae salutis faverent, frequentia, te cupidissimum mei, singularemquè mihi benevolentiam praestitisse cognovi.

Quòd mihi de nostro statu gratularis, minimè miramur, de tuis te ut egregium artificem praecclaris operibus laetari.

Quòd nos in Italia salvos venisse gaudes, perpetuò gaudeas velim.

Quòd mihi de filia & de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam, speroque, & opto, nobis hanc conjunctionem voluptati fore.

Laudandi Formulae.

CUM ipsum Furnium per se vidi libentissimè: tum hoc libentius, quòd illum audiens, te videar audire. Nam & in re militari virtutem, & in administranda provincia justitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit: & praeterea mihi non ignotam in consuetudine & familiaritate suavitatem tuam adjunxit: praeterea summam erga te liberalitatem. Quae omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam mihi gratum fuit. Mo-

Moveor talî amicô orbatus, qualis, ut arbitror, nunquam erit, & ut confirmare possum, nemo certê fuit &c.

Est in illo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas, & observantia, mequê prae cæteris & colit, & observat, & diligit.

Hunc quidem cognovi cûm doctum, (quod mihi erat jam ante notum,) tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meae laudis, frugi hominem ac planê virû bonum, studiosum omnium virtutum.

Audio facillimos esse aditus ad te: patere aures tuas querelis omnium: nullius inopiam ac sollicitudinem non modò populari accessu ac tribunali, sed nè domô quidem tuâ & cubiculò exclusam esse, &c.

Nemo hoc adolescente nobilitate, nemo multarum rerum perit â, nemo optimarum artium studiô, nemo ullô laudis genere illô præstantior.

Ad

M. D. T. O. M.

Gloriam.

IN.

S X + X S
I N D E X

P A R S P R I M A

C omplectens elementa Rhetor: ad pri- mam Eloquentia partem, sive ad ora- toriam inventionē spectantia, pag. 1.	
Caput I. Definitio Rhetorica, - Ibid.	
Caput II. De Rhetorica materia, 3.	
Caput III. De triplici causarū genere, 5.	
Caput IV. De partibus Eloquentia, 6.	
Caput V. Modus optimis Autb. imitan. 8.	
Caput VI. De Locis Oratoriis, - 10.	
Caput VII. De Locis intrins. Definit. 11.	
Enumeratio partium, - - - 12.	
Notatio & Conjugata, - - 13.	
Genus & Forma, - - 14.	
Similitudo, & Dissimilitudo; Ibidem.	
Contraria, seu Opposita, - 15.	
Adjuncta, seu rei Circumstantia, 16.	
Causa & Effecta, - - 17.	
Comparatio - - - 19.	
Caput. VIII. De Locis extrinsecis, 21.	
Caput IX. Exempla Locorū intrin. 22.	
Articulus I. Exempla Loci à definitione & notatione nominis, 23. Arti-	

Artic. II. *Exempla Loci à partium enumeratione, & loci à Conjugatis.* 22

Art. III. *Exempl. loci à genere & specie,* 32

Articulus IV. *Exempla loci à similitudine & dissimilitudine,* - 34.

Articulus V. *Exempla loci ab oppositis, relatis, &c.* - - - 39.

Articulus VI. *Exempla loci ab adjunctis, ab antecedentibus, & consequentibus,* - - - 41.

Articulus VII. *Exempla loci à causis, effectis & comparatione,* - 44.

Caput X. *Exempla locorum extrinsecorum,* - - - 46.

Articulus I. *Locus à prajudiciis, fama, & Tabulis,* - - - Ibid.

Articulus II. *Exempla locorum à iurejurando, questionibus, & testibus,* 48.

Articulus III. *De familiari locorum oratoriorum usu,* - - 51.

P A R S S E C Ū N D A.

DE secunda parte Eloquentia, sive de Dispositione Oratoria, - 54.

Caput I. *De Exordio Orationis,* Ibid

Caput II. *De Confirmatione,* - 56.

T

Caput

y ludzka natura; z Nieba pochodzą

Caput III. De argumentationis specie-	
bus. Ratiocinatio,	58.
Enthymema	60.
Sorites & Dilemma,	62.
Caput IV. De Peroratione,	63.
Caput V. Quædam observanda in sin-	
gulis partibus Orationis,	64.
Artic. I. De propositione Orationis, Ibid.	
Articul. II. De Divisione Orationis,	66.
Articulus III. De Argumentorum	
Delectu,	69.
Articulus IV. De compositione, & stru-	
ctura Orationis,	72.
Artic. V. Locus duplex refutationis,	74.
Artic. VI. Quid in oratione scri-	
benda peccari vulgò soleat,	76.
Articulus VII. De Preanuntiatione:	
sive ars vocis & gestus,	78.

P A R S T E R T I A

DE Oratoria Elocutione,	83.
Caput I. De Periodo,	Ibid.
Articulus I. Definitio, partes, & usus	
Periodi,	Ibid.
Artic. II. Ars Periodi contexenda.	88.
Artic. III. Exempla Periodorum,	94.
Caput	

Caput III. De Figuris,	-	99.
Articulus I. De Figuris verborum,	100.	
S. I. De Tropis,	-	101.
Metaphora,	102.	Synecdoche, Ibid.
Metonymia,	Ibid.	Antonomastia, 103.
Onomatopœia,	Ibid.	Catacresis, Ibid.
Metalepsis,	Ibid.	Allegoria, 104.
Periphrasis,	Ibid.	Hyperbaton, Ibidem.
Hyperbole,	-	Ibid.
S. II. De aliis Figuris verborum,	Ibid.	
Figuræ per additionem,	-	105.
Repetitio,	Ibid.	Conversio, - 106.
Complexio,	Ibid.	Conduplicatio, 107.
Traductio,	Ibid.	Gradatio, sive Climax - 108.
Synonymia,	Ibid.	Polysyndeton. Ibid.
Figuræ per detractionem,	-	Ibid.
Synecdoche,	109.	Adjunctio, - Ibid.
Disjunctio,	-	110.
Figuræ per similitudinem,	-	Ibid.
Paronomasia,	Ibid.	Similiter cadens, Ibid.
Similiter desinens,	Ibid.	Isocolon, 111.
Articul. II. De Figuris sententiarum,	Ibid.	
Allegoria,	Ibid.	Antithesis, 112.
Apostrophe,	114.	Communicatio, 116.

Concessio,	117.	Correſilio,	Ibid.	Depre-	
catio,	118.	Distributio,	119.	Dubi-	
tatio,	120.	Exclamatio,	122.	Expo-	
litio,	Ibid.	Gradatio,	Ibid.	Hypoty-	
poſis,	123.	Imprecatio,	124.	Inter-	
pretatio,	Ibid.	Interrogatio,	125.		
Ironia,	-	-	-	-	126.
Laus Ironica,	-	-	-	-	127.
Licentia,	132.	Præteritio,	133.	Occu-	
patio,	134.	Proſopopœia,	138.	Re-	
ticentia,	140.	Sermocinatio,	Ibid.		
Subjeſtio,	142.	Suſtentatio,	-		144.
Transitio,	-	-	-	-	147.

P A R S Q U A R T A

D E Amplificatione,	-	149.
Caput I. Amplificandi I. ratio,	150.	
Caput II. Amplificandi rationes aliæ.	154.	
Adjeſtiva ad laudem pertinentia,	155.	
Subſtantiva ad laudem ſpectantia,	Ibid.	
Adjeſtiva vituperii,	-	156.
Subſtantiva vituperationis,	-	Ibid.
Adjeſtiva communia,	-	157.
Subſtantiva communia.	:	Ibid.
Caput III. Figura Amplificationi præ-		
cateris idoneæ.	-	Ibid.

Sim-

Simpliciter, & sine exornatione per trimembrem periodum;	-	158.
Per interrogationem simplicem,		Ibid.
Per interrogationem objurgatoriā,		Ibid.
Per interrogationē, & Apostrophē,		Ibid.
Per Apostrophē,	-	159.
Per Apostrophē ad peccantes,		Ibid.
Per Apostrophē, & Exclamationē,		Ibid.
Per Apostrophē, & deprecationem ad DEUM, 160. Per Apostrophē, & Imprecationem ad DEUM,		Ibid.
Per Communicationem,	-	161.
Per Exclamationem,	-	Ibid.
Per Præteritionem vehementiorē,		162.
Per Hypotyposin malorū hujus vitæ,		Ibid.
Per Hypotyposin alterius vitæ,		163.
Per Subjectionem ab Effectis,	-	Ibid.
Per Subjectionem ab Adjunctis,		164.
Per Subjectionem à Definitione,		Ibid.
Per Prosopopœiā, 165 Per Antit:		Ibid.
Per Antitheses & comparisonem,		166.
Per Concessionem,	-	Ibid.
Per Distributionem, 167. Per Incre-		
pationem,	-	Ibid.
Per Dubitationem, & gradationem,		Ibid.

Per Gradationē, & interrogationē,	168.
Per Ironiam,	Ibid.
Per Expositionem & simili,	169.
Per Synonyma & dissimili,	Ibid.
Per Deprecationem.	170.
Per Cobortationem,	Ibid.

Caput IV. Fontes, & exempla quadam
graviorum Amplificationum, 171.

P A R S Q U I N T A.

A phthonii Progymnasmata,	183.
Progymnasma I. De Fabula,	Ibid.

Caput I. De Narratione generatim
sumpta. 184.

Caput II. De fabulosa Narratione, 191.

Caput III. Exempla Narrationum,
ac præsertim fabulosarum, 197.

Agnus & Lupus, Ibid. Eadem stylō or-
natiore, 198. de Corvo & vulpe, 199.

Eadem stylō comptiore, 200.

Mus agrestis, & urbanus, 201.

Eadem Horatianō stylō, 202.

Ebrius festivè emendatus, 206.

Eadē narratio stylō paulō venustiore, Ib.

Et stylō magis oratoriō. 208.

Progymnasma II. De Chria, 213.

Cap.

Cap. I. Quid sit Ebria, & quotupl:	Ibid.
Caput. II. Ebria Partes,	215.
Caput III. De primo Ebria capite, sive exordio, & auctoris commen- datione,	218.
Laus Ciceronis, à definitionibus conglo- batis, 219. Laus Virgilii, à partium. enumeratione, per concessionem,	220.
Laus Aristotelis, à notatione nom:	221.
Laus Senecæ, à genere & forma,	222.
Laus Caesaris, à comparatione. & contrario.	223.
Exordiū in Q. Curtii laudē, à simili,	225.
In laudē Severini Boëtii, ab effectis,	226.
In laudem S. Hieronymi per conge- riem sententiarum,	227.
In laudem S. Ambrosii, per interro- gationem, & auxesin,	228.
In laudem Diogenis, per congeriem & antitheses,	229.
Laus Senecæ, per antonomasiam,	230.
Laus Sallustii, per exclamationem,	Ibid.
Laus Quintiliani, per repetitionem,	231.
Laus Theophrasti, per apostrophem,	Ibid.
Laus Demosthenis, per sustentationē,	232.
Caput	

Caput IV. De secundo <i>chria</i> capite, Paraphrasi,	- -	233.
Caput V. Transitiones ad connecten- das <i>Chria</i> partes,	-	236.
Transitiones à paraphrastico ad cau- sam,	- - -	237.
A causa ad contrarium,	-	Ibid.
A contrario ad simile,	-	238.
A simili ad exemplum,	-	239.
Ab exemplo ad testimonium,	-	240.
Epilogorum formulæ,	-	231.
Caput VI. Exempla <i>Chriarum</i> ,		242.
<i>Chria</i> verbalis in hæc Regis Salomonis verba: stultorū infinitus est numerus:		243.
<i>Chria</i> activa: S. Franciscus sacris con- cionaturus non verbis, urbem totam obit cum socio,	- -	249.
<i>Chria</i> mixta. Diogenes accensâ la- ternâ, frequentissimô forô, hominem quærit,	- - -	256.
Cap. VII. <i>Chriarū</i> argumenta varia,		258.
I. <i>Chria</i> verbalis, in hanc sententiam: In via virtuti nulla est via,		Ibid.
II. <i>Chria</i> verbalis: Etiam sinè Magistro vitia discuntur,	- -	261.

- III. Principes nunquā soli peccant, 262.
- IV. *Cbria verbalis*. Voluptas esca maiorum est, - - - 264.
- I. *Cbria mixta*: Omnia mea mecum porto, - - - 266.
- II. *Cbria mixta*: Concordiā parvæ res crescunt, discordiā maximæ dilabuntur. - - - 268.
- III. *Cbria mixta*: Amici diē perdidi, 270.
- IV. *Cbria mixta*: Vox Augusti morientis: Plaudite, - - - 272.
- I. *Cbria activa*: Lingvā nihil pejus, 274.
- II. *Cbria activa*: Lingvā nihil melius, 276.
- Progymnasma III. De sententia, 277.
- Exemplum Sententiæ ab omnibus locis tractatæ*: Adolescens juxta viam suam etiam cū senuerit, non recedet ab ea, - - - 278.
- Progymnasma IV. De Ethopœia. 282.
- Medea de mactandis, quos ex Jostue susceperat, liberis deliberans, 283.
- Beata Virgo Puerum Jesum Hierosolymis amissum requirit, - 284.
- Mater occisū in bello filiū deplorat, 285.
- Diocletianus nomen Christianum delere statuit,

<i>statuit. Imitatio Senecæ</i>	<i>Act. I.</i>
<i>Herculis furentis Sc. I.</i>	287.
<i>Roma, post victos ab Augusto Antonium</i>	
<i>& Cleopatram,</i>	289.
<i>Progymnasma V. De Thesi & Loco</i>	
<i>Communi,</i>	294.
<i>Caput I. De Thesi,</i>	Ibid.
<i>Caput II. De Loco Communi,</i>	297.
<i>Progymnasma VI. De destructione,</i>	
<i>& confirmatione, laude, & vitu-</i>	
<i>peratione,</i>	301.
<i>Caput I. De destructione, sive refu-</i>	
<i>tatione, & confirmatione,</i>	Ibid.
<i>Caput II. De laude, & vituperatione,</i>	304.
<i>Caput III. De variis Oratiuncularum</i>	
<i>formis, & earum tractatione,</i>	306.
<i>Oratio Genethliaca,</i>	307.
<i>Epithalamium,</i>	Ibid.
<i>Epinicion,</i>	Ibid.
<i>Nenia,</i>	Ibid.
<i>Eucharistica oratio, sive gratiarum</i>	
<i>actio,</i>	308.
<i>Paranymphæa,</i>	Ibid.
<i>Dedicatoria,</i>	Ibid.
<i>Monitoria,</i>	309.
	Com-

Commendatitia,	-	Ibid.
Consolatoria, 310.	Apologia,	- Ibid.
Inveſtiva, Objurgatio, Expoſtulatſo,		
Exprobratio,	Ibid.	Iſtitution,
311.		
Apobation,	Ibid.	Orat. funebr.
Ibid.		

P A R S S E X T A.

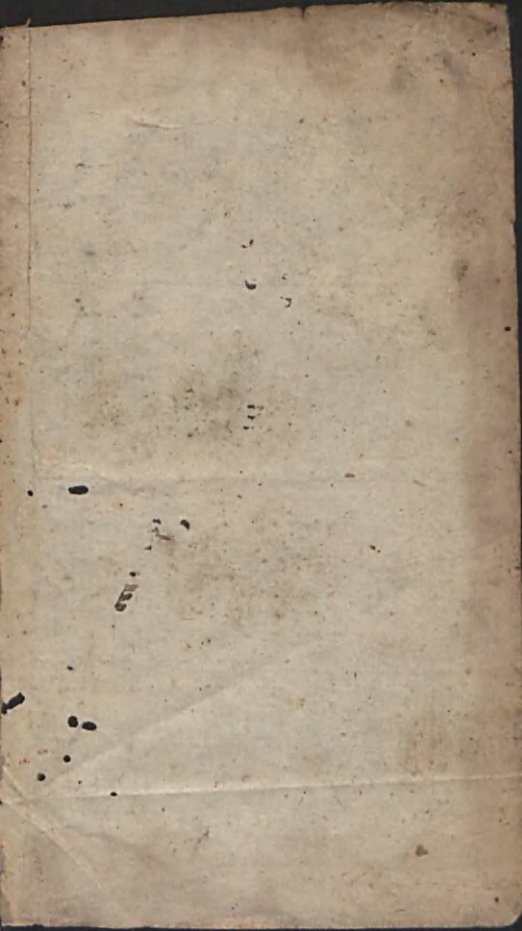
Synopſis, & partitiſo ſelectarum		
Ciceronis Orationum.	-	313.
Caput I. Conſpectus Orationum, quæ		
maximè pertinent ad genus demon-		
ſtrativum,	-	Ibid.
Articulus I. Analyſis Orationis pro		
Lege Manilia,	-	Ibid.
Articulus II. Synopſis Orationis pro		
Archia Pœta,	-	316.
Artic. III. Oratio pro M. Marcello,		319.
Articulus IV. Synopſis Philippiæ II.		
& Orationis pro domo ſua,	-	322.
Articulus V. Ordo, & ſtructura Ora-		
tionis in Piſonem,	-	325.
Orationum in Verrem,	-	326.
S. I. Orationis poſt reditū ad Quirit.		329.
S. II. Poſt reditum in Senatu.		332.
S. III. Agrariæ Orat.	333. 335. &	337.
Caput II. Synopſis Orationū aliquot Cice-		
ronis		

Oronis in genere præsertim deliber:	338.
Artic. I. Synopsis Philip: III. IV. V.	339.
Artic. II. Philippicæ VII. & VIII.	345.
Artic. III. Philippicæ IX. & XII	349.
Artic. IV. Oratio in Catilinā una,	353.
Oratio in Catilinam secunda, -	356.
Artic. V. Tertia Catilinaria,	357.
Articulus VI. Quarta Catilinaria,	358.
Cap. III. Synopsis aliquot aliarū Ciceronis	
Oratio: præsertim in genere judic.	358.
Artic. I. Oratio pro Rege Dejotaro,	1b.
Artic. II. Oratio pro Milone,	362.
Artic. III. Oratio pro P. Quintio, & pro	
Sexto Roscio Amerino, -	365.
Artic. IV. Oratio pro Q. Ligario,	373.
Artic. V. Oratio pro Cnejo Plancio.	375.
Artic. VI. Oratio pro L. Merena,	378.
Artic. VII. Oratio pro P. Sylla,	382.

P A R S S E P T I M A.

DE modo scribenda Epistola,	383.
Cap. I. Dotes, & Partes Epist: Ibid.	
Caput II. Exempla Epistolarum cū Tul-	
lio sumpta, - - -	385.
Caput III. Formule varii generis	
Epistolarum, - - -	386.

FINIS INDICIS.

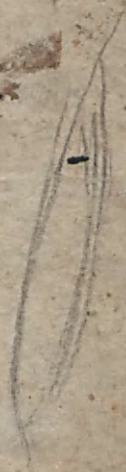

Ego sum Pater
Joannes Woyciechowski
quis inveniet peto ut me.
videat Joannes natus
Woyciechowski vocatus

Ja jestem wrażliwy
ty. Petyli y Rekonyle
Jan Woyciechowski
Chodzi bywają i.oy
Polish Other Leg. Gwian
dy Litwinskiy

Иа братиумъ

Иванъ Бовуловскій

11
Б. П.

KSIĘGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

1835 KZ

1835-KZ

